









ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑ·Ι·Χ

# Ο ΦΡΟΪΝΤ ΚΙ ΕΓΩ

*Μετάφραση Μάκη Ζυγᾶ*

ΑΘΗΝΑ 1973

- Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ τὴ γερμανική.
- Τὸ ἐξώφυλλο εἶναι σύνθεση τοῦ Μανώλη Μπισσαξάκη.

Ἐκδόσεις ΠΤΔΕ — Ἄγρας 89, Ἀθήνα (Τ.Τ. 501), τηλ. 711.159

---

Τυπογραφείο: Γ. Βασιλείου, Βασ. Κων/νου 28, τηλ. 764.710

## Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίδα
1. Βίλχελμ Ράιχ (ἡ μιά ἀπελευθερωμένη κουλ- τούρα), δοκίμιο τοῦ Νίκου Κολοβοῦ .....	9
2. Σχόλια τῶν γερμανῶν μεταφραστῶν .....	27
3. Σημείωση τοῦ Ράιχ .....	28
4. Εἰσαγωγή .....	28
5. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Ράιχ γιὰ τὴ δημοσίευση .....	34
6. Ὁ Ράιχ μιλάει γιὰ τὸν Φρόυντ .....	85
7. Σημειώσεις .....	119





**ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑΪΧ**

---

**"Η μιὰ ἀπελευθερωμένη  
κουλτούρα**

*Δοκίμιο - εισαγωγή Νίκου Κολοβοῦ*



## Ἵπομνήσεις

Ὁ Βίλχελμ Ράιχ θὰ μποροῦσε νὰ μείνει ἕνας διάσημος ψυχίατρος στὴ Βιέννη. Δὲν κατόρθωσε ἔγκαιρα νὰ ξεχωρίσει τὴν ἐπιστήμη του ἀπ' τὴν πολιτική. Σ' αὐτὴ του τὴν «ἀδυναμία» χρωστᾷ τὴν δυναμικὴ ἐπιδίωξή του.

24-3-1897 Γέννηση τοῦ Β. Ράιχ στὴ Γαλικία. Ἀνάμεσα οὐ γερμανοὺς χωρικοὺς.

1915 Στρατιώτης στὸν αὐστριακὸ στρατό, πολεμιστὴς τοῦ Πρώτου Πόλεμου.

1918 Στὴν ἰατρικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης. Ἀρχικὸς προσανατολισμὸς ἡ νομικὴ. Λαμπρὸς σπουδὲς.

1920 Μέλος τῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας τῆς Βιέννης. Ἀρχίζει νὰ ἀσκεῖται στὴν ψυχανάλυση.

1922 Τελειώνει τὶς σπουδὲς στὴν ἰατρικὴ. Βοηθὸς τοῦ Φρόυντ στὸ ψυχαναλυτικὸ θεραπευτήριον τῆς Βιέννης.

1924 Τελειώνει τὶς σπουδὲς στὴν ψυχιατρικὴ. Διευθυντὴς τοῦ σεμιναρίου ψυχαναλυτικῆς τεχνικῆς στὸ ἴδιον ἴδρυμα ὡς τὸ 1930.

1925 - 1926 Πρῶτες διαμάχες μὲ τοὺς ὀρθόδοξους ψυχαναλυτὲς.

1926 Θεραπεία οὐ σανατόριον γιὰ φυματίωση.

1927 Ἐγγραφή στὸ αὐστριακὸ κομμουνιστικὸ κόμμα. Ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐθνολογία καὶ τὴν κοινωνιολογία. Διαβάζει Μέρινγκ, Κόουτσου καὶ Ἐνγκελς.

1928 Ὑποδιευθυντὴς τοῦ ψυχαναλυτικοῦ θεραπευτηρίου τῆς Βιέννης ὡς τὸ 1930. Ἰδρυση Σοσιαλιστικῆς Ἑταιρείας γιὰ σεξουαλικά καὶ σεξολογικὰ προβλήματα. Πολὺς μόχθος καὶ χρῆμα γιὰ τὴν δημιουργία σεξουαλικῆς ὑγιεινῆς.

1929 Ταξίδι στὴ Ρωσία. Ἐνθουσιασμὸς μὲ τὴν νομοθεσία γιὰ τὴ σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση.

- 1930 Τελευταία επίσκεψη στον Φρόντ. Μειοίκηση στο Βερολίνο. Μαθήματα στην ψυχαναλυτική κλινική του Βερολίνου και στη Μαρξιστική Σχολή Έργατων που εξαρτιέται απ' το Κομμουνιστικό Κόμμα της Γερμανίας.
- 1931 "Ίδρυση της Γερμανικής Έταιρείας για μιὰ προλεταριακή σεξουαλική πολιτική, άλλοιιώτικα Sexpol. Μαχητικότητα και πικρίες στους κόλπους του κομμουνιστικού κόμματος.
- 1932 Ρήξη με την ήγεσία του κόμματος. Άπαγόρευση της ανάγνωσης των βιβλίων του στους νεαρούς κομμουνιστές.
- 1933 'Η Sexpol στρέφεται έναντιον στον Ράιχ. Οι ναζιστές παίρνουν την εξουσία. Καταφεύγει στη Βιέννη. Κι από κει στην Κοπεγχάγη. Το κόμμα τον περιφρονεί και το 1933 τον αποβάλλει απ' τους κόλπους του οάν επικίνδυνο. "Ετοιμο το έργο του «'Η μαζική ψυχολογία του φασισμού». Άνοιχτή ρήξη και με τη Διεθνή Έταιρεία Ψυχανάλυσης.
- 1934 'Αποβολή κι' απ' τους κόλπους της Διεθνούς Έταιρείας Ψυχανάλυσης. Έγκατάσταση στο Όσλο της Νορβηγίας. Έκδίδει ως το 1938 μιὰ «'Επιθεώρηση πολιτικής ψυχολογίας και σεξουαλικής οικονομίας». 'Η Sexpol κυκλοφορεί τα βιβλία και τις μερσοούρες του.
- 1936 "Ίδρυση του Ίνστιτούτου μελέτης της ζωής. «'Ανακάλυψη» των bions. Έκστρατεία ψυχιάτρων και βιολόγων έναντιον του.
- 1939 «'Ανακάλυψη» της «δργόνης». Άναχώρηση για τις Η.Π.Α. με πρόσκληση να διδάξει στη «'Νέα Σχολή Κοινωνικής Έρευνας» στη Νέα Υόρκη. 'Η άρχή έγινε το 1940 - 41.
- 1942 "Ίδρυση του Ίνστιτούτου Όργόνης στη Ν. Υόρκη. Στην πολιτεία Μάιντ εγκατάσταση ιδιόκτητου εργαστηρίου για τη μελέτη της δργόνης. 'Ως το 1954 δραστηριότητα μεταξὺ ἐπιστήμης, μαγείας και ισαρλατατισμοῦ.
- 1954 Πρώτη δίκη του Ράιχ. Άγνοει το δικαστήριο και
- 1956 Δεύτερη δίκη. Κατάδίκη σε δύο χρόνια φυλάκισης.
- 3-11-1957 Θάνατος του Ράιχ στη φυλακή. Με την πε-

ποίηση δι χάνεται ένας «διωγμένος» κι' άδικαί-  
ωτος έφευρέτης.

## ‘Ο Ράιχ σήμερα

‘Ο βραχύς αυτός βίος, ανάλογα με την άποψη που θα  
τον ιδεί κανένας, χωρίζεται: σ' ευρωπαϊκή περίοδο (ώς  
τον Αύγουστο του 1939) και σ' αμερικανική περίοδο (ώς  
το θάνατό του). “Άλλη μιá διαίρεση: σέ περίοδο ά-πολιτι-  
κή (ώς τον Ιούλιο του 1927), πολιτική (ώς το 1937)  
και μεταπολιτική (ώς το θάνατό του). Κάθε μιá απ' αυτές  
έχει το ειδικό της ενδιαφέρον.

Πιο σημαντική ή ευρωπαϊκή περίοδος του Ράιχ κι ι-  
διαίτερα ή πολιτική δεκαετία της ζωής του, 1927 - 1937.  
Γιατί επιβίωσε ο Ράιχ;

— Μπόρις Φροϊνκελ: “Όπως το Φροϋδικό έργο ανή-  
κει αναμφισβήτητα σήμερα στην πολιτιστική κληρονομιά της  
άνθρωπότητας, ή σεξουαλική οικονομία, ο σύμμανισμός του  
Ράιχ είναι και θα μείνει ένα απ' τα ώραία άνθη, υπερά-  
σπιση κι άποσαφήνιση του έπαναστατικού μαρξισμού, ριζο-  
σπαστική κριτική της ύπάρχουσας καιάσιασης πραγμάτων”.

Σωτή ή αποθέτηση της σημερινής σημασίας του έργου  
και της προσωπικότητας του Ράιχ. Τα κείμενα κι οι έπι-  
στημονικές έπιτεύξεις του μπορεί να πάλιωσαν ως ένα με-  
γάλο μέρος τους. ‘Η συμβολή του όμως στη σύζευξη μαρξι-  
σμού - φροϋδισμού είναι θεμελιακή. ‘Η κριτική της άστι-  
κής οικογένειας σάν θεσμού καυτερή, δξυδεορκής κι έπικαι-  
ρη πάντα. Το πάθος και το ανεξάντλητα μαχητικό πνεύμα  
του (ο ύπος του έπιστήμονα - έπαναστάτη) παραδειγματί-  
ζουν. ‘Ο Ράιχ δέν έγινε τόσο διάσημος όσο ο Μαρκοϋζε.  
Όχι ήταν τόσο σαφής, πυκνός κι ούσιαστικός όσο ο “Έριχ  
Φρόμμ. Οι πρότασεις του όμως κι οι θέσεις του είναι νο-  
μίζω πιο θετικές και το πολιτικό πρόγραμμά του πιο έ-  
φαρμόσιμο απ' το πρόγραμμα του πρώτου. ‘Ενώ τα κείμε-  
νά του δέν έχουν μικρότερη άγωνιστική σημασία για τον  
σημερινό άναγνώστη απ' τα κείμενα του δευτέρου. Σ' δλη  
την Εύρώπη και στην ‘Αμερική ο Ράιχ της ευρωπαϊκής  
περιόδου αναβιώνει. ‘Ενώ ή μαρξιστική άνθρωπολογία κι  
ή κοινωνική ψυχολογία τροφοδοιούνται άκόμη απ' τα έργα  
της περιόδου αυτής.

Στην Ἑλλάδα, ἔξω ἀπὸ μιὰ ἀντιραϊκὴ (ἀχρονολόγη-  
τη) μπροσοῦρα κάποιου Ι. Σαπίρ μὲ τίτλο «Φροῦντισμός καὶ  
μαρξισμός», τὰ βιβλία «Ἄκου Ἀνθρωπάκο!» (Ἐκδόσεις  
ΠΥΛΗ), «Ἡ οεξουαλικὴ ἐπανάσταση» (Ὀλκός - Ράπ-  
πας), «Ταξικὴ συνείδηση καὶ οεξουαλικὴ χειραφέτηση»  
(Ἐκδόσεις Διεθνῆς Βιβλιοθήκη) καὶ οκόρπια ἄρθρα —  
μεταφράσεις ο' ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ὁ Βίλχελμ Ράιχ,  
εἶναι νομίζω ἄγνωστος. Ἡ κοινωνικὴ τῆς δομῆ καὶ ἡ πα-  
ροῦσα πνευματικὴ τῆς κατάσταση θὰ δεχτεῖ τὸ ἔργο καὶ τὸ  
πάθος του οὐκ ολόρο γεμάτο δυνατότητες. Ἡ παρουσίαση  
τοῦ Ράιχ ἔγινε ἀντιληπτὴ οὐκ χρέος. Ἐνημέρωσης κι ὄχι  
καθοδήγησης. Τὸν Ράιχ τὸν κοιτάζουμε οφαιρικά. Σ' ὄλες  
τὶς φάσεις τῆς ἀνθρώπινης περιπέτειάς του. Γίνεται φα-  
νερὸ ὅμως διὸ σημασία δίνομε περισσότερο οτὴν περίοδο  
τῆς ομβολῆς του οτὴ δημιουργία μιᾶς νέας ἀπελευθερω-  
μένης κουλτούρας κι' ὄχι οτὴν κατάσταση τοῦ ἔλλειονοῦ «με-  
τανομημένου».

## Φροῦντ - Ράιχ

Ὁ δάοκαλος τὸν ουνήρπασε. «Μπῆκα οτὸ οπίτι (τοῦ  
Φροῦντ) οὐ μιὰ κατάσταση τρόμου». Ἐφρνα μ' ἕνα ουναί-  
οθημα ἱκανοποίησης καὶ φιλίας. Αὐτὸ ἦταν ἡ ἀφετηρία ἀ-  
πὸ δεκατέοοερα χροῖα ἐντατικῆς δουλειᾶς μέσα οτὴν καὶ  
γιὰ τὴν ψυχανάλυση».

Ἀπὸ τὸ 1920 ὡς τὸ 1924 ουγκεντρῶνει τὸ ὕλικὸ οχε-  
τικὰ μὲ α) «τὴν κοινωνικὴ αἰτιολογία τῶν νευρώσεων» καὶ  
β) μὲ «τὴν τεχνικὴ τῆς ἀνάλυσης τῶν ἀντιδράσεων καὶ τὴ  
θεωρία τῆς χαρακτηρολογικῆς νεύρωσης». Οἱ νευρώσεις,  
λέει ὁ Ράιχ, εἶναι πλατεία διαδομηένες. Ἰδιαίτερα ὄοες  
προέρχονται ἀπὸ ἀνωμαλίες τῆς γενετήοιας λειτουργίας.  
Τόοο ὄμως ἡ ψυχανάλυση, ὄοο ἡ ψυχιατρικὴ δὲν τὶς βλέπουν  
ἀπ' τὴν κοινωνικὴ τους ἄποψη: ταξικὴ προέλευση τοῦ ἀ-  
οθενῆ κι' οίκονομικὴ του δάοη. Στὸς εὑποροους ἀοθενεῖς  
οἱ ἐγκληματικὲς παρορμηοεις φαίνονται «οχετικὰ ἀκίνδυ-  
νες». Ἐνῶ οτὸς φτωχοὺς παίρνουν τρομερῆ μορφή. Ἡ οί-  
κονομικὴ ἀθλιότητα ἀδυνατίζει τὶς ἠθικὲς ἀναοτολές κι ἀ-  
φήνει τὶς ἐγκληματικὲς παρορμηοεις ἀχαλίνωτες.

Στὸ δῶοτημα αὐτὸ ὁ Ράιχ φτάνει οτὸ ομπλέροομα, διὸ  
οἱ ψυχονευρώσεις γ ε ν ι κ ἶ προέρχονται ἀπὸ κάποια

ἀνωμαλία τῆς γενετήσιας σεξουαλικότητας. Ὁ Φρόντι δεχόταν πὼς ὁ ριζομέγες νευρώσεις ἔχουν τὴ ρίζα τους σιὸς περιορισμοὺς τῆς λιμπινιο — τῆς ἐρωτικῆς δρῆς. Φέροντας σιὸ «λογικὸ» τῆς τέρμα αὐτὴ τὴν προβίαση ὁ Ράιχ διαπίστωνε, δι τὰ ψυχονευρικὰ συμπτώματα πηγάζουν ἀπὸ μιὰ λιμπινιο πὸ «ἤρθε ἢ ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὶς ἀσυνείδητες ἀναστολές». Εἰδικὰ ἀναφερόμενος σιὴ δικὴ του θεωρία τῆς λειτουργίας τοῦ ὄργασμοῦ: ἡ ὄργαστικὴ ἀνικανότητα δὲν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ ἡ ἀπώτατη αἰτία τῆς νευρώσεως. Ἡ θεραπεία τῆς θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ σιὴν ἀποκατάσταση τῆς ὄργαστικῆς ἰκανότητας τοῦ ἀσθενῆ.

Σιὸ χρονικὸ αὐτὸ σημεῖο (ἀνάμεσα 1922 καὶ 1926) ξεχωρίζουν οἱ πρῶτες διαφωνίες Ράιχ — ὀρθόδοξης ψυχανάλυσης. Ὁ Φρόντι ἔλεγε δι «ἡ κοινωνία δὲν βλέπει πιδ σοβαρὴ ἀπειλὴ γιὰ τὴν κουλτούρα τῆς ἀπ' αὐτὴν πὸν θὰ ἀντιπροσώπευε ἡ ἀπελευθέρωση τῶν σεξουαλικῶν ἐνστικτων κι ἡ ἐπιστροφή τους σὲ πρωτόγονους ὀκοποὺς». Ὁ Ράιχ ὑποστήριζε δι μόνον «ἡ ὀλοκληρωτικὴ κι ἐπαναληπτικὴ σεξουαλικὴ ἰκανοποίηση» μπορεῖ ν' ἀποτρέψει τὴ δημιουργία νευρώσεων. Ἡ ἀπουσία κοινωνικοῦ προβληματισμοῦ, οἱ ἀστικὲς προκαταλήψεις κι ἡ φοβία τοῦ δάσκαλου ἀπέναντι σιὸς ἐχθροῦ τῆς ψυχανάλυσης καὶ σιὴν πολιτικὴ, τὸν ἔφεραν σὲ σφοδρὴ ἀντίθεση μὲ τὸν νεαρὸ Ράιχ. Ὁ τελευταῖος παρέκαμπτε τὸ φροῦδικὸ μηχανισμό τῆς «ἐξιδανίκευσης», τῆς διοχέτευσης δηλαδὴ τῆς λιμπινικῆς ἐνέργειας σ' ἀνώτερους ὀκοποὺς. Ὑποστήριξε τὴν ἀνάγκη μιᾶς «σεξουαλικῆς ὀκονομίας» καὶ πολιτικῆς πὸν θὰ κανόνιζαν τοὺς ὄρους μιᾶς ἐλεύθερης κι αὐτορρυθμιζόμενης σεξουαλικῆς ζωῆς. Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ πρόθετε δι ἦταν ἀδύνατη χωρὶς σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση. Γιατὶ οἱ ὄροι αὐτοὶ δένοταν μὲ κοινωνικοοικονομικὰ αἰτία. Ὁ Ράιχ δίνει ἔμφαση σιὴ λειτουργία τοῦ ὄργασμοῦ. Ἡ ὄργαστικὴ ἰκανότητα, «ἡ δυνατικότητα νὰ φτάνει κανένας τὴν πλήρη ἰκανοποίηση σιὴ λιμπινικὴ σιᾶση (stase) τῆς σιγμῆς», παίρνει κεντρικὴ θέση σιὴ διάγνωση καὶ τὴ θεραπευτικὴ τῶν νευρώσεων.

Τὴ θεωρία τῆς λειτουργίας τοῦ ὄργασμοῦ ἀκολουθοῦν οἱ ἀναλύσεις του γιὰ τὸ χαρακτῆρα σὲ ὀνοχετισμὸ μὲ τὴ θεραπεία τῶν νευρώσεων. Παρατηρώντας τοὺς ἀσθενεῖς του ὁ Ράιχ βρῆκε σιὴ συμπεριφορὰ τοῦ καθένα τους μιὰ σειρὰ ἀντιδράσεων. Αὐτὸ τὸν ὀδήγησε νὰ μιᾶσει τὴν ἔννοια

του χαρακτήρα στην ψυχανάλυση. 'Ο χαρακτήρας «ενοσρκώνεται στον τρόπο του υπάρχειν του υποκείμενου κι αποτελείται από ένα δίκτυο άσυνείδητων απαγορεύσεων που άπωθούν τις άφύρητες για την κοινωνία όρμες (έπιθετικότητα και λοιπά) κι απομονώνουν το άτομο απ' τον έξωτερικό κόσμο». Σύμφωνα με το Φρόυντ ο σκοπός του ψυχαναλυτή συνίσταται στο να κάνει τον άσθενή να συνειδητοποιήσει το άπωθημένο του, «το έγω πρέπει να συνειδητοποιήσει το αυτό»\*. «Η πρωτοτυπία του Ράιχ συνίσταται απ' τή μιá μεριά στην εισαγωγή μιás συμπληρωματικής διάστασης στο ψυχαναλυτικό σχήμα τής προσωπικότητας, προσθέτοντας το χαρακτήρα, κι απ' την άλλη μεριά, στο έπιπεδο τής θεραπευτικής τεχνικής, βγάζοντας στο φώς τις αντιδράσεις που θωρακίζουν το «έγω» για να μη φτάσει ως τις όρμες του «αυτό». Σύμφωνα με τή θεωρία του πρέπει να ξεκινάμε απ' τις αντιδράσεις που προβάλλει ο χαρακτήρας του άσθενή για να φτάσουμε ως τις άπωθημένες του όρμες κι όχι αντίστροφα. 'Ο Ράιχ δούλεψε επίπονα πάνω στην ανάπτυξη και τελειοποίηση αυτής τής τεχνικής. 'Η θεωρία και τα πορίσματά του για το χαρακτήρα κι ή σχετική θεραπευτική του άγωγή εφαρμόζονται εύρύτατα και σήμερα στην ψυχανάλυση.

'Η αντίθεση θαδάνει. 'Ο Ράιχ μιλά για ένα χαρακτήρα γεννητικό (genital) κι ένα χαρακτήρα νευρωτικό. Οι ποιτικές διαφορές τών δυο αυτών «ιδεατών τύπων» υπάρχουν στο «αυτό», στο «υπερεγώ» και στο «έγω». Για το γεννητικό χαρακτήρα δέν υπάρχει «οιδιπόδειο σύμπλεγμα», ούτε άπωθημένες σεξουαλικές ή έπιθετικές όρμες. Στο νευρωτικό χαρακτήρα συμβάνει το αντίθετο. Για το γεννητικό χαρακτήρα το «υπερεγώ» «εύνοει τή σεξουαλικότητα». Στο νευρωτικό τήν άποδοκιμάζει. Στο γεννητικό χαρακτήρα δέν φτάνουν ως το «έγω» αισθήματα ένοχής και τοúτο με τή σειρά του δέν προβάλλει κανένα έμπόδιο στη λιμπιντική ίκανοποίηση. 'Ενώ το «έγω» του νευρωτικού χαρακτήρα έ-

---

\* Είναι γνωστή ή φρουδική διάκριση για τις τρεις καταστάσεις τής προσωπικότητας: Το «αυτό» που είναι ο χώρος τών άπωθημένων σεξουαλικών όρμών, το «υπερεγώ» που εύνοει φράγματα σ' αυτές τις όρμες και το «έγω» που συμπάττει μ' αυτό που όνομάζουν συνείδηση.



χει άσκητική δομή κι είναι κατάφορτο μ' αισθήματα ένοχής.

«Είναι εύκολο νά ίδουμε πώς ή ανακάλυψη αυτών των μηχανισμών προσφέρει τά στοιχεία μιās θεμελιώδους κριτικής δλων των περι ήθικης θεωριών. Έδώ πρόκειται για ένα αποφασιστικό ερώτημα πού άγγίζει τó σχηματισμό του πολιτισμού. Στό μέτρο πού ή ικανοποίηση των άναγκών γίνεται άποδεχτή άπ' τήν κοινωνία, κι όπου ή ανθρώπινη δομή αλλάζει κατά τρόπο αντίστοιχο, ή ήθική ρύθμιση τής κοινωνικής ζωής άποβαίνει περιττή. Η τελική άπόφαση δέν είναι ψυχολογικής φύσης, άλλα κοινωνικής. Κάθε αναλυτική θεραπεία πού λειτχάινει ν' αλλάξει τή νευρωτική δομή του χαρακτήρα σέ γεννητική δομή αντικαθιστά τήν ήθική ρύθμιση μέ αυτορύθμιση βασισμένη σέ μιá (για λιμπιτική οίκονομία».

Τό έρωτηματικό πού παίδεψε σ' όλη του τή ζωή τόν Ράιχ είναι: «για ποιό λόγο καταπιέζεται ή έρωτική ζωή των ανθρώπων;» Απαντώντας σ' αυτό ήθελε να ανοίξει έναν άπαγορευμένο δρόμο εύτυχίας στις πλατειές μάζες. Χωρίς νά παραβλέπει ότι μιá τέτοια άπελευθέρωση ήταν δεμένη μέ ριζική, έπαναστατική άλλαγή στις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές.

## Ράιχ - Μάρξ - Φρόυντ

'Από τó 1927 ó Ράιχ, ύστερα από μιá αίματηρή άπεργία των εργατιών στη Βιέννη, στρέφεται σιό μαρξισμό. Έξέλιξη φροϊδολογική. Διαβάζει με ένταση τούς κλασικούς. Άξίζει νά τó σημειώσουμε. Ό άνθρωπος αυτός είχε μιá τεράστια δυνατότητα νά ένημερώνεται. Άνεξάντλητη πνευματική άντοχή. Θα τó δείξει ξανά στην περίοδο πού θα τόν έγκύσουν ή βιολογία κι ή βιοψυσική. Ός τó 1934 θα έχει ολοκληρώσει τó κύριο έργο του. Σέ ήλικία 37 χρόνων θα έχει γράψει όλα τά μεγάλα έργα του και τληθώρα άρθρων μέ ίσοδύναμη σπουδαιότητα. Τó 1929 «έπιχειρεί μιá θεωρητική συμφιλίωση μαρξισμού και ψυχανάλυσης». Η σημαντικότερη προσφορά του στην εξέλιξη τής εύρωπαϊκής σκέψης. Άντιμετωπίζοντας τρία βασικά ζητήματα, όπως διακρίνει ó Boris Fraenkel:

1. - Τη υατεριαλιστική θεμελίωση της ψυχαναλυτικής θεωρίας.
- 2.— Τη διαλεκτική στην ψυχική ζωή.
- 3.— Την κοινωνική θέση της ψυχανάλυσης, πώς γεννήθηκε, ποιά είναι ή κοινωνιολογική της έννοια, ποιος ό σκοπός της γιά τό σοσιαλισμό.

Ἡ ψυχανάλυση σάν ψυχολογική μέθοδος, γράφει ό Ράιχ, δέν είναι οὔτε μπορεῖ νά δημιουργήσει φιλοσοφικό οὔσημα. Συνεπῶς οὔτε θ' αντικαταστήσει οὔτε θά συμπληρώσει τόν διαλεκτικό ὕλισμό. Πρέπει ὁμως ν' ἀναγνωρισθεῖ δι προκαλεῖ κοινωνικές συνέπειες.

Ἡ ψυχανάλυση ἀντιμετωπίζει ἀτομικές περιπτώσεις. Μπορεῖ ὁμως νά βοηθήσει τήν κοινωνιολογία μέ τή μορφή της κοινωνικής ψυχολογίας. Ὅχι μόνο δέν είναι ἀπίθνη σιό μαρξισμό ἀλλά ἐπιβάλλεται νά ἐνωμαιωθεῖ σιό οἰκοδόμημα της διαλεκτικῆς — ὕλιστικῆς φιλοσοφίας. «Ὁ Μάρξ κι ό Ἐγγελς παραιτηροῦσαν δι κάθε καινούργια ἀνακάλυψη ἔπρεπε νά τροποποιεῖ και νά προσάγει τή διαλεκτική - ὕλιστική θεώρηση τοῦ κόσμου».

Ἄν ἀναγνωρίζουμε σάν ὕλικά τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνθρώπινου ψυχιμοῦ, εἰμῶστε ὑποχρεωμένοι νά δεχτοῦμε τή θεωρητική δυνατότητα μιᾶς ὕλιστικῆς ψυχολογίας. Ἀκόμη κι ἂν δέν ἐξηγεῖ τή διανοητική δραστηριότητα μέ ὀργανικές διαδικασίες. Ἡ ψυχανάλυση είναι μιᾶ ὕλιστική και διαλεκτική ἐπιστήμη. Καταπιάνεται μέ ὕλικά στοιχεῖα τοῦ ἀνθρώπου (ἔρωτας, ὀρμές) και βασίζεται σιήν έννοια της σύγκρουσης.

Μπορεῖ νά ἐπιβεβαιώσει μέ πληρότητα τή θέση τοῦ Μάρξ σύμφωνα μέ τήν ὀποία τή «συνείδηση καθορίζει ή κοινωνική ὑπαρξη, δηλαδή σί σκοποῖ κι σί κοινωνικές ιδεολογίες», ὀχι τό ἀνίθετο. Οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν τήν προσωπική ἱστορία τους, ἀλλά μόνο μέσα σ' ὀρισμένες κοινωνικές συνθήκες. «Οἱ διαθέσεις και τὰ ἀνθρώπινα ἐνστικτα είναι κενὰ σχήματα, ἔτοιμα νά δεχτοῦν κοινωνικά περιεχόμενα. Ὑφίστανται μιᾶ κοινωνική ἐπεξεργασία σις σχέσεις μέ τόν πατέρα, τή μητέρα, τό δάσκαλο και τότε μόνον παίρνουν τήν ὀριστική μορφή και τό περιεχόμενό τους». Ἡ σημασία τῶν ἐσθίτων και τῶν ὀρμῶν πού ἀνακάλυψε ή ψυχανάλυση, είναι δι ἀποτελοῦν κι αὐτὰ μιᾶ «βάση» πού μέσα ἀπό ὀρισμένη διεργασία παράγει τήν ἰδεολογία σάν

ἐποικοδόμημα. Ἡ ψυχανάλυση αὐτὴ τὴ διεργασία μελεῖ καὶ ἀποκαλύπτει.

Ἀνάμεσα στὰ δύο ἄκρα: τὴν οἰκονομικὴ θάση καὶ τὸ ἰδεολογικὸ ἐποικοδόμημα ἢ ψυχαναλυτικὴ σύλληψη τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου εἰσάγει μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐνδιάμεσες συνδέσεις. Μπορεῖ νὰ καταδείξει διὲς ἢ οἰκονομικὴ θάση δὲ μετατρέπεται ἄμεσα καὶ αὐτόματα σὲ ἰδεολογία μέσθ στὸ ἀνθρώπινο κεφάλι. Ἡ ψυχανάλυση μπαίνει στὴ ματεριαλιστικὴ σύλληψη τῆς ἱστορίας σ' ἓνα καθορισμένο σημεῖο: κεῖ πού ἀρχίζουν τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα. Ἡ ψυχαναλυτικὴ προσπάθεια εἶναι μιὰ ἀντίδραση στὸ ἰδεολογικὸ ἐποικοδόμημα καὶ στὴν καταπίεση πού αἰῶνες φεουδαρχικῆς καὶ καπιταλιστικῆς κυριαρχίας ἔχουν ἐξεργαστεῖ. Ἦσο δίκιο εἶχε ὁ Ράϊχ φαίνεται ὀλοκάθαρα στὸ δοκίμιο τοῦ τοῦ ἑξοῦ Ρομπέρτ Καλιθονιά: «Οἱ ἀντιλήψεις τοῦ «ὑπάρχειν» καὶ τῆς «συνείδησης», τῆς «θάσης» καὶ τοῦ «ἐποικοδομηματος» δὲν παίρνουν τὴν ἀληθινὴ τους ὑλιστικὴ σημασία παρὰ ἂν δοῦμε διὲς ἢ οἰκονομικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι παρὰ ἓνας παράγοντας τῆς βιοκοινωνικῆς, ὑλικῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου, διὲς δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπ' τὶς λειτουργίες του. Ἡ συνείδηση, τὸ ἐποικοδόμημα, δὲν εἶναι μιὰ ἐκδήλωση τοῦ ὑπάρχειν ἢ τῆς θάσης, ἀλλὰ ἓνας τρόπος ὑπαρξῆς τους». Ὁ ἀνθρώπος εἶναι μιὰ «ολότητα» (totalité structurée) ἀποτελούμενη τόσο ἀπ' τὶς ὑλικὲς θάσεις (σῶμα), ὅσο τὸ «ὑπερεγώ», τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς.

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Ράϊχ καὶ ἡ τόλμη του νὰ συνδέσει μαρξισμό καὶ φροϋδισμό συνάντησαν τὴν λυσοαλέα πολεμικὴ τοῦ ἰταλικοῦ κομμουνισμοῦ. Ἡ Σοβ. «Ἐνωση ὅμως τῶν πρῶτων ἐπαναστατικῶν χρόνων ἦταν παράδειγμα τῆς χώρας πού νομοθέτησε τὴ σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση. Ἀχρηστεψε τὸ γάμο σὰ νομικὸ δεσμὸ καὶ τὴν οἰκογένεια σὰν κοινωνικὸ θεσμὸ. Μαζὶ τους παρέλυσε καὶ ὁ κεντρικὸς μηχανισμὸς τῆς σεξουαλικῆς καταπίεσης καὶ τῆς παραγωγῆς φροῦνιμων ὑποταχτικῶν τῆς Ἀρχῆς. Ὁ ἰταλισμὸς ἀνέκοψε αὐτὴ τὴν πρόοδο. Τὸν πρῶτο ἐνθουσιασμὸ τοῦ Ράϊχ διαδέχτηκε ἡ ἀπογοήτευση.

Ὁ Ράϊχ μίλησε γιὰ «σεξουαλικὴ οἰκονομία», ὅπως μιλάμε γιὰ οἰκονομία τῆς διατροφῆς. Μ' αὐτὴν ἐννοοῦσε τὸν τρόπο πού ἡ κοινωνία κανονίζει, ἐνθαρρύνει ἢ ἀντιτίθεται στὴν ἱκανοποίηση τῆς σεξουαλικῆς ἀνάγκης. Ἀγωνίζεται

νά διαδώσει τις ιδέες του αυτές για μιὰ καινούργια σεξουαλική συμπεριφορά και πολιτική. Κάνει διαλέξεις σ' έπιστημονικά σωματεία και σ' εργοστάσια. Παράλληλα γράφει και συνεχίζει την έπιστημονική του δουλειά. 'Ο Φρόνι εγκρίνει την σεξουαλική πολιτική σάν έπιστημονικό σκοπό. "Όχι όμως την πολιτικοποίηση τής ψυχανάλυσης.

Σωστό είναι νά τονιστεί εδώ πώς ό δάσκαλος έπιμοῦσε βαθύτατα τό μαθητή. Οί σχέσεις τους όμως σταθερά χειροτέρευαν. Στο πολιτικό επίπεδο τούς χώριζε άβυσσος. Σ' όλο τό διάστημα αυτό όμως, ό Ράιχ αντίθετα μ' άλλους διαφωνούντες, φέρθηκε και μίλησε για τό Φρόνι με σεβασμό.

## Ράιχ - Φασισμός

Τό 1931 ό Ράιχ αναγκάζεται νά μετοικήσει στό Βερολίνο. 'Η θεωρία κι ή πρακτική του — ιδιαίτερα στό ζήτημα τής σεξουαλικής άπελευθέρωσης — βρίσκουν περιοσότερη συμπίπτεια στήν γερμανική πρωτεύουσα. Συνεργάζεται με τις σοσιαλιστικές οργανώσεις. 'Απ' τήν άλλη μεριά παρακολουθεί από κοντά τό φαινόμενο φασισμός. Τό μελετά «έν τῷ γίνεσθαι»: έντυπα, παρελάσεις, δργάνωση, ιδεολογία. Με αυξανόμενη άνησυχία και τρέμο. Προειδοποιούσε τούς κομματικούς συντρόφους του. 'Η άνοδος τού ναζισμού έχει ιστορική εξήγηση: ή ήττα τού πρώτου πολέμου, ή οικονομική κρίση τού 1929, ό φόβος τῶν γερμανῶν καπιταλιστῶν άπέναντι στήν κατάσταση και στήν ανερχόμενη άπειλή τής εργατικής τάξης, ή σοσιαλδημοκρατία πού δέν ανταποκρίθηκε στήν περίσταση, ό ναζισμός ήταν μία διέξοδος για τό κατεστημένο. Μένει όμως νά έρμηνευθεί τό φαινόμενο τού πώς ό Χίτλερ κατέκτησε και τις μάξες. 'Ο Ράιχ μ' αυτό τό έγχείρημα καταγίνεται στό όγκῶδες και βαρυσήμαντο βιβλίο του για τήν «Μαζική ψυχολογία τού φασισμού».

'Η βάση δέ δημιουργεί τό εποικοδόμημα μόνο. 'Αλλά και τούτο επηρεάζει κατά μιὰ αντίστροφη δράση τή βάση. "Ετοι μεταβάλλεται σέ ύλική δύναμη. 'Η οποιαδήποτε ιδεολογία δέν αντανακλά μόνο τό οικονομικό προτοέσσο. 'Αλλά ριζώνει και στις ψυχικές δουές τού ανθρώπου. 'Επιδρά στήν κατάστασή του τό ίδιο με τόν οικονομικό παράγοντα.

Αυτή τή ζωτική αλήθεια άγνοοῦν ὄσοι καταπιάνονται νά φωτίσουν τὸ φαινόμενο τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φασισμού. Μιλοῦν γιά «χιλευρική ψύχωση». Ἐξήγηση ἄστοχη. «Ὅσο ἐκείνη τῶν κομμουνιστῶν σύμφωνα μέ τήν ὁποία τὸ ἀνάθεμα τοῦ ναζισμού στήν ἐξουσία χρωσιέται βασικά στήν παραπαίουσα πολιτική τῶν σοσιαλδημοκρατῶν».

Ὁ φασισμός εἶναι ἓνα «ἀμάλγαμα ἐπαναστατικῶν αἰσθημάτων κι ἀντιδραστικῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων». «Ἡ ναζιστική προπαγάνδα ἐπαλείφθηκε μέ ἐπαναστατικές διακηρύξεις», πού τράβηξαν τίς ἐλευινές μικροαστικές και προλεταριακές μάξες. Πρὶν ἀπ' τήν ἐκπόρθηση τῆς ἐξουσίας ὁ φασισμός «δροῦσε» ἐπαναστατικά, ἐνάντια στὸν καπιταλισμό. Μετά ἀπ' αὐτὸ ἔγινε δλόπλευρα σύμμαχός του. Στήν καθαρή του μορφή εἶναι τὸ ἄθροισμα δλων τῶν ἱερασιοναλιστικῶν ἀντιδράσεων τοῦ χαρακτήρα τοῦ μέσου ἀνθρώπου. Ἡ φασιστική νοσηρότητα εἶναι κείνη τοῦ «ἀπλοῦ», καταπιεσμένου πνεύματος πού δείχνει ἀπληροία γιά τήν ἐξουσία και ταυτόχρονα τάσεις οσιαστικές. Δὲν εἶναι παιχίδι τῆς τύχης τὸ διῆ δλοι οἱ φασίστες δικτάτορες στρατολογήθηκαν πάντα ἀπ' τὴ «μετριοπαθῆ κι ἀντιδραστική μικρομπουρζουαζία».

Ἡ μέση τάξη δὲ μπορεῖ νά δημιουργήσῃ ἰστορία μακροπρόθεσμα. Γιατὶ δὲν κατέχει τὰ μέσα παραγωγῆς. Μπορεῖ δμως νά τὸ πετύχει σὲ μιὰ δοσμένη στιγμή. «Ἄν ἡ μέση τάξη πραγματοποιεῖ τὴν εἰσοδὸ τῆς στήν ἱστορική σκηνή μέ τὴ μορφή τοῦ φασισμού, αὐτὸ χρωσιέται λιγότερο στίς ἀντιδραστικές ἀπόψεις ἐνὸς Χίτλερ ἢ ἐνὸς Γκαίριγκ ἀπ' ὄσο στὰ συμφέροντα τῶν μέσων τάξεων». Οἰκονομική προαγωγή και κοινωνική ἐπιβολή.

Ὁ φασισμός δὲν περιορίζεται στὸν ἐναγκαλισμό τῆς μέσης τάξης. Καταγίνεται και μέ τήν ἀστοποίηση τῶν προλεταρίων. Δελεάζει τὴν ἐργατική τάξη μέ τὸ δνειρο, ὄχι τῆς ἰσότητας, ἀλλὰ τῆς αἰφνίδιας προώθησης στὸν καταναλωτικὸ παράδεισο τῶν μεγαλοαστῶν και τῆς ὑλικῆς εὐδαιμονίας.

Ἡ οἰκογένεια και τὸ σχολεῖο κατασκευάζουν ἀνδρείκελα πού ἔχουν ἀνάγκη νά κατευθύνονται ἀπὸ σιβαρὴ πάλμη. «Ὅσοι τρέμουν τὴ λευτεριά εἶναι ἔτοιμοι νά παραδοθοῦν σ' ἓναν ἀρχηγό, γιατί αὐτὴ ἡ ἐγκατάλειψη τοὺς «θεραπεύει», τοὺς ἀσφαλίζει. Ὁ φασισμός ἄγγιξε τίς μύχιες χορδὲς καταπιεσμένων σεξουαλικά και ψυχολογικά ἀτόμων».

Ἡ ἀπήχησή του βασίζεται ολοκληρωτικὰ στὴ χαρακτηριστολογικὴ δομὴ τῶν μαζῶν.

Ὁ Ράιχ ἐκτὸς ἀπ' τὴ μνημειώδη ἀνάλυση τοῦ φασιστικοῦ φαινομένου ἔκανε μιὰ ιστορικὴ πρόβλεψη. Μίλησε ἀπ' τὸ 1933 ἀκόμη γιὰ τὴν καταστροφή πὺ ἐγκυμονοῦσε ἡ ναζιστικὴ ὑστερία.

Στὰ χρόνια αὐτὰ τὸ Ράιχ ἀπασχόλησαν θέματα ἐπαναστατικοῦ προβληματισμοῦ. Ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ σοσιαλισμοῦ θὰ πραγματοποιηθῆ μὲ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀμεισων ἀναγκῶν τῶν μέσων ἀτόμων. Ἔτσι μόνον ὁ ἐπαναστατικὸς ἥρωισμὸς θὰ κερδίσει τὶς μάζες. Λίγα σφάλματα εἶναι τόσο ὀγκώδη ὅσο «ἡ ἀσκητικὴ ἀντίληψη τῆς ἐπανάστασης». Γιατὶ ὅλα ὅσα ὀνομάζονται «ἠθικὸ» ἢ «μοραλιστικὸ» εἶναι χωρὶς ἐξαίρεση στὴν ὑπηρεσίαν τῆς καταπίεσης τῆς ἐργαζόμενης ἀνθρωπότητας. Ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ τὴν ἐπανάστασιν εἶναι ἠθικόν, ὅ,τι τὴ βλάπτει εἶναι ἀνῆθικον.

Ἡ ταξικὴ συνείδησις τῶν μαζῶν εἶναι γιὰ τὸ Ράιχ: ἡ γένησις τῶν ζωτικῶν ἀναγκῶν τοὺς σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, τῶν δρόμων καὶ τῶν δυνατοτήτων τῆς ἱκανοποίησός τοὺς, τῶν ἐμποδίων πὺ τοὺς ὀρθώνει ἢ κοινωνικὴ τάξις τῆς οἰκονομίας, ἡ γνώσις τῶν ἀναστολῶν τῆς καὶ τῶν ἀγχιῶν πὺ τὴν ἐμποδίζουν νὰ ἰδεῖ καθαρὰ τὶς ἀνάγκας τῆς ζωῆς τῆς, τὸ ἀήγητο τῆς δυνάμεώς τῆς ἐναντίον τοὺς καταπιεστές τῆς. Ἡ ταξικὴ συνείδησις τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸ σύνολο τῶν ἱκανοτήτων του νὰ ἐκφράζει γιὰ τὴ μάζα, ὅ,τι δὲ μπορεῖ ἢ ἴδια νὰ ἐκφράσει.

## Ράιχ - ἐξορία - ἀναρχισμὸς

Μόλις ἀνεβαίνει ὁ Χίτλερ στὴν ἐξουσίαν ὁ Ράιχ ἐκπατριζεται. Τὸ 1934 τὸν διαγράφουν ἀπὸ τὴ Διεθνή Ἑταιρεία Ψυχανάλυσης. Στροφή πρὸς τὴ βιοψυχολογίαν. Μένει στὸ Ὄσλο τῆς Νορβηγίας καὶ δουλεύει. «Ἀνακάλυψις» τῶν «BIONS», πὺ εἶναι φροσολίδες «φορητὼν μετὰ βιολογικὴ ἐνέργεια». Τὸν Ράιχ κατέτρυχε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἡ ἰδέαν πὺς ὑπάρχει στὸν ὀργανισμὸν μιὰ «βιολογικὴ ἐνέργεια» πὺ μπορεῖ νὰ ἐπισημανθῆ καὶ πιθανὸν νὰ συμπιπτει μὲ τὴ σεξουαλικὴ ἐνέργεια. Στὴ φάσιν αὐτὴν τοποθετοῦν τὴν ἀρχὴ τῆς παράνοιάς του. Ἐντυπικὴ μελέτη καὶ ἔρευνα πὺ καταλήγουν στὴν ἀνακάλυψιν τῆς «ὀργάνης», μιᾶς ἀκτινοβολίας

πού εκπέμπουνε τὰ «BIONS», πού γεμίζει τούς ζωντανούς οργανισμούς κι είναι διάχυτη σιὸ ούμπαν. Τὸ ἐπόμενο βήμα ἦταν ἡ προσπάθεια νὰ συλληφθεῖ ἡ «δργόνη» καὶ νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ γενικούς θεραπευτικούς σκοπούς. «Πίστευε σ' ὀτιδήποτε μποροῦσε ν' ἀποδείξει κι ἀπόδειχνε ὀτιδήποτε πίστευε». Ἔτσι βρῆκε ἕνα μεταλλικὸ κουτὶ πού ὑποστήριζε διτ συγκέντρωσε τὴν «δργόνη». Εἶχε τὸ θράσος νὰ τὸ παρουσιάσει ἀκόμη καὶ σιὸν Ἀινοσίαιν. Στις Η.Π.Α. ὁ Ράιχ ἄρχισε νὰ πουλάει μεταλλικὰ κουτιά — συσσωρευτὲς «δργόνης» σὲ ἄρρωστους πνευματικὰ καὶ διανοητικὰ. Ἡ «δργόνη» ἦταν γιὰ τὸ Ράιχ μιὰ πολυδύναμη ἐνέργεια μὲ ἄπειρες θεραπευτικὲς δυνατιότητες.

Ὁ Κ. Γουίλσον ἔγραψε: «ἂν ὁ Ράιχ ἦταν ζωντανὸς σήμερα δὲν θὰ καταδικαζόταν σὸν τρελλὸς καὶ σὸν δημόσιος κίνδυνος. Γιατὶ οἱ ιδέες πού τότε θεωροῦσαν σὸν καθαρὴ φαντασία ἀρχίζουν νὰ γίνονται ἀποδεχτὲς ἀπ' τὴν ἐπιστήμη». Εἶναι πολὺ πιθανὸ ν' ἀποδειχτεῖ διτ ἡ «δργόνη» ὑπάρχει.

Σιὸ μεταξὺ ὁ Ράιχ μεταστρέφει τὶς πολιτικὲς του θέσεις. Δριμεῖς ὄσο καιρὶες παρατηρήσεις γιὰ τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα: «ἂν ἐξετάσουμε τὴν πολιτικὴ τους μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λένιν θὰ διαπιστώσουμε διτ ἡ ἀρχὴ ν' ἀπευθυνόμαστε συνέχεια σιὶς μάζες χάθηκε λίγο - λίγο, κι διτ μὲ τὴ μίμηση τῶν μορφῶν τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς, σιὸ ἐσωτερικὸ καὶ σιὸ ἐξωτερικὸ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος θροιάστηκε ἡ γραφειοκρατία». Εἰδικὰ γιὰ τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι: ἡ ἐκτέλεση ἑκατομμυρίων πολιτῶν εἶναι σιμάδι μιᾶς ἀδύναμης γραφειοκρατίας νὰ κυριαρχήσει σιὰ καυτὰ προβλήματα τῆς σιγιμῆς. Ἡ ἐπανάσταση «δημοκρατικὰ» ἔχει ραγίσει. Τίποτε δὲν προετοιμάστηκε σχετικὰ μὲ τὴ διεύθυνση τῶν ἐπιχειρήσεων πού πρόκειται νὰ «σοσιαλιστικοποιηθοῦν». Αὐτὸ ὀδηγεῖ τὴν Σοβ. Ἐνωσι σιὴν ἀπάληψη τῶν τελευταίων ἰχνῶν τῆς συλλογικῆς οἰκονομίας καὶ σιὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς καινούργιας οἰκονομικῆς ἱεραρχίας. Ἡ ἀπογοήτευση (κι ἡ διαγραφή) τοῦ ἀπ' τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα τῆς Γερμανίας κι ἡ ἐντονη ἀποστρέψη τοῦ γιὰ τὴ σιταλινικὴ ὀμότητα τὸν ὀδηγοῦν σιὴν ἐξιτρεμιστικὴ ἄποψη τῆς «δημοκρατίας τῆς ἐργασίας». Ὁ καθένας πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἔχει τὴν εὐθύνη τοῦ προορισμοῦ του. Χωρὶς σοσιαλιστικὴ ἢ ὀποιαδήποτε διεύθυνση σιὸν τράχηλό του. Συμβούλια ἐργατῶν καὶ μονάδες κατα-

ναλωτῶν θὰ διασκέγονται καὶ θὰ ἐκτελοῦν τὶς ἀποφάσεις. Μακρινὰ ἀπὸ κάθε πολιτικῆς. Μὲ στόχο τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν καὶ τὴν πραγματοποίηση δλων τῶν κοινωνικῶν σκοπῶν. «Ἡ κοινωνία μπορεῖ νὰ ὑπάρχει χωρὶς τοὺς πολιτικάντηδες... Πρέπει σὺ ἐξῆς νὰ δουλέψουμε γιὰ νὰ ἐμποδιστοῦν σταθερὰ οἱ πολιτικάντηδες ἀπ' τὸ νὰ μπορέσουν ξανά νὰ καθορίζουν τὸ παρτιμιτρό».

Τὸ μόνο ποὺ ἴσως ἔχει ἀξία εἶναι μιὰ κοινωνικὴ ιδεολογία, ἢ ἂν θέλετε «πολιτικὴ», ποὺ ἀνταποκρίνεται ἀποκλειστικὰ στὴν πρακτικὴ ἐργασία καὶ στὴν καθοδήγηση τῶν σκοπῶν τῆς ζωῆς. «Μιὰ δημοκρατία ποὺ γεννιέται, μὲ μιὰ προσοδεντικὴ, ὀργανικὴ ἀνάπτυξη τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἔρωτα, τῆς δουλειᾶς καὶ τῆς γνώσης» (δημοκρατία τῆς ἐργασίας). «Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι υἷαταια κι ἐπιζήμια φῶναρία. Ὅπως παρατηρεῖ σωστὰ ὁ Κοστοντινὸν Σινέλνικοφ, «ὁ Ράιχ ἐγκαταλείπει οὐσιαστικά, μὲ τὴ νομιμότητα μιᾶς ἐπαναστατικῆς διοίκησης, τὴν ἴδια τὴν προβληματικὴ μιᾶς κοινωνικῆς ἐπανάστασης. Γι' αὐτό, τὸ κείμενό του γιὰ τὴ «δημοκρατία τῆς ἐργασίας» εἶναι σ' ἓνα πλάτυ μέτρο μεταπολιτικό».

Κι ὄχι μόνο αὐτό. Ὁ ἰδιότυπος ἀναρχισμὸς τοῦ Ράιχ συνδυάζεται μ' ἓναν περιέργο πανθεισμὸ. Ἡ ἐπιστημονικὴ του σκέψη μερδεύεται σὴ μεταφυσικῆ. Στὴ «Δολοφονία τοῦ Χριστοῦ» σχεδὸν συνταυτίζεται μὲ τὸν Ἰησοῦ. Τὸν βλέπει νὰ ἔχει ζήσει σὰν ἀναρχικός, κόντρα σὶς συμβατικότητες. Κήρυκα ἐνὸς δόγματος «θασιομένου σὴν παγκόσμια ἀγάπη, τὴν κοινωνικὴ ἰσότητα καὶ τὴν ἀρνηση τῆς ἐξουσίας». Γιὰ τὸν Ράιχ «ἡ ὀργάνη, ὁ αἰθέρας κι ὁ Θεὸς ἦταν τρεῖς ὀνόματα διαφορετικὰ γιὰ τὴν περιγραφή τοῦ ἴδου πράγματος».

Στὸ βιβλίον του «Ἄκου ἀνθρωπάκο!», τὸ μοναδικὸ καινούργιο βιβλίον τῆς τελευταίας αὐτῆς περιόδου, ὁ Ράιχ ἐκδηλώνει μιὰ παθιασμένη ἀγάπη γιὰ τὸ μέσο ἄνθρωπο καὶ μιὰ ἀνεξιθρησκεία ποὺ φτάνει ὡς τὴν ἀπελπισία. Ὁ ἀναρχισμὸς κι ὁ πανθεισμὸς του καθρεφτίζονται καθάρια μέσα σὴν οπαρχικὴ αὐτὴ κραυγή. «Ξέρω πὼς δεῖ διδομάζεις «Θεὸς», πραγματικὰ ὑπάρχει, ἀλλὰ μὲ τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ νομίζεις: σὰ μιὰ πρωτεικὴ κοσμικὴ ἐνέργεια μέσα σὸ σύμπαν, σὰν τὸν ἔρωτα σὸ κορμί σου, σὰν τὴν τιμιότητα...».

Στὶς Η.Π.Α. ὁ Ράιχ «ἐνοχλήθηκε» (12 Δεκεμβρίου



1941) από πράκτορες της F.B.I. 'Η δραστηριότητά του όμως είναι σχετικά απίνδυνη και εξευτελιστική. Στον επισημονικό τομέα παίρνει τη φήμη ενός ρομαντικού, μπορεί και επικίνδυνου, ισαρλατάνου. 'Ανασκευάζει και διορθώνει τα βιβλία του. Κατασιρέφει μόνος του το έργο που αγωνίστηκε να οικοδομήσει. 'Η σύλληψη και η δίκη του για «ισαρλατανισμό» «φαίνεται υπερβολική». Συμφωνώ με τον Σινέλνικοφ. 'Ο Ράιχ με άρρωστημένα (ή κρατούσα γνώμη) φρένα και αυτοπαροπλιωμένους, ήταν ανεπιθύμητος στην κοινωνία του μακκαρθισμού. Γιατί διατάχτηκε η καταστροφή των «ουσοωρεντιών όργάνης», αλλά άπαγορεύτηκε και η κυκλοφορία του βιβλίου του. Πίσω από την Food and Drug Administration, που τον δίωξε ποινικά, κρύβονταν οι μακκαρθικοί πλόκαμοι.

Βόλος 1973

ΝΙΚΟΣ ΚΟΛΟΒΟΣ



## Σχόλια τῆς ομάδας τῶν Γερμανῶν μεταφραστῶν

Αὐτὸ τὸ βιβλίον ἀπαιτεῖ μιὰ προϋπόθεση: τὴ βασικὴ γνώση τῆς Ψυχανάλυσης καὶ τῶν κειμένων τοῦ Βίλχελμ Ράιχ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ «Λειτουργία τοῦ Ὁργασμοῦ» ὡς εἰς τὴ «Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση». Ὁ Ράιχ συζητήθηκε ὡς τώρα ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴ καὶ τὴν ἀμερικανικὴ ἀριστερὰ μὲ βάση τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἐνδιάμεσα βιβλία του. Τὰ τελευταῖα ἔργα του ἔπασαν θύματα μιᾶς ἀπωθητικῆς διεργασίας ποὺ τὰ αἰτιά της ἔρχονται σιτὸ φῶς σιτὴ συνέντευξη ποὺ ἀκολουθεῖ. Ἡ ἀκράδαντη πίστις τοῦ Ράιχ σιτὴ φρεσυδικὴ θεωρία τῆς λίμπιντο καὶ ἡ δημιουργία τῶν ὀργανικῶν θέσεων γιὰ τὴν θεωρία, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Φρόυντ εἶχε ζητήσει καὶ ποὺ συγκεκριμενοποιήθηκε σιτὴν ἀνακάλυψη τῆς ἐνέργειας ORGON\*, τῆς ζωικῆς ἐνέργειας, ὀδηγοῦνε σὲ μιὰ ὀχι λιγότερο ριζοσπαστικὴ κοινωνικὴ κριτικὴ, ποὺ, ὅμως, ἐπιπλέον περιλαμβάνει καὶ τὰ ἄκαμπτα πρότυπα συμπεριφορᾶς μέσα σιτὰ πλαίσια τοῦ πολιτικοῦ κινήματος.

Ἡ συζήτηση πάνω σιτὸ ρόλο τῶν ὑποκειμενικῶν καὶ τῶν ἀντικειμενικῶν παραγόντων τῆς ἐπανάστασης ποὺ ἦταν τὸ κέντρο τῆς διαμάχης σιτὰ χρονικὰ ἐνδιάμεσα ἔργα του, ἐδῶ ἐγκαταλείπεται. Σιτὸ κέντρο σιτέκει τώρα τὸ πρόβλημα τῆς δυνατοῦτητας μιᾶς ἀλλαγῆς τῆς χαρακτηρολογικῆς δομῆς μὲ μιὰ κοινωνικὴ διαδικασία.

Βερολίνο, Ἰούλιος 1969

---

\* Σ τ μετ. τὸ ἔξῃς «ORGON» — βλ. σημ. ἀρ. 65.

## Σημείωση του Ράιχ

Ἐχω ἀφήσει πίσω μου μιὰ δλόκληρη ἐποχὴ πού κατανόησε ἐπιτέλους ἓνα μικρὸ κομμάτι ἀπὸ τὸ οὐσιγματο τῆς φρουδικῆς σκέψης, ἀλλὰ πού σύγχρονα ἄφησε νὰ πάνε χαμένα τὸ σθένος τοῦ Φρόντ νὰ ὑπερασπίζεται τις θέσεις του τελείως ἀπομονωμένος ἀλλὰ καὶ ἡ ἐμμονή του σὲ μερικές βασικές ἀλήθειες καθὼς καὶ ἡ ἱκανότητά του νὰ προχωρεῖ χωρὶς παραχωρήσεις πρὸς αὐτὸ πού εἶναι ἀληθινὸ — μ' ἄλλα λόγια, μιὰ ἐποχὴ πού ἐγκατέλειψε τὴ βασικὴ ἔρευνα πάνω σὲ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, γιὰ ν' ἀφοσιωθεῖ σὲ τέτοιες μικρόπρεπες κι ἐκνευριστικὲς ἰδέες, ὅπως: πῶς θὰ κάνει κανεὶς καριέρα, εὐκολὰ λεφτὰ καὶ πῶς θὰ πετύχει τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ κείνους τοὺς θεομοὺς πού χρωσιᾶνε τὴν ὑπαρξή τους ἀκριβῶς σὴν ἄρνηση τῆς ζωντανῆς πραγματικότητας, ἐνῶ καμώνονται ὑποκριτικὰ δι' ἐργάζονται γιὰ τὴν ἀποκάλυψή της.

Βίλχελμ Ράιχ, 1954

## Εἰσαγωγή

Ὁ διάλογος μὲ τὸν Βίλχελμ Ράιχ πού μαγνητοφώνησε ὁ Kurt Eissler M.D. γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἀρχείου Σίγκμουντ Φρόντ, ἔγινε σὲ "Ὀργονον, σὴν πόλη Ran-geley (U.S.A.) σὲς 18 — 19 Ὀκτωβρίου 1952. Ὁ Ράιχ ἤθελε νὰ δημοσιεύσει τὸ διάλογο ἐν τούτοις, ἡ ἀπόφαση τῶν ἐκδοτῶν νὰ τὸν παρουσιάσουν ἰώρα, δὲν βασίζεται μόνο σὴν ἐπιθυμία τοῦ Ράιχ. Κατὰ τὴ γνώμη τους εἶναι ἓνα ἀουνήθιστα τίμιο ντοκουμέντο· ἡ δημοσίευσή του προσφέρει τὸ ἀπὸ καιρὸ ἀναμενόμενο ξεκαθάρισμα τῶν σχέσεων μεταξὺ Φρόντ καὶ Ράιχ.

Παρὰ τὸ γεγονὸς δι' ὃ Ράιχ ἔκανε λόγο σὲ πολλὰ συγγράμματα του γι' αὐτὲς τις σχέσεις καὶ γιὰ τὴ διαμάχη πού γεννήθηκε ἀργότερα μεταξύ τους ἡ εὐθύτητα καὶ ἡ χωρὶς τύπους διεξαγωγή τοῦ διαλόγου κάνουν γιὰ πρώτη φορὰ δυνατὸ νὰ ρηθοῦν σὲ φῶς οἱ σχετικὲς πληροφορίες μὲ ἀπλότητα καὶ μὲ ἀκρίβεια, δηλαδὴ μ' ἓνα τρόπο πού ὁ

αναγνώστης να μπορέσει να κρίνει ο ίδιος γιατί υπήρχαν διαφορές.

Έκείνοι που δεν γνωρίζουν το ιστορικό αυτών των σχέσεων — και δυστυχώς είναι πολλοί — βομβαρδίστηκαν ως τώρα με τόσα ουκοφαντικά μυθεύματα, ώστε να επιβάλλεται ένα ξεκαθάρισμα. "Ας ελπίσουμε δι' τὴν τὸ πετύχουμε μ' αὐτὸ τὸ διάλογο, ὥστε νὰ καλύψουμε τὸ κενό.

Μπροσιὰ σὶς νέες ἐπιμελεῖς προσπάθειες νὰ ἀποκλεισθῆ ἡ θεωρία τῆς λίμπινο, ἡ συνέντευξη αὐτὴ ἐρχεται σὶν κατὰλληλη σιγιμή. Γιατί ὁ Ράιχ ἐπέμενε νὰ βλέπει σὶν θεωρία τῆς λίμπινο τὸν πυρήνα τῆς φρουδικῆς θεωρίας. Ἡ ἐμμονὴ τοῦ Ράιχ πὺν κεντρίστηκε ἀπὸ πολυάριθμες κλινικὲς ἐνδείξεις γιὰ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς σεξουαλικῆς ἐνέργειας τὸν ὀδήγησε τελικὰ — διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Φρόντ — σὶν ἀνακάλυψη τῆς «Λίμπινο» σὶν ἐργαστήριον, ἰν vitro, (σὶν δοκιμαστικὸ ὀωλήνα). Μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἔγινε ἀντικείμενον κριτικῆς καὶ σιγιματισμῶν, πράγμα πὺν, λίγο προσητέρα, εἶχε πάθει καὶ ὁ Φρόντ. Κι ἀκόμα περισσότερο! Γιατί μετὰ τὴν ἀνακάλυψη μιᾶς χειροπιαστῆς ψυικῆς ἐνέργειας δὲν πρόσφερε ὁ Ράιχ σὶν κόσμον ἐκεῖνη τὴν καθούχαση πὺν ἀπαίτησε — καὶ τελικὰ πῆρε — ἀπὸ τὸν Φρόντ. Ὁ τελευταῖος συνθηκολόγησε (ἐξιδανίκευση, ὀρημὴ τοῦ θανάτου, ἐννοια τῆς Κουλτούρας) καὶ βρῆκε τὴ δόξα ἀλλὰ ὁ Ράιχ πέθανε σὶν φυλακῆ.

Γιὰ τὸν λόγο δι' ὁ Φρόντ δὲν πρόσφερε καμιά ἐπισημονικὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴ θεωρία τῆς λίμπινο, ἀν καὶ προεἶπε δι' μιὰ κέρα θὰ γίνεῖ κάτι τέτοιο, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἔκανε παραχωρήσεις μετὰ τὶς τελευταῖες ἰδέες καὶ θεωρίες του, βρέθηκαν οἱ μαθητὲς του τελείως ἀπομονωμένοι. Ἡ συνέπεια αὐτοῦ ἦταν νὰ ἀποκηρύξουν σιγὰ - σιγὰ αὐτὴ τὴ θεωρία — ἀν καὶ σὶς θεωρητικὲς τους συζητήσεις ἀκούει κανεῖς ἀκόμα εἰδωλολατρικὲς ὀμολογίες πλοῖτης — καὶ νὰ μὴν ἀντιτάξουν οὐσιαστικὰ καμιά ἀντίοταση σὶς μαζικὲς ἐπιθέσεις πὺν ἔγιναν τώρα κατὰ τῆς θεωρίας τῆς ἐνεργείας, αὐτοῦ τοῦ ζωτικῶ ὀμείου τῆς φρουδικῆς ψυχανάλυσης.

Διαφορετικὰ θὰ μποροῦσε ἡ θέση τους νὰ ἐνισχυθῆ ἀπὸ μιὰ ἀντικειμενικὴ ἀξιολόγησι τῆς ἀνακάλυψης τῆς ζωτικῆς ἐνέργειας ἀπὸ τὸν Ράιχ. Μ' αὐτὸν τὸν τόπον θὰ ἐξοπλίζονταν μετὰ μιὰ συγκεκριμένη ἀπόδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ζωικῆς δύναντης πὺν δρᾶ σὶν ὀργανισμὸ καὶ κα-

τενδύνεται πρὸς πολλοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ ἐπηρεάζεται ἀπ' αὐτοῦς. Ἀντὶ γι' αὐτὸ προτίμησαν νὰ μείνουν βουβοὶ ἢ νὰ συμπεριφερθῶν ἀδιάφορα, δύσπιστα ἢ περιφρονητικά, καὶ ἔτσι δὲν κατὰφεραν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐξάπλωσιν μιᾶς ψυχολογίας ποὺ ξερίζωσε τὴν «Ψυχὴν» ἀπὸ τὸ ζωντανὸ σῶμα. Διακήρυξαν οὖν σλόχο τους τὴν «Πολιτισμικὴ προσαρμογὴ», χωρὶς νὰ σκεφτοῦν δι' ὅ πολιτισμὸς μας, ποὺ τόσο μυωπικὰ ὑπερασπίζονται, βασίζεται εἰς τὴν βιοφυσικὴ ἀκαμψία τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ καὶ τῆς αὐταρχικῆς δομῆς ποὺ εὐνοεῖ.

Κατὰ τοὺς θεωρητικοὺς τῆς προσαρμογῆς, ποὺ φαίνονται ὀλόκληρα ἀποφασισμένοι νὰ ἐκμηδενίσουν τὴν λίμπιντο, «δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ θέοι κανεὶς οὐδὲν θάσιν τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς μιὰ ἐνέργεια ποὺ τὴν ὑπαρξή της ποὶ ἔδεν μποροῦμε ν' ἀποδείξουμε, τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτὴ ἢ συμπεριφορὰ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ ὑπόνο σύμφωνα μὲ τὰ κίνητρα, μὲ τὴν ψυχολογικὴ μηχανικὴ καὶ μὲ τὴ δράσιν ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτῶν».

Ἡ λίμπιντο προσθέτουν, δὲν πλουτίζει τις γνώσεις μας καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο θάπρεπε ν' ἀγνοηθῆ. Μεταχειρίζονται τέτοιες κενὲς φράσεις οὐδὲν «παρορητικὰ κίνητρα» καὶ «τρόπους συμπεριφορᾶς», γιὰ νὰ περιγράψουν τὴ ζωικὴ διαδικασίαν, καὶ αὐτὸ κατὰ τὴ γνώμη τους εἶναι τελείως ἐλαφρῆς γιὰ τοὺς σκοποὺς τους. Γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τοὺς φροῦδικούς, ποὺ φαίνεται δι' ἰώρα συμφωνοῦν μαζί τους, ἡ λίμπιντο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ «Μεταφορὰ», «Ταυτολογία», καὶ ἔνα ἀπλὸ σιγήριγμα τῆς φαντασίας. «Θέοτε ἔργον ὁ αὐτὴ τὴ Μεταφορὰ», ἔγινε τῶρα τὸ ὀμαδικὸ σὺνθημα δλων ἐκείνων ποὺ δουλεύουν μὲ ἴσοο ζῆλο γιὰ νὰ ἐξιῶσουν τὴν λίμπιντο μὲ ὕβρη.

Οἱ κριτικοὶ τῶν φροῦδικῶν θεωριῶν κοντὰ ὁ αὐτὰ προσπάθησαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ λάθος τοῦ Φρόνι, μὲ τὸ νὰ παρουσιάζουν οὐδὲν μηδαμινὸ τὸ ὀλο τῆς κοινωνίας ὁ δ, ἔτι ἀφορᾷ τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ. Τονίζουν τὸν ὀρο «Κοινωνιολογία» καὶ ἀφαιροῦν τὸ βάρος ἀπ' τὴ «Σεξουαλικότητα».

Φαίνεται οὐδὲν εἰρωνία δι' ὀνον ὁ Ράιχ — παρ' ὀλο πού, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἰόνιζε τὴν κοινωνικὴ ἐπίδραση πάνω σὶ ὀτομο, ὀδηγήθηκε σὶ σύγκρουση μὲ τὸν Φρόνι καὶ τελικὰ ὀτωκλεισθηκε γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴ Διεθνή Ψυχαναλυτικὴ Ἐται α — δὲν ἔδλεπε γι' αὐτὸ θάπρεπε νὰ ἐγκαταλειφθῆ ὁ

φρουδικός δρος λίμπινιο και ήταν ο μόνος που τον υπερασπίστηκε.

“Αν και ο Ράιχ ποτέ δεν ήταν πολιτικά έντονος, στο παρελθόν τον καταδίκασαν βίαια και προσάθησαν — πράγμα που γίνεται καμιά φορά άκόμα και σήμερα — να τον σιγματίσουν σαν κομμουνιστή, γιατί έδινε μεγάλη σημασία στην επίδραση της κοινωνίας κι έβλεπε στις ιδέες του Μάρξ ένα κάποιο στήριγμα της έλπίδας να διορθωθούν οι συνθήκες ζωής του ανθρώπου. ‘Αποκαλούσε τον έφαρμοσμένο κομμουνισμό — όπως αναπτύχθηκε στη Σοβιετική Ένωση — τερατώδη και «κόκκινο φασισμό». ‘Από την προσωπική πείρα που συγκέντρωσε ανάμεσα στις μάζες σαν γιατρός, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ή δομή του ανθρώπου όπως διαμορφώνεται από τους αυταρχικούς θεσμούς είναι βάση του πρωτοπλάσματός της άδύνατο ν’ αλλάξει.

Οι ψυχολόγοι των κομμουνιστικών κρατών που ως πριν λίγο καιρό έδειχναν μεγάλη περιφρόνηση για τις θεωρίες του Φρόυντ — μιá άκόμη ειρωνική μετατόπιση κι αυτή — βλέπουν τώρα, μετά την άφαίρεση της λίμπινιο να τους δίνετε μιá βάση για το συμβιβασμό των δικών τους αντίληψεων με την ψυχανάλυση, στη μορφή της νεογεννημένης θεωρίας της προσαρμογής. ‘Ετσι, ένας ιοεχολοβάκος ψυχίατρος ισχυριζόταν πανευτυχής: «άν είναι σωστό πως οι φρουδικές παρατηρήσεις για την όρμη (Trieb) και την ενέργεια της όρμης δεν είναι αναπόσπαστο μέρος του φρουδικού έργου κι αν μπορούν να χωριστούν από τις έμπειρικά αποδεδειγμένες γενικεύσεις, τότε δεν βλέπω κανένα λόγο για ένα μαρξιστή ν’ απορρίπτει τον Φρόυντ».

‘Ο Ράιχ δεν έλαψε ποτέ ν’ αναγνωρίζει τί χρωστούσε στον Φρόυντ. Κοιτάζοντας αναδρομικά, θεωρούσε τη διαφορά που είχε μαζί του σαν ένα κρίκο στην αλυσίδα της επισημονικής εξέλιξης, και γι αυτό το λόγο επιθυμητή και μάλιστα αναγκαία. Σ’ αυτή τη συνέντευξη ο Ράιχ προσπαθεί μ’ επιμονή ν’ αποδείξει πως ουσιαστικά συνέβαλαν οι διατυπώσεις του Φρόυντ στο ξεκαθάρισμα που αυτός πέτυχε στον κλινικό τομέα. ‘Η διατύπωση του Φρόυντ περί της «άρνητικής θεραπευτικής αντίδρασης» έγινε παραδειγματικός χάρην άσφραμής να καταπιαστεί ο Ράιχ με το πρόβλημα και να βρει μιá βιολογική εξήγηση που συμφωνεί τελείως με τα κλινικά συμπεράσματα κι αντικαθιστά την παροδική

ύπόθεση τοῦ Φρόντι γιὰ τὴν ὁρμὴ τοῦ θανάτου, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Φρόντι ἔλεγε δι εἶναι καθαρὰ θεωρητικὴ.

Ἡ ἀπογοήτευση τοῦ Ράιχ γιὰ τὸν Φρόντι, ὅσο δικαιολογημένη κι ἂν ἦταν, δὲν τὸν ὀδήγησε ποτὲ σὲ «αἰσὸς ἢ ἄρνηση». Ἀντίθετα, ἔγραψε: «ἔφθασα σὲ σημεῖο νὰ ἐκτιμῶσω καλύτερα καὶ βαθύτερα τὶς φρονδικὲς κατακτήσεις παρὰ ἐκείνον τὸν καιρὸ ποὶ ἤμουν ἕνας ἀφοσιωμένος μαθητὴς του».

Ἀκόμα καὶ στοὺς Ἄντλερ, Γιούργκ καὶ Ρυνκ δὲν ἔπαψε ὁ Ράιχ ποτὲ ν' ἀγαπῶνται ἕνα χροῖος γιὰ τὴν ἀκούσια βοήθεια ποὶ τοῦ πρόσφεραν οἱ θεωρητικὲς τὸς θέσεις στὴν ἀναλήθησιν τῆς δόξης τῆς θεωρίας τῆς λίμπιντο ὃ ἐλίπεδο φροϊδικῶν ἐπιστημῶν.

Τούναντιον, ὁ Φρόντι μὲ τὴν ἀνθεντικότητά του εἶχε τὴν τάση νὰ ἐπιβάλλῃ, μιὰ σιατικὴ, τελειωμένη καὶ ἀνεξέλικτη μορφή ψυχανάλυσης. Καθένας ποὶ τοῦ ἔφευγε ἀντίρρηση, θεωροῦνταν αἰρετικὸς καὶ δὲν ἀνῆκε πια στὴν ψυχανάλυση. Τὸ κλείσιμο τῆς φροϊδικῆς θεωρίας σὲ κελυγὸς τῆς καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ τὴν κάνουν κοινωνικὰ ἀποδεκτὴ ὀδήγησε στὴν ἀπώλεια τῆς ἱστορικῆς τῆς σημασίας σὺν ξεκίνημα μεγάλο, ποὶ ὑποσχόταν ἐξελίξεις, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ περιμένει κανεὶς ἀπὸ τὴν Ψυχανάλυση σὺν ἐπιστήμη.

Τώρα εἶναι φανερὸ πὼς ἡ ἀδυναμία τῶν ψυχαναλυτῶν νὰ κατανοήσουν τὴ θεωρία τῆς λίμπιντο καὶ νὰ τὴν ἐφαρμόσουν στὴν πράξη καθὼς κι ὁ φόβος ποὶ προξενούσε σὲ μιὰ ἀκαμπτὴ τάξη πραγμάτων, ὀδήγησαν στὸν ἀκρωτηριασμό τῆς. Οἱ τελευταῖες θεωρητικὲς ἀναζητήσεις τοῦ Φρόντι εἶχαν ὡς σκοπὸ νὰ ξαναβρῆ ἡ ἀνθρωπότητα τὸν ἥσυχον ὕπνο τῆς, γιατί δὲν ἦταν διατεθειμένη ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνη γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις τῆς θεωρίας τῆς λίμπιντο.

Ἡ προσωπικὴ ἀνεπάρκεια τῶν μαθητῶν τοῦ Φρόντι καὶ ἡ ἀνθεντικότητά τοῦ ἰδίου, ποὶ εἶτε δὲν ἠθέλε εἶτε δὲν μπορούσε νὰ βγάλῃ τὰ τελικὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὶς πρῶτες του σπουδαῖες ιδέες, ὕψωσαν ἕνα φράγμα γιὰ κάθε πρόοδο πρὸς τὴν κατεύθυνση μιᾶς ἀποτελεσματικῆς θεραπείας καί, τὸ σπουδαιότερο, πρὸς τὴν κατεύθυνση μιᾶς μαζικῆς προφύλαξης ἀπὸ τὶς νευρώσεις.

Ἡ παράλειψη τοῦ Φρόντι νὰ ἐξηγήσῃ βιολογικὰ τὴν ἀνταρχικὴ μας κουλτούρα περιόρισε τὴ χρησιμότητα τῆς θεωρίας του, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ ἀπουσία πρακτικῶν ἐπιτυχιῶν στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ψυχανάλυσης σὺν θεραπευ-



τικοί ουσιήματος, ήρθε νά βοηθήσει εκείνους πού θέλουν νά εξουδετερώσουν τελείως την επίδραση τοῦ Φρόνι.

Μόνον ὁ Ράιχ δὲν κάμφθηκε. Καί γι αὐτό ἔγινε ἀνεπιθύμητο πρόσωπο τόσο γιὰ τοὺς βιοψυχολόγους, ἐπειδὴ τόνοιε τὴ σημασία τῆς Κοινωνιολογίας, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς κοινωνιολόγους, ἐπειδὴ τόνοιε τὴ σημασία τῆς Βιολογίας.

Θεωρίες καὶ ὑποθέσεις πάνω σὲ βασικά προβλήματα τῆς ζωῆς δὲν βάζουν σιγήτως σὲ κίνδυνο τὴν καθεστηκυία τάξη. Καί γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὶς περισσότερες φορές μία τέτοια ἀργόστολη διανόηση γίνεται ἀπλῶς ἀνεκτὴ ἢ παραβλέπεται. "Ἄν ὅμως κανεὶς καταστήσῃ τὰ προβλήματα αὐτὰ ἀντικείμενο ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, τότε ξυπνάει σχεδὸν πάντα ἢ καχυποψία κι ὄχι σπάνια ἀκολουθεῖ ἢ διακωμώδηση. Τὴ στιγμή πού θὰ ἀνακαλυφθῇ μιὰ βασικὴ ἀλήθεια συγκεντρώνονται ὅλες οἱ δυνάμεις τῆς καταπίεσης γιὰ νά τὴν ἀποκρύψουν ἢ νά τὴν καταστρέψουν.

Τὴν ἀνακάλυψη τῆς ζωικῆς ἐνέργειας τὴν ἀντιμετώπισαν αὐτὲς οἱ δυνάμεις μ' ὄλο τους τὸ δηλητήριο. Κάθε σκυλοπάτι σ' αὐτὴ τὴν πορεία ἀπὸ τὴ θεωρία τοῦ Ὁργασμοῦ ὡς τὴν κορύφωσή της, πού ἦταν ἡ ἀνακάλυψη μιᾶς πανταχοῦ παρούσης ἐνέργειας, ἀντιμετωπίσθηκε μὲ σκυοφαντίες καὶ δ ι ὠ ξ ε ι ς. Αὐτὰ τὰ συνηθισμένα μέσα καταπίεσης ἔφτασαν τελικὰ σὲ κάψιμο τῶν βιβλίων του, σὴν φυλάκιση καὶ σὲ θάνατο τοῦ Ράιχ σὴν φυλάκι.

Ἄλλὰ ὅπως ἡ ἀνακάλυψη μιᾶς βασικῆς ἀλήθειας ἔτσι καὶ ἡ ἀπόδειξη τῆς ὑπαρξῆς μιᾶς καθολικῆς δυνάμεις δὲν μποροῦν νά παραμεριστοῦν ἢ νά μείνουν παντοτεινὰ κάτω ἀπὸ τὴν καταπίεση. Βέβαια, οἱ ἀντίπαλες δυνάμεις, πού μὲ τόσο πείσμα προσπαθοῦν νά καταπνίξουν τὴν ἀνακάλυψη δὲν θὰ τὸ βάζουν κάτω ποτέ. Οἱ σκυοφαντίες καὶ οἱ διώξεις μένουσ' ἀμειώτες καὶ τώρα, δέκα ὀλόκληρα χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ράιχ. Παρ' ὅλα αὐτά, θὰ πρέπει τελικὰ νά μελετηθοῦν οἱ ἀνακαλύψεις του λογικά. Δὲν θὰ δέχεται κανεὶς αἰῶνια τὴν ἄσκοπη ἄσκηση ἀναρμόδιων κι ἐπιλόλαιης ἐρμηνεύσεως. Καὶ δὲν θὰ μπορεῖ ἢ σκυοφαντία νά ἐμποδίζει πάντα τὴ σοβαρὴ σκέψη ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ σημασία τῆς ἀνακάλυψης. Αὐτὴ ἡ ἀνακάλυψη δὲν θὰ κρίνεται σιγήτως μὲ τὰ κριτήρια τῆς προκατειλημμένης ψυχανάλυσης, πού μόνο σὲ προβλήματα τῆς ψυχῆς μπορεῖ νά ναι ἀσθεντία, κι οὔτε μὲ δόση τὶς νομικὲς δολιχοδρομίες τῶν ὑγειονομι-

κῶν ἀρχῶν πούναι προσανατολισμένες στή χημεία.

Ἡ ἀξία τῆς ἀνακάλυψης θ' ἀποδειχθῆ μεθ' ἄσση μιὰ ἔρρυνα, μετ' τῆ βοήθεια τῶν φυσικῶν ἐπισοτημῶν, πού θά προσπαθήσει νά μελετήσει κάτω ἀπό τὸ φῶς μιᾶς καθολικῆς μορφῆς ἐνέργειας τέτοια ἄσχητα μεταξὺ τους, ἀπὸ πρῶτη ἀποψη, φαινόμενα, ὅπως ἡ βιογένεση, ὁ καρκίνος, ἡ βαρῦτητα, ἡ δημιουργία τῶν τυφῶνων καὶ τῶν ἐρῆμων.

Ἡ σχέση ἀνάμεσα σιὸν Ράιχ καὶ σιὸν Φρόντνι ἦταν τὸ ἀποφασιοτικὸ πρῶτο βῆμα σιὸ δρόμο πού ἔφερε σιὴν ἀνακάλυψη τῆς κοσμικῆς Ὀργονοενέργειας. Ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου μας εἶναι νά ρίξει φῶς σιὴν σημασία αὐτῆς τῆς σχέσης.

Ἡ συνέντευξη τάρθηκε τὸ 1952 σὲ μαγνητοταινία καί, λίγο μετὰ, γράφτηκε σιὸ κείμενο πού εἶναι γνωστὸ μετ' τὸν τίτλο «Ὁ Ράιχ μιλάει γιὰ τὸν Φρόντνι».

## Ἡ ἀπόφαση τοῦ Ράιχ γιὰ τὴ δημοσίευση

Κατὰ κανόνα βιογραφίες γράφονται διαν τὰ ἐλίμαχα καὶ ἀμφισβητούμενα ζητήματα χάσων τὴ σημασία τους, ὅταν κανεὶς πιά δὲν ἐνδιαφέρεται γι' αὐτὰ, διαν πιά γίνονται ἱστορία καὶ ἀπολιθώνονται. Βιογραφίες μεγάλων ἀνδρῶν θάπρεπε νά γράφονται ὁσο ὅλοι ὁσοί εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ ζοῦν ἀκόμα καὶ μποροῦν ν' ἀπαντήσουν. Γιατὶ νάμαστε τόσο διακριτικοὶ σὲ σοβαρὰ πράγματα πού θίγουν τὴν ἰδιωτικὴ σφαῖρα, τὴ σιγμὴ πού οἱ ἐφημερίδες καθημερινὰ μᾶς πνίγουν μετ' ἀσῆμαντα σκανδαλάκια;

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐπισοτήμης καὶ τῆς παιδαγωγικῆς σιὰ ἑκατὸ ἐπόμενα χρόνια θά κρίνει ἂν αὐτὴ ἡ συνέντευξη ἔχει καμιά σημασία ἢ ἂν τὰ προβλήματα τῆς μητροτήτας κατ' τῆς βρεφικῆς ἡλικίας θά ἐξακολουθήσουν ν' ἀγνοοῦνται καὶ νά φέρουν σύγχυση καὶ σ' ἄλλες ἑκατονταετίες τῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Γι αὐτὸ ἔχει ἀποφασιοτικὴ σημασία νά δημοσιευθῆ τώρα τὸ κυριώτερο μέρος τῆς συνέντευξης τοῦ Βίλχελμ Ράιχ γιὰ τὸν Σίγκμουνη Φρόντνι (1).

Βίλχελμ Ράιχ, 1954

1. Στις διαπραγματεύσεις πούγιναν πρὶν παρθεῖ αὐτὴ ἡ συνέντευξη καὶ πρὶν παραχωρηθοῦν τὰ ντοκουμέντα τοῦ Οργον — Institut, ὁ Δρ Ἄισλερ εἶχε πει πῶς τὸ Ἄρχειο Σίγκμουνη Φρόντνι εἶχε τὴν πρόθεση ν' ἀπαγορέψει τὴ χρησιμοποίηση τοῦ ὕλικου του γιὰ ἑκατὸ τουλάχιστο χρόνια.

# Ὁ Ράϊχ μιλάει γιὰ τὸν Φρόυντ

18 Ὀκτωβρίου 1952

DR. EISSLER\*: Δόκτωρ Ράϊχ, θὰ ἤθελα νὰ σᾶς κάνω μιὰ πολὺ ἀπλή ἐρώτηση. Μιὰ πολὺ γενική, ἀλλὰ ἀπλή ἐρώτηση. Θὰ ἤθελα πολὺ νὰ μάθω ὅλα ὅσα γνωρίζετε σεῖς γιὰ τὸν Φρόυντ. Ἀκόμα κι ὅταν δὲν πρόκειται γιὰ ἄμεσες ἐμπειρίες καὶ μόνο τὸ γεγονός πῶς εἶναι σκέψεις καὶ παρατηρήσεις δικές σας γιὰ τὸν Φρόυντ, ἔχουν γιὰ μᾶς σημασία.

DR. REICH\*\*: Σύμφωνα. Μοῦ ἀναθέτετε δηλαδὴ κάτι πολὺ σημαντικό. Γνωρίζω πολλὰ γιὰ τὸν Φρόυντ. Πιὸ καλὰ θάταν ν' ἀρχίσω μὲ τὴ βασικὴ θεωρητικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς ἀρχές τῆς Ψυχανάλυσης καὶ στὴ δική μου ἐργασία. Ὅχι γιὰ νὰ κάνω προπαγάνδα γιὰ τὶς ἐργασίες μου ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξηγήσω πῶς ἔβλεπα ἐγὼ τὸν Φρόυντ. Ἡ Ψυχανάλυση, ὅπως πολὺ καλὰ ξέρετε, δουλεύει μὲ λέξεις καὶ ἀσυνείδητες ἰδέες. Αὐτὰ εἶναι: τὰ ἐργαλεῖα τῆς. Κατὰ τὸν Φρόυντ — ὅπως τὸν καταλάβαινα ἐγὼ ὅταν δημοσίευσε αὐτὰ τὰ πράγματα — μπορεῖ κανεὶς νὰ παρακολουθήσει τὸ Ἀσυνείδητο † προχωρώντας πρὸς τὰ πίσω μόνον ὡς τὶς λεκτικὲς πα-

\* Ἄισσλερ\* στὸ ἐξῆς Α. \*\* Ράϊχ — στὸ ἐξῆς Ρ.

† Ἀσυνείδητος τὸ Ἀσυνείδητο, (ἀπὸ: «Das Vokabular der Psychoanalyse τῶν J. Laplanche, J. — B. Pontalis, γερμ. μετάφραση Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1972), γερμαν.: U..bewußt' das Unbewußte. — γαλλ.: inconscient.

Α) Τὸ ἐπίθετο «ἀσυνείδητος» χρησιμοποιεῖται μερικὲς φορὲς γιὰ νὰ χαρακτηρίσει τὸ σύνολο τῶν μὴ παρόντων περιεχομένων τοῦ ἐπίκαιρου συνειδητοῦ πεδίου — κι αὐτὸ μὲ μία «περιγραφικὴ», ὄχι «τοπικὴ» ἔννοια, χωρὶς νὰ γίνεται δηλαδὴ διάκριση ἀνάμεσα στὰ περιεχόμενα τῶν συστημάτων Προσυνειδητοῦ καὶ Ἀσυνειδητοῦ.

ραστάσεις, ως τότε, δηλαδή, που γεννιούνται οι «λεκτικές εικόνες» («Wort - Bilder»). Μ' άλλα λόγια, η Ψυχανάλυση δεν μπορεί να διεισδύσει πίσω από τον δεύτερο ή τον τρίτο χρόνο της ζωής του ανθρώπου. Η Ψυχανάλυση, δηλαδή, δεσμεύεται από την ίδια της τη μέθοδο. Και πρέπει να τηρήσει αυτή τη μέθοδο, που είναι ο χειρισμός των συνειρμών και των λεκτικών εικόνων. Η Χαρακτηρολογική 'Ανάλυ-

13) Με την τοπική έννοια, το επίθετο «άσυνειδητος» χαρακτηρίζει ένα σύστημα που περιέγραψε ο Φρόιντ στα πλαίσια της πρώτης του θεωρίας περί ψυχικού μηχανισμού: σχηματίζεται από άποψημένα περιεχόμενα, των οποίων η είσοδος στο σύστημα Προσυνειδητό - Συνειδητό εμποδίζεται από την διαδικασία της άποψης.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του 'Ασυνειδήτου (ή 'Ασν) συνστήματος μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

α) Τα περιεχόμενά του είναι αντίπροσωποι όρμων.

β) Αυτά τα περιεχόμενα εξουσιάζονται από τους ειδικούς μηχανισμούς της προτιγογούς διαδικασίας, ιδίως τη «σημειώση» και την «μετατόπιση».

γ) Προσπαθούν — φορτισμένα με πολλή ενέργεια όρμης — να φθάσουν πάλι στο Συνειδητό και να δράσουν (επάνοδος του 'Αποθνήσκοντος)· αλλά την είσοδο τους στο σύστημα Προσυνειδητό - Συνειδητό μπορούν να πετύχουν με τη μορφή «σημιθιστικών σχηματισμών», μόνο μετά παραμόρφωση από τη «λογοκρισία».

δ) Πρώ πάντος επιθυμίες της παιδικής ηλικίας φεξάρονται στο 'Ασυνειδητό.

Με την σύντμηση 'Ασν έννοιε κανείς το ούσιαστικοποιημένο (επίθετο) άσυνειδητος, σάν σύστημα· άσν σάν σύντμηση του επίθετου «άσυνειδητος» χαρακτηρίζει με την στενή έννοια τα περιεχόμενα αυτού του συστήματος.

Γ) Στα πλαίσια της δεύτερης φρονδικής τοπικής θεωρίας το «άσυνειδητος» χρησιμοποιείται κυρίως σάν επίθετο· στήν πραγματικότητα το «άσυνειδητος» δέν είναι πιά ή ιδιοφροθμία μιάς ειδικής έννοωλογικής βαθμίδας, λόγω του ότι χαρακτηρίζει το ΑΤΤΟ (δλ. επεξ. σημ. σελ. 80), καθώς επίσης μερικά και το ΕΓΩ και το ΤΠΕΡ - ΕΓΩ. 'Αλλά ήθελε να λάβει κανείς ύπ' όψιν:

α) Τα χαρακτηριστικά που στήν πρώτη τοπική θεωρία άποδίδονται στο σύστημα 'Ασν άποδίδονται και στή δεύτερη θεωρία έτελώς γενικά στο ΑΤΤΟ·

β) ή διαφορά ανάμεσα στο Προσυνειδητό και στο 'Ασυνειδητό άν και δέν βασίζεται πιά σέ μιά διασυστηματική διαφορά παραμένει έν τούτοις σάν ένδοσυστηματική διαφορά (Τό ΕΓΩ και το ΤΠΕΡ - ΕΓΩ είναι έν μέρος προσυνειδητά και έν μέρος άσυνειδητά).

ση<sup>(1)</sup> ανέπτυξε τώρα μία δυνατότητα να διαβάσει κανείς εκφράσεις συναισθημάτων. Ένώ ο Φρόντ μάς άνοιξε τόν κόσμο του Άσυνειδήτου (σκέψεις, επιθυμίες κ.λπ.), εγώ κατάφερα να διαβάζω εκφράσεις συναισθημάτων. Ώς τότε δέν μπορούσαμε να διαβάσουμε τὸ «πνεῦμα».

Τὸ μόνο πού μπορούσαμε να κάνουμε ἦταν να συνδέσουμε λεκτικούς συνειρμούς<sup>(2)</sup>. Μ' αντιλαμβάνεσθε καλά;

A: Βεβαίως.

P: Μόλις ἡ Χαρακτηρολογική Ἀνάλυση καταφέρει να διαβάσει τὴν ἔκφραση τοῦ συναισθήματος, δέν χρειάζεται πιά να μιλάει ὁ άσθενής. Ὅταν γνωρίζουμε τὸν άσθενή καλά, τότε ξέρουμε, χωρίς να χρησιμοποιούνται λόγια, τί συμβαίνει. Μὲ τὴν ἔκφρασή σας μού λέτε ποιός εἶσθε. Ὁ Φρόντ μούλεγε μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου του τί ἦταν. Σὰς παρακαλῶ, πηγαίνετε ἐκεῖ ἀπέναντι καὶ κοιτάξτε τὴν φωτογραφία τοῦ Φρόντ. Δέν ξέρω ἂν βλέπετε τί εἶναι μέσα σ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα. Κι ἐγώ δέν τὸβλεπα τὸ 1925 ὅταν πῆρα ἀπὸ τὸν Φρόντ αὐτὴ τὴ φωτογραφία. Μπορεῖτε να δῆτε τί εἶναι μέσα στὴν εἰκόνα;

A: Ναι, λίγο...

P: Μία πάρα πολὺ μελαγχολική ἔκφραση, ἀληθινὴ ἀπελπισία. Ἐγώ ἄρχισα να βλέπω τὴν ἀπόγνωση στὸ πρόσωπο τοῦ Φρόντ, γύρω στὰ 1940. Ἄν καὶ ἦταν ἤδη νεκρός (εἶχε πεθάνει στίς 23 Σεπτεμβρίου 1939) άσκούσε μεγάλη επίδραση στίς παρά πέρα ἔρευνές μου στὸν τομέα τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων. Πρῶτα, λοιπόν, διάβασα σωστά τὴν ἔκφραση τοῦ συναισθήματός του καὶ μετὰ τέθηκε τὸ πρόβλημα γιατί ἦταν ἔτσι ἀπελπισμένος. Καὶ γιατί δέν τὸ παρατήρησα νωρίτερα, ἐκεῖ στὸ 1925 ἢ τὸ 1930;

» Ὅταν συνάντησα τὸν Φρόντ τὸ 1919, ἦταν ἕνας πολὺ ζωντανός ἀνθρώπος. Τὸν περιέγραφα λίγο στὸν πρῶτο τόμο τοῦ βιβλίου μου «Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ ΟΡΓΟΝ». Ἦταν γεμάτος ζωή. Δέν τὸν χωροῦσε ὁ τόπος. Ἦταν ὄλο ἐνθουσιασμοὺ καὶ χαρά. Καὶ ξαφνικά, ἐκεῖ γύρω στὰ 1924, κάτι ἔγινε. Δέν ξέρω ἂν σὰς εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀποσύρθηκε τὸ 1924, ἀπ' ὄλες τίς συναντήσεις καὶ τὰ συνέδρια. Τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἐποχὴ τοῦ παρουσιάστηκε καρκίνος τοῦ φάρυγγος. Μὲ παρακολουθεῖτε;

---

<sup>1</sup> Ὅδηγια: ἡ παράθεση τῶν αριθμημένων σημειώσεων (1—71) περιλαμβάνεται στίς σελίδες 119—137.

A: Ναι, βέβαια.

P: Λοιπόν, ο καρκίνος, κατά τις έρευνές μου — θα ξέρετε πώς έχω δουλέψει πάνω σ' αυτά τὰ θέματα — παρουσιάζεται σαν αποτέλεσμα συναισθηματικής παραίτησης, ένα βιογενετικό συρρίκνωμα, μιὰ εγκατάλειψη τῆς ἐλπίδας (\*).

A: Ναι;

P: Αυτό βάραινε λοιπόν τὸν Φρόντ: γιατί ἀναπτύχθηκε ὁ καρκίνος τοῦ ἀκριβῶς τότε; Ὁ Φρόντ ἄρχισε ν' ἀποκαρδιώνεται, νὰ παραιτεῖται. (Ἄν δὲν μπορεῖτε νὰ με παρακολουθεῖτε, ἂν κάτι δὲν εἶναι σαφές, παρακαλῶ ρωτᾶτε. Διακόψτε με καὶ ρωτᾶτε χωρὶς ἐνδοιασμούς). Τότε δὲν τόδλεπα αὐτὸ τὸ πράγμα ἐγὼ καί, ἀρκετὰ περίεργα, ἡ ρῆξη μεταξύ μας ἄρχισε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ.

» Τώρα θάθελα νὰ σᾶς πείσω πὼς δὲν εἶναι πρόθεσή μου νὰ θίξω κανένα. Δὲν ἔχω τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον πιά γιὰ τὴν ψυχαναλυτικὴ κίνηση. Ἐπὶ τὴν ἐποχὴ γύρω σὰ 1930 ἔμεινα ὀλομόναχος. Μερικοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ ἦταν τότε ἀναμιγνέμενοι στὴν ὑπόθεση, ἔχουν ἤδη πεθάνει. Ἄλλοι ζοῦν ἀκόμα. Μερικὲς ἀπὸ κείνες τὶς ἀμαρτίες ἢ συνεχίζονται ἢ ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν ἐπίδραση μὲ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη μορφή. Θάθελα νὰ προσθέσω πὼς γιὰ ὅλα ὅσα ἔγιναν μεταξύ τῆς Διεθνούς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρίας (IPG)\* καὶ ἐμοῦ, ἔρριξα στὴν ἀρχὴ τὴν εὐθύνη στὸν ἄλφα, ἢ στὸν βῆτα, στὴν ψυχαναλυτικὴ Ἑταιρία, ἢ σὲ μιὰ προδοσία ἀπέναντι τῶν Φρόντ καὶ στὴν Ψυχανάλυση. Ἀποδείχθηκε μετὰ πὼς ὅλα αὐτὰ δὲν ἦταν ἀλήθεια. Ξέρετε τί ἔγινε μετὰ;

A: Μόνο σὲ γενικὲς γραμμές...

P: Θὰ σᾶς ἀναφέρω τὶς λεπτομέρειες. Ὅ,τι ἔγινε τότε, δὲν ἔγινε μόνο στὴν IPG μεταξύ 1926 καὶ 1934. Τέτοια συνέβησαν σ' ὅλες τὶς ἐποχές. Κάτι παρόμοιο συνέβη στὴ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, χίλια πεντακόσια χρόνια νωρίτερα. Ἔγινε σὲ κάθε σπιτί πάνω στὴ γῆ. Σᾶς φαίνεται περίεργο, δὲν εἶναι ἔτσι; Τί συνέβη; Γνωρίζετε τὸν ὄρο «δηλητηριασμένος χαρακτήρας»;

A: Μάλιστα.

P: Ἄς πάρουμε μιὰ εἰρηνικὴ κοινωνικὴ ὁμάδα εἴτε ἀπὸ ψυχαναλυτὲς, εἴτε ἀπὸ κοινωνιολόγους εἴτε ἀπλῶς μιὰ κοινότητα σαν τὴ μικρὴ μας πόλη Rangelay. Ἀνάμεσά της βρίσκονται δύο ἢ τρεῖς ἀνθρώποι ἄρρωστοι, συναισθηματικὰ ἀρ-

\* Internationale Psychoanalytische Gesellschaft.

ρωστοι, πού αρχίζουν να δημιουργούν ταραχές<sup>4</sup>. Μπορείτε να με παρακολουθείτε;

A: Μάλιστα.

P: Αύτοι οι άνθρωποι είναι τώρα ιστορικά πολύ μικροί και άσημαντοι. Άλλά τότε, για μένα και για τους άλλους ψυχαναλυτές, δέν ήταν άσημαντοι. Τότε έπαιζαν σπουδαίο ρόλο, γιατί πάλαιψαν ενάντια στην εξέλιξη των γνώσεων για τον άνθρωπο, ενάντια στην πρόοδο να καταλάβουμε την ανθρώπινη φύση όχι μόνο με βάση λέξεις ή συνειρμούς ή άσυνείδητες ιδέες, αλλά και με βιολογικούς ή έκφραστικούς τρόπους, όπως ή κίνηση, τó βάδισμα, τó συναίσθημα — με δυó λόγια, αύτη είναι ή εξέλιξη από την ανάλυση συμπτωμάτων στην χαρακτηρισολογική ανάλυση και στην Όργανοθεραπεία — και μάλιστα, αύτοι δέν πάλαιψαν μ' επιχειρήματα, με άνταποδείξεις, αλλά με συκοφαντίες. Με συκοφαντίες, επαναλαμβάνω!

» Ήταν τότε κάποιος πού πρέπει να τον ξεχωρίσω. Τώρα έχει πεθάνει. Αυτοκτόνησε. Είναι ó Paul Federn<sup>(5)</sup>. Υπάρχουν άποδείξεις πώς αύτός ó άνθρωπος άρχισε γύρω στα 1924 να προδιαθέτει τον Φρόυντ εναντίον μου. Τότε δέν τóξερα. Κι ó Φρόυντ δέν τóξερε. Άργότερα φάνηκε καθαρά<sup>(6)</sup>. Με ζήλευε για τίς επιτυχίες μου. Τó άποτέλεσμα ήταν ή δριμυμερή ιστορία της Λουκέρνης. Δέν ξέρω τί έχει γραφεί για μένα στο Άρχειο Φρόυντ — τί συκοφαντίες και τί δυσφημήσεις. Άλλά ξέρω πώς είναι γεγονός: ξέρω ποιός είχε άνακατευτή σ' αύτά. Ήταν ó Jones<sup>(7)</sup>. Τó ξέρω. Κι αυτό θυγαίνει από τά γράμματα πού μούγραφε ó Φρόυντ ή έγώ σ' αύτόν. Δέν γνωρίζω αν έπεσαν στα χέρια σας. Τάχετε διαβάσει;

A: Μάλιστα.

P: Τότε θά είδατε πόσο είχαν έρεθισθή τά πνεύματα. Σ' ένα του γράμμα, ó Φρόυντ με διαβεβαιώνει: πώς θά με καλύψει, ό,τι κι αν λέγεται για μένα. Δέν ξέρω αν τó θυμάστε αύτό. Συνέβη, πάντως, γύρω στα 1928<sup>(8)</sup>. Λοιπόν, δλη αύτη ή φοβερή ιστορία άποκαλύφθηκε στο συνέδριο της Λουκέρνης. Θέλετε να μάθετε τίποτα σχετικά;

A: Μάλιστα.

P: Ότι άποπλανούσα όλες τίς άσθενείς μου. Ότι ήμουνα ψυχοπαθής. Αυτό έλεγαν και ξανάλεγαν. Και ό,τι στο τέλος έγινε σχιζοφρενής. Αυτό συνεχιζόταν χρόνια. Τά γνωρίζετε αύτά;

A: Όχι, αυτά δὲν τὰ γνῶριζα.

P: Δὲν ἔχετε ἀκούσει τίς διαδόσεις γιὰ τὴ σχιζοφρένεια;  
Ψ, γαί! Ὁ Fenichel τὰ διέδωσε. Βέβαια, σήμερα δὲν τὰ πιστεύει πιά κανεὶς (\*). Ἦταν μὰ καταπληκτικὴ ἱστορία. Ἀμφιβάλλω ὅτι δὲν ἀκούσατε ποτὲ ὅτι εἶμαι παρανοϊκός, σχιζοφρενής.

A: Όχι, δὲν τῶχω ἀκούσει.

P: Ἀλήθεια;

A: Ἀλήθεια.

P: Θέλετε νὰ δεῖτε τὰ νοσοκομμένα; Νὰ σᾶς τὰ δώσω;

A: Καλά, δηλαδὴ ἂν τὸ θέλετε...

P: Λοιπόν, γαί! Προσέξτε! Εἶμαι σὲ θέση νὰ σᾶς ἐξηγήσω πῶς ἔφτασαν ὡς ἐκεῖ, νὰ μηχανευτοῦν μὰ τέτοια ἱστορία καὶ νὰ τὴ διαδώσουν. Τὸ 1929 —νομίζω τότε ἦταν— εἶχα ἀρχίσει νὰ δουλεύω στὴ Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση, μὲ τίς φυσιολογικὲς κινήσεις καὶ τὰ φυσιολογικὰ συναισθήματα τῶν ἀρρώστων. Εἴσαστε ἐξοικειωμένος μὲ τὴν Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση;

A: Μάλιστα.

P: Τότε ξέρετε ἴσως τί ὀνομάζω προοργαστικὰ ρεύματα (Praorgastische Strömungen) καὶ ὄργανοτικὰ ρεύματα (Orgonotische Ströme); (10)

A: Ξέρω κάτι λίγα γι' αὐτὰ τὰ πράγματα.

P: Ἀλήθεια; Γιατί διαφορετικὰ δὲν ἔχει νόημα.

A: Λοιπόν, γνωρίζω κάπως καλὰ τὴ βιβλιογραφία ὡς τὴν ἐποχὴ πού ἐγκαταλείψατε τὴν Ψυχαναλυτικὴ Κίνηση.

P: Αὐτὸ εἶχε γίνεи κιόλας τότε. Δὲν ἔχετε διαβάσει τὴν τρίτη ἐκδόση τῆς «Χαρακτηρολογικῆς Ἀνάλυσης»;

A: Όχι, ὄχι τὴν τρίτη ἐκδόση (11).

P: Καλά, λοιπόν. Στοὺς σχιζοφρενεῖς ξεχύνονται στὸ Συνειδητὸ τὰ βιοενεργητικὰ συναισθήματα ἢ οἱ βιοενεργητικοὶ ἐρεθισμοί. Αὐτοὶ οἱ ἐρεθισμοί, στὰ λεγόμενα κανονικὰ ἄτομα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κλειστοί. Αὐτὸ συμβαίνει ἰδίως στὴν περίπτωση τοῦ ἐμποδιζομένου στίς ὁρμές του καταναγκαστικὰ νευρωτικοῦ [Friebgehemmter Zwangsneurotiker\*]. Μετὰ ἀπὸ ἔρευνες πού ἔκανα πάνω στὴ διαφορὰ

---

\* Σ. τ. μετ.: Ὁρμὴ (ἀπὸ τὸ παραπάνω Λεξικό, βλ. ὑποσημ. στ). 35). (Γερμ.: Trieb — γαλλ.: Pulsion).

Μία δυναμικὴ διαδικασία πού μὲ μορφὴ πίεσης (ἐνεργειωσὴ φύψιση, κινήτῃ α ροπή) κάνει τὸν ὄργανισμό νὰ τείνει πρὸς ἕνα



ανάμεσα στο νευρωτικό και στο σχιζοφρενή τύπο, ανακάλυψα πώς ο νευρωτικός αντιλαμβάνεται ότι οι έρεθισμοί που μπορούν να ξεχυθούν αθόρυχα — ή στη διάρκεια της θεραπείας — είναι βιολογικής φύσεως και έρχονται από μέσα. Ο σχιζοφρενής δεν μπορεί να αντιληφθεί ότι αυτές οι πρωτογενείς βιοψυχικές αισθήσεις και τα ρεύματα είναι μια έσωτερική διεργασία, κι έτσι οδηγείται σε λανθασμένες έρμηνείες και στο να τις αντιπαρέχεται. Δηλαδή πιστεύει ότι οι έρεθισμοί — αυτές οι εξαιρετικές αισθήσεις (Sensation) — ή έντονη κίνηση, ή σύγχυση μέσα του — προέρχονται από έξωτερικές επιδράσεις, ότι είναι π.χ. έργο αυτών που τον καταδιώκουν και προσπαθούν να τον φέρουν στην ήλεκτρική καρέκλα. Αντιλαμβάνεται τα βιοενεργητικά του συναισθήματα αλλά δεν κατανοεί τη σημασία τους. Αυτή η έρμηνεία της Σχιζοφρένειας θεωρήθηκε από τους ψυχαναλυτές έπεις οι Jones, Federn, Fenichel, σαν τρελή ή και παρανοϊκή. Κι απ' αυτή την ιστορία βγήκε η συκοφαντία να με χαρακτηρίσουν παρανοϊκό σχιζοφρενή. Θάθελα να διαβάσετε την τρίτη έκδοση. Την έχετε;

Α: Γύρω στα 1930 δεν είχε ακόμα έκδοθη.

σκοπό. Κατά Φρόντ πηγή μις όρμης, είναι ένας σωματικός έρεθισμός (τεταμένη κατάσταση)· σκοπός της είναι ή άρση της τεταμένης κατάστασης που επικρατεί στην πηγή της όρμης· στο «άντικείμενο» ή χάρις σ' αυτό μπορεί ή όρμη να φθάσει τό σκοπό της.

Γιά την γερμανική λέξη Trieb εισήχθη στις γαλλικές μεταφράσεις τού Φρόντ ή λέξη pulsion γιά να άποφευχθούν συγχύσεις με παλαιότερα χρησιμοποιούμενες έκφράσεις, όπως instinct ή tendance. Αυτή ή συμφωνία όμως δεν τηρήθηκε πάντα· παρ' όλα αυτά είναι δικαολογημένη. Τούναντίον στην άγγλική Standard Edition προτίμησαν να μεταφράσουν τή λέξη Trieb με τή λέξη Instinct, χωρίς να ληφθούν υπ' όψη άλλες δυνατότητες όπως «drives» και «urges». Αυτό τό πρόβλημα συζητείται στη γενική εισαγωγή τού πρώτου τόμου της Standard Edition.

Στην γερμανική γλώσσα υπάρχουν και οι δύο έκφράσεις «Instinkt» και «Trieb». Η λέξη «Trieb» (προερχόμενη από τό ρήμα «Trieben»), χρησιμοποιήθηκε έξ άρχής και περικλείει πάντα ένα ίχνος πίσης.

Καταναγκαστικά νευρωτικός (άπό την Έγκυκλοπαίδεια Brockhans), Anankast der Zwangsneurotiker, ό άνθρωπος που τείνει πρós καταναγκαστικές πράξεις και ιδέες· πολλές φορές με τυπκές χαρακτηρισολογικές ιδιορρυθμίες: εύσυνειδησία μέχρι σχολαστικότητα, έλλειψη χιούμορ, έσωτερικό άγχος και άβεβαιότητα, συχνά πίσω από τονισμένη εύγένεια κρύβει μία έλαστικότητα κατά τού περιβάλλοντος.

P: "Όχι δημοσιεύτηκε τὸ 1948.

A: Ἀλλὰ εἶχε ἤδη διαδραματίσει ρόλο;

P: "Ω, ναι, τὸ 1943. Πόσο βαθιὰ θέλετε νὰ μπήτε στὰ μυστικά τῆς Ψυχανάλυσης; Θέλετε νὰ τὰ μάθετε ὅλα;

A: Βέβαια, δηλαδὴ...

P: Νομίζετε πὼς δὲν θάπρεπε νὰ τεθοῦν περιορισμοί;

A: Χωρὶς περιορισμούς.

P: Κι ἐγὼ αὐτῆς τῆς γνώμης εἶμαι.

A: Πιστεύω πὼς ὅλα θὰ γίνουν πιὸ κατανοητά, ἂν ἀρχίσετε ἀπὸ τὸ 1919, ὅταν γνωρίσατε τὸν Φρόυντ.

P: Αὐτὸ διαρκεῖ ἀπὸ τὸ 1919 ὡς τὸ 1950, συνέχεια.

Εἶναι κάτι ἐνιαῖο.

A: Ἀλλὰ θάπρεπε ν' ἀρχίσετε ἀπὸ τὸ 1919.

P: Ναι, θ' ἀρχίσω μὲ τὴν ἀπόγνωση.

A: Ἀλλὰ αὐτὸ ἐγινε τὸ 1940.

P: Τὴν ἀπόγνωση τὴν πρόσεξα τὸ 1940 ἀλλὰ τὴν φωτογραφία τὴν εἶχα ἀπὸ τὸ 1925.

A: Ναι, ἀλλὰ τώρα εἴμαστε στὸ 1919 καὶ ἡ περίοδος 1919 - 1925 εἶναι πάρα πολὺ σπουδαία.

P: Ἀκριβῶς. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὴν ἀναδρομὴ πρὸ ἐπιχειρῶ. Ἐκατὰ ἓνα ἄλμα μπροστὰ γιὰ νὰ σᾶς πῶ τὴν ἱστορία γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς φῆμες περὶ σχιζοφρενείας καὶ ἀποπλάνησης τῶν ἀσθενῶν μου — γι' αὐτὲς τὶς δυσφημῆσεις, τὶς σεξουαλικὲς δυσφημῆσεις. Τώρα πρέπει νὰ ἐπιστρέψω στὸ σημεῖο πρὸς τὸ Φρόυντ βρισκόταν σὲ ἀπόγνωση.

» Κεῖνη τὴν ἐποχὴ, γύρω στὰ 1925, στοὺς ψυχαναλυτὲς τοῦ τεχνικοῦ σεμιναρίου δὲν πολυᾶρесе ἡ δουλειά μου πάνω στὴ Γεννητικότητα \* (Genitalität), πάνω στὴν Ὀργαστικὴ

---

\* Σ.τ.μετ.: Ὁ Paul A. Robinson στὸ βιβλίο του *The Freudian Left: Wilhelm Reich, Geza Roheim Herbert Marcuse, Harger and Row, New York, Evanston, London, 1969*, σελ. 14, κάνει τὴν ἐξῆς ἀντιδιαστολὴ ἀνάμεσα στοὺς ὄρους «σεξουαλικὸς» καὶ «γεννητικὸς», οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀντίστοιχα, οἱ βασικὲς ἔννοιες στὴ σκέψη τῶν Φρόυντ καὶ Ράιχ:

«Ὁ Ράιχ ὅπως καὶ ὁ Φρόυντ ἀνέπτυξε τὶς βασικὲς τοῦ ιδέες στὴν προσπάθεια νὰ ἐξηγήσει τὴν αἰτιολογία τῶν νευρώσεων. Ὁ Φρόυντ εἶχε πρὶ νωρίτερα δεῖ δὲν γεννιέται νευρώση χωρὶς σεξουαλικὴ σύγκρουση, ἀλλὰ ἔλεγε «σεξουαλικὴ» μὲ τὴν πρὸ πλατεῖα ἔννοια τῆς λέξης. Τὸν ὄρο «σεξουαλικὸς» ἀντικατέστησε τώρα ὁ Ράιχ ὁ τὸν ὄρο «γεννητικὸς», ὑποκαθιστώντας ἔτσι τὴν γενίκευση τῆς ἐρωτικῆς μας εὐαισθησίας, κάτι πρὸς ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα ἐπατεύγματα τοῦ Φρόυντ. Βέβαια, ὁ

ικανότητα (Orgastische Potenz) και πάνω στην επίκαιρη\*\* κυκλοφοριακή νευρώση (aktuelle Zirkulationsneurose), στην οποία βασίζεται ή δλη δυναμική δομή της ενεργειακής πηγής της νευρώσης<sup>(12)</sup>. Την άρνητική τους στάση την έδειχναν ποικιλότροπα. Θάταν μικροπρέπεια να μπώ τώρα έδω σέ μικρολεπτομέρειες και να περιγράψω βλα εκείνα τὰ περιφρονητικά τερτίπια, τίς μικροπροσβολές κ.λπ. 'Αλλά, όφείλω να πώ τó έξης: στούς ψυχαναλυτές δέν άρεσε αύτή ή έργασία και δέν τούς άρέσει άκόμα και σήμερα. Δέν την άναφέρουν. Δέν άναφέρεται πουθενά. \*Ως σήμερα ή Γεννητικότητα δέν θεωρείται ώς βασικό πρόβλημα της νεαρής ηλικίας και τών πρώτων έφηβικών χρόνων. 'Απ' ό,τι ξέρω, κανείς δέν τολμά να καταπιαστή με τó πρόβλημα. Πρέπει να συμφωνήσετε έδω μαζί μου. Και τότε δέν ήθελε κανείς να άσχοληθ ή με τó πρόβλημα. 'Εγώ καταπιάστηκα κριτικά μαζί του. Και προχώρησα βαθιά, όπως τó περιέγραφα στο βιβλίο μου «'Η λειτουργία του 'Οργασμού»<sup>(13)</sup>. Τó ξέρετε αύτό τó βιβλίο;

A: Ναι, βέβαια.

P: Στην άρχή δέν καταλάβαινα από πού έρχόταν ή έχθρα Μεταξύ του 1920 και του 1925 ή 1926 μ' εκτιμούσαν πολύ. Και τότε αισθάνθηκα αύτή την έχθρα. Είχα άγγίξει κάτι πού πονούσε — ή Γεννητικότητα. Δέν τούς άρεσε αυτό.

---

Ράιχ, ποτέ δέν άρνήθηκε ότι ύπάρχουν μη γεννητικές έκδηλώσεις της σεξουαλικότητας, αλλά δικά στην έπιβλητική σπουδαιότητα της γεννητικής πράξης ή σημασία τους ώχρασα.

'Ο Ράιχ στή σελ. 13 τού βιβλίου του Die Funktion des Orgasmus, Leipzig, Wien, Zurich, γράφει ότι ό Φρόντ έκανε ή γενίκευση τού όρου σεξουαλικός κάτω από την κοινωνική πίεση.

\*\* 'Επίκαιρη νευρώση (βλ. άν. ύποσημ. σελ. 35). Γερμ.: Aktualneurose, — γαλλ.: névrose actuelle.

Τύπος νευρώσης τών όπαιών ό Φρόντ διακρίνει από τίς ψυχονευρώσεις:

α) 'Η προέλευση τών έπικαιρών νευρώσεων δέν μπορεί να άναζητηθ ή στις παιδικές συγκρούσεις αλλά στο παρόν.

β) Τά συμπτώματα δέν είναι έδω συμβολικής έκφρασης και άκαθόριστα, αλλά είναι τó κατευθείαν άποτέλεσμα μιάς άπουσάζουσας ή άνεπαρκούς σεξουαλικής ικανοποίησης.

'Ο Φρόντ περιέλαβε στην άρχή την άγχώδη νευρώση και την νευρασθένεια στις έπίκαιρες νευρώσεις κι άργότερα πρότεινε να ένταχθ ή εκεί ή ύποχονδρία.

Δέν τὸ ἤθελαν. Ὁ Hirschmann<sup>(14)</sup> ἦταν ὁ μόνος πού εἶπε: «πετύχατε διάνια». (Ἦσαν διευθυντῆς τῆς Ψυχαναλυτικῆς Πολυκλινικῆς, πού τὴν εἶχαμε ὀργανώσει μαζί). Εἶναι δυσάρεστο νὰ τὰ ἀναφέρω αὐτά, ἀλλὰ πρέπει. Ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὴν ἀποτυχία μου καὶ μὲ τὴν ἀπόγνωση τοῦ Φρόυντ. Κατὰ δάση ὁ Φρόυντ ἦταν ἐκεῖνος πού ἀνακάλυψε τὴν Ἀρχὴ τῆς ἐνεργειακῆς λειτουργίας τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ. Τὴν Ἀρχὴ Ἐνέργεια - Λειτουργία. Αὐτὸ κυρίως τὸν ξεχώριζε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ψυχολόγους. Ὅχι τόσο πολὺ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ Ἀσυνειδήτου. Κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ Ἀσυνειδήτο, ἡ θεωρία τοῦ Ἀσυνειδήτου, ἦταν μόνο ἡ ἀπόρροια μιᾶς Ἀρχῆς πού εἰσήγαγε ὁ ἴδιος στὴν Ψυχολογία. Αὐτὴ ἦταν ἡ Ἀρχή, ἡ φυσικοεπιστημονικὴ Ἀρχὴ τῆς ἐνέργειας — ἡ θεωρία τῆς λίμπιντο<sup>(15)</sup>. Θὰ γνωρίζετε πὼς σήμερα μόνον ἐλάχιστα ἀπόμειναν ἀπὸ τὴ θεωρία αὐτὴ<sup>(16)</sup>. Θεωρῶ τὸ βιοενεργητικὸ μου ἔργο τίς «συγκινήσεις» («Emotionen») ὡς τὴν κατευθεῖαν συνέχεια ἐκείνης τῆς ἐνεργειακῆς Ἀρχῆς τῆς Ψυχολογίας. Ἀλήθεια, θάπρεπε νὰ διαβάσετε τὴν τρίτη ἔκδοσή.

A: Θὰ τὴν διαβάσω.

P: Ὅταν τώρα ἕνας ὀργανισμὸς ἔχει λιμπιντικὲς λειτουργίες, μὲ τὴ γεννητικότητα τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων, κάνω τὴν ὑπόθεση πὼς δὲν μπορεῖ νὰ δουλέψει μ' αὐτές, ἂν δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ἄθικτος. Μὲ καταλαβαίνετε; <sup>(17)</sup>.

A: Μάλιστα.

P: Ἄν νομίζετε ὅτι δὲν ἐκφράζομαι τελείως καθαρὰ, τότε νὰ μὲ διακόψετε σὰς παρακαλῶ καὶ νὰ μοῦ τὸ λέτε, γιατί αἰσθάνομαι μεγάλη ὑποχρέωση νὰ ξεκαθαρίσω ἐντελῶς δὲλα, αὐτὰ τὰ πράγματα.

» Ὁ Φρόυντ εἰσήγαγε τὴν Ἐνεργειακὴ Ἀρχὴ στὴν Ψυχολογία καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο γκρέμισε τὸ φράγμα πού χῶριζε τὴν ἐπιστήμη ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τὴ σημερινή. Δὲν ξέρω γιατί, ἀλλὰ διστάζω νὰ τὸ πῶ: οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ψυχαναλυτὲς εἶχαν γεννητικὴ ἀνεπάρκεια, γι αὐτὸ καὶ πῆραν ἐχθρική στάση ἀπέναντι στὴ Γεννητικότητα. Αὐτὸ εἶναι. Σὰς διαβεβαιώνω πὼς δὲν τὸ λέω γιὰ νὰ θίξω κάποιον.

A: Ἐννοεῖτε ὅτι περιλαμβάνεται κι ὁ Φρόυντ ἀνάμεσά τους;

A: Ὅχι. Ἐδῶ εἶναι τὸ σπουδαῖο. Ὅταν συνάντησα τὸν Φρόυντ, εἶδα ὅτι ἦταν μιὰ προσωπικότητα μὲ ἰσχυρὴ θέληση καὶ γεμάτῃ ζωῆ. Εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶχε γεννητικὴ ἀνε-

πάρκεια. Ἄλλὰ ἐδῶ ἔρχεται ἡ πρώτη τραγωδία, σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόγνωσή του. Ἡ ἀπόγνωσή του εἶχε δύο ὄψεις. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅπως τὸ αἰσθανόμουν τότε καὶ ὅπως ἀρχισα ἀργότερα νὰ τὸ διαβάζω καὶ στὸ πρόσωπό του, ἐπρόκειτο γιὰ τὸ ἐξῆς: ὅταν ἀνακάλυψε τὸν παιδικὸ σεξουαλισμὸ δέχθηκε ἀγρία ἐπίθεση ἐλευϊνῆς μορφῆς ἀπὸ τὸν MODJU. Ξέρετε ποῖος εἶναι ὁ MODJU,

A: Διάβασα γι' αὐτὸν σ' ἓνα ἀπὸ τὰ Δελτία (18).

P: Ἀλήθεια; Τότε ξέρετε πῶς MODJU εἶναι ἡ προσω-  
νυμία γιὰ ἓναν ἄνθρωπο μὲ ἀρρωστημένα συναισθήματα ἢ δη-  
λητηριασμένο χαρακτήρα, ὁ ὁποῖος μεταχειρίζεται ὕπουλα  
τῆ συκοφαντία καὶ τῆ δυσφήμιση σὰν ὄπλο του στὸν ἀγῶνα  
ἐναντίον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀλήθειας. Αὐτὴ ἡ προσωνυμία θὰ  
χαρακτηρίζει ἓνα τέτοιο ἄνθρωπο γιὰ ὅλη τούτη τὴν ἐκα-  
τονταετία κι ἀκόμα πιὸ πολὺ. MODJU εἶναι ἓνας παληάν-  
θρωπος καί...

A: Πῶς σχηματίσατε ἐτυμολογικὰ τὴν προσωνυμία;

P: Παρακαλῶ;

A: Ἀπὸ ποῦ σχηματίζεται αὐτὸ τὸ ὄνομα;

P: Σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ὄνομα MONCENIGO, ποῦ ἦ-  
ταν ἓνας ἠλίθιος, ἓνα τίποτα καὶ ποῦ παρέδωσε στὴν Ἱερὴ  
Ἐξέταση ἓνα μεγάλο ἐπιστήμονα τοῦ 16ου αἰῶνα. Ὁ ἐπιστή-  
μονας αὐτὸς ἦταν ὁ Τζιορντάνο Μπρούνο. Τὸν κλείσανε ὀ-  
χτῶ χρόνια στὴ φυλακὴ καὶ μετὰ τὸν κάψανε ζωντανό. Αὐ-  
τὸς ὁ Μοντσενίγο ἦταν ἓνας τιποτένιος ποῦ δὲν ἤξερε τίποτα,  
τίποτα δὲν ἔμαθε καὶ τίποτα δὲν μπορούσε νὰ μάθει. Ἦθελε  
ἀπὸ τὸν Μπρούνο νὰ τὸν κάνει ν' ἀποκτήσει ἓνα καλὸ μνη-  
μονικό. Ὁ ἴδιος ὁ Μπρούνο εἶχε ἓνα καταπληκτικὸ μνημο-  
νικό. Ἀλλὰ δὲν μπορούσε. Ὁ Μπρούνο δὲν μπορούσε νὰ τοῦ  
τὸ δώσει. Τί ἔκανε, λοιπόν; Πῆγε καὶ τὸν σκότωσε. Προσέ-  
χτε τώρα. Αὐτὸς εἶναι ὁ MO - NCENIGO. Καὶ DJU εἶναι  
ὁ DJUGASHVILI — ὁ Στάλιν. Τὰ ἔνωσα καὶ τὰ δυὸ καὶ  
πῆρα τὸ «MODJU», ποῦ θὰ τοὺς κολλήσει, καὶ δὲν θὰ μπο-  
ρέσουν ποτέ ν' ἀπελευθερωθοῦν! Αὐτὸ σχετίζεται μὲ τὴ ση-  
μερινὴ ἀποτυχία τῆς Κοινωνιολογίας, καταλαβαίνετε;

» Λοιπόν, γιὰ νὰ ξανάρθουμε στὴν ἀπόγνωση τοῦ Φρό-  
υντ. Ὅπως εἶπα πιὸ πάνω, ἡ πρώτη ἀπόγνωση ἦρθε ἀφοῦ  
ἀνακάλυψε τὸν παιδικὸ σεξουαλισμὸ. Τώρα ἔμπαινε λογικὰ  
στὸ δρόμο πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς γεννητικότητας, ἐκεῖ ποῦ  
δρέθηκα ἐγὼ πολὺ ἀργότερα, δεκαπέντε περίπου χρόνια ἀρ-  
γότερα. Ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ φτάσει. Προσπάθησε νὰ

τὸ συλλάβει στὶς «τρὲς πραγματείες»\*. Ἄλλὰ τότε παρουσιάστηκε στὸ προσκήνιο κάτι ποὺ δὲν ἦταν καλὸ. Ὅτι δηλαδὴ ἡ γεννητικότητα «ἔχει ἀποστολὴ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν τεκνοποιία». Αὐτὸ γράφει στὶς τρεὶς πραγματείες. Αὐτὸ δὲν ἰσχύει, καταλαβαίνετε; Κατὰ βάθος τὸ καταλάβαινε κι ὁ Ἰδιος κατὰ κάποιον τρόπο. Στὶς συζητήσεις μας φάνηκε ξεκάθαρα ὅτι ἡ κοινωνία μας τοῦβαζε ἐμπόδια, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τὸν δεῖ νὰ προχωρεῖ στὴ γεννητικότητα τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων, γιατί αὐτὸ θάφερνε ὄλο τὸν κόσμο ἄνω - κάτω. Ναι, ὁ Φρόυντ τῶξε αὐτό. Ἄλλὰ γιὰ κοινωνικοὺς λόγους δὲν μπορούσε νὰ φτάσῃ ὡς ἐκεῖ. Ἡ θεωρία τῆς Ἐξιδανίκευσης † ποὺ τὴν ἔκανε ἀπόλυτη Ἀρχή, ἦταν ἡ συνέπεια αὐτοῦ. Ἦταν μιὰ παράκαμψη. Ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὴν κάνῃ. Ἦταν τραγικὰ αἰχμάλωτος. Καὶ ξέρετε ποῖανοῦ; Τῶν πολλῶν φοιτητῶν, μαθητῶν καὶ ὁπαδῶν του. Καὶ τί ἔκαναν αὐτοί; Τοῦ πῆραν ὅ,τι εἶχε καὶ τὸ ἔκαναν λεφτά. Λυπάμαι ποὺ πρέπει νὰ ἀναφέρω κάτι τέτοια. Τῶχω πῆ καὶ στὸ παρελθὸν δημόσια. Αὐτοὶ τὸν ἐμπόδισαν. Καὶ τὸν ἐμπόδισαν τόσο ποὺ δὲν μπορούσε ν' ἀναπτύξῃ τίς θεωρίες του. Κ: ἀπὸ τότε πῆγε κατ' εὐθείαν στὴ θεωρία τῆς ὁρμῆς τοῦ θανάτου ♦. Δὲν ξέρω ἂν θέλετε τέτοιες λεπτομέρειες.

\* Σ.τ.μετ.: Freud: Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie.

† Σ.τ.μετ.: Ἐξιδανίκευση, κατὰ ἀπόδοση Ε.Π. Παπανούτσου: Ψυχολογία, Δωδώνη, Ἀθήναι, 1970. Γερμ.: Sublimierung — γαλλ.: Sublimation.

Μία διαδικασία ποὺ ὄρισε καὶ εἰσήγαγε ὁ Φρόυντ γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ μερικὲς ἀνθρώπινες δραστηριότητες ποὺ δὲν ἔχουν φαινομενικὰ καμιά σχέση μὲ τὴ σεξουαλικότητα, τῶν ὁποίων ὁμως ἡ κινητήρια δύναμη εἶναι ἡ σεξουαλικὴ ὁρμὴ. Σὰν ἐξιδανικεύσεις περιέγραψε ὁ Φρόυντ κυρίως τὴν καλλιτεχνικὴ δραστηριότητα καὶ τὴν πνευματικὴ ἐργασία. Ἡ ὁρμὴ εἶναι τόσο ἐξιδανικευμένη, ὅσο περισσότερο ἀντιπερισπάται πρὸς ἓνα νέο μὴ σεξουαλικὸ σκοπὸ κι ὅσο κατευθύνεται πρὸς ἓνα νέο μὴ σεξουαλικὸ ἀντικείμενο.

♦ Σ.τ.μετ.: Ὁρμὲς τοῦ θανάτου (βλ. ὑποσημ. σελίδα: 79). Γερμ.: Todestriebe — γαλλ.: Pulsions de mort.

Οἱ ὁρμὲς τοῦ θανάτου χαρακτηρίζουν μιὰ βασικὴ κατηγορία ὁρμῶν στὰ πλαίσια τῆς τελευταίας φροϋδικῆς θεωρίας ὁρμῶν, οἱ ὁποῖες θρῖσκονται σ' ἀντίθεση μὲ τίς ὁρμὲς τῆς ζωῆς καὶ τείνουν πρὸς τὴν πλήρη ἄρση τῆς τάσης, δηλαδὴ τείνουν στὸ νὰ ἐπαναφέρουν κάτι ποὺ εἶναι ζωντανὸ πίσω στὴν ἀνόργανη κατάσταση.

Οἱ ὁρμὲς τοῦ θανάτου ποὺ κατ' ἀρχὴν στρέφονται πρὸς τὰ

A: Καί βέβαια.

P: Τις θέλετε;

A: Νομίζω ναί.

P: Έν τάξει. Ο Φρόντ κι εγώ δεν μιλήσαμε ποτέ για προσωπικά θέματα. Άλλά ήταν πολύ άτυχος μέ τό γάμο του. Τό ξέρατε αυτό;

A: Όχι.

P: Δέν τό ξέρατε; Δέν νομίζω πώς έκανε εύτυχισμένη ζωή. Έκανε μιά πολύ ησυχη, γαλήνια, ήθικη οικογενειακή ζωή, αλλά δέν υπάρχει άμφιβολία πώς γεννητικά ήταν έξαιρετικά άνικαποίητος. Αυτό ήταν ή αίτία τής άπογοήτευσης και τοϋ καρκίνου του. Ο Φρόντ, σάν άτομο, έπρεπε νά παραδώσει τά δπλα. Μεσόκοπος, έπρεπε νά παραιτηθεί από τίς προσωπικές χαρές του κι από τίς προσωπικές τέρψεις του. Τί ήταν πριν άπ' αυτό δέν ξέρω. Άκριβώς έπειδή είχε βαθιά γνώση τοϋ τί είναι νεότητα και για ποιό πράγμα ζη ό άνθρωπος, έπρεπε ό ίδιος για τό άτομό του νά παραιτηθεί<sup>(19)</sup>. Τώρα, άν ή θεωρία μου άληθεύει, κι άν είναι σωστές οι άπόψεις μου για τόν καρκίνο, ό άνθρωπος παραιτείται, έγκαταλείπει και μετά ζαρώνει. Μπορεί κανείς νά καταλάβει πολύ εύκολα γιατί έβγαλε τήν «Erylis» του<sup>(20)</sup>. Κάπνιζε πάρα πολύ, πάρα πολύ<sup>(21)</sup>. Κάτι μούλεγε πάντα πώς κάπνιζε όχι από νευρικότητα, αλλά γιατί ήθελε νά πη κάτι και δέν τό κατάφερε. Καταλαβαίνετε τί έννοώ;

A: Μάλιστα.

P: Σά νά έπρεπε «νά φάει κάτι μέσα του». Δέν ξέρω άν μπορείτε νά μέ παρακολουθήσετε. Νά δαγκώσει — μιά παρόρμηση νά φάει κάτι μέσα του, νά καταπιεί κάτι, νά μήν τό έκφράσει ποτέ<sup>(22)</sup>. Ήταν πάντα πολύ εύγενικός, μερικές φορές είχε μιά εύγένεια «πού δάγκωνε». Καταλαβαίνετε τί έννοώ;

A: Μάλιστα.

P: «Δάγκωνε». Ψυχρός κατά κάποιο τρόπο, αλλά όχι άπάνθρωπος. Γι αυτό έβγαλε τόν καρκίνο του. Όταν κανείς δαγκώνει συνέχεια μ' ένα μύωνα, ό ιστός αρχίζει ν' άπουσιέται και σχηματίζεται καρκίνοσ. Μάλιστα, αυτό δέν μπορεί νά τό βρει κανείς στήν ψυχαναλυτική θεωρία. Αυτό θγαί-

---

μέσα και τείνουν πρὸς τὴν αὐτοκαταστροφή, κατευθύνονται δευτερογενῶς πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἐκφράζονται τότε μὲ τὴ μορφή τῆς ἐπιθετικῆς καὶ καταστροφικῆς ὁρμῆς.

νει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ ἔργο μου, ἀπὸ τὴν Ὀργονομία. Ὁ Φρόνυτ ἦταν ἀπὸ δύο πλευρὲς δυστυχισμένος. Πρῶτα - πρῶτα εἶχε τὸ βάρος τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς κοινωνίας. Δὲν μποροῦσε πιά νὰ κινηθῆ. Καὶ δεῦτερο, ἦταν προσωπικὰ αἰχμάλωτος. Δὲν μποροῦσε νὰ παρουσιαστῆ πούθενά. Εἶχε, νομίζω, δύο φίλους. Ὁ ἓνας ἦταν ὁ Ric (\*\*), καί, ἴσως δύο ἀκόμα. Ἐπαιζαν Tarock, ἔτσι δὲν εἶναι; Μιά φορά τῆ ἑβδομάδα — τὰ Σαββατόβραδα.

A: Ναί, Tarock.

P: Ἦταν μόνος κι ἔρημος. Μόνον ἀργότερα, ἐκεῖ γύρω στὰ 1926, ἤρθε ἡ Ἄννα Φρόνυτ στὴ ζωὴ του, στὴν ἐργασία του — σὰν συνεργάτης. Ἀπὸ τότε κι ἔπειτα ὑπέφερε κάπως λιγότερο. Ἀλλά, στὴν οὐσία, ἀποσύρθηκε τὸ 1924. Σὲ συνέδριο τὸν εἶδα γιὰ τελευταία φορά τὸ 1922, στὸ Βερολίνο.

» Τώρα θάθελα νὰ ἀποκλείσω τὸ ἐνδεχόμενο νὰ βάλετε στὸ νοῦ σας ὅτι ἐγὼ εἶπα ὅλα αὐτὰ γιὰ τοὺς φοιτητὲς ἐπειδὴ μοῦ δημιουργοῦσαν προβλήματα ἢ ἐπειδὴ ζηλεύω. Δὲν ζηλεύω. Δὲν πρόκειται καθόλου γι αὐτό. Ἐγὼ ἔχω τὴ δική μου ζωὴ. Δὲν μ' ἐνδιαφέρουν αὐτά. Ἐκεῖνο, ὅμως, πούχει σημασία εἶναι αὐτὸ πούκαναν ψυχαναλυτὲς σὰν τὸν Adler, τὸν Stecker, τὸν Jung. Πῆραν τὴ θεωρία, τῆς ἐβγαλαν τὰ σπουδαιότερα σημεῖα, τ' ἀπέριψαν καὶ πῆγαν γιὰ δόξα. Αὐτὸ ἔκαναν, πράγματι. Καὶ κάθε φορά ἦταν τὸ ἴδιο πράγμα πὺ ἀπέριψταν, ἢ σεξουαλικότητα. Στὶς συζητήσεις πὺ εἶχα μαζί του, μπορῶ νὰ σὰς διαβεβαιώσω, ὅ Φρόνυτ ποτὲ δὲν ἐγκατέλειψε τὴ σεξουαλικὴ θεωρία, τὴ θεωρία τῆς λίμπιντο. Ποτέ! Κι ὅλες οἱ μεταγενέστερες ἐπιθέσεις, παραδείγματος χάριν τῶν κοινωνιολόγων πὺ ἀρνοῦνται τὴ θεωρία τῆς λίμπιντο, εἶναι ἀνοησίες. Τίποτα δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο, οὔτε ἡ λίμπιντο οὔτε ἡ κοινωνία. Ἡ λίμπιντο εἶναι ἡ ἐνέργεια πὺ φορμάρεται ἀπὸ τὴν κοινωνία. Σ' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμιά ἀντίρρηση. Μένω πάντα ἐκπληκτος ὅταν ἀκούω ἢ διαβάζω κάτι τέτοιο: Ἡ λίμπιντο ἢ ἡ Κοινωνία. Μὰ γιατί, αὐτὸ εἶναι ἐντελῶς ἀνόητο. Κανένας σοβαρὸς ψυχαναλυτὴς δὲν πίστεψε ποτὲ κάτι τέτοιο, οὔτε τὸ κήρυξε, οὔτε τὸ δίδαξε. Τὸ παιδί φέρνει μαζί του στὸν κόσμον ἓνα ὀρισμένο ποσὸ ἐνέργειας. Κι ὁ κόσμος παίρνει αὐτὴ τὴν ἐνέργεια καὶ τῆς δίνει φόρμα. Κι ἔτσι ἔχετε βιολογία καὶ κοινωνιολογία μαζί σ' ἓναν ὄργανισμό (\*\*). Λοιπὸν, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὀλόκληρη ἡ κοινωνιολογικὴ σχολὴ τῆς Ψυχανάλυσης πὺ κατάρχησε τὴ θεωρία τῆς λίμπιντο, τὴ σεξουαλικὴ θεωρία, καὶ πὺ



λέει «όχι σεξουαλικότητα, αλλά κοινωνία», είναι καθαρή απώθηση, (Verdrangung)\*, καθαρός φόβος μήν έρθουν σ' έπαφή με τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητας, τῆ σεξουαλικῆς νεύρωση τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ καταλαβαίνετε;

Α: Μάλιστα.

Ρ: Έσεῖς συνεργαστήκατε μαζί μου κατὰ τὴν κίνηση τῆς Βιέννης τοῦ 1928. Έτσι γνωρίζετε ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς προσπάθειάς μου ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ὡ, θὰ μπορούσα νὰ σὰς διηγούμαι ἐπὶ μιὰ ἐβδομάδα γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ. Πρέπει, ὁμως, νὰ εἶμαι σύντομος. Θὰ προσπαθῶ νὰ σὰς παραστήσω, ὅσο γίνεται συντομώτερα, σὲ τί σύγκρουση βρισκόταν ὁ Φρόυντ: Ξεκίνησε σὰ νέο ἄτομο γεμάτο ὑγεία καὶ ζωὴ. Εἶχε θάρρος καὶ προχωροῦσε. Μετὰ ἔγινε τὸ θῆμα τῆς γνωστῆς εξέλιξης ν' ἀποκτήσει σχολή, θαυμαστὲς, φοιτητὲς, μαθητὲς στὴν κοινωνία. Καὶ τὸν κολάκευαν μ' ἄσχημο τρόπο. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1925 ἢ 1926 ἤξερε πὼς τὸν κολάκευαν.

Α: Σὰς τὰ διηγούνταν;

Ρ: Μὲ λεπτομέρειες. Μάλιστα, μάλιστα! Πολλὲς φορές ἀποκαρδιωμένος, πῆγα καὶ τὸν βρήκα. «Ποῦ πάμε; Ὅλοι ἐγκαταλείπουν τὴ θεωρία τῆς λίμπιντο». Ἀφήστε με νὰ τὰ πῶ αὐτά, περνῶ κι ἐγὼ τώρα τὸ ἴδιο στάδιο μὲ τοὺς δικούς μου τοὺς γιατροὺς. Κι ἔτσι τὰ ξέρω αὐτὰ πολὺ καλά. Κανεὶς δὲν θέλει ν' ἀσχοληθεῖ μ' ἓνα θέμα ποῦ εἶναι — καὶ ποῦ πάντα ἦταν — γιὰ τὴν κοινωνία Ταμπού. Ὅχι ἡ ἀνικανότητα. Δὲν μιῶ γιὰ τὴν ἀνικανότητα ἢ τὴν ψυχρότητα. Αὐτὸ ποῦ ἐννοῶ εἶναι ἡ συναισθηματικὴ, ἡ πρωταρχικὴ συναισθηματικὴ ἐμπειρία τῆς σύντηξης δύο ὀργανισμῶν. Μὲ καταλαβαίνετε τώρα;

Α: Μάλιστα.

Ρ: Δὲν εἶναι μόνον ἡ γαμικὴ πράξη, καταλαβαίνετε, ὁ ἐναγκαλισμὸς ἢ ἡ συνουσία. Εἶναι ἡ πραγματικὴ συναισθηματικὴ ἐμπειρία τῆς ἀπώλειας τοῦ ἐγώ, ὀλόκληρης τῆς πνευματικῆς ὑπόστασης. Ὅχι, ὁ Φρόυντ τὸ καταλάβαινε. Τὸν ρωτοῦσα συχνά: «Ποῦ πάμε; Αὐτὴ ἡ θεωρία τῆς λίμπιντο πεθαίνει». (Ἡ θεωρία τῆς ὀρμῆς τοῦ θανάτου ἐμφανίσθηκε γύρω στὰ 1924 ἢ 1925). Κι ἔλεγε συχνά: «Μὴν ἀνησυχεῖτε. Προχωρεῖτε μονάχα μπροστά. Κάνετε τὴν κλινικὴ σας ἐργασία. Μὴν ἀνησυχεῖτε». Εἶχε δίκιο! Σήμερα ὅλες αὐτὲς οἱ θεωρίες περὶ ὀρμῆς τοῦ θανάτου εἶναι νεκρὲς. Έχει κλείσει

\* Σ.τ.μετ.: Ψυχαναλυτικὸς ὄρος.

τὸ θέμα. Δὲν ἀκούει πιὰ κανεὶς τίποτα γι αὐτά. Ἄλλὰ πιστεύω πὼς ὁ Φρόντ ἤξερε καλὰ πὼς στὴ σεξουαλική του θεωρία τὸν ἐξαπάτησαν. Ἡ θεωρία τῆς λίμπιντο προδόθηκε, ἐξαφανίστηκε. Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι σήμερα δὲν ὑπάρχει πιὰ στὴν ψυχαναλυτικὴ κίνηση καμιά θεωρία τῆς λίμπιντο. Συμφωνεῖτε μαζί μου; Θὰ συμφωνοῦσατε μ' αὐτό; Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτεθεῖτε.

A: Ἐγὼ δὲν θὰ πῆγαίνα τόσο μακριά.

P: Ναι, ἀλλὰ θὰ μπορούσατε νὰ πῆτε πὼς...

A: Ἀκούει κανεὶς ὅλο καὶ πιὸ λίγα γι αὐτή.

P: Ὅλο καὶ πιὸ λίγα — αὐτὸ εἶναι σωστό. Ναι, αὐτὸ εἶναι σωστό. Χαίρομαι πού συμφωνεῖτε μαζί μου ὡς αὐτὸ τὸ σημεῖο. Ἀκούει κανεὶς ὅλο καὶ πιὸ λίγα. Γίνεται ὅλο καὶ πιὸ πολὺ κοινωνιολογία. Αὐτὸ δὲν θᾶταν καὶ πολὺ ἄσχημο, καταλαβαίνετε, ἂν δὲν ἀποτελοῦσε μιὰ φυγή. Τώρα, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, πὼς θέλουν οἱ ψυχίατροι — πού εἶναι τόσο πολὺ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν ψυχαναλυτικὴ σκέψη — πὼς θέλουν, ἀναρωτιέμαι, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νὰ διορθώσουν ποτὲ τὴν ψυχικὴ οἰκονομία τῶν παιδιῶν, τῶν βρεφῶν καὶ τῶν ἐφηβῶν, ἂν ἐγκαταλείψουν τὴ θεωρία τῆς λίμπιντο; Δὲν πιστεύω ὅτι ἡ κατάσταση θὰ φτάσει ὡς ἐκεῖ, γιατί ὑπάρχω ἐγὼ ἀκόμα. Τὸ ξέρετε αὐτό; Θὰ ὑπάρχω ἐγὼ γιὰ ἓνα διάστημα ἀκόμα. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγώνας. Τώρα θὰ καταλάβατε ὅτι δὲν ἐνδιαφερόμουν μόνο γιὰ τὸν Φρόντ, δταν πρόσφερα τὴν δοσῆθειά μου στὸ Ἀρχεῖο Φρόντ. Κι οὔτε γιὰ τὴν Ψυχαναλυτικὴ Κίνηση ἐνδιαφερόμουν. Δὲν ἐνδιαφέρομαι καθόλου γι' αὐτή. Δὲν ἦταν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ψυχαναλυτικὴ θεωρία. Ἦταν τὸ ἐνδιαφέρον μου, στὴν οὐσία, γιὰ μιὰ μονάχα ὑπόθεση: Πὼς θὰ συμπεριφερθοῦν οἱ δημόσιοι θεσμοὶ μπροστὰ στὴν παραπέρα ἀνάπτυξη ἀπὸ μέρος μου τῆς θεωρίας τῆς λίμπιντο, δηλαδή πὼς θὰ συμπεριφερθοῦν ἀπέναντι στὴν ἀνάπτυξη τῆς βιοσεξουαλικῆς ἐνέργειας τῶν μικρῶν παιδιῶν, μητέρων, ἐγκύων μητέρων, παιδιῶν στὴν πρώτη καὶ στὴ δευτέρη ἐφηβικὴ ἡλικία.

» Μπορεῖ νὰ κάνω λάθος. Μπορεῖ νὰ βλέπω τὸ πράγμα ἐντελῶς στραβά. Δὲν τὸ πιστεύω. Ἄλλὰ σὰς διαβεβαιώνω πὼς τὰ προβλήματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου δὲν θὰ μπορέσουν νὰ λυθοῦν ἂν δὲν ξεκαθαριστῆ ἀπὸ κάθε πλευρὰ αὐτὸ τὸ σημεῖο κοινωνιολογικά, πολιτικά, οικονομικά, ψυχολογικά, ψυχοδομικά, χαρακτηριστολογικά.

» Δ ἐ ν π ι σ τ ε ῦ ω π ὼ ς θ ᾶ ὑ π ᾶ ρ ξ η ὀ

ποιαδήποτε λύση για τὰ κοινωνικά προβλήματα όσο μεγαλώνουν παιδιά και νέοι κάτω από μιά συσσώρευση βιολογικής ενέργειας — όσο καταστρέφονται παράλογα με νευρωτικά συμπτώματα.

Για τὸ λόγο αὐτὸ πρόσφερα τὴ βοήθειά μου καταλαβαίνετε; Φαίνεται τώρα καθαρά, γιατί ἐνδιαφέρομαι πάνω σ' αὐτά; Μ' ἐνδιαφέρει πολὺ νὰ εἰσαγάγω αὐτὴ τὴν ἀποψη στὴν ψυχαναλυτικὴ κίνηση, σὲ ἀντίθεση μὲ σχολές σὰν τὴν ἀγγλική, πού ἀρνεῖται διὰ αὐτὰ τὰ πράγματα, τίποτα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἀντιλαμβάνεται, καὶ πού εὐδοκίμει ἀκόμα στὸ ἔδαφος μιᾶς κουλτούρας, πού αὐτὴ τὴ στιγμή παρακμιάζει ἢ ἐρίσκεται στὴ διαδικασία τῆς παρακμῆς, ἀκριβῶς τώρα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια αὐτῶν πού θέλουν νὰ λέγονται ἀντιπρόσωποι τῆς.

» Λοιπόν, γιὰ νὰ προχωρήσω μὲ τὸ βασικὸ πρόβλημα τοῦ Φρόυντ — ὁ Φρόυντ ὡς πρωτοπόρος: Ἐλπίζω πὺ πάνω διὰ πέτυχε νὰ προχωρήσει ὡς τὴ συνοριακὴ γραμμὴ, ἐκεῖ πού ἀναπτύσσεται ἡ γλῶσσα, περίπου στὴν ἀρχὴ τοῦ τρίτου χρόνου τῆς ζωῆς. Κι ἐκεῖ σταμάτησε. Ἡ Χαρακτηρολογικὴ ἀνάλυση συνέχισε ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ πέρα. Ἐγὼ μάλιστα ἔφθασα ὡς τὸ στάδιο πού σχηματίζεται τὸ παιδί στὴν κοιλιά τῆς μάνας του. (26). Ἡ ψυχανάλυση δὲν ξέρει τίποτα γι αὐτό. Δὲν μπορεῖ νὰ ξέρει τίποτα. Αὐτὸ δὲν εἶναι κατηγορία. Δὲν θέλω νὰ πῶ πῶς ἡ Ψυχανάλυση ἔχει κακὴ ἢ ἀνεπαρκῆ ἀπόδοση. Ἐννοῶ διὰ εἶναι μία ψυχολογία. Καὶ ἡ Ψυχολογία πρέπει νὰ κινεῖται μέσα στὰ ὅρια τῆς ψυχαναλυτικῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἰδεῶν (26). Ἡ δική μου ἐργασία προχωρεῖ παρά πέρα, στὶς βιοενεργητικὲς συγκινησιακὲς ἐκφράσεις. Γιατί ἀνακινῶ τώρα αὐτὸ τὸ θέμα; Τὸ κάνω γιὰ τὸν ἐξῆς λόγο: Ἄν δὲν εἶχε ὑπάρξει ὁ Φρόυντ καὶ δὲν εἶχε δημιουργήσει τὸ ἔργο του, τότε θάταν ἀδύνατο νὰ διεισδύσει κανεὶς πέρα ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν λέξεων (Wortsprache), πέρα ἀπὸ τὸ Ἄσυνείδητο, στὴν βιοενεργητικὴ ἔκφραση, στὴ μορφή τῆς βιοενεργητικῆς ἔκφρασης τοῦ ὀργανισμοῦ. Τότε δὲν θάχαμε μάθει ποτὲ τὰ ἀκόλουθα, γιὰ τὰ ὁποῖα κανένας ψυχαναλυτικὸς δὲν ξέρει σήμερα. Θὰ θυμᾶσθε τὸ ρόλο ποῦπαιξε στὴν Ψυχανάλυση ἡ λεγομένη «ἀρνητικὴ θεραπευτικὴ ἀντίδραση». Ὅσο περισσότερα ἤξερε κανεὶς γι αὐτὸ τὸ θέμα, τόσο χειρότερα αἰσθανόταν. Καὶ κανεὶς δὲν τὸ καταλάβαινε.

Κανείς! Ἐγὼ ἄρχισα νὰ τὸ καταλαβαίνω πρὶν μερικὰ χρόνια. Θάθελα πολὺ νὰ προσπαθῆσω νὰ τὸ παρουσιάσω στὰ βασικά του σημεῖα, μὲ λίγα λόγια.

» Ὅταν γεννιέται ἓνα παιδί, θγαίνει ἀπὸ τὴ ζεστὴ μήτρα μὲ θερμοκρασίαν 37 βαθμῶν, σὲ μιὰ θερμοκρασίαν 18 ἢ 20 βαθμῶν. Καὶ μόνον αὐτὸ ἀρκεῖ. Ὡστόσο, δὲν θάταν τόσο ἀσχημὸ αὐτὸ ἂν δὲν ἀνέβαινε καὶ τὸ ἐξῆς: θγαίνει ἔξω τὸ παιδί, τὸ τραβοῦν ἀπὸ τὰ πόδια καὶ τρώει μιὰ·στόν πι-σινό. Ὁ πρῶτος χαιρετισμὸς εἶναι μιὰ ξυλιά. Κι ὁ δεῦτερος: τὸ παίρνουν ἀπὸ τὴ μάνα του. Ἡ ὄχι; Ἐδῶ θέλω νὰ μὲ προσέξετε. Αὐτὸ τὸ πράγμα θὰ φαίνεται: μετὰ ἑκατὸ χρόνια ἐντελῶς ἀπίστευτο: νὰ τὸ παίρνουν ἀπὸ τὴ μάνα του. Ἡ μάνα δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀγγίξει τὸ παιδί ἢ νὰ τὸ δῇ! Ἔτσι τὸ μωρὸ δὲν θρίσκει πιά σωματικὴ ἐπαφή. Κι αὐτὸ ὅταν ἐννιά ὀλόκληρους μῆνες ὡς τότε εἶχε μιὰ τέτοια σωματικὴ ἐπαφή σὲ πολὺ ὑψηλὴ θερμοκρασίαν — πράγμα πού τὸ ὀνομάζουμε ἐμεῖς «ὀργονικὴ σωματικὴ ἐνέργεια ἐπαφῆς», καὶ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ πεδίου μεταξὺ τῶν δύο, ἡ θερμότητα κι ἡ ζέστη.

» Ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, οἱ Ἑβραῖοι πρὶν ἕξ ἢ ἑπτὰ χιλιάδες χρόνια καθιέρωσαν ἓνα ἔθιμο. Κι αὐτὸ εἶναι ἡ περιτομὴ. Δὲν ξέρω γιατί τὸ καθιέρωσαν. Εἶναι ἀκόμη αἰνίγμα. Π ἄ ρ ε τὸ καθημένο τὸ πέος. Πάρε ἓνα μαχαίρι — δὲν εἶναι ἔτσι; Κι ἄρχισε νὰ κόβεις. Κι ὁ καθένας λέει: «Αὐτὸ δὲν τραυματίζει τίποτα». Ὁ καθένας λέει, «ὄχι, αὐτὸ δὲν τραυματίζει τίποτα». Καταλαβαίνετε; Αὐτὸ φυσικὰ εἶναι μιὰ συγγνώμη, μιὰ πρόφαση. Ἰσχυρίζονται: ὅτι τὰ ἄκρα τῶν νεύρων δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀναπτυχθεῖ κι ἐπομένως καὶ οἱ αἰσθήσεις στὰ ἄκρα τῶν νεύρων δὲν ἔχουν τελειοποιηθεῖ. Γι αὐτὸ καὶ δὲν αἰσθάνεται τὸ παιδί τίποτα. Λοιπὸν, αὐτὸ εἶναι φόνος. Ἡ περιτομὴ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χειρότερα πράγματα πού κάνουν στὸ παιδί. Καὶ τί γίνονται τὰ παιδάκια; Κοιτάχτε τα καλά. Δὲν μποροῦν νὰ σᾶς μιλήσουν. Μόνο κλαῖνε. Τὸ μόνον πού κάνουν εἶναι πὼς γεμίζουν φόβο. Μαζεύονται, κλείνονται στὸν ἑαυτὸ τους, μακριὰ ἀπὸ τὸν κακὸ κόσμον. Τὰ παρουσιάζω πολὺ ὠμά, ἀλλά, δόκτωρ, ξέρετε τί ἐννοῶ.

» Δηλαδή αὐτὸ εἶναι τὸ καλωσόρισμα: τὸ παίρνουν τὸ παιδάκι ἀπ' τὴ μάνα του, ἡ μάνα του δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ δῇ. Εἰκοσιτέσσερις ἢ σαρανταοχτῶ ὥρες δὲν τρώει τίποτα. Ἔτσι δὲν εἶναι; Τοῦ περικόβουν τὸ πέος. Καὶ μετὰ ἔρχεται

και το χειρότερο: Αυτό το φτωχό παιδί, αυτό το βρέφος, προσπαθεί όλη την ώρα να τεντωθεί και να βρή λίγη ζεστασιά, κάτι να πιαστεί. Έρχεται στη μητέρα, άκουμπάει: τα χείλη στη ρόγα της μάνας. Και τί συμβαίνει: Ή ρόγα είναι κρύα, δεν όρθώνεται: δεν έρχεται γάλα ή κείνο που έρχεται δεν είναι καλό. Κι αυτή είναι ή συνηθισμένη περίπτωση. Δεν είναι μιά στις χίλιες. Αυτό είναι γενικό. Είναι μέσος όρος. Τί κάνει, λοιπόν, το βρέφος. Πώς αντιδρά; Πώς πρέπει bioενεργητικά ν' αντιδράσει σ' αυτά; Δεν μπορεί να ρηθ ή σέ σās και να σās πη: «Για άκουστε, ύποφέρω τόσο πολύ, τόσο πολύ!». Μονάχα κλαίει. Και στο τέλος εγκαταλείπει. Παραδίνεται και λέει: «Όχι!». Δεν λέει «Όχι:» με λόγια, καταλαβαίνετε, αλλά αυτή είναι ή συναισθηματική κατάσταση. Και μεις οι όργανομιστές το ξέρουμε αυτό. Το διαβάζουμε μέσα στους άσθενεις μας. Το διαβάζουμε μέσα από τη συγκινησιακή τους δομή, από τη συμπεριφορά τους, όχι απ' ό,τι λένε. Αυτό δεν εκφράζεται με λόγια. Έδω, στην αρχή — αρχή γεννιέται ή μοχθηρία. Έδω αναπτύσσεται: το «Όχι», το μεγάλο «OXI» της ανθρωπότητας. Και μετά με ρωτάτε γιατί ό κόσμος δεν πάει καλά!..

» Μπορώ έδω να προσθέσω τάν συνέχεια κάτι για την κατάσταση που επικρατεί στον κόσμο στη σημερινή εποχή. Πώς μπορεί να εξηγηθ ή το ότι ένας και μοναδικός Χίτλερ ή ένας και μοναδικός Djugashvili, κυβερνά όχτακόσια εκατομμύρια ανθρώπους; Πώς είναι δυνατό; Αυτό είναι το έρωτημα που έθεσα στην κοινωνιολογία το 1927. Και συζήτησα όλη την ύπόθεση με τον Φρόυντ. Πώς είναι αυτό δυνατό; Κανείς δεν κάνει την έρωτηση. Κανείς δεν άκουει κάτι τέτοιο. Πώς είναι δυνατό ένας και μοναδικός MODJU να κρατάει σκληρούς όχτακόσια εκατομμύρια ενήλικους, σκληρά έργαζόμενους, λογικούς ανθρώπους;

» Η άπάντηση είναι — κι είναι πέρα για πέρα σίγουρη κι εξασφαλισμένη και σ' εκατό χρόνια θα το ξέρουν αυτό οι άνθρωποι, έτσι ελπίζω τουλάχιστον — επειδή τα βρέφη καταστρέφονται σ' ό,τι άφορμά τις συγκινησιακές τους ανάγκες, τη φυσική, συναισθηματική έκφραση της ζωής τους: και μάλι-

στα άμέσως πριν και μετά τή γέννησή τους.

» Καταστρέφονται πριν τή γέννα από κρίες, όπως λέμε «άνοργονικές», δηλαδή από βιολογική άποψη νεκρές, συρρικνωμένες μητρες. Αυτό τὸ διαπιστώσαμε συστηματικά σε πολλές κλινικές περιπτώσεις. Οί ψυχαναλυτές δέν θέλουν νά συζητήσουν γι' αυτά τίποτε απόλυτως. Ούτε άκοϋν κών. Άντίθετα ὁ κόσμος, ἔχει άρχίσει και τὸ προσέχει. Μπορείτε νά με παρακολουθήσετε;

A: Ναι, βέβαια.

P: Αυτό σημαίνει: τὸ βιολογικό σύστημα τοῦ ανθρώπινου είδους καταστράφηκε στο πέρασμα ἑλοκλήρωγ χρονικῶν περιόδων.

» Καταστράφηκε χιλιάδες χρόνια στην Άσία, στην Κίνα, στην Ίαπωνία. Οί άπολιθωμένες (Στ. μετ.: κοινωνικοφυσιολογικές) δομές στις Ίνδιες και στις άραβικές χώρες. Ἡ άπελπιστική κατάσταση ἑκατομμυρίων ανθρώπων. Γι αυτό είχε ὁ μοσχοβίτικος MODJU μιá τέτοια ἔπιτυχία στην Άσία. Ἄλλά και στην Εὐρώπη και στην Ἄμερική. Παντοῦ. Αυτό σημαίνει τὸ ἔξης: σπάσιμο τῆς βούλησης τοῦ βρέφους, τοῦ παιδιοῦ. Ὁχι στην οιδιπόδεια φάση\*. Αυτό είναι ἡ συνέπεια. Αυτό συμβαίνει άργότερα. Ὁχι. Πριν τή γέννα και άμέσως μετά, στις δυὸ πρώτες βδομάδες ζωῆς. Και τότε μαζεύεται, ὀπισθοχωρεῖ τὸ παιδί. Παραιτεῖται μ' ἕνα μεγάλο «OXI». Δέν λέει «ὄχι». Δέν φωνάζει «ὄχι». Ἄλλά παίρνει τὴν ἔκφραση τοῦ «ὄχι». Παραδίνεται. Μπορεῖ νά τὸ παρατηρήσει κανεῖς στα νοσοκομεῖα. Δέν ὑπάρχει καμιά άμφιβολία πάνω σ' αυτό. Τή βλάβη τὴν παθαίνει άκριβῶς ἐκεῖ, ἀρχή - ἀρχή, άμέσως πριν και μετά τή γέννα. Τότε γίνεται δεκτικό γιá ὀποιαδήποτε ἔξελιξη. Τὸ OXI, τὸ πείσμα, τὸ νά μὴν ἔχει κανεῖς καμιά ἔπιθυμία, καμιά γνώμη, νά μὴν είναι σέ θέση ν' αναπτύξει κάτι. Οί ἄνθρωποι είναι άμβλείς, νεκροί, ἀδιάφοροι. Κι άργότερα αναπτύσσουν τίς ψευτοεπαφές τους, ὑποκατάστατα χαρᾶς και εὐφυας, ἔπιφανειακά πράγματα, τούς πολέμους κ.λπ. Ἡ ἱστορία πάει πολὺ μακριά. Δέν θάθελα νά πῶ πολλά πάνω σ' αυτά. Ἄλλά νομί-

---

\* Στ.μετ.: Κατὰ τὸν Φρόυντ ὁ ἄνθρωπος ζεῖ τὸ οιδιπόδειο σύμπλεγμα στο κορφίωμά του μεταξύ τοῦ τρίτου και τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ζωῆς του.

ζω ότι έγινα καλά αντιληπτός, έτσι δεν είναι;

A: Μάλιστα.

P: Λοιπόν, αυτό είναι ένα πολύ κρίσιμο σημείο. "Αν η ιατρική, ή παιδαγωγική, δεν καταφέρουν να επηρεάσουν τη μάζα της κοινωνίας βιοενεργητικά, έτσι πού οι μητρες να μην είναι συρρικνωμένες, τα έμβρυονια να μεγαλώνουν σε σώματα που λειτουργούν κανονικά, οι ρόγες του στήθους να μη μαζεύονται και τα στήθη των μανάδων να είναι βιοενεργητικά και σεξουαλικά ζωντανά, αν δεν γίνουν αυτά, τότε δεν θ' αλλάξει τίποτα. "Όσο τα παιδιά τραυματίζονται κι άρρωσταίνονται με κάθε είδους άποκρουστικότητες — με χημικά της χημείας του MODJU, μ' ένέσεις κάθε είδους και με το μαχαίρι άμέσως μετά τη γέννα — δεν θ' αλλάξει τίποτα. "Έχω σηκώσει μερικά παιδιά άπ' τη βρώμα. "Όσο αυτό συνεχίζεται, τίποτε δεν θά μπη στον ίδιο δρόμο. Κανένα σύνταγμα, κανένα κοινοβούλιο, τίποτε δεν μπορεί να βοηθήσει. Τίποτε. Σας το λέω. Τίποτε δεν θά καλύτερέψει.

» Δέν μπορεί κανείς νά στήσει τήν έλευθερία πάνω στο κατεστραμένο βιοενεργητικό σύστημα των παιδιών.

» Με καταλαβαίνετε; Ποιά είναι ή επίθεση του κόσμου, του κόσμου όπως είναι σήμερα, πάνω στο παιδί, στο ακόμα αγέννητο και νεογέννητο; Αυτό είναι το προχωρημένο φυλάκιο της βιοψυχιατρικής σήμερα, το μάξιμουμ πού φθάσαμε ποτέ. Δέν νομίζω πώς στην Ψυχιατρική μπορεί νά πάει κανείς μακρύτερα άπό την περίοδο πού το παιδί είναι στην κοιλιά της μάνας του και μόλις μετά πού την έγκαταλείπει. Αυτό ήταν ή μεγαλύτερη κατάκτηση της Ψυχιατρικής μεταξύ 1942 και 1950. Αυτό το κατάφερε ή ψυχιατρική "Όργανομα. "Αν δεν ύπηρχε όμως ο Φρόντ, αν δεν είχε ανακαλύψει το "Ασυνείδητο, τη θεωρία των όρμών, την Προγεννητική εξέλιξη του παιδιού, τότε δεν θά μπορούσα έγώ νά προχωρήσω στον τομέα της Βιοενεργείας και σ' όλα αυτά τά πράγματα πού πρό όλίγου ανέφερα.

A: Ποū είχατε φθάσει έσείς την έποχή πού έγινε πιά φανερή ή ρήξη σας με τον Φρόντ; Ποιές άπ' αυτές τις σκέψεις σας τουχατε αναπτύξει;

P: Συχνά είχαμε μιλήσει για τις δυνατότητες νά προχωρήσει κανείς πέρα άπό την τεχνική των συνειρμών. Μετά

ήταν τὸ πρόβλημα τῆς πνευματικῆς ὑγιεινῆς. Πρέπει νὰ καταλάβετε πῶς ἐκεῖνο τὸν καιρὸ δὲν ὑπῆρχε ἡ προφυλακτικὴ πνευματικὴ ὑγιεινὴ τῆς νευρώσεως.

**Α:** Μάλιστα.

**Ρ:** Πρὶν ἀπ' τὸ 1927 δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπ' αὐτὰ πού ξέρουμε σήμερα (27). Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ προχωροῦμε ψιλαφώντας. Κι δταν ἐγὼ τὸ 1927 ἴδρυσά τὴν κίνησι, γιὰ τὴν πνευματοψυχικὴ ὑγιεινὴ στὴν Αὐστρία, συναντιόμουν συχνὰ μὲ τὸν Φρόυντ. Ἦταν πολὺ ἐνθουσιασμένος. Καὶ θῆλεγα πῶς αὐτὸ πού ἀποκαλοῦμε σήμερα ψυχοκοινωνιολογία, ξεκίνησε ἀπὸ κείνες τὶς συζητήσεις.

» Μιὰ μέρα εἶπε ὁ Φρόυντ — τὸ θυμᾶμαι πολὺ καλὰ, ἦταν σχετικὰ μὲ τὴ νομοθεσία γιὰ τὰ σεξουαλικά ζητήματα στὴ Ρωσία: «Μπορεῖ νὰ ρθῆ τὸ φῶς ἀπ' τὴν Ἀνατολή». Ἄλλὰ εἶχε ἀμφιβολίες. Κι ἐγὼ ἀμφέβαλλα. Δὲν πίστεψα ποτὲ πῶς οἱ κομμουνιστὲς ἦταν πραγματικὰ στὸν ἴσιο δρόμο. Ἄλλὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ συνεργαστῆ μαζί τους γιατί εἶχαν τὸν ἀπελεισμένο λαό. Κι ἀκόμα ἔπρεπε κανεὶς νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ψυχολογικὸ τρόπο σκέψης στὴν Κοινωνιολογία. Ὁ Φρόυντ χαιρέτησε ἐνθερμα τὴ νέα νομοθεσία στὴ Ρωσία, ἀν κι ἦταν λίγο ἀνήσυχος γιὰ τὴ διευκόλυνση τῶν διαζυγίων, λόγων τῶν ἐπιπτώσεων στὴν οἰκογένεια. Γιὰ μένα δὲν ὑπῆρχε ἀμφιβολία ὅτι ὁ Φρόυντ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶχε τὰ δριά του. Ἦθελε νὰ ξεγλιστρήσῃ ἀπὸ τὸ γάμο του. Ἦταν περιορισμένος ἐξ αἰτίας τῆς θέσης του, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἦταν Ἑβραῖος καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους. Μιὰ φορὰ μοῦ εἶπε σὲ μιὰ συζήτηση πού ἀφοροῦσε τὴν οἰκογένεια: «Σκαλιζετε ἐδῶ σὲ μιὰ σφηκοφωλιά».

» Ὁ Φρόυντ ἦταν ἓνα περίεργο κρᾶμα ἐνὸς πολὺ προοδευτικοῦ, ἐλεύθερου στοχαστῆ κι ἐνὸς καθηγητῆ - τζέντλεμαν τοῦ 1860. Παρ' ὅλη τὴ συντηρητικότητά του, ὅμως, ἀσπαζόταν εὐκολὰ τὶς νέες ἰδέες. Δὲν πίστεύω πῶς ὁ ἴδιος πρόδωσε τὴν ὑπόθεσή του· μόνον πού ἀφῆσε νὰ τὸν ξεγελάσουν. Ἄφῆσε νὰ παρασυρθῆ ἀπὸ τοὺς φοιτητές του πού τοῦ ζητοῦσαν τὸ κάθε τι καὶ σ' ἀντάλλαγμα τοῦ πρόσφεραν τὸ θαυμασμό τους. Ἐχω τὰ χειρόγραφα ἐνὸς ἔργου μου ἐδῶ γιὰ δημοσίευση, «Ὁ δολοφόνος τοῦ Χριστοῦ». Ἐχω μιλήσει γι αὐτό. Θὰ θέλατε παρακαλῶ νὰ μοῦ ὑπενθυμίσετε ἀργότερα γιὰ τὸ Μωϋσῆ καὶ τὸ Χριστό;

**Α:** Μάλιστα.

**Ρ:** Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ λαός, ἐξαπατᾶ ἕναν ἡ-



γέτη όταν καταλάβει ότι αυτός έχει κάτι να προσφέρει. Τόν παρασύρουν με το θαυμασμό τους ώστε να τους δώσει όσο πιο πολλά μπορεί και μετά τον εκμεταλλεύονται. Ο Φρόντ δεν είχε αντιληφθεί αυτό. Είχε την κλίση να ταυτίζεται με ηγέτες (28). 'Αλλά χωρίς αμφιβολία, θάπρεπε να μείνει έντελώς μόνος. Ξέρω τί λέω. "Έχω κι ο ίδιος κάποια πείρα από το πλάνεμα του θαυμασμού. "Έπρεπε να διαλύω τη μιá οργάνωση μετά την άλλη, για να μείνω ελεύθερος.

A: "Έχετε τη γνώμη πώς έβρισκε δυσκολίες στην προσπάθειά του να είναι μόνος;

P: Δεν μπορούσε να το υποφέρει. "Έχετε δίκιο. Αυτή είναι μιá καλή ερώτηση, μιá πολύ καλή ερώτηση δόκτωρ "Αισολερ. Είναι τρομερά οδυνηρό νάσαι ταυτόχρονα γεμάτος ζωή, κι ολομόναχος. Αυτό είναι κόλαση. Κι εγώ ο ίδιος βρίσκομαι μέσα σ' αυτή. Ξέρετε γιατί αποσύρθηκα, γιατί μένω μόνος; Θέλω να προφυλάξω τις καθαρές μου ιδέες. Πρέπει να διατηρήσω την καθαρότητα, τη γνησιότητα. Ο Φρόντ δεν το κατάφερε, κι αυτό μπορεί κανείς να το δει στο πρόσωπό του. Το 1925 δεν ήταν έντελώς καθαρός. Τότε δεν το καταλάβαινα. 'Αλλά αργότερα απέκτησα πείρα της συγκινησιακής πανούκλας (emotionale Pest) κι είδα τί κακό φέρνει στους ηγέτες των ανθρώπων. Αυτό εδώ τώρα είναι πολύ σπουδαίο, όχι μόνο για να καταλάβει κανείς τον Φρόντ, αλλά για να κατανοήσει την ανθρώπινη ράτσα και το τί μηχανεύεται, πώς μεταχειρίζεται τους ηγέτες, πώς αναδεικνύει το δικτάτορα. Ξέρετε το βιβλίο μου "Άκου, άνθρωπάκο!";

A: "Όχι.

P: Καλά λοιπόν. Θα σάς φέρω ένα παράδειγμα. Ναι, ο ηγέτης αποπλανιέται από τον όπαδό. Τόν θαυμάζουν και κάθονται γύρω του και τον κοιτάζουν στα μάτια και το εγώ του φουσκώνει. Ο Φρόντ ήταν πολύ μόνος. Ήταν δεκαπέντε χρόνια μόνος. Και τότε ήρθαν κοντά του οι πρώτοι φοιτητές και το γεγονός τον απερρόφησε με μιáς. Φοβόταν πολύ να μείνει μόνος. Κι όπωσδήποτε ήταν μόνος. Δεν συνήθιζε να έχει κοινωνικές σχέσεις με τους φοιτητές του, εκτός νομίζω, του Ferenzi. Με τον Abraham; "Όχι, νομίζω ακόμα ούτε και με τον Abraham. Και με τον Ferenzi αργότερα τα πράγματα πήγαν άσχημα. Θα ξέρετε, μεταξύ τους υπήρξε μιá διαφορά.

A: Ναι. 'Αλλά πώς ήταν, λοιπόν, η κατάσταση το 1919;

P: Το 1919 ήταν μιá πολύ περίεργη κατάσταση. Τότε

ὕπῆρχε μόνον ἓνας μικρὸς κύκλος. Περίπου ὀχτῶ ἄνθρωποι μόνο. Στὴν Ψυχιατρικὴ κλινικὴ γελοῦσε κανεῖς μαζί τους. Στὸ Ιατρικὸ τμήμα, τὸ ἴδιο. Τὸν Φρόντ τὸν κοροΐδευαν.

A: Ἐσεῖς εἶχατε κάνει τὴ διδακτορικὴ σας διατριβὴ τότε;

P: Τὸ 1922.

A: Πῶς συνέβη νὰ γνωρίσετε τὸν Φρόντ;

P: Γιὰ ποιὸ λόγο στὸν Φρόντ; Γιατί διάβασα τίς ἐργασίες του κι εἶδα τί ἔκανε. Πῆγα λοιπὸν σ' αὐτόν.

A: Ὑπῆρξε ἀμέσως ἐπαφή;

P: Ὑπῆρξε ἀμέσως ἐπαφή. ὦ ναι! Ἐσεῖς μὲ βλέπετε τώρα. Εἶμαι γεμάτος ζωὴ, ἔτσι δὲν εἶναι; Ἀστράφτω, ἔτσι; Τίς ἴδιες ἰδιότητες εἶχε κι ἐκεῖνος. Εἶχε μιὰ ζωτικότητα, ξέρετε, ποὺ δὲν παρουσιάζει ὁ συνηθισμένος ἄνθρωπος. Τὰ χέρια του, οἱ κινήσεις τους ἦταν γεμάτα χάρη. Τὰ μάτια του εἶχαν καλωσύνη. Κοιτοῦσε κατ' εὐθείαν. Δὲν ἐπαίρνε πόδες. Ἐνῶ, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ Federn μὲ τὸ γένι του ἦταν σὰν προφήτης. Ἐνας ἄλλος, ὁ Eidelberg, καθόταν σὰν «στοχαστής». Ἀλλὰ ὁ Φρόντ ἦταν ὅλος ἓνας ἀπλὸ ζῶο. Θὰ τὸ δεχόσαστε αὐτό; Ἐνα ἀπλὸ ζῶο ὅλο κι ὅλο. Αὐτὸ ἦταν ὁ Φρόντ. Καὶ μετὰ ἔσπασε.

A: Ἀλλὰ τώρα, τὸ 1919 κλείνατε συναντήσεις μαζί του; Πηγαίνατε στὸ σπίτι του;

P: Τοῦγραφα μόνο\*. Ναι. Πάρα κάτω, ρωτᾶτε!

A: Καὶ τί συνέβη; Τί τοῦ εἶπατε, θυμώσαστε;

P: Τοῦπα μονάχα, ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε ἀπλοὶ φοιτητὲς τῆς Ιατρικῆς, πῶς στὸ πανεπιστήμιο δὲν ὑπῆρχε κύκλος σπουδῶν γιὰ σεξολογία καὶ πῶς οἱ συνάδελφοί μου κι ἐγὼ θέλαμε ν' ἀλλάξουμε αὐτὴ τὴν κατάσταση καὶ ζητούσαμε τὴ βοήθειά του. Ἦταν πράγματι πρόθυμος νὰ μᾶς βοηθήσει. Γονάτισε μπροστὰ στὴ βιβλιοθήκη του καὶ πήρε τὸ βιβλίο του. «Τύχες τῶν ὀρμῶν», τὸ «Ἀσυνείδητο» κι ἄλλα Μίλησε πολλὴν ὥρα γι' αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ ἦταν γεμάτος ζωὴ. Ἐνδιαφερόταν πολὺ. Εἶπε: «Ἐπιτέλους, καιρὸς». Εἶπε πῶς θάχε μεγάλη σημασία νὰ κάνουμε ἓνα σεμινάριο.

---

\* Σ.τ.μετ.: Προφανῶς ὁ Ράιχ δὲν κατάλαβε τὴν ἐρώτηση τοῦ Ἄισλερ, ἢ ὁποία ἀναφέρεται, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα, σὲ συγκεκριμένη ἐπίσκεψη τοῦ Ράιχ στὸ σπίτι τοῦ Φρόντ.

Α: Θυμώσατε από την πρώτη συνάντηση τίποτα λόγια του;

Ρ: Είπε ότι σάς ανέφερα. «Έχει μεγάλη σημασία. Είναι απαραίτητο να έχουμε ένα σεμινάριο. Ναι, έχετε δ.κρη. Είναι ένα πολύ παραμελημένο θέμα».

Α: Και τότε άρχισατε το σεμινάριο.

Ρ: Όχι, το σεμινάριο υπήρχε ήδη. Το σεμινάριο άρχισε το Γενάρη του 1919.

Α: Δηλαδή μέσα στην Ψυχαναλυτική Έταιρία;

Ρ: Όχι, όχι! Δεν έχει σχέση μ' αυτός. Ήταν στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης.

Α: Και μετά, πώς ήρθατε σ' επαφή με την ανάλυση; Πώς τη μάθατε;

Ρ: Ναι, άρχισα ν' αναλύω τον πρώτο μου άσθενή, τον είχα όταν ήμουνα στο τρίτο εξάμηνο — νομίζω τον Μάρτη του 1919. Αυτό το περιγράφω στο βιβλίο μου «Η Άνακάλυψη του Όργον», στον πρώτο τόμο: «Η λειτουργία του Όργασμού».

Α: Και πότε ξανάδατε τον Φρόντ;

Ρ: Ω, βλο και πήγαινα — όχι συχνά, αλλά όταν χρειάζομουν κάτι. Άκόμα έχω τις κάρτες που έδινε στους άρρώστους όταν τους έστελνε σε μένα. Έγραφε παραδείγματος χάριν: «Άνικανότης, τρεις μήνες». Μπορείτε να φανταστείτε, μία τέτοια περίπτωση να την τελειώσει κανείς άκόμα και σ' έξι μήνες;

(Άλλαγή ταινίας, κενό στη συνομιλία)

» Θάθελα να γυρίσω τώρα σ' ένα σημείο, πούχω έδώ στις σημειώσεις μου — την άπογοήτευση του Φρόντ για μένα. Όταν υπάρχει άπογοήτευση, τότε πρέπει να υπήρχε πριν μία προσδοκία, έτσι δεν είναι; Όταν συνάντησα τον Φρόντ για πρώτη φορά υπήρξε μεταξύ μας άμέσως επαφή, άμεση επαφή δύο οργανισμών και ζωτικότητα κι ενδιαφέρον ν' άσχοληθούμε με πράγματα. Την ίδια εμπειρία είχα και με τον Άϊνστάϊν όταν τον συνάντησα το 1940. Σ' όρισμένους ανθρώπους λειτουργεί άμέσως ή συναισθηματική επαφή. Γνωρίζετε καλά την «Χαρακτηρολογική Άνάλυση» και θα καταλαβαίνετε τί έννοώ. Ήξερα ότι ο Φρόντ μ' άγαπούσε. Το αισθανόμουν, μπορούσα να το δω. Είχε επαφή μαζί μου. Μπορούσα να μιλάω μαζί του άνοιχτά. Καταλάβαινε πολύ

καλά τί έννοούσα. Κι έκτός αυτού ήμουν ένας νέος ψυχίατρος πού ύποσχόταν πολλά και για την κλινική και για τó ψυχιατρικό νοσοκομείο. Κι ανάμεσα στον δικό μου τρόπο έκφρασης, όπως τον ζήτε έσεις τώρα και σέ κείνον των άλλων ψυχαναλυτών της Βιέννης ύπήρχε μεγάλη διαφορά. 'Ήταν τόσο πληκτικικά εκεί! 'Οχτώ - δέκα άνθρωποι περίπου κάθονταν εκεί γύρω γεμάτοι άνία — αν καταλαβαίνετε τί έννοώ.

Α: Μάλιστα.

Ρ: Ήταν μία κατάσταση έντελώς άνιαρή. 'Ο καθένας είχε μία γνώμη γι' αυτό ή, για κείνο κι ίσως είναι: αυτό έτσι, κι ένας έλεγε αυτό κι άλλος έλεγε τó άλλο. 'Εγώ ήμουν σαν τον καρχαρία μέσα σέ μία λίμνη γεμάτη μωρά ψάρια. "Όταν παρουσιάστηκα άρχισε μία άναταραχή, κι' αυτό ήταν καλό. Π.χ. έρριξα εγώ την ιδέα του τεχνικού Σεμιναρίου, την συζήτησα με τον Φρόυντ και την βρήκε πολύ καλή. Και γιατί; 'Εκείνη την εποχή δέν ύπήρχε μία θεωρία της τεχνικής-Τίποτα (29). Μόνο συνειρμοί — να καθίσει κανείς και να κάνει συνειρμούς. Τίποτε δέν συνέβαινε. Κι άκριβώς αυτό ήταν τó πρόβλημα: ότι δέν συνέβαινε τίποτε. Πώς μπορεί να προκαλέσει κανείς στον άσθενή αντιδράσεις, "Ως να λυθεί τó πρόβλημα πέρασαν όχτώ χρόνια, αν και πρέπει να πώ πως ακόμα δέν έχει λυθεί έντελώς. Αυτός ό ζωντανός τρόπος άρесе και στον Φρόυντ. "Εδωσα ζωή σ' ένα νεκρό σώμα. Έκτιμούσε την εργασία μου στο τεχνικό σεμινάριο. Η Άννα Φρόυντ τó ξέρει αυτό πολύ καλά, τó έλεγε συχνά και μπορεί να τó επιβεβαιώσει. "Ήμουν καλός ψυχίατρος. "Ήμουν καλός κλινικός. Νομίζω ήμουν ό μόνος σ' αυτή την έμάδα, με προέλευση την Βιολογία, τις φυσικές επιστήμες και τή φιλοσοφία της φύσης. Δέν ξέρω — όχι, έκτός από μένα δέν ήταν άλλος. Δέν νομίζω ότι Nunberg ή ό Hitschmann ή ό Federn ή όποιοσδήποτε άλλος ξεκινούσαν από τή βιολογία. Αυτό τóδλεπε κανείς στις συζητήσεις. Δέν ξέρω πάλι αν εκφράζομαι άπλά, αλλά όταν οι επιστήμονες\* μιλούν μεταξύ τους, καταλαβαίνονται. Έχουν ένα όρισμένο τρόπο πού εκφράζονται, σ' αντίθεση με τούς γιατρούς.

Α: Μάλιστα.

Ρ: Αυτό ήταν μία τιμητική διάκριση και την αισθανόμουν καλά. Κανείς δέν τó άνέφερε, έν τούτοις ύπήρχε. Γνωρίζω ότι ύπήρχε.

\* Σ.τ.μετ.: Φυσικής κατεύθυνσης.

» Δέν αισθάνομαι άνετα όταν αναφέρω τέτοια πράγματα. Ξέρω — φαίνεται σαν να θέλω να παραστήσω τον έαυτό μου καλύτερο από κάθε άλλον. Κι αυτό δέν τό θέλω μέ κανένα τρόπο. Θέλω μόνο να τονίσω τις μεγάλες έλπίδες και προσδοκίες του Φρόντ για να μπορέσω έτσι να εξηγήσω την μεταγενέστερη βαθειά του απογοήτευση. Μία φορά είπε στην Α. "Αντζελ, μία φίλη της "Αννας Φρόντ, ότι έγω ήμουν ο καλύτερος εγκέφαλος στην "Εταιρία. Συχνά εξέφραζε την έλπίδα ότι έγω θα συνέχιζα να εργάζομαι στον κλινικό τομέα, μόνο στον κλινικό τομέα. "Ημουν κλινικός. Συμφωνούσαμε στο ότι οι θεωρίες δέν είχαν σημασία. "Ηταν πολύ άπλοο να φτιάξει κανείς μία θεωρία για μία περίπτωση. "Εγώ όμως στηριζόμουν σε δεδομένα, στην εξέλιξη της περίπτωσης. Κι αυτό τό εκτιμούσε ο Φρόντ, κι είχε έτσι πολλές έλπίδες.

» Τότε έρριξα έγω την ιδέα του τεχνικού Σεμιναρίου. "Ηταν τό πρώτο του είδους του στην Ιστορία της Ψυχανάλυσης. Στην άρχή τό διηύθυνε ο Hitschmann. Μετά τό ανέλαβε ο Nunberg και τελικά, τό 1924, έγω. "Ηταν ή πραγματική κοιτίδα της ψυχανάλυσης, όπως την γνωρίζουμε σήμερα. "Ετσι είδε ο Φρόντ εξέλιξεις, κλινικές εξέλιξεις. Και μαζί είδε και θεωρητικές εξέλιξεις. "Ηταν γι' αυτόν μία σπουδαία υπόθεση, πού έφερε σε κείνο τό νεκρό σώμα, ζωή.

» Τότε άκριβώς συνέβη τούτο: Στο τεχνικό σεμινάριο ανακάλυψα δύο πράγματα: από την μία πλευρά τή σωρευτική νεύρωση (Staungsneurose), τὰ θρέψη, τή φτώχεια του λαού. Κι από την άλλη πλευρά την άρνηση της ψυχανάλυσης να καταπιαστεί μέ τό θέμα, μία άρνηση πού διαρκεί ως σήμερα. "Ακόμα και σήμερα δέν δέχονται να ασχοληθούν μέ τό πρόβλημα της σωρευτικής νεύρωσης. Αυτό λοιπόν ήταν πού μέ απομάκρυνε από την ψυχαναλυτική εταιρία — όχι από την Ψυχανάλυση, αλλά από την εταιρία, από τους συναδέλφους μου. Μ' έφερε στον κόσμο, έξω, στην κοινωνιολογία. "Από τότε τέθηκε τό μεγάλο έρώτημα: «"Από πού έρχεται αυτή ή άθλιότητα;» "Αρχισαν τότε οι διαμάχες. Κι ενώ ο Φρόντ ανέπτυξε τή θεωρία του περί όρμης του θανάτου πού λέει «ή άθλιότητα έρχεται από μέσα», έγω θγήκα έξω, έξω εκεί πού ήταν ο λαός. "Από τό 1927, ως τόν Σεπτέμβριο του 1930 δούλεψα έξω κι έκανα όλη αυτή την κοινωνιολογική εργασία, στις ρίζες της κοινωνίας. "Απ' εδώ ξεκίνησε ή απογοήτευση του Φρόντ. Πήγα στην κοινωνιο-

λογία πού τότε ήταν συνυφασμένη με την πολιτική ή ήταν ταυτόσημη. Ήταν ένα και το αυτό.

Έδω ήταν μία άλλη προσωπικότητα, μία άλλη μεγαλοφυα, ο Μάρξ. Το 1927 άρχισα να ενδιαφέρομαι για τον Μάρξ και τον Ένγκελς. Ήταν φυσικό ότι έπρεπε να κάνω κάτι τέτοιο. Έμαθα τότε καλή, άληθινή κοινωνιολογία.

» Ο Φρόυντ ήταν στην άρχή ένθουσιασμένος — ως το 1928 περίπου. Θυμάμαι πού τον επισκέφθηκα στο Σέμερινγκ και συζητήσαμε για την πνευματικοψυχική κίνηση ύγεινής. Άλλά μετά, καθώς μεγάλωνε ή κίνηση, κυριαρχούσε εκεί δλο και περισσότερο ή πολιτική, ή κοινωνιολογική πλευρά. Κι ο Φρόυντ ήταν ενάντια σ' αυτό. Επίσης ο Φέντερν είχε άρχισει να με διαβάλλει στον Φρόυντ και γύρω στα 1929 κατώρθωσε με μία κάποια συκοφαντία να καταστρέψει την ώραία σχέση μεταξύ Φρόυντ και μένα. Δέν γνωρίζω με τί ειδους συκοφαντία. Δέν γνωρίζω τί συνέβη, αλλά χωρίς άμφιβολία ο Φέντερν ήταν εκείνος πού με κακολογούσε συνεχώς στον Φρόυντ. Δούλευε σ' αυτή την κατεύθυνση συστηματικά και επίμονα — μπορεί κι από το 1923 ήδη. Κι όταν ή κοινωνική εργασία έξω εξελίχθηκε, άρχισε ο Φρόυντ να ύποχωρεί. Έ γ ώ έ β γ α λ α τ ά κ ο ι ν ω ν ι κ ά σ υ μ π ε ρ ά σ μ α τ α π ο ύ σ υ ν ε π ά γ ε τ α ι ή θεωρία της λίμπιντο. Αυτό ήταν για τον Φρόυντ το χειρότερο πού μπορούσα να κάνω (30).

» Τώρα, ποιά είναι τά «κοινωνικά συμπεράσματα»; Θα τά βρήτε όλα στις δημοσιεύσεις μου. Θα θέλα έδω να τά συνάψισω με λίγα λόγια. Άν έχετε στη φύση ένα ρυάκι, τότε πρέπει να τ' αφήσετε να τρέξει. Άν τό έμποδίσετε κάπου μ' ένα φράγμα, θα ξεχειλίσει άπ' τις όχθες του. Αυτό είναι δλο. Όταν, τώρα στο φυσικό ποτάμι της Βιοενέργειας ύψώσετε ένα φράγμα τότε ξεχειλίζει κι αυτό και οδηγεί στο παράλογο, στη διαστροφή, στη νεύρωση κ.λ.π. Τί πρέπει να κάνει κανείς για να διορθώσει την κατάσταση; Πρέπει να φέρει τό ποτάμι πίσω στην φυσιολογική του κοίτη και να τό αφήσει πάλι να ακολουθήσει την φυσική του ροή. Αυτό άπαιτεί πολλές άλλαγές στη διαπαιδαγώγηση, στην άνατροφή των παιδιών, στην οικογενειακή ζωή. Αυτές είναι οι κοινωνικές συνέπειες. Καί σ' αυτό τό σημείο ο Φρόυντ δέν μπορούσε να με παρακολουθήσει. Δέν ήταν ή τεχνική της χαρακτηρολογικής άνάλυσης άλλά ή σεξουαλική επανάσταση πού

τὸν πείραξε (31). Ἐχετε ἐρωτήσεις πάνω σ' αὐτά;

Α: Τί ἀντιρρήσεις εἶχε;

Ρ: Δὲν ὑπῆρχαν ἀντιρρήσεις. Ἡ «Κουλτούρα», αὐτὸ ἦταν ὄλο. Θᾶθελα νὰ τὸ πῶ πιὸ καθαρά: Τὸ «Ἡ Δυσάρεσκεια στὴν Κουλτούρα»\* ἦταν μία κατευθεῖαν ἀπάντηση σὲ μία ἀπὸ τίς διαλέξεις μου στὸ σπίτι τοῦ Φρόνυτ. Ἐγὼ ἤμουν ἐκεῖνος πού ἦταν ὁ «δυσάρεστος στὴν Κουλτούρα» (32).

Α: Ἐγινε συζήτηση; Συζήτησε ὁ Φρόνυτ αὐτὸ τὸ κείμενο; Τί κείμενο ἦταν αὐτό;

Ρ: Ναι, τὸ θέμα μου ἦταν «Ἡ προφύλαξη ἀπὸ τίς νευρώσεις» (33).

Α: Ναι, καὶ τί εἶπε ὁ Φρόνυτ;

Ρ: Ὁ Φρόνυτ παρατήρησε: «Ἡ Κουλτούρα προέχει». Ἡ γνώμη μου εἶναι: ὅτι αὐτὸ ἦταν παράλογο. Λυπᾶμαι τοῦ εἶπα: «Ὅταν ἡ ἴδια ἡ θεωρία σας λέει ὅτι ἡ σώρευση ἐνέργειας εἶναι ὁ πυρήνας τῆς νεύρωσης, ὁ πυρήνας τῆς νευρωτικῆς διαδικασίας καὶ ὅταν ἡ ὀργανιστικὴ ἱκανότητα πού καὶ σεῖς παραδέχεσθε (ποτὲ δὲν τὴν ἀρνηθεῖ αὐτὸ) εἶναι τὸ κλειδί γιὰ νὰ ὑπερπηδηθεῖ ἡ σώρευση, ἢ τουλάχιστον γιὰ τὸν ἐλεγχό της, τότε ἡ θεωρία μου γιὰ τὴν προφύλαξη ἀπὸ τίς νευρώσεις εἶναι ὀρθή. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἰδική σας θεωρία. Ἐγὼ ἀπλῶς ἐβγαλα ἀπ' τὴ θεωρία τὰ κατάλληλα συμπεράσματα». Ἐν τούτοις δὲν ἤθελε. Ἦταν ὁ παλῆρος gentleman, δεμένος ἀπ' τὴν οἰκογένεια, περικυκλωμένος ἀπ' τοὺς μαθητὲς του πού ἦταν κι οἱ ἰδιοὶ ἰδιαίτερα νευρωτικοὶ καὶ ἰδιαίτερα δεμένοι ἀπ' τίς οἰκογενεῖές τους. Ὁ Hitschmann ἦταν ἕνας ἀπ' τοὺς λίγους πού καταλάβαινε πραγματικά. Ἐχθροὶ ἦταν ὁ Νούνμπεργκ καὶ ἰδίως ὁ Φέντερν. Ἡ Ἐλεν Ντόυτς, συνοδοιποροῦσε μαζί μου, ἀλλὰ χωρὶς δεσμεύσεις. Ποιὸς ἄλλος; Ὁ Χόρνεντ μὲ καταλάβαινε, ἀλλὰ δὲν λάβαινε ὑπ' ὄψη τὸ σεξουαλικὸ θέμα. Ὁ Ράντο ἀπείχε πολὺ ἀπὸ μένα. Κι ὁ Ἀλεξάντερ ἀπείχε πάντα πολὺ. Ναι ὁ Ἀλεξάντερ ἦταν ἐχθρὸς. Ἡ Ἄννα Φρόνυτ μὲ καταλάβαινε. Ἐδειχνε πάντα πολὺ ἐνδιαφέρον κι ἦταν φιλικὰ διατεθειμένη, ἀλλὰ κι αὐτὴ χωρὶς δεσμεύσεις.

» Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἐλπίδες τοῦ Φρόνυτ ἦταν τόσο μεγάλες ἦταν κι ἡ ἀπογοητευσή του ἐξ ἴσου μεγάλη. Αἰσθανόταν

---

\* Σ.τ.μετ.: «Das Unbehagen in der Kultur». Δοκίμιο τοῦ Φρόνυτ, γνωστὸ στὰ ἑλληνικά καὶ ὡς «Τὰ δυσάρεστα τοῦ πολιτισμοῦ».

«δτι είχε μπροστά του έναν κλινικό, ένα ψυχίατρο, ένα άνθρωπο πού ήταν μορφωμένος πάνω στις φυσικές επιστήμες, έναν άνθρωπο ανυπόμονο, με ταλέντο πού θά μπορούσε νά οδηγήσει τήν υπόθεση πιό πέρα. Κι αὐτός ὁ ἄνθρωπος λοιπόν ἀφοσιώνεται στόν μαρξισμό, στόν κομμουνισμό κ.λπ.

» Λοιπόν, μπορῶ νά σᾶς διαβεβαιώσω, ὅτι ἐκείνο τόν καιρὸ ἔκανα πολλά λάθη. Ἦταν παραδείγματος χάριν λάθος νά πιστεύω ὅτι δὲν χρειαζόταν παρά νά μιλήσει κανεὶς στοὺς ἄνθρώπους γιὰ τὴν νεύρωση καὶ μετὰ γιὰ τὴν εὐτυχία κι αὐτοὶ θᾶταν τότε σὲ θέση νά καταλάβουν καὶ ν' ἀλλάξουν. Γνώριζα πῶς οἱ ἄνθρωποι ἦταν ἄρρωστοι ἀλλὰ ἤθελα τὴν ἐλευθερία τους. Ἀλλὰ ἡ ἱκανότητα νά ἐλευθερωθεῖ κανεὶς, ἡ δομικὴ, χαρακτηρολογικὴ ἱκανότητα, κατὰ κάποιον τρόπο, δὲν ὑπῆρχε. Κι' ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, στὸ ὅτι δηλαδή οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ἀποψη δομῆς δὲν εἶναι σὲ θέση νά ἀλλάξουν, ἦταν σωστὲς οἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Φρόυντ ἀπέναντι στὴν ἐργασία μου. Πρέπει νά τὸ παραδεχθῶ. Ἀλλὰ δὲν ἤξερε γιατί εἶχε δίκιο. Μὲ ἀντιλαμβάνεσθε;

A: Μάλιστα.

P: Εἶμαι σαφής;

A: Μάλιστα.

P: Σᾶς διαβεβαιώνω, ὅτι ἂν δὲν εἶχα περάσει ἀπ' αὐτὴ τὰ λάθη, ἂν δὲν εἶχα συγκεντρώσει τόση πείρα μὲ τὸν κόσμο, μὲ τὸν τρόπο πού δέχονταν ὅλα ὅσα ἔλεγα — ἂν εἶχατε ποτὲ βρεθεῖ σὲ μία ἀπ' αὐτὲς τίς συγκεντρώσεις, τότε, θά ξέρατε πῶς...

A: Ναι, βέβαια.

P: Πῶς χαλοῦσε κυριολεκτικὰ ὁ κόσμος. Χιλιάδες τ' ἀκουγαν αὐτὰ μὲ προσοχὴ στὸ Βερολίνο. Λοιπόν, ἂν δὲν μάθαινα ἀπ' αὐτὰ τὰ λάθη, δὲν θᾶφθαινα ἐδῶ πού βρίσκομαι τώρα, σὲ μία τόσο ὄριμη θέση. Δὲν θᾶθελα νά μπῶ σὲ λεπτομέρειες, ἀλλὰ θέλω νά ἀντιληφθεῖτε ὅτι ἡ ἀ τ ο μ ι κ ῆ ἡ θ ε ρ α π ε ῖ α ε ἶ ν α ἰ ἀ χ ρ η σ τ η. Ἄχρηστη! Ω, ναι, εἶναι πολὺ χρησιμὴ μόνο γιὰ νά κάνει κανεὶς λεπτὰ ἢ νά βοηθήσει κανεὶς πού καὶ πού. Ἀλλὰ ἀπ' τὴ σκοπιὰ τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῆς πνευματικο - ψυχικῆς ὑγιεινῆς δὲν ἔχει νόημα. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγκατέλειψα. Ὁ λ α α ὐ τ ᾶ ε ἶ ν α ἰ ἀ χ ρ η σ τ α, ἔ κ τ ὸ ς ἀ π ὸ τ ᾶ β ρ έ φ η. Π ρ έ π ρ ε ἰ ν ᾶ γ υ ρ ῖ σ ο υ ν π ῖ σ ω σ τ ὸ ἀ θ ι κ τ ο π ρ ω τ ὸ κ λ α σ μ α. Μ' ἔννοεῖτε;



A: Μάλιστα.

P: Έχετε άλλες ερωτήσεις;

A: Ναι, τί ιδέες είχε ο Φρόντ για την πολιτική; Θυμάσθε;

P: Ναι! Ό, ναι! Ο Φρόντ δεν ήθελε να έχει καμία σχέση με την πολιτική. Κι εγώ δεν ήθελα να έχω σχέση με την πολιτική. Άλλά εγώ είχα μπλεχτεί μ' ένα θέμα πού μόνο πολύ αργότερα μπόρεσα να ξεκαθαρίσω. Υπήρχε μία σύγχυση, γιατί δεν έκανε κανείς διάκριση ανάμεσα στις λέξεις «κοινωνιολογία» και «πολιτική». Δεν τίς ξεχώριζε κανείς. Με καταλαβαίνετε;

A: Μάλιστα.

P: Σήμερα καταπολεμάω τους άχρειους πολιτικούς παντού όπου μπορώ. Άλλά δουλεύω κοινωνιολογικά. Κι' αυτό διαφέρει τεράστια άπ' την πολιτική. Άπό τό άλλο μέρος πάλι παίρνει ο MODJU την κοινωνιολογία και κάνει μ' αυτή τή δουλειά του. Έτσι κάνει μ' όλα τά πράγματα. Βγαίνει κάτι καλό, σοβαρό, παραγωγικό και τότε έρχεται ο MODJU, τό παίρνει και κάνει μ' αυτό τή δουλειά του<sup>(84)</sup>. Καταλαβαίνετε;

A: Μάλιστα.

P: Αυτό έννοώ σήμερα όταν μιλάω για τήν «συγκινησιακή πανούκλα». Κι όλα όσα ξέρω γι' αυτό τ'άχω άπό τίς εμπειρίες μου εκείνης τής εποχής. Καταλαβαίνετε;

A: Ναι. Έδλεπε ο Φρόντ τή διαφορά μεταξύ πολιτικής και κοινωνιολογίας;

P: Όχι, όχι. Τότε δεν τήν ήξερε κανείς. Έπρεπε πρώτα να μάθουμε άπό τά λάθη μας. Έτσι έπρεπε παραδείγματος χάριν να εξακριβώσουμε τί έκαναν εκείνοι οί πολιτικοί, οί κομμουνιστές κόκκινοι φασίστες στο Βερολίνο τό 1931 - 1932. Όσον καιρό τούς έφερνα στην όργάνωσή τους δέκα χιλιάδες, είκοσι χιλιάδες, σαράντα χιλιάδες νέους άνθρώπους πού ένδιαφέρονταν για τό σεξουαλικό πρόβλημα ή για τό πρόβλημα τής πνευματικο-ψυχικής ύγιεινής, λέγανε «ό Ράιχ είναι θαυμάσιος». Άλλά μόλις ήρθε ή στιγμή πού έπρεπε να περάσει κανείς στην πράξη, τότε έγιναν όλοι έχθροί. Αυτό έχει σημασία. Όσο καιρό τούς έφερνα κόσμο, ήμουνα «θαυμάσιος». Μόλις όμως έπρεπε να κάνουν κάτι πρακτικό για τόν λαό, άρχισε τό μίσος<sup>(85)</sup>. Οί άχρειοί! Δεν ξέρουν τί πρέπει να κάνει κανείς ή πώς πρέπει να χειριστεί τήν κατάσταση. Γι' αυτό γίνονται και πολιτικοί. Νομίζω, σήμερα

δέν έχουν κανένα χειρότερο έχθρό από μένα, και τὸ ξέρουν αὐτό. Γι' αὐτὸ φέρονται ἔτσι.

A: Τί προτείνετε ἑσεῖς;

P: Αὐτὸ εἶναι σαφέστατο. Πρέπει νὰ ὀργανωθοῦν κέντρα νεότητος. Πρέπει νὰ ἐκπαιδευτοῦν πολλοὶ γιανοί. Πρέπει νὰ διδαχτεῖ ἡ σεξουαλικὴ οἰκονομία<sup>(26)</sup>. Ἡ πολιτικὴ πρέπει νὰ συμπεριλάβει τὴν ἀνθρώπινη ψυχολογία. Πρέπει νὰ γίνουν ἀκόμα κι ἄλλα. Πρέπει νὰ ἀναθεωρηθῆι δλόκληρη ἡ νοοτροπία, ἔτσι ὥστε νὰ μὴ ξεκινᾶμε ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ κράτους ἢ τῆς κουλτούρας ἢ οποιαδήποτε ἄλλη πλευρὰ, ἀλλὰ νὰ ξεκινᾶμε ἀπὸ τὸ τί χρειάζονται οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ τὴν ὑποφέρουν. Καὶ τότε νὰ ὀργανωθοῦν οἱ κοινωνικοὶ θεσμοὶ ἀντίστοιχα. Κι ὄχι ἀντιστρόφως<sup>(27α)</sup>. Λοιπὸν αὐτὸ τὸ πράγμα εἶναι σήμερα μακριὰ ἀπ' τὴ συνείδηση τῶν μαρξιστῶν πολιτικῶν. Αὐτοὶ σκέφτονται μὲ ἔννοιες ὅπως «παραγωγικὲς δυνάμεις». Σκέφτονται μὲ τὴ λογικὴ τοῦ κράτους. Ἐγὼ σκέφτομαι ἀπ' τὴν πλευρὰ τῶν ἀνθρώπινων ὄντων καὶ τῶν ἀναγκῶν τους. Ἄν εἶχα πολιτικὴ ἰσχύ, τότε τὸ κάθε τι ποῦ ὑπάρχει θάταν ὀργανωμένο σύμφωνα μὲ τὴς ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ, τοῦ βρέφους, τοῦ νέου, τὴς δικῆς μου, τὴς δικῆς σας καὶ τοῦ καθενός. Ἐδῶ χωρίζονται γιὰ πρώτη φορὰ ἡ κοινωνιολογία ἀπ' τὴν πολιτικὴ.

» Ἐτσι ἀπομακρύνθηκα ἀπ' τὴν ψυχανάλυση. Ὁχι, ὄχι ἐντελῶς. Ἦμουν ἀκόμα στὴν ψυχανάλυση ἀλλὰ δάδιζα πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς κοινωνιολογίας, στὸ πεδίο τῆς ἀνθρώπινης μαζικῆς δράσεως. Κι ἀπάνω σ' αὐτὸ ἦταν ποῦ ἀπογοήτευσα τὸν Φρόντ.

A: Σὰς προειδοποίησε νὰ μὴ τὸ κάνετε αὐτό;

P: Ὁχι, αὐτὸ δέν τὸ ἔκανε. Ἐκεῖνος ποῦ τὸ ἔκανε πιὸ πολὺ ἦταν ὁ MODJU Federn. Δέν γνωρίζω τί διηγήθηκε στὸν Φρόντ γιὰ μένα. Γνωρίζω μόνο πῶς αὐτὸς κι ὁ Jones ἔκαναν τὸ πᾶν ἐναντίον μου στὸ συνέδριο τῆς Λουκέρνης. Ἐλεγαν στὸν κόσμο ὅτι ἦμουν ψυχοπαθής, ὅτι εἶχα σχέσεις μὲ πολλὰς γυναῖκες κ.λπ. Καταλαβαίνετε;

A: Πότε εἶδατε τὸν Φρόντ γιὰ τελευταία φορὰ προσωπικά;

P: Γιὰ τελευταία φορὰ τὸν εἶδα τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1930, σπρὶν πᾶω στὸ Βερολίνο. Τὸν ἐπισκέφθηκα στὸ Grundsee κι εἶχα μίαν πολὺ ὀξεῖαν διαμάχη μαζί του. Ἦταν πολὺ ὀξύς, ὅπως κι ἐγὼ ἐπίσης.

A: Αὐτὸ ἔγινε τὸ 1930;

P: Τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1930. Μόλις εἶχα δημοσιεύσει: τὸ πρῶτο μέρος τῆς «Σεξουαλικῆς Ἐπανάστασης» μὲ τὸν τίτλο «Σεξουαλικὴ ὠρίμανση, ἐγκράτεια, συζυγικὴ ἠθικὴ».

A: Ναί, γιὰ ποῖο πράγμα συζητήσατε μὲ τόση ἔνταση;

P: Ἐπρόκειτο γιὰ τὸ ἐξῆς; Εἶπα πὼς θάπρεπε νὰ ξεχωρίζει κανεὶς τὴ φυσικὴ οἰκογένεια πού βάση τῆς εἶναι ἡ ἀγάπη, ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴν οἰκογένεια. Εἶπα πὼς θάπρεπε νὰ κάνει κανεὶς τὸ πᾶν γιὰ νὰ ἐμποδίσαι τὶς νευρώσεις. Κι ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Ἡ δική σας ἡ θέση δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὴ μέση ὁδὸ τῆς ψυχανάλυσης».

A: Τὴ μέση ὁδὸ;

P: Μάλιστα, «μὲ τὴ μέση ὁδὸ τῆς ψυχανάλυσης». Αὐτὴ ἦταν τὰ λόγια του. Κι ἔτσι τοῦπον κι ἐγώ: «Λυπᾶμαι, αὐτὸ εἶναι τὸ πιστεύω μου. Αὐτὴ εἶναι ἡ πεποίθησή μου — ἂν θέλετε νὰ προφυλάξετε τὸν κόσμον ἀπ' τὶς νευρώσεις, ἂν θέλετε νὰ ἐξαλείψετε τὴν ἀθλιότητα». Καὶ τότε ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Δὲν εἶναι πρόθεσή μας, ἢ ἡ πρόθεση τῆς ὑπαρξῆς μας νὰ σώσουμε τὸν κόσμον». Καὶ θὰ ἐκπλαγεῖτε ἂν σᾶς πῶ, πὼς κι ἐγὼ ἔφτασα τώρα στὸ ἴδιο σημεῖο. Εἶμαι ἀκριβῶς ἐκεῖ πού ἦταν ὁ Φρόντ τὸ 1930 (37).

A: Αὐτὸ εἶναι ἐνδιαφέρον.

P: Καταλαβαίνετε; Ἄλλὰ ἐγὼ ἔφτασα σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀφοῦ πέρασα τριάντα χρόνια ἀγωνία, μὲ τὴν ἀθλία ἐμπειρία πού τὴν ἀποκαλῶ τώρα συγκινησιακὴ πανούκλα. Καταλαβαίνετε; Ὁ Φρόντ τὰ ἐγκατέλειψε πρὶν κάνει αὐτὴ τὴν ἐμπειρία κι ἐγὼ τὰ ἐγκαταλείπω τώρα ἀφοῦ συγκέντρωσα δλη αὐτὴ τὴν πείρα.

A: Μπορεῖ ὁμως νὰ θυμόσατε κι ἄλλες λεπτομέρειες ἀπ' αὐτὴ τὴν τελευταία συζήτηση. Εἶπατε πὼς στὴ συζήτηση τὰ πνεύματα ἦταν ὀξυμένα.

P: Ναί, πράγματι.

A: Εἶχατε θυμώσει μαζί του;

P: Ὁχι, δὲν θύμωσα. Ἐκεῖνος θύμωσε. Μπορεῖ νὰ θύμωσα κι ἐγὼ, ἀλλὰ εἶμαι πολὺ ἡρεμὸς. Σέραμε πὼς ἔπρεπε νὰ χωρίσουμε. Μιλοῦσαμε γιὰ κάτι πολὺ σπουδαῖο, γιὰ τὸ ὁποῖο οἱ γνώμες μας ἦταν ἀντίθετες. Ἡ γνώμη μου ἦταν πὼς ἡ οἰκογένεια ἔπρεπε νὰ ἀλλάξει. Ὅτι πιστεύει κανεὶς σήμερα στὴν Ἀμερικὴ ἦταν ἡ ἀποφῆ μου τὸ 1930. Τὸ ξέρατε αὐτό;

A: Μάλιστα.

P: Τὸ ξέρετε. Αὐτὸ εἶναι: τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας

και των δημοσιεύσεών μου τα τελευταία είκοσι χρόνια. Παραδείγματος χάριν ή κατάσταση που δημιουργεί ο γάμος όπως την περιέγραφα στην «Σεξουαλική επανάσταση» είναι σήμερα αποδεκτή. Αλλά τότε ένα τέτοιο πράγμα ήταν ανήκουστο. Ο Φρόντ τὸ ἀπέριπτε ἐντελῶς. Είχε θυμώσει πολύ. Κι ἐδῶ ἄρχισε ἡ ἀπογοήτευσή του. Ἄντι νὰ γίνω ἕνα ἀπ' τὰ καλύτερα στηρίγματα του, ἕνας ἀπ' τοὺς καλύτερους μαθητές του, ἕνας πὺ θὰ προωθοῦσε τὴ θεωρία του, βρέθηκα σὲ μία στιγμή σὲ κίνδυνο νὰ χάσω τὸ ρόλο μου. Δὲν εἶναι ἔτσι; Ἄλλὰ αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανα. Δὲν ἔχασα τὸ ρόλο μου.

A: Ναι. Θυμώσαστε, πῶς σκεπτόταν ὁ Φρόντ, ποιὰ θάταν ἡ ἐξέλιξη αὐτῶν τῶν θεμάτων, ὅπως ἡ κοινωνία, ἡ οικογενειακὴ ζωὴ κ.λπ.

P: Τὸν Φρόντ δὲν τὸν ἐνοιαζε πῶς θὰ ἐξελισσόταν ἡ κοινωνία. Δὲν ἐνδιαφερόταν. Εἶχε μονάχα μία ἐλπίδα. Ἐλπίζε, ὅτι «Ὁ Ἔρωσ θὰ καταβάλλει μία προσπάθεια νὰ υπερνικήσει τὴ δυσαρέσκεια στὴν κουλτούρα». Ἄλλὰ στὴν πράξη αὐτὴ ἡ «προσπάθεια τοῦ ἔρωτα» ἔχει τὴν ἐννοια τοῦ ἀν ἡ μήτρα τῆς μάνας εἶναι ζωντανὴ ἢ ἀποξηραμένη, ἀν ἡ μάνα τὴ στιγμή τῆς συνουσίας ἔχει σεξουαλικὸ ὄργασμὸ ἢ ὄχι καὶ ἀν ἕνας ἀρχαῖος, ξεπερασμένος ἰουδαϊσμός ἀμέσως μετὰ τὴ γέννα περιμένει τὸ πέος ἢ ὄχι. Ἀκόμα, ἀν ἡ ρόγα τοῦ στήθους τῆς μάνας εἶναι ὄργανικὰ φορτισμένη, δηλαδὴ ἀν ἡ βιοενέργεια τῆς στήθικῆς ρόγας λειτουργεῖ τόσο καλά, ὥστε καθὼς τὸ παιδί μὲ τὴ στοματικὴ του ἐπιθυμία τεντώνεται πρὸς αὐτὴ νὰ συναντήσῃ κάτι πὺ νὰ τὸ ἱκανοποιήσῃ κι ὄχι νὰ δεχτῆί σόκ. Καταλαβαίνετε;

A: Μάλιστα.

P: Αὐτὰ εἶναι πολὺ πρακτικὰ θέματα. Παραδείγματος χάριν ἔχει μεγάλη σημασία, ἀν ἡ μάνα στὴ διάρκεια τῆς συνουσίας μὲ τὸν ἄντρα ἱκανοποιεῖται ἢ ὄχι, γιατί αὐτὸ ἔχει ἐπίδραση στὸ παιδί. Εἶναι θέματα μεγάλης πρακτικῆς σημασίας καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ παρακάμψῃ κανεὶς λέγοντας «Ὁ Ἔρωσ θὰ κάνει μία προσπάθεια». Ἐγὶνα ἀντιληπτός;

A: Μάλιστα.

P: Λοιπόν, ἡ ἐργασία μου ἀναφερόταν ἀπὸ τότε ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα. Ἦθελα νὰ ἐξακριβώσω, τί εἶναι αὐτὸ πὺ διεγείρει τὴ ρόγα τοῦ στήθους καὶ τί εἶναι αὐτὸ πὺ διαστέλλεται ἐκεῖ μέσα. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα ὁδήγησε στὴν ἀνακάλυψη τῆς ὄργανοενέργειας, τῆς βιοενέργειας, τῆς ζωικῆς ἐνέργειας.

A: Ναι. Ἀλλά τότε, ἐννοῶ στήν τελευταία συζήτηση, μιλήσατε μέ τόν Φρόντ γιά συγκεκριμένα μέτρα ὅπως γιά τὸ πῶς θάπρεπε νά εἶναι ὀργανωμένη ἡ οἰκογένεια.

P: Ὅχι, ὄχι σ' αὐτὴ τὴ συνομιλία. Σ' αὐτὴ τὴ συνομιλία ἤρθε ἡ ρήξη. Ἡ ὄχι, ὄχι ἀκόμα. Ἡ ρήξη ἤρθε τρία ἢ τέσσερα χρόνια ἀργότερα. Ἡ συζήτηση γιά τὴν οἰκογένεια ἔγινε, νομίζω, τὸν Δεκέμβρη τοῦ 1929 στὴ συνάντηση μέ τὸν Φρόντ, ὅπου ἔφερα σέ συζήτηση τὸ θέμα τῆς «προφύλαξης ἀπὸ τὶς νευρώσεις».

A: ... ἡ συνομιλία τοῦ 1929 ἦταν βέβαια ἐντελῶς ἤρεμη. Δὲν ὑπῆρξε καμία...

P: Ὅχι, δὲν ἦταν πιά ἤρεμη, ὄχι.

A: Εἶχατε ἤδη διαμάχες;

P: Ὅχι, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἄρεσε. Ὁ Φρόντ γνώριζε βέβαια, ὅτι ἐγὼ εἶχα κάποιον δίκιο.

A: Ἐννοῶ, εἶχατε μέ τὸν Φρόντ προσωπική συνομιλία;

P: Ὅχι, ἦταν σέ μία συγκέντρωση μέ ἄλλους. Θάταν ἑπτὰ ἢ ὀχτῶ ψυχαναλυτὲς πού συγκεντρώνονταν στὸ σπίτι τοῦ Φρόντ κι ἐγὼ ἤμουν ἓνας ἀπ' αὐτούς. Ὁ Χίτσμαν κι ὁ Φέντερν ἦταν νομίζω ἐκεῖ, ὁ Τζέκελς — δὲν ξέρω ἂν ἦταν κι ὁ Τζέκελς.

A: Εἶναι πιθανό.

P: Ναι, ἐγὼ, ὁ Νούνμπεργκ, ἡ Ντέντς. Ἴσως ἦταν κι ὁ Χάρτμαν. Δὲν θυμάμαι πιά. Ἦταν καὶ μερικοὶ καλεσμένοι. Κάθε φορὰ ἦταν διαφορετικὰ — μερικοὶ ἔρχονταν σ' ὀρισμένες συναντήσεις, ἄλλοι σ' ἄλλες. Ἐγὼ ἀνῆκα στοὺς τακτικούς συνομιλητὲς. Καὶ τότε ἔφερα σέ συζήτηση τὸ θέμα τῆς «προφύλαξης ἀπὸ τὶς νευρώσεις». (Ἄν διαβάσετε τὸ βιβλίο μου «Ἡ λειτουργία τοῦ ὀργανισμοῦ» θὰ βρῆτε κι ἄλλες λεπτομέρειες). Ἡ συζήτηση εἶχε ἀπὸ τότε ἤδη ἀνάψει. Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς συνομιλίας ἦταν πολὺ ἡσυχὴ καὶ ψυχρὴ, ἀλλὰ ἐπέμενε στὸ σημεῖο: π ρ ὠ τ α - π ρ ὠ τ α π ρ ἔ π ε ι ν ἄ π ε ρ ἄ σ ο υ μ ε ἀ π ὸ τ ῆ θ ε ρ α π ε ῖ α σ τ ῆ ν π ρ ο φ ὺ λ α ξ η — γιά νά ἐμποδίσουμε τὶς νευρώσεις. Δεύτερο, πρέπει νά ἀσχοληθοῦμε μέ τὴν οἰκογένεια, πού εἶναι ἡ πηγὴ τῆς οἰδιπόδειας σύγκρουσης κι οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν παγερὴ. Εἶχαν ἀγανακτήσει. Ὁ Φρόντ μοῦ μιλοῦσε σκληρὰ, ἀλλὰ ἦταν μία καλὴ σκληράδα. Δὲν μέ πείραζε.

A: Ναι, ἀλλὰ τί ἔλεγε ὁ Φρόντ;

P: Σ' αὐτὴ τὴ συνομιλία ἦταν τῆς γνώμης πῶς δὲν εἶ-

ναι αποστολή της ψυχανάλυσης να σώσει τον κόσμο. Είχε δίκιο.

A: Πίστευε, πώς ο κόσμος δεν μπορεί πιά να σωθεί, γι' αυτό;

P: 'Ο Φρόυντ είχε καταθέσει τα όπλα. Σας έχω πει πώς είχε καρκίνο του φάρυγγος. Είχε καταθέσει τα όπλα, δεν μπορούσε πιά να σκεφθῆ ἀλλιῶς. Κι ἐκτὸς αὐτοῦ ἦταν πιά γέρος. Ἀλλὰ μόνο ἡ ηλικία δὲν θάχε παίξει κανένα ρόλο, καταλαβαίνετε. Ἦταν μία χαρακτηρολογικὴ παραίτηση, ὅπως σας περιέγραφα προηγουμένως.

A: Δὲν ἦταν ὁμως τῆς γνώμης, ὅτι ἡ οἰκογένεια θάπρεπε νὰ διορθωθεῖ ἐξ ἀρχῆς, μόλις ἦταν διαθέσιμα τὰ κατάλληλα μέσα;

P: Δὲν ξέρω. Αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ τὸ πῶ. Ἀλλὰ ἡ ἐντύπωσή μου ἦταν πὼς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Φρόυντ τῆς δικτωριανῆς ἐποχῆς βρισκόταν σ' ἀντίθεση μὲ ἐκείνον τὸν Φρόυντ ποὺ ἀνακάλυψε τὴν παιδικὴ σεξουαλικότητα (\*\*). Ἐδῶ ἦταν ἴσως προσωπικὰ δεσμευμένος. Κι εἶχε τραβῆξει ἀρκετά. Εἶχε πολεμήσει ἀρκετά. Κι εἶχε καὶ δίκιο. Ἄν ἐγὼ ἤξερα τὸ 1930 ἤδη τί μὲ περίμενε — δυσφήμιση καὶ συκοφαντίες ἀπ' τὴν πλευρὰ τῶν ψυχαναλυτῶν, τὸ σκάνδαλο τῆς Λουκέρνης, τὰ γεγονότα στὴν Νορβηγία μεταξύ 1937 καὶ 1939 καὶ τώρα ἐδῶ στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες — δὲν θὰ τῷχα κάνει, καταλαβαίνετε;

A: Μάλιστα.

P: Δὲν θάχα καταπιαστεῖ μὲ τὸ θέμα. Εἶμαι σαφῆς; Καταλαβαίνετε, τὸ ἐρώτημα εἶναι τὸ ἐξῆς: θάνατι σὲ θέση τὰ παιδιά μας μετὰ ἐκατὸ χρόνια δταν εἶναι πέντε ἢ ἕξι χρονῶν, νὰ ζήσουν τὴ φυσικὴ ζωὴ τους, ὅπως τὰ προόρισε ἡ φύση ἢ ὁ Θεός; Ἡ θὰ «ἐξιδανικεύουν» ὅπως λέει ἡ Ἄννα Φρόυντ; Εἶμαι τώρα σαφῆς;

A: Μάλιστα.

P: Ἐδῶ εἶναι τὸ πρόβλημα. Κατὰ τὴ γνώμη μου θὰ συμβῆ τὸ πρῶτο. Αὐτὸ ἐλπίζω. Ἐξιδανικευμένη ἐργασία ἢ καλὴ καλλιτεχνικὴ ἐπίδοση εἶναι τότε μόνο δυνατὰ δταν ἱκανοποιοῦνται οἱ στοιχειώδεις ἀνάγκες. Αὐτὸ δίδασκα ἐγὼ ἀπὸ τὸ 1927 ἤδη.

A: Μάλιστα.

P: Όλα αυτά έχουν δημοσιευθῆ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνω ἐδῶ. Ἡ προσωπικὴ πλευρὰ τῆς ὑπόθεσης ἔχει ἐδῶ μεγαλύτερη σημασία, δηλαδὴ οἱ δισταγμοὶ τοῦ Φρόντ πούχαν τὴ πηγὴ τοὺς στὸν ἴδιον τὸν χαρακτήρα του, στὴν παραίτησή του καὶ στὸ ὅτι ἦταν δεμένος μὲ μιὰ οἰκογένεια πού πιθανότατα δὲν τοῦ ἦταν εὐχάριστη. Ἡ Rumer τῶχει περιγράψει αὐτὸ στὸ βιβλίον της (39). Δὲν ξέρω ἂν τῶχετε ὑπ' ὄψει σας αὐτὸ τὸ βιβλίον. Καὶ μετὰ, ἡ ὀργάνωσή του καὶ οἱ ἀντίπαλοί της. Καταδοκοῦσαν πῶς καὶ πῶς νὰ τὸν ἐγάλλουν ἀνήθικο. Ἀργότερα τῶπαν αὐτὸ γιὰ μένα. Εἶμαι σαφῆς; Λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ὄλο. Ἔχετε κι ἄλλες ἐρωτήσεις, δόκτωρ;

A: Ξέρετε τί γνώμη εἶχε ὁ Φρόντ γιὰ τοὺς μαθητῆς του, πού ἀναφέρατε προηγουμένως; Ἡ δὲν εἶχε μιλήσει ποτὲ γι' αὐτούς;

P: Εἶχε μιλήσει, ναί, ἀλλὰ ὄχι πολλὰ πράγματα. Καλὰ λοιπὸν. Θὰ σᾶς τὸ πῶ. Ὁ Χίτμαν μού διηγήθηκε κάποτε, πῶς ὁ Φρόντ δὲν μπορούσε νὰ χωνέψῃ τὰ μάτια τοῦ Φέντερν. Μιὰ φορὰ τᾶπε «μάτια πατροκτόνου». Κι εἶχε δίκιο. Θαυμάσια! Ὁ Φέντερν εἶχε πραγματικὰ μάτια φονιά. **Μάλιστα!**

A: Εἶναι αὐτὴ ἡ μόνη παρατήρηση τοῦ Φρόντ πού ξέρετε ἐσεῖς;

P: Ὡ! ὑπάρχουν πολλὲς παρατηρήσεις. Ναί, πρέπει: νὰ τὰ ποῦμε ὄλο. Ὁ Φρόντ ἤξερε βέβαια γιὰ τὶς σεξουαλικὲς ἀνεπάρκειες. Δὲν συζητήσαμε πραγματικὰ ποτὲ πάνω σ' αὐτό, ἀλλὰ ἦταν φανερό ὅτι εἶχε γνώση τῶν πραγμάτων, τοὺς περιφρονοῦσε πολὺ. Περιφρονοῦσε τοὺς μαθητῆς του. Στὰ πρῶτα χρόνια τοὺς εἶπε μιὰ φορὰ — τί εἶπε νὰ δῆτε. Παράσιτα, ἢ κάτι τέτοιο. Ὑπέφερε πολὺ ἀπ' αὐτό. Ὁ τρόπος του ἦταν συχνὰ φαρμακερός. Μιλοῦσε εἰρωνικά. Θυμᾶμαι πῶς κριτικάρισε μιὰ φορὰ τὸν Νούμπεργκ. Τοῦ εἶπε ὁ Φρόντ: «Λοιπὸν, αὐτὸ πού κάνατε τώρα εἶναι πάλι τὸ ἴδιον πράγμα. Παίρνετε ἓνα κόκκαλο σὰν σκύλος, σερνόσατε σὲ μιὰ γωνία καὶ σᾶς περνᾷ ἀπ' τὸ μυαλὸ πῶς αὐτὸ τὸ κόκκαλο εἶναι ὄλοσ ὁ κόσμος». Ναί, πολὺ ὀξύς καὶ δηκτικός. Ἀπέναντί μου δὲν ἦταν εἰρωνικός, παρὰ μόνον πολὺ θυμωμένος. Ἀναρωτιέμαι πόσο καιρὸ ἔχουμε ἀκόμα ὅσο νὰ συμπληρώσουμε αὐτὴ τὴ συνομιλία. Σᾶς διηγήθηκα ἀρκετὰ;

A: Θᾶθελα πολὺ νὰ κάνω κι ἄλλες ἐρωτήσεις.

P: Σάν τί;

A: Νομίζω ότι αυτό εξαρτάται από σάς. Μιλάτε τόσο γοητευτικά, πού δέν καταλαβαίνω πότε περνάει ή ώρα.

P: Καλά λοιπόν. Θα μπορούσα νά μιλάω συνέχεια, γιατί αυτή ή ιστορία δέν έχει τέλος. 'Ο Φρόντ σημαίνει για μένα πολλά πράγματα. Είναι σάν τόν Κολόμβο, πού ξεμπάρκαρε σέ μιá άκτή κι άνακάλυψε μιá δλοκληρη ήπειρο. Καταλαβαίνετε; 'Ο Φρόντ βρισκόταν σέ βαθειά ρήξη μέ τόν 'Ιουδαιισμό. Κι έδω ήταν δεμένος. 'Απ' τή μιá μεριά υπεράσπιζε τήν έβραϊκή καταγωγή του μέ πολύ σθένος και παρηρησία έπειδή τόν καταδίδωσαν. 'Αλλά ό ίδιος δέν ήταν 'Εβραϊός. 'Ο Φρόντ δέν είχε έβραϊκά στοιχεία. Μέ καταλαβαίνετε τί έννοώ;

A: Μάλιστα.

P: Για μένα, σάν χαρακτηρολόγο, 'Εβραϊός είναι εκείνος πού ζει είτε έθνικά, είτε θρησκευτικά μέ τόν έβραϊκό τρόπο ζωής, αυτός πού είναι προσκολλημένος στά έβραϊκά έθιμα, πού μιλάει τήν έβραϊκή γλώσσα, πού ζει και κινείται μέσα στόν Ιουδαιισμό. Αυτό είναι πολύ βασικό. Στην χαρακτηρολογική μας άνάλυση παίξει αυτό σπουδαίο ρόλο. Π.χ. ήταν ό Ρουζβελτ «'Ολλανδός»; 'Όχι ήταν 'Αμερικάνος. Καταλαβαίνετε; Κι ό Φρόντ ήταν στην πραγματικότητα Γερμανός. Τό στυλ του, ό τρόπος πού σκεφτόταν, τά ενδιαφέροντά του, όλα ήταν γερμανικά. Κι έδω ήταν πού διχάσθηκε. 'Απ' τή μιá μεριά ήταν Σιονιστής. Κι από τήν άλλη Γερμανός. 'Αγαπούσε τόν Γκαίτε, τόν Φάουστ. 'Η γλώσσα του ήταν ή γερμανική. 'Εγραφε στό έλισσόμενο στυλ τής Γερμανικής τού Τόμας Μάνν — τόν δλοκληρωμένο, άρμονικό, αλλά πολύ πολύπλοκο έκφραστικό τρόπο, σ' αντίθεση μέ τήν 'Αγγλική πού μιλάει κατευθείαν κι άπλά. Στο πέραςμα τών χρόνων, όσο μεγάλωνε ή φήμη του, γινόταν αυτό όλο και πιό χαρακτηριστικό για τόν Φρόντ. Και μετά τό ένδιαφέρον του για τόν Μωϋσή, πού κατά τή γνώμη του δέν ήταν 'Εβραϊός. Είμαι σαφής;

A: Μάλιστα.

P: Για μένα σημαίνει αυτό, πώς ό Φρόντ στην ούσια δέν ήθελε νάναι 'Εβραϊός. 'Αλλά δέν μπορούσε ν' άπελευθερωθεί άπ' αυτό.

A: Μάλιστα.

P: Κι όταν άρχισαν οι διωγμοί άπ' τούς Ναζί, όπέφερε άφάνταστα. Πιστεύω πώς άπ' αυτό πέθανε. Δέν ήταν μόνο



ὁ καρκίνος. Ἦταν ἓνας σπιντριμμένος ἄνθρωπος.

A: Ὁδήγησε τὸν Φρόντ ὁ Ἰουδαισμός του σὲ περιορισμὸ τῆς σκέψης του;

P: Ὁχι, αὐτὸ ὀδήγησε σὲ μιὰ ὀξεία ἐσωτερικὴ ἀντίφαση. Ἀπλούστατα ὑπέφερε ἀπ' αὐτό. Δὲν ἤθελε νάναί Ἑβραῖος. Καὶ δὲν ἦταν Ἑβραῖος. Ποτὲ δὲν εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς ἦταν Ἑβραῖος. Καὶ γιὰ τὴν Ἄννα Φρόντ, τὸ ἴδιο. Δὲν εἶχαν στὴν οὐσία τίποτα τὸ ἑβραϊκὸ, οὔτε χαρρακτηρολογικὰ, οὔτε θρησκευτικὰ, οὔτε ἔθνικὰ. Αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς ἐγὼ εἶμαι ἀντισημίτης.

A: Ὁχι, καταλαβαίνω.

P: Καταλαβαίνετε. Πολλοὶ Ἑβραῖοι ὑπέφεραν ἀπ' αὐτό. Στὸ βιβλίο «Ὁ ἄνθρωπος Μωϋσῆς» ἀναφέρεται αὐτὸ καθαρὸ Ὁ Φρόντ ἦταν ὁ μωϋσῆς πού ποτὲ δὲν ἔφτασε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Τὸ «Ἄσυνεῖδητό» του ἦταν μόνο μιὰ σκέψη. Δὲν εἶναι πραγματικότητα, ποτὲ δὲν ἦταν πραγματικότητα. Ξέρετε πού γίνεται πραγματικότητα;

A: Ὁχι.

P: Στοὺς σπασμούς, πού παράγει ὁ ὀργανισμὸς στὴν διάρκεια τῆς Ὀργονοθεραπείας. Ἔχετε ὑπ' ὄψιν σας τίποτα πάνω σ' αὐτό; Ὁχι; Τὸ Ἄσυνεῖδητο ἐκδηλώνεται στὴν Ὀργονοθεραπεία μὲ τὶς κινήσεις τοῦ πρωτοπλάσματος (\*). Ὁ Φρόντ δὲν ἔφτασε μέχρι ἐκεῖ. Πιστεύω πὼς ἦταν ἓνας ὑπέροχος γιατρός. Ἦθελε νὰ γιατρέψῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ αὐτὸ δὲν γινότανε. Ἀπλούστατα δὲν γινόταν. Ὅπως βλέπετε ὑπῆρχαν πολλοὶ λόγοι γιὰ τὴ παραίτηση τοῦ Φρόντ.

A: Θυμᾶστε πραγματικὰ παρατηρήσεις πού ἔκανε (ὁ Φρόντ) γιὰ τοὺς Ἑβραῖους, τὸν Ἰουδαισμὸ καὶ τὶς σχέσεις του μ' αὐτόν;

P: Ποτὲ δὲν ἄκουσα μιὰ κατευθεῖαν παρατήρηση, ἀλλὰ συχνὰ διηγότανε Ἑβραϊκὰ ἀνέκδοτα. Ἐκλείνε μέσα του πολλὴ περιφρόνηση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Διηγότανε αὐτὰ τὰ ἀνέκδοτα, ἀλλὰ δὲν ἦταν ἀντισημίτης. Κι αὐτὸ εἶναι σίγουρο. Πολὺς ἀπ' τὸν Ἰουδαισμὸ του ἦταν μόνο ἀπὸ διαμαρτυρία, ὄχι γνήσιος. Μπορεῖ ἐδῶ νὰ κάνω λάθος, καταλαβαίνετε, σὰς μεταδίδω μόνο τὶς ἐντυπώσεις μου. Τὰ γερμανικὰ του ἦταν τέλεια. Ὁ τρόπος σκέψεώς του ἦταν γερμανικὸς. Δὲν ἦταν Ἑβραῖος, ἔν κι ὁ Ζανὲ ἰσχυρίσθηκε πὼς ἡ ψυχανάλυση εἶναι μιὰ ἑβραϊκὴ ἐπιστήμη. Ἐνῶ ὁ Φρόντ ἦταν αἰχμάλωτος τοῦ Ἰουδαισμοῦ ἐγὼ ἤμουνα ἐλεύθερος ἀπ' αὐτόν. Ἐκλίνα πιδ πολὺ πρὸς τὸν χριστιανικὸ κόσμον ἰδεῶν καὶ πρὸς

τόν Καθολικισμό. "Όχι: ότι τούς έχρινω, ότι τούς πιστεύω. Δέν πιστεύω σ' αυτά τὰ πράγματα. Ἄλλά τὰ καταλαβαίνω καλά. Οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν τὴ βαθύτερη, προοπτικὴ, τὴν κοσμικὴ προοπτικὴ. Ἐπίσης κι ὁ Ἑβραῖος τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ ὄχι ὁ Εὐρωπαῖος. Δέν ξέρω ἂν θῆπρεπε νὰ συνεχίσουμε πάνω σ' αὐτό. Ἄλλά ἡ ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ ἐνδιαφέρει πολὺ. Ξέρετε τί γινώριζε ὁ Χριστός; Γινώριζε τὴν ζωικὴ ἐνέργεια. Δέν ξέρω ἂν μὲ καταλαβαίνετε. Ἄν θῆθελε νὰ τὸ πει κανεὶς μ' ἀπλᾶ λόγια, γινώριζε τὰ χωράφια καὶ τὸ χόρτο καὶ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὰ παιδιὰ. "Όλα τᾶξερε. Ὁ Φρόντ δέν τᾶξερε. Ὁ Φρόντ ἦταν πολὺ ἀντισυγκινησιακός. Ὁ Φρόντ ἐκτιμοῦσε μόνο τὴ λογικὴ, καταλαβαίνετε; Κι ἐγὼ εἶμαι πολὺ λογικὰ προσανατολισμένος. Ἄλλά ἡ λογικὴ δέν μπορεῖ νὰ ζήσει ἢ νὰ λειτουργήσει χωρὶς συγκινησιακὰς βάσεις (41) Καὶ ξέριμ γιατί ὁ Φρόντ ἦταν ἐνάντια στὶς συγκινήσεις. Ἦταν ἐνάντια στοὺς συναισθηματισμούς ἐπειδὴ ἀπέκρουε τίς δευτερεύουσες διεστραμμένες συγκινήσεις. Κι οἱ θυμάλεις, οἱ φυσικὲς συγκινήσεις, οἱ θαθεῖες — κείνη τὴν ἐποχὴ δέν ἤξερε κανεὶς ὅτι ὑπῆρχαν.

A: Μάλιστα. Σ' ἕνα ἀπὸ τὰ γράμματά σας γράψατε ὅτι εἶδατε τὸν Φρόντ στὸ παράθυρο σὺν ἕνα αἰχμάλωτο ζῶο.

P: Αὐτὸ ἦταν τὸν Σεπτέμβριο, ὅταν χωρίσαμε.

A: Στὸ Berchtesgaten;

P: "Όχι, ὄχι, στὸ Grundlsee. "Ό ἦταν πολὺ τραγικό, πολὺ τραγικό. Εἶχαμε μιὰ φιλονικία. Γιὰ νᾶμαι δέβαιοι, ὅτι οἱ ἀπόψεις μου στὸ κοινωνικὸ πρόβλημα ἦταν σωστὲς, κι ὅτι στὴν πορεία τῆς σκέψης μου δέν ἔπαιξε ρόλο κανένα ἄλογο στοιχεῖο, πρότεινα νὰ ὑποβληθῶ σὲ ἀνάλυση στὸ Βερολίνο ἀπὸ ἕνα ὀνομαστὸ συναδελφο. Ὁ Φρόντ μοῦ εἶπε πῶς ἐγὼ σὺν θεμελιωτῆς τῆς μοντέρνας ψυχχαναλυτικῆς τεχνικῆς θᾶ ἔβρισκα μεγάλες δυσκολίες σὲ μιὰ τέτοια ἀνάλυση. Θᾶταν δύσκολο νὰ βρῶ κάποιον πού θᾶ μπορούσε νὰ μὲ κουράρει. Ἄλλά, κατὰ τὴ γνώμη του, θᾶ μπορούσε κανεὶς νὰ κἀνη καὶ ἀνάλυση πάνω σὲ συναδελφικὴ βάση. Ἐγὼ εἶπα: «Ἐν τᾶξει, θᾶ προσπαθῆσω», καὶ τότε κείνος πρότεινε ἢ τὸν Ράντο ἢ τὸν Μπέρνφελντ. Εἶπα: «Θᾶ κοιτάξω μάλιστα». Συναντήθηκα ἔτσι ἀρκετὲς φορὲς μὲ τὸν Ράντο. Ἄλλὰ τίποτα δέν ἔγινε. Ὁ Ράντο ἦταν πολὺ ζηλότυπος, τρομερὰ ζηλότυπος.

» Ἄλλὰ ἄς γυρίσουμε πίσω στὴ τελευταία μας συνάντηση. Μιλῆσαμε περίπου μιὰ ἢ μιάμιση ὥρα καὶ μετὰ ἔφυγα. Ἦξερα ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ τελευταία φορὰ πού τὸν ἔβλεπα.

Κατά κάποιον τρόπο ήξερα ότι δεν θα τον ξαναδώ. Κατέβηκα τις σκάλες κι όταν βγήκα στο δρόμο κοίταξα ψηλά στο παράθυρό του και τον είδα να πηγαίνει πέρα δώθε στο δωμάτιό του, πέρα δώθε, με γρήγορο ρυθμό. Δεν ξέρω γιατί μούμιε αὐτή ἢ εἰκόνα τόσο ζωντανή, ἀλλὰ σκέφτηκα σὲ μιὰ στιγμή «ἓνα παγιδευμένο ζῶο». Κι ἦταν πράγματι. Κάθε ἄντρας τοῦ δικοῦ του μεγέθους μὲ τὴ δική του ζωντάνια καὶ πνεῦμα ποῦ ἤξερε τί ζητοῦσε καὶ ποῦ εἶχε καταλήξει ἐκεῖ ποῦ κατέληξε αὐτός, ἔτσι θὰ συμπεριφερόταν, σὰν ἓνα παγιδευμένο ζῶο. Ἔχω καλὸ αἰσθητήριο γιὰ κινήσεις κι ἐκφράσεις κι ἡ ἐντύπωσή μου ἦταν αὐτή — ἓνα παγιδευμένο ζῶο. Δεν ξέρω πόσοι ψυχαναλυτὲς τόχαν καταλάβει. Δεν πιστεύω πῶς ἦταν πολλοί. Δεν ξέρω.

A: Ἀναφερθήκατε προηγουμένως στὴν κακία τοῦ Φρόντ. Νομίζω αὐτὸ εἶναι σπουδαῖο.

P: Κακία; Εἶπα κακία; Χρησιμοποίησα αὐτὴ τὴ λέξη;

A: Νομίζω ναί.

P: Ὁχι κακία. Εἰρωνεία, μιὰ δηκτικὴ εἰρωνεία. Ἦταν — πῶς νὰ τὸ πῶ; Νομίζω ἦταν τὸ ἐξῆς: Βλέπετε κάθε πρωτοπόρος χρειάζεται φίλους καὶ συνεργάτες ποῦ σηκώνουν στοὺς ὤμους τους τὸ ἔργο του. Κατὰ κανόνα συμβαίνει νὰ μὴν ὑπάρχουν φίλοι καὶ συνεργάτες κι όταν αὐτοὶ ὑπάρχουν τὸν ἐκμεταλλεύονται. Αὐτὸ εἶναι μιὰ δυσάρεστη ἀλήθεια, ἀλλὰ ἔτσι εἶναι πράγματι. Περιμένει κι ὄλο περιμένει νὰ παρουσιαστεῖ κανεὶς ποῦ θὰ τὸν βοηθήσει, θὰ συνεργαστεῖ καὶ θὰ προχωρήσει μαζί του. Ἀλλὰ οἱ πῶς πολλοὶ εἶναι ἀπλούστατα νεκροί. Βλέπετε, κατὰ κάποιον τρόπο ὁ πρωτοπόρος ἐγκαταλείπει τὰ πλαίσια τῆς ἐπικρατοῦσης βιολογικῆς δομῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Σὰς εἶναι γνωστὸ αὐτό; Ἐγκαταλείπει αὐτὴ τὴ δομὴ λόγῳ τῆς ζωτικότητάς του. Ἀλλὰ ἡ ἀνθρωπότητα μένει πίσω. Μένει ἀπλούστατα πίσω.

» Ὁ ναί, θυμάμαι μιὰ ὠραία ἱστορία. Ἦταν στὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου τὸ 1922. Ἦμουν τότε πολὺ νέος. Μόλις πρὶν τρία ἢ τέσσερα χρόνια εἶχα ἀρχίσει νὰ κάνω ἀναλύσεις. Θάταν περίπου ἑκατὸν πενήντα σύεδροι. Ὁ Φρόντ κι ἐγὼ καὶ κάνα - δυὸ ἄλλοι στεκόμαστε μαζί. Ὁ Φρόντ ἔκανε μιὰ χειρονομία κι εἶπε: «Βλέπετε ὄλον αὐτὸν τὸν κόσμον ἐδῶ; Πόσοι ἀπ' αὐτοῦς, νομίζετε μποροῦν νὰ ἀναλύσουν,

πραγματικά να αναλύσουν;» Έδειξε τὰ πέντε του δάχτυλα. Αυτό σήμαινε, πώς ήξερε καλά τήν κατάσταση. "Όχι ότι αυτοί οι άνθρωποι δέν ήταν καλοί γιατροί, αλλά τούς έλειπε ή κατάλληλη κατανόηση, ή κατάλληλη επαφή, «ή α ί - σ θ η σ η», όπως τὸ ὀνομάζω.

» Μάλιστα, ὁ Φρόντ ήταν πολὺ μόνος. Δέν μπορούσε μὲ κανένα ἀπ' τούς μαθητές του νὰ πιάσει φιλία. Γιατί; Γιατί ὁ καθένας τούς γατζωνότανε ἀπάνω του. Ήταν μιὰ μορφή πατέρα. Ήταν ὁ πατέρας. Ἐπρεπε νὰ προσφέρει τα πάντα. Ἐπρεπε ν' ἀγαπάει τὸν καθένα χωριστά. Π.χ. οἱ Βερολι- νέζοι περηφανεύονταν ἐπειδὴ δέν ήταν Βιεννέζοι. Καί ξέ- ρετε γιατί; Γιατί δέν είχαν ἀπέναντι στὸν Φρόντ αὐτὴ τήν παιδική στάση. Αὐτοὶ τήν είχαν ἀπέναντι στὸν Abraham. Καί τώρα γιὰ τὴ περιφρονητικὴ στάση τοῦ Φρόντ, ἔχω τὴ γνώμη καί ότι δέν τοῦ ἄρεσαν οἱ ἄνθρωποι. Ξέρετε τί ἐννοῶ;

Α.: Μάλιστα.

Ρ.: Δέν νομίζω πὼς τοῦ ἄρεσαν οἱ ἄνθρωποι. Μπορεῖ νὰ κάνω λάθος. Ἄλλὰ δέν πιστεύω. Βέβαια, κάνα δυὸ τοῦ ἄρε- σαν. Ήξερα πὼς συμπαθοῦσε ἐμένα καί μερικοὺς ἄλλους. Ἀγαποῦσε π.χ. πολὺ τήν κόρη του καί ξέρω πὼς ἕνα διά- στημα εἶχε συμπάθεια στὸν Μπέρνφελντ. Ἐπίσης τοῦ ἄρεσε ὁ Ἀβραάμ, ἀλλὰ αὐτὸ δέν ήταν πολὺ προσωπικό. Τὸν ἐκτι- μούσε. Ξέρω, πὼς συμπαθοῦσε τὸν Φερέντζι.

Α.: Εἶχε μιλήσει μὲ σὰς γιὰ τὸν Φερέντζι;

Ρ.: "Όταν μιλούσαμε οἱ δυὸ μας, δέν ήταν ἔτσι ὅπως καθόμαστε ἐμεῖς τώρα ἐδῶ καί μιλάμε. "Όταν εἶχα κάποιο πρόβλημα πῆγαινα καί τὸν εὑρισκα καί τὸ συζητούσαμε μι- σὴ ἢ μιὰ ὥρα.

Α.: Θυμᾶστε κανένα εἰδικὸ πρόβλημα, πού... .

Ρ.: "Ό, ναί, παραδείγματος χάριν οἱ νευρασθενικοί, τὸ πρόβλημα τῆς νευρασθένειας. Ξέρετε ότι ὁ Φρόντ ἄρχισε σὰν σωματικός, ἕνας δηλαδή πού ἀσχολεῖται μὲ τὸ σῶμα. Μετὰ ἀνακάλυψε τὸ Ἀσυνείδητο. Καί μεταπήδησε στὴν ψυ- χολογία. Ἄλλὰ ποτὲ δέν ξέχασε, ότι ήταν σωματικός. Τὸ σπουδαιότερο γεγονός τῆς ψυχιατρι- κῆς ἦταν ἡ ἀνακάλυψη ότι ὁ πυρή- νας τῆς νεύρωσης εἶναι σωματικῆς φύσεως, ότι δηλαδή ἡ σῶρευση τῆς λίμπιντο εἶναι σωματικῆς προελε- σεως.

» Κάποτε έκανα θεραπεία σ' ένα σερβιτόρο. Έκανα τὸ ένα, έκανα τὸ ἄλλο καὶ τελικὰ ἀναγκάστηκα νὰ ἔγκαταλείψω. Τὴν περίπτωση τὴν ἔχω περιγράψει στὴ «λειτουργία τοῦ ὄργασμοῦ». Δυὸ χρόνια τοῦ έκανα ἀνάλυση — κάθε μέρα μιὰ ὥρα. Τίποτα δὲν ἔγινε, ἂν καὶ κατόρθωσα νὰ φθάσω μέχρι τὴν πρωταρχικὴ σκηνή (Urszene \*). Δὲν εἶχε στυσεις, κι οὔτε μποροῦσε νὰ ἔχει. Τέτοια θέματα, λοιπόν, μ' ἔφερναν στὸν Φρόυντ. Ἡ γνώμη του γιὰ τὴν τεχνικὴ μας ἦταν πῶς στὴν θεραπευτικὴ μας προσπάθεια δὲν θάπρεπε νὰ μαστε πολὺ φιλόδοξοι. Ἀλλὰ πάντα εἶχα τὴν ἐντύπωση ὅτι ἦταν πολὺ πολὺ ἀπελπισμένοι γιὰ τὶς θεραπευτικὲς δυνατότητες τῆς ψυχανάλυσης. Εἶχε πάρα πολὺ ἐλπίζει κι οἱ ἐλπιδες του δὲν ἐκπληρώθηκαν. Ὅταν ἐγὼ ἄρχισα νὰ ἀναλύω, ὑπολόγιζε κανεὶς γιὰ μιὰ κούρα κανονικὰ τρεῖς μῆνες ἢ τὸ πολὺ ἔξι μῆνες. Μετὰ τὸ διάστημα γινόταν ὄλο καὶ πιὸ μεγάλο. Τελικὰ ἔγκατέλειψε τὴν θεραπεία τελείως. Δὲν ἤθελε πιά νὰ διορθώσει τὴν ἀνθρωπότητα. Εἶχε ἀπογοητευθῆ, εἶχε καθαρὰ ἀπογοητευθῆ. Καὶ εἶχε δίκιο. Δὲν μπορεῖ νὰ κάνει κανεὶς τίποτα, τίποτα. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἔγκατέλειψε πρὶν καλὰ - καλὰ ἀρχίσει. Καταλαβαίνετε τί ἐννοῶ;

A: Μάλιστα.

P: Ἐγκατέλειψε πρὶν κἂν ἀρχίσει. Στὸ ἴδιο συμπέρασμα κατέληξα κι ἐγὼ, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ πολλὲς ἐμπειρίες καὶ λάθη. Ἐν ἤλικους δὲν μπορεῖ πιά κανεὶς νὰ θεραπεύσει. Κι αὐτὸ τὸ λέω ἐγὼ, πού στὴν ψυχιατρικὴ καὶ τὴν βιολογία τοῦ ἀνθρώπου ξέρω πολλὰ πράγματα. Δὲν μπορεῖ νὰ κάνει κανεὶς τίποτα. Ὅταν ἕνα δέντρο μεγαλώσει στραβά, δὲν μπορεῖ κανεὶς μετὰ νὰ τὸ ἰσιώσει. Κι ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸν λόγο μὲ ἐξέπληττε τόσο ἡ ἀρνητικὴ του στάση ἀπέναντι στὴν «προφύλαξη ἀπὸ τὶς νευρώσεις». Ἄν ὑπάρχει μιὰ αἰτία πού κάνει τὸ δέντρο νὰ μεγαλώνει στραβά, γιατί νὰ μὴ τὴν παραμερίσουμε; Αὐτὸ εἶναι ἀπλοῦστατο. Ἀλλὰ ὄχι, δὲν ἤθελε νὰ κάνει κάτι τέτοια. Κι αὐτὸ

\* Σ.τ.μετ.: Πρωταρχικὴ σκηνή (βλ. ἀν. ἰστορ. σελ. 35). Γερμ.: Urszene — γαλλ.: Scène originaire ἢ Scène primitive.

Ἡ σκηνὴ τῆς σεξουαλικῆς σχέσεως τῶν γονέων, ἡ ὁποία εἴτε γίνεται ἐπ' εὐθείας ἀντιληπτὴ ὁπὸ τὸ παιδί ἢ τὸ τελευταῖο τοῦτο τὴν ὑποθέτει καὶ τὴν φαντάζεται. Τὴν ἐξηγεῖ γενικὰ σὺν πράξη διασμοῦ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ πατέρα.

είναι το σημείο, όπου οι σχέσεις μου μαζί του χάνονται σαν μέσα σε ομίχλη. Νομίζω ότι αυτό έχει σχέση με τον καρκίνο του. Δεν μπορώ να αλλάξω τα πράγματα, αλλά έχω την εντύπωση ότι αυτή ήταν η αλήθεια. Δεν του άρεσαν οι άνθρωποι. Δεν μπορούσε να έχει κοινωνικές σχέσεις με τους φοιτητές του. Είχε αποκοπεί από την εξωτερική, κοινωνική ζωή. Ήταν ένας πολύ ζωντανός άνθρωπος και πρέπει να είχε υποφέρει πολύ. Να είσαι ζωντανός, πραγματικά ζωντανός και νάσαι τόσο μόνος όπως ήταν αυτός είναι άσχημο, πολύ άσχημο.

A: Θυμάσθε τι είπε για τον σεριντόρο που είχατε κουράει δυο χρόνια; Είμαι βέβαιος ότι αυτό έχει σημασία.

P: Μουδίνε θάρρος: «Προχωρείστε, κάνετε τις έρμηγείες σας». Κατά βάση ήταν εναντίον της παθητικής τεχνικής, αλλά πρέπει δυστυχώς να πω ότι πραγματικά συγκεκριμένες προτάσεις δεν είχε να κάνει πολλές, όχι πολλές. Δεν ήταν σε θέση να πει συγκεκριμένα: «Κάνετε αυτό ή εκείνο». Ή εκείνη την εποχή δεν υπήρχε ακόμα μια θεωρία της ψυχαναλυτικής τεχνικής.

A: Σ' αυτό το σημείο ήταν το σεμινάριό σας φημισμένο, για τη συγκεκριμένη εκπόνηση της θεωρίας.

P: Αυτό είναι αλήθεια. Κι εδώ, σ' αυτό το σημείο, εμφανίστηκε το πρόβλημα της θεωρίας της θεραπείας των νευρώσεων. Μέχρι τότε κανείς δεν ήξερε ακριβώς, γιατί έκανε αυτό που έκανε. Ούτε ο Φρόυντ το ήξερε. Έλεγε πάντα: «Έχετε υπομονή, κάνετε τις αναλύσεις σας. Το να καταλάβετε έχει μεγαλύτερη σημασία από το να κάνετε κάτι». Ούτε εκείνος ούτε εγώ, ούτε και κανείς άλλος, ήξερε τότε ότι μέσα στην ανθρώπινη φύση υπάρχει αυτό το ΟΧΙ, το βαθύ ΟΧΙ, το «δεν θέλω». Αυτή η αντίδραση βρίσκεται πιο κάτω ακόμα από την «αρνητική θεραπευτική αντίδραση». Το πρωτόπλασμα είναι απλούστατα φιξαρισμένο. Δεν μπορεί πια να λειτουργήσει οργανικά. Αυτό είναι από βιολογικής και πρακτικής πλευράς φανερό. Βλέπετε, εδώ συναντάμε πάλι την επίδραση του Φρόυντ, γιατί χωρίς τη θεωρητική του θέση για την αρνητική θεραπευτική αντίδραση και χωρίς το ενδιαφέρον που ξεσήκωσε, δεν θα μπορούσε να φθάσει κανείς στην απάντηση που έχουμε βρει σήμερα. Αυτή η απάντηση στο πρόβλημα είναι απλούστατα, ότι η βιολογική λειτουργία του πλάσματος της

ἀνθρώπινης ράτσας ἔχει βλαφτεῖ ἔδω καὶ χιλιάδες χρόνια.

Α: Εἶχατε συζητήσει μαζί του πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἰδιαίτερο σημεῖο; Ἐννοῶ τὴν ἀρνητικὴν θεραπευτικὴν ἀντίδραση.

Ρ: Ναι, ναι! Τοῦ εἶπα ὅτι ἐγὼ δὲν πίστευα στὸ ἀσυνείδητο αἰσθημα ἐνοχῆς. Ὅταν μὲ τὸν ὄρο ἀνάγκη τιμωρίας (Strafbedurfnis) ἐννοεῖ κανεὶς ἓνα αἰσθημα ἐνοχῆς, τότε αὐτὸ εἶναι σωστό. Μὲ ἄλλα λόγια, δταν ἡ καταστροφικὴ ὁρμὴ (Destruktions - trieb) εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἐμποδισμένη ὁρμὴ πού στρέφεται ἐνάντια στὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο, δταν δηλαδὴ κανεὶς ἐσωτερικῶς κατατρῶει τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, τότε συμφωνῶ τελείως μαζί σας.

» Ἀλλὰ τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς σ' ἓνα πρωτογενὴ μαζοχισμό, στὴν ἐπιθυμία νὰ τιμωρήσει κανεὶς τὸν ἑαυτό του, στὴν ἐπιθυμία νὰ πεθάνει — ὄχι, ὄχι! Ὁ Φρόυντ μού εἶχε πείρητά: «Προχωρεῖτε τὴν κλινικὴν σας ἐργασία χωρὶς ἐνδοιασμούς. Αὐτὸ πού σκέφτηκα καὶ πρότεινα ἐγὼ ἔδω εἶναι μονάχα μιὰ ὑπόθεση. Μπορεῖ νὰ σταθεῖ μπορεῖ καὶ νὰ πέσει. Δὲν εἶναι θεμελιακὰ οὐσιῶδες γιὰ τὸ οἰκοδόμημα τῆς ψυχανάλυσης». Αὐτὰ ἦταν περίπου τὰ λόγια πού εἶπε: «Προχωρεῖτε χωρὶς ἐνδοιασμούς τὴν κλινικὴν σας ἐργασία. Δὲν ἦταν τίποτε παραπάνω ἀπὸ ἓνα παιχνίδι σκέψεων». Δηλαδὴ, μόνο μιὰ ὑπόθεση! Κι ὅμως ἀπ' αὐτὸ ξεπήδησε μιὰ τρομερὴ κατάχρηση τοῦ (ψυχαναλυτικοῦ ὄρου — Σ.τ.μετ.) θάνατος\*. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἀντέκρουσα ἐγὼ. Τὸ ξέρετε;

Α: Μάλιστα. (\*)

Ρ: Αὐτὸ ἔχει πεθάνει. Νομίζω, ὅτι ἡ ἐπιθυμία γιὰ θάνατο ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἴδια ἡ δική του ἐπιθυμία. Ἦταν ἄρρωστος. Ἦταν δυστυχισμένος, ἦταν μόνος.

Α: Τί ἐπιπτώσεις εἶχε ὁ καρκίνος του;

Ρ: Δὲν μπορούσε πιά νὰ μιλήσει. Ἦταν, ξέρετε, ἓνας θαυμάσιος ρήτορας. Τὰ λόγια του κυλοῦσαν καθαρὰ, ἀπλᾶ καὶ λογικὰ. Θυμᾶμαι τὸ συνέδριό του Βερολίνου. Ἦταν πε-

---

\* Σ τ μετ.: Θάνατος (βλ. ὑπόσημ. σελ. 46). Γερμ.: Thantatos — γαλλ.: Thanatos.

Ἑλληνικὴ ἔκφραση ἡ ὁποία χρησιμοῦνται μερικὲς φορὲς σὰν ἀντίπαλος τοῦ «Ἐρωτα», γιὰ νὰ χαρακτηρίσει τίς ὁρμὲς τοῦ θανάτου· μὲ τὴν χρησιμοποίησή της τονίζεται ὁ βαθεὺς χαρακτήρας τοῦ διαδισμού τῶν ὁρμῶν πού μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀποκτᾶ σχεδὸν μυθικὴ σημασία.

ρίφημος. Μίλησε για τὸ «Ἐγὼ καὶ τὸ Αὐτό»<sup>7</sup>.

\* Μιλοῦσε πολὺ καθαρά. Καὶ μετὰ τὸν χτύπησε ἀκριβῶς στὰ ὄργανα τῆς ἑμιλίας. Δὲν μπορούσε παρὰ νὰ παραιτηθῆ. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἤθελε νὰ μιλάει, νὰ βγῆ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ κάνει διαλέξεις, νὰ κινεῖται. Παρατηρεῖστε τὸ στόμα του, τὸ σχῆμα ποὺ ἔχει. Ἦθελε νὰ βγῆ ἔξω, ἤθελε νὰ δράσει.

Ε: Εἶσατε παρῶν, δταν ἔκανε τὴ διάλεξη γιὰ «τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Αὐτό»;

Ρ: Μάλιστα.

Ε: Ἐγίνε συζήτηση;

Ρ: Ὁχι, δὲν ἔγινε συζήτηση. Ἦταν πολὺ ὠραία, πολὺ ὠραία. Ἦταν ἡ τελευταία φορὰ ποὺ μίλησε σὲ συνέδριο. Ἐπέστησε τότε τὴν προσοχὴ σὲ κάτι πολὺ οὐσιῶδες, σὲ κάτι πολὺ βαθύ, πολὺ βαθύ. Τὸ Ἐγὼ εἶναι τὸ ἴδιο ἀσυνείδητο δπως καὶ τὸ Αὐτό. Λαμπρά! Θαυμάσια! Μόνο μιά μεγαλοφυΐα μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ ἔτσι. Ἀλλὰ δὲν σκέφτηκε ὅτι θὰ ἀντικαταστοῦσαν τὴν θεωρία τῆς λίμπιντο, ὅτι θὰ τὴν ἐγκατέλειπαν, μαζὶ μὲ ὅλες τὶς ὁρμὲς τοῦ Ἐγὼ<sup>(8)</sup>. Γιὰ νάμαι εἰλικρινής, δὲν καταλαβαίνω, γιατί τόκαναν αὐτὸ ἡ Κάρεν Χόρνεϋ<sup>9</sup> ὁ Ἀλεξάντερ καὶ οἱ ἄλλοι. Δὲν καταλαβαίνω. Εἶναι ἀπίστευτο, ἀπίστευτο. Τὰ φαινόμενα τῆς λίμπιντο εἶναι τόσο ὀλοφάνερα! Δὲν χρειάζεται παρὰ νὰ ἐξετάσει κανεὶς μιά ὁποιαδήποτε περίπτωση. Ἀλήθεια, ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρω, ὅτι ἡ Χόρνεϋ παρέλαβε τὴ βιοενεργητικὴ μου θεωρία. Ὅταν δὲν μπορούσε νὰ συνεχίσει πιά κανεὶς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Φροϋδικοῦ Δυνατισμοῦ, ἐπεκτάθηκε ἡ δική μου ἐργασία στὸν φυσιολογικὸ καὶ τὸν βιολογικὸ τομέα καὶ μετὰ στὶς κινήσεις τοῦ Πλάσματος. Ὅταν θέλω κάτι, διαστέλλομαι. Δὲν εἶναι ἔτσι; Ὅταν φοβᾶμαι, μαζεύομαι. Κι δταν

<sup>7</sup> Σ τ.μετ.: ΑΤΤΟ (6). ὑπόσημ. σελ. 36). Γερμ.: es — γαλλ.: ça.

Μία ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐννοιολογικὲς βαθμίδες τὶς ὁποῖες διακρίνει ὁ Φρόυντ στὴ δεύτερη θεωρία του περὶ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ. Τὸ Αὐτό εἶναι ὁ λόλος ὁρμῶν τῆς προσωπικότητας τὰ περιεχόμενά του, ἡ ψυχικὴ ἔκφραση τῶν ὁρμῶν, εἶναι ἀσυνείδητα, κατὰ ἓνα μέρος κληρονομικὰ καὶ ἔμφυτα, κατὰ ἄλλο μέρος ἀπωθημένα καὶ ἐπίκτητα.

Οἰκονομικὰ τὸ Αὐτό εἶναι γιὰ τὸν Φρόυντ τὸ κύριο ρεζερβουὰρ ψυχικῆς ἐνεργείας ἀπὸ δυναμικὴ ἀποψη ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Ἵπερεγὼ, τὰ ὁποῖα γενετικὰ εἶναι οἱ διαφοροποιήσεις του.



θέλω να έπιτεθώ διαστελλομαι μ' ένα τρόπο έκρηκτικό. Το ίδιο κι όταν αγαπώ: Βγαίνω απ' τον έαυτό μου. "Όταν φοδᾶμαι, τραδιέμαι πίσω. Αυτό είναι άπλό. Προέρχεται απ' τή κίνηση του πλάσματος. "Όταν ήρθα στις ΗΠΑ, έπισκέφθηκα τήν Χόρνερ. Με ρώτησε για τίς έργασίες μου κι έγω τίς τίς έξέθεσα. Τρία ή τέσσερα χρόνια άργότερα δημοσίευσε ένα βιβλίο. Δεν ξέρω πιά ποιό ήταν — ή "Προσωπικότητα" ή κάποιος άλλος. Στο βιβλίο διέδιδε μιὰ νέα θεωρία: οί άνθρωποι κινούνται προς άνθρωπους, μακριά απ' ανθρώπους, ή έναντίον ανθρώπων. Προς ανθρώπους, μακριά απ' ανθρώπους, έναντίον ανθρώπων, έννοείτε;

Ε: Μάλιστα.

Ρ: Άλλά, χωρίς σέξ, χωρίς λ'μπιντο, χωρίς καμιά διοενέργεια, χωρίς τίποτα. "Ήξερε να οικειοποιείται πολλά πράγματα.

» Άλλά πίσω στον Φρόντ. Σ' αυτό το Συνέδριο ήταν θαυμάσιος, όπως κάθε φορά πού μιλούσε. Καί τότε τον βρήκε άκριβώς εκεί, στο στόμα. Κείνο τον καιρό άρχισα να ενδιαφέρομαι για τον καρκίνο. Άρχισα τίς μελέτες μου για τον καρκίνο το 1926 ή το 1927.

19 Οκτωβρίου 1952

Ε: Δρ. Ράιχ, θάθελα να σᾶς ρωτήσω για τήν Κίνηση Διανοητικής Ύγιεινής, μέσα στην όποία παίζατε έσείς ένα τόσο μεγάλο ρόλο. Νομίζω κιόλας ότι έσείς τήν δημιουργήσατε.

Ρ: Όχι, ή ιδέα για τήν Κίνηση Διανοητικής Ύγιεινής δεν προέρχεται από μένα, ούτε και ή έργασία τίς Κίνησης. Η μόνη συμβολή μου σ' αυτήν ήταν το πρόβλημα τίς προφύλαξης απ' τίς μαζικές νευρώσεις. Μιὰ κίνηση αυτού του είδους ύπήρχε ήδη από καιρό, αλλά ή διάγνωση των νευρώσεων σαν κοινωνικό πρόβλημα, σαν μαζικές νευρώσεις, αυτή ήταν ή συμβολή μου στην Κίνηση. Είναι αυτό μιὰ άπάντηση στην έρώτησή σας;

Ε: Μάλιστα. Καί ποιά ήταν ή πρακτική σας έργασία; Πόσο μακριά προχωρήσατε;

Ρ: Πριν έπιχειρήσω κάτι ήθελα νάμαι σίγουρος, ότι ο Φρόντ συμφωνούσε στα βασικά σημεία μαζί μου.

» Προτού μπορέσουμε να συμπεριλάβουμε τίς νευρώσεις στη διανοητική ύγιεινή σαν μαζικό πρόβλημα, πρέπει πρώτα να

συμφωνήσαμε σ' ένα σημείο, στο ότι δηλαδή υπάρχει μια μαζική νεύρωση, στο ότι κατ' αρχήν υπάρχει κάτι τέτοιο. Ήλπιετα, ή ψυχανάλυση λίγο μετά το 1920 θεωρούσε τη νεύρωση ή το νευρωτικό σύμπτωμα σαν κάτι άρρωστο σ' ένα κατά τα άλλα υγιή οργανισμό. Έτσι την έννοσούσαν τότε. Η χαρακτηρισολογική μου ανάλυση εισήγαγε τη νέα βασική έννοια, ότι άρρωστη είναι ή χαρακτηρισολογική δομή (<sup>41</sup>), ενώ ή νεύρωση, το νευρωτικό σύμπτωμα είναι μονάχα το προϊόν της γενικής κατάστασης του χαρακτήρα. "Αν τώρα, βάση του συμπτώματος είναι ή χαρακτηρισολογική νεύρωση, πόσο διαδεδομένη είναι αυτή, Έκανα στατιστικές στην ψυχαναλυτική πολυκλινική σε κινήσεις ελευθεροφρόνων και σ' άλλες ομάδες. Αυτές οι στατιστικές απέδωσαν, ότι περίπου 90% βλων των γυναικών και περίπου 70 - 80% βλων των ανδρών ήταν άπλοστέρα άρρωστοι. Διαπίστωσα ότι πράγματι υπήρχε μια μαζική νεύρωση. Πήγα στον Φρόντ. Είχε ήδη πεί, ότι δολόκληρη ή ανθρωπότητα είναι ένας άρρωτος. Κι εδώ είχαμε τη συγκεκριμένη απόδειξη. 90% βλων των γυναικών (μάλιστα θάλεγα ότι σήμερα είναι ακόμα πιο πολλές) είναι χαρακτηρισολογικά και νευρωτικά άρρωστες και δέν λειτουργούν κατά τους φυσικούς νόμους. "Όταν ζμως βρίσκειται κανείς ό ίδιος μέσα σ' αυτό το πεδίο λειτουργίας της χαρακτηρισολογικής νεύρωσης (<sup>42</sup>) θά μπορούσε ίσως νά πη κανείς ότι δέν είναι νευρωτικός. Θά μπορούσαμε νά πούμε ότι εκφράζει «τόν τρόπο μας νά ζούμε». Η έρώτηση είναι ή εξής: «Είναι αυτός ό τρόπος μας νά ζούμε ή θά μπορούσε νά ναι άλλως;» Αυτό είναι το αποφασιστικό σημείο. "Ο σκοπός της έργασίας μου μέσα στην κίνηση διανοητικής υγιεινής δέν ήταν μόνο και μόνο νά θεραπεύσω ένα δυό ανθρώπους, ή νά καλυτερέψω την κατάσταση της υγείας τους. "Αρχισα την έργασία μου μετά την 15 'Ιουλίου 1927 (<sup>43</sup>), όταν στους δρόμους είχαν σκοτωθεί εκατό άνθρωποι και περίπου χίλιοι είχαν τραυματισθεί. Δέν ξέρω αν τά θυμάσθε αυτά.

A: Καί βέβαια.

P: Αυτό ήταν για μένα το έναυσμα. "Ο Φρόντ ήταν κείνη την εποχή στο Semmering, κοντά στη Βιέννη κι έχω ένα γράμμα του, όπου μέ ρωτάει, αν ο κόσμος μετά απ' αυτά θά μείνη ακόμα θρθιος. Λίγο αργότερα τον επισκέφθηκα και του είπα ότι ήθελα τώρα πιά νά συνεχίσω την έργασία μου πάνω σε κοινωνική βάση. "Ηθελα νά φύγω απ' τά νοσοκομεία, από την άτομική θεραπεία και νά καταπιαστώ με

τά κοινωνικά προβλήματα. Ὁ Φρόνυτ ἦταν πολὺ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ιδέας. Ἐβλεπε πολὺ καθαρά τίς κοινωνικὲς συναρτησεις. Εἶναι τελείως ἀνόητο, νὰ ἰσχυρίζονται σήμερα οἱ Σχολῆς Ψυχιατρικῆς τῆς Οὐάσιγκτων καὶ τῆς Hopkins (41), ὅτι ὁ Φρόνυτ εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ λάβει ὑπ' ὄψην του τὴν κοινωνιολογία. Αὐτὸ δὲν τῷκανε ποτέ. Οὐτε συζήτηση νὰ γίνεταί. Αὐτὸ ἠθέληα νὰ τὸ ξεκαθαρίσω τελείως. Ἦξερε πολὺ καλὰ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν. Ἀλλὰ προτοῦ μπορέσει νὰ ὑγῆ πρὸς τὰ ἔξω ἔπρεπε πρῶτα νὰ ξέρει τί ἦταν μέσα. Αἰσθανόταν πολὺ εὐτυχῆς γιὰ τὸ γεγονός, ὅτι κάποιος πού ἤξερε τόσο καλά τὸ μέσα ἐνδιαφερόταν ἐνεργὰ γιὰ τὰ κοινωνικὰ θέματα καὶ προσπαθοῦσε νὰ καταπιαστῆ μ' αὐτά. Αὐτὴ ἦταν τότε ἡ συμβολή μου στὴ ψυχαναλυτικὴ κίνησιν.

» Τὸ πρῶτο θῆμα ἦταν ἡ δημιουργία μιᾶς ὀργάνωσις ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ψυχαναλυτικῆς ἐταιρείας. Ἔτσι ἰδρύθηκε ἡ Σοσιαλιστικὴ Ἐταιρεία σεξουαλικῆς ἐνημέρωσις καὶ σεξουαλικῆς ἐρευνας. Εἶχα ὀχτῶ περίπου γιατροὺς καὶ δύο δικηγόρους. Μέσα σ' αὐτοὺς ἦταν οἱ βιεννέζοι ψυχαναλυτῆς Ἄννα Ἄνγκελ, Ἐντιουντ Βέργκλερ, Ἄννα Ράιχ. Νομίζω ἦταν καὶ ὁ Στάρβα μαζί. Στὸ Βερολίνο δούλευαν οἱ Ἐντιθ Τζάκομπσον, Μίχ, Φένισελ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Μοῦ κόστισε πολλὰ λεφτά, χιλιάδες σελίνια ἀπὸ τὴν τσέπη μου, μέχρι νὰ τὸ βάλω μπροστά. Πρῶτα δημοσίευσα μίαν ἀγγελίαν στὴν σοσιαλδημοκρατικὴ ἐφημερίδα Ἐργατικὴ, ἐφημερίδα. Μετὰ εἶχαμε τὴν πρώτην συνάντησιν στὴν ὁποία μίλησα ἐγὼ γιὰ τὴν νεύρωσιν σὰν κοινωνικὸ πρόβλημα (αὐτὸ ἦταν τὸ θέμα, ἢ ἦταν γιὰ τὴν σεξουαλικὴν σφύρευσιν). Βλέπετε, ὅτι ν μ π ο ρ ο ὕ σ ε ν ἄ π λ η σ ι ἄ σ ε ι κ α ν εῖ ς τὸ π ρ ὶ β λ η μ α τ ῆ ς δ ι α ν ο η τ ι κ ῆ ς ὕ γ ι ε ι ν ῆ ς μ ἔ ἔ ν ν ο ι ε ς σ ἄ ν τὸ σ ἰ δ ἰ π ὶ ὀ δ ε ι ο σ ὺ μ π λ ε γ μ α. Αὐτὸ δὲν ὀδηγοῦσε πρῶθενά, δὲν γινόταν καταληπτὸ. Α ὕ τ ὸ π ο ὗ ἦ τ α ν κ α τ α λ η π τ ὸ ἦ τ α ν ἡ σ ε ξ ο υ α λ ι κ ῆ κ α τ α π ἰ ε σ η, ἡ γ ε ν ν η τ ι κ ῆ σ ε ξ ο υ α λ ι κ ῆ κ α τ α π ἰ ε σ η τ ο ὗ π λ η θ ο σ μ ο ὗ. Οἱ νέοι καταπιέζονται σεξουαλικά. Οἱ γάμοι ἀποτυχαίνουν. Γιατί ὅλα αὐτά; Ἀπὸ ποῦ προέρχονται; Κι ἐδῶ ἀντιμετωπίζεις κανεὶς τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα — τὸ θεσμὸν τοῦ γάμου, τοὺς νόμους, τὸ καθολικὸ δόγμα, τὸν ἔλεγχον τῶν γεννήσεων καὶ τοὺς ἄλλους κοινωνικοὺς μηχανισμοὺς. Ἐδῶ ἔχομε τὴν κοινωνιολογία ἀνοιχτὴ μπροστά μας. Συζήτησα τίς λεπτομέρειες μὲ τὸν Φρόνυτ κι ἐνθου-

σιάζομαι, είπε: «προχωρείστε, χωρίς ένδοξασμούς». Μιά φορά τον μίγα κάναμε μία δημόσια συγκέντρωση, στην οποία μελετούσαμε ένα ειδικό πρόβλημα, όπως ή ανατροφή των παιδιών, το πρόβλημα του αυανισμού, τα προβλήματα των νέων ή των παντρεμένων, ή άλλα θέματα. Μετά έκανε ο κόσμος έρωτήσεις. Αυτό ήταν υπέροχο. Άκόμα και σήμερα χρησιμοποιώ κείνη την έμπειρία. Ο κόσμος μιλούσε σ αυτές τις συνατήσεις τελειως ανοιχτά. Το πρόβλημά μου ήταν τώρα πολύ δύσκολο. Έπρεπε να σπάσω το φράγμα που χωρίζει το Κοινό από την ίδια του την ιδιωτική ζωή. Καταλαβαίνετε; Κανείς δεν μιλάει γι' αυτά. Κανείς δεν τα αναφέρει. Κανείς. Έπρεπε λοιπόν να σπάσω πρώτα αυτό το φράγμα. Είπα στον κόσμο: «Θά σάς κάνω συγκεκριμένες έρωτήσεις και θά σάς φέρω αντιμετώπους με άμεσα προβλήματα». Όχι απ' έξω - απ' έξω. Κι αυτό λειτούργησε θαυμάσια. Δεν θά ξεχάσω ποτέ τα θερμά, κόκκινα πρόσωπα, τα λαμπερά μάτια, την ένταση, την έπαφή. Δεν υπάρχει καμιά άμφιβολία Δρ. Άισλερ, αυτή την υπόθεση δεν μπορεί να τη σταματήσει κανείς. Θά γκρεμίσει κάθε δικτατορία. Η κοινωνική δύναμη αυτής της κίνησης είναι άνυπολόγιστη. Είναι ή δύναμη του μέλλοντος. Είναι ή σεξουαλική επανάσταση. Αυτό που της μπαίνει στο έδρομο δεν είναι ο λαός ούτε ή έλλειψη γνώσεων. Είναι ο MODJU, το μεμονωμένο άτομο, ο πανουκλιασμένος χαρακτήρας, που μηχανορραφεί έδω κι εκεί και κάνει το κάθε τι για να μ' έμποδισει στη δουλειά μου.

» Άλλά έκανα ένα λάθος, ένα μεγάλο λάθος. Οργάνωσα την κίνηση σαν πολιτική κίνηση. Πολιτικές κινήσεις σχηματίστηκαν γιατί υπήρχε πείνα και οικονομικές ανάγκες. Εγώ δημιούργησα μια κίνηση, που αντιπροσώπευε σεξουαλικές ανάγκες. Άλλά ήταν σφάλμα να την ιδρύσω πάνω σε πολιτική βάση. Σήμερα το ξέρω αυτό, αλλά τότε δεν το ήξερα. Αισθανόμουν τον ένθουσιασμό, τη πρώτη βίαιη αντίδραση. Αυτό μούδωσε τη δύναμη να δουλέψω έξι χρόνια με τη κίνηση. Όταν πήγα στο Βερολίνο μιλούσα σε μαζικές συγκεντρώσεις τέσσερις ή πέντε φορές την εβδομάδα. Αυτές ήταν συγκεντρώσεις δύο και τριών χιλιάδων ανθρώπων. Σε μερικές συγκεντρώσεις έγιναν συζητήσεις με καθολικούς παπάδες πάνω σε προβλήματα διανοητικής υγιεινής. Ήταν μεγάλη υπόθεση. Στη Βιέννη δεν υπήρχε οργανωμένη κίνηση, αλλά στο Βερολίνο τον πρώτο χρόνο ήταν στην οργάνωσή μου περίπου πενήντα χιλιάδες άνθρωποι. Έχετε

ακόμη ἐρωτήσεις, παρακαλώ; Θά μπορούσα νά μιλάω ὦρες.

A: Ναι, ἀλλά...

P: Ρωτᾶτε χωρίς ἐνδοιασμούς. Ἀναφερθεῖτε σ' αὐτά πού εἶπα.

A: Μπορεῖτε νά πείτε κάτι ἀκόμη γιά τὸ ἐξῆς. μέχρι ποῖο βαθμὸ κακορθώσατε οὐσιαστικά νά πραγματοποιήσετε αὐτά τὰ σχέδια;

P: Ὡ, προχώρησα πολὺ μακριά, ὑπερβολικά μακριά. Δὲν ξέρω ἂν μὲ καταλαβαίνετε. Προχώρησα πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε. Θάταν πιὸ ἐξυπνο, ἂν ἡ ἐξάπλωση τῆς κίνησης περιοριζόταν τὰ δέκα πρῶτα χρόνια μόνο στὰ νοσοκομεία. Στὴ Βιέννη εἶχα ἔξι κλινικὲς ὅπου ἐρχόταν ὁ κόσμος γιὰ νά τὸν συμβουλευθῶμε δύο φορές τὴν ἐβδομάδα. Μία εἶχα ἐγώ, μία ἡ Ἄννα Ράιχ, μία ἡ Ἄννα Ἀγγελ, ἄλλη μία ὁ Μπέργκλερ κ: οὕτω καθ' ἐξῆς. Ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς διαφώτισης ἦταν ἰατρικὴ καὶ παιδαγωγικὴ βοήθεια. Ἀλλὰ ὅλα ἐξελίχθηκαν ὑπερβολικά γρήγορα. Χωρὶς νά τὸ θέλω τράδηξα ἀπάνω μου τὴν ἐχθρα τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Αἰσθάνθηκαν τὴ δύναμη, πού κρυβόταν ἐκεῖ μέσα καὶ γέμισαν φόβο ἢ ζηλοφθονία. Οἱ δικές τους συγκεντρώσεις ἦταν ἀνιαρές. Μιλοῦσαν γιὰ τοῦτο ἢ τ' ἄλλο, γιὰ νόμους καὶ τέτοια. Αὐτὰ δὲν ἐνδιέφεραν τὸν κόσμο. Ὅταν ἐρχόνταν στὶς δικές μας συγκεντρώσεις ἄνοιγε ὅλη τους ἡ προσωπικὴ καὶ συγκινησιακὴ ζωὴ. Αὐτὸ ἦταν γιὰ τὰ πολιτικὰ κόμματα ἕνας ὑπερβολικὰ μεγάλος συναγωνισμὸς. Ὅλα συνέβησαν πιὸ γρήγορα ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε. Ἐκεῖ μέσα κρυβόταν μιὰ τεράστια δύναμη, ἰδίως στὸ Βερολίνο. Γιὰ νά ἀπαντήσω λοιπὸν στὴν ἐρώτησής σας πόσο μακριὰ προχώρησα — ἔ, προχώρησα πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε.

» Ἐδῶ θάθελα νά κάνω μιὰ προειδοποίηση γιὰ κάθε μελλοντικὴ κίνηση διανοητικῆς ὑγιεινῆς: δὲν μπορεῖ νά γίνεῖ σὲ πολιτικὸ πεδίο. Οἱ ἄνθρωποι θά ἐνθουσιαστοῦν. Θά γίνουσι φωτιὰ μονάχη. Ἀλλὰ οἱ δομές τους δὲν εἶναι ἔτσι φτιαγμένες πού νά μπορέσουν εὐκολὰ ν' ἀκολουθήσουν. Οἱ χαρακτηριστικὲς δομές δὲν μποροῦν ν' ἀκολουθήσουν. Καὶ τότε ἀρχίζουν οἱ δυσκολίες. Ἐκεῖ κρύβεται ὁ κίνδυνος καὶ τὸ εἰδικὸ πρόβλημα τῆς διανοητικῆς ὑγιεινῆς. Τοῦτο τὸν καιρὸ εἶμαι μ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα πολὺ ἐντατικὰ ἀπασχολημένος καὶ προσπαθῶ νά τὸ λύσω. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖ ἕνα ἀνθρώπινον ὄν, πού ὀνειρεύεται καὶ πού ἀντιλαμβάνεται διανοητικὰ σὰν ἀληθινὸ καὶ καλὸ καὶ σ' αὐτὸ πού μπορεῖ πρα-

γματικά να κάνει, δηλαδή σ' αυτό που ή δομή του, ή χαρακτηριστική δομή του του επιτρέπει: στην πραγματικότητα να κάνει, είναι ένα κεντρικό πρόβλημα της διανοητικής ύψεινής. Αυτά τα κενά τα γεμίζουν οι θρησκείες με τις ιδέες περι: παραδείσου.

« Για ν' απαντήσω λοιπόν στην ερώτησή σας, προχώρησα υπερβολικά μακριά. Το πρόβλημα ήταν υπερβολικά ακανθώδες. 'Ο κόσμος συμμετείχε απ' την αρχή με πάρα πολύ ένθουσιασμό. 'Η υπόθεση δεν προχωρούσε όσο θάπρεπε σιγά. Και γι' αυτό απέτυχε. Κι ύστερα έκανα έχθρους. 'Ο Φρόντ; Δέν ξέρω. Δέν νομίζω. Δέν νομίζω, ότι ο Φρόντ ήταν ποτέ έναντίον. 'Αλλά οι ψυχαναλυτές, οι σοσιαλιστές, οι κομμουνιστές, οι Ναζί, ναι, κι οι φιλελεύθεροι — όλοι ήταν έναντίον. 'Όλοι οι πολιτικοί ήταν έναντίον. Το πρόβλημα είναι πολύ δύσκολο, πολύ πολύπλοκο. 'Αλλά ένα πράγμα έμαθα: δέν μπορεί να το κάνει κανείς στο πολιτικό πεδίο, δέν μπορεί. Το μόνο που μπορεί κανείς είναι να δράσει: να ιδρύσει κλινικές, να βοηθήσει τους νέους να ζήσουν την έρωτική τους ζωή ελεύθερα, ν' αλλάξει τους νόμους που φράζουν τον δρόμο. 'Ο πολιτικός ένθουσιασμός δέν διαρκεί πολύ. Δίνει μιá μεγάλη ώθηση, αλλά είναι σαν τή φωτιά στο σανό. Έχετε κι άλλες έρωτήσεις, παρακαλώ.

Α: Θυμάσθε, αν ο Φρόντ είπε ποτέ μπροστά σας τίποτε για τις πολιτικές του απόψεις, για την πολιτική του τοποθέτηση;

Ρ: Πολιτικά; Έλεγε πάντοτε: «Είμαι ένας επιστήμων. Δέν έχω σχέση με την πολιτική». Κι επειδή ή πολιτική είναι στενά συνδεδεμένη με την κοινωνιολογία, έλεγα εγώ: «Είναι αδύνατο, νάχει κανείς αυτή την άποψη». Σε μιá κατάσταση σαν εκείνης της εποχής δέν μπορούσε κανείς να μίν έχει πολιτική θέση. Θα θυμάστε τά χρόνια της οικονομικής ύφεσης. 'Αλλά όσον άφορά την πολιτική είχε δικησ, γιατί ή πολιτική είναι μιá παράλογη υπόθεση. Έκει που έσφαλλε ήταν σ' ό,τι άφορά τις κοινωνικές επιστήμες. 'Αλλά δέν ήταν δικό του το λάθος: τότε δέν υπήρχε ακόμα ένας λογικός καθορισμός και όριών ανάμεσα στα επιστημονικά πεδία. Έπρεπε να μάθουμε απ' τά σφάλματά μας. Έπρεπε να χωρίσουμε το Κοινωνικό από το Πολιτικό. Δέν είχε καμιά — ή μάλλον είχε μιá πολιτική θέση. Ήταν Έβραϊός. Μιλήσαμε γι' αυτό χθές.

Α: 'Αλλά ήταν σοσιαλδημοκράτης;

P: Δέν νομίζω.

A: Όχι;

P: Τόν Έκαναν δημότη Βιέννης, όχι επίτημο δημότη — πρόσεχαν πολύ νά μή δώσουν πάρα πολλά. Ό Φριεντζουνγκ τó υποκίνησε. Ξέρετε τόν Φριεντζουνγκ;

A: Μάλιστα. Τί Έκανε ó Φριεντζουνγκ; Συνεργάστηκε μαζί σας;

P: Ό, ναι. Ό Φριεντζουνγκ συνεργάστηκε μαζί μου. Έκανε διαλέξεις στην όργάνωση. Ήταν Ένας πολύ καλός φίλος. Μιλούσε για τά προβλήματα τών παιδιών. Ήταν σάν Ένας πατέρας ή θεός. Ήταν συμπαθής. Μ' άγαπούσε. Κι έγω τόν άγαπούσα. Καί ή Φρίσχαουφ ήταν μαζί. Δέν ξέρω, αν γνωρίζετε κάτι για' αύτήν. Ήταν μιá πολύ εύγενικιά γυναίκα. Ή πνευματική της στάση ήταν ύπέροχη. Ξέρετε ποιό είναι;

A: Νομίζω ότι τήν σκότωσαν οι Ναζί. Δέν είμαι θέ-  
βαιος.

P: Είχαμε Ένα Δρ. Φάσλερ σάν συνεργάτη. Κι αύτόν τόν σκότωσαν. Άλλά τί συνέβη μέ τήν Μαρία Φρίσχαουχ, δέν ξέρω. Άν άκούσετε κάτι για' αύτήν, μπορείτε παρακαλώ νά μέ πληροφορήσετε;

A: Βεβαίως.

P: Στην κίνηση ήταν και ó Δρ. Φλίεγκλ. Ό, ήταν πολλοί. Ή προσπάθειά μου ήταν πάντα νά δημιουργήσω τó πρακτικό, παιδαγωγικό και Ιατρικό φόντο για τó Όλο, ούτως ώστε νά είμαι προετοιμασμένος για όλα τά προβλήματα. Ξέρετε άντ' αύτοϋ τί κάνει Ένας πολιτικός γυρολόγος; Χρησιμοποιεί σάν πολιτικά συνθήματα έννοιες όπως «σεξουαλική έλευθερία» και «σεξουαλική εύτυχία για τή νεότητα». Αυτό τόκαναν π.χ. οι άναρχικοί στην Άγγλία και οι κομμουνιστές στην Έλλάδα. Υπόσχονται τήν εύτυχία δια τής πολιτικής όδοϋ. Αυτό τó θεωρώ Έγκλημα. Μ' έννοείτε;

A: Μάλιστα.

P: Είναι Έγκλημα. Υπόσχονται τήν εύ-  
τυχία, χωρίς νά δημιουργήσουν  
πραγματικά τίς προϋποθέσεις δια-  
νοητικής ύγιεινης. Έγω δέν τό Έκανα αυτό.  
Δέν πήρα έγω αύτόν τó δρόμο. Έχετε κι άλλες έρωτήσεις;

A: Μάλιστα. Είχατε συζητήσει μέ τόν Φρόντ για τήν Ιατρική, τίς Ιατρικές σχολές και για τίς σχέσεις τους μέ τήν ψυχανάλυση;

P: Πριν σάς απαντήσω σ' αυτό, θάθελα νά επανέλθω σέ κάτι πού είπα χθές. 'Ο Φρόντ συμφωνούσε κατ' άρχήν μαζί μου. "Όταν όμως έπρόκειτο άργότερα για συγκεκριμένα σημεία, όπως παραδείγματος χάριν για την ανάγκη νά χτυπηθεί ή σημερινή αναγκαστική οίκογένεια και ή οίκογενειακή όργάνωση, στράφηκε ένάντια σ' αυτό και ένάντια σέ μένα. Αυτό είναι: πολύ σπουδαίο. Αυτό ήταν τό ένουσμα για την δλη διαμάχη. Έκδηλώθηκε επίσης στή συνομιλία μας τοϋ 1929, όπου έγώ μίλησα για την «προφύλαξη άπ' τίς νευρώσεις» και άπ' όπου προήλθε ή μελέτη του «Η δυσαρέσκεια στην κουλτούρα». Καταλαβαίνετε, δέν έχθρευόταν αυτή την ιδέα. Και βέβαια συμφωνούσε κατ' άρχήν μαζί μου σ' ό,τι άφορούσε τή σημασία της σεξουαλικής υγείας. Άλλά δέν ήθελε νά δημιουργήσει τίς προϋποθέσεις γι' αυτήν και νά επιτεθεί έναντίον όρισμένων θεσμών πού την έμποδίζαν. Είναι τώρα σαφής αυτή ή διατύπωση;

A: Μάλιστα. Σέ τί εκτίμηση είχε ό Φρόντ την ιατρική, τίς ιατρικές σχολές και τίς σχέσεις τους με την ψυχανάλυση;

P: Σέ πάρα πολύ μικρή εκτίμηση. Τούς γιατρούς δέν τούς χώνευε καθόλου. Τούς θεωρούσε όλους κομπογιαννίτες. Και είναι πράγματι. Όλόκληρη ή χειρουργική τοϋ έγκεφάλου, όλα αυτά, οί χημικοί — δέν άξίζουν τίποτα. Είναι ή ιατρική τοϋ παρελθόντος. Δέν μπορεί νά ύπάρξει καμιά άμφιβολία, ότι ό Φρόντ είναι ένας άπ' τούς πατέρες μιās νέας ιατρικής — της ψυχοσωματικής ιατρικής, της λειτουργικής ιατρικής (Funktionale Medizin). Είμαστε οί πρωτοπόροι σ' αυτή την κατεύθυνση. 'Ο Φρόντ γνώριζε την παλιά ιατρική. Ήταν γιατρός, αλλά δέν ήταν μέλος της Α.Μ.Α.\*, καταλαβαίνετε; Άντιλαμβάνεσθε τή διαφορά; Ήταν ένας πολύ καλός γιατρός, αλλά δέν ήταν καθόλου ένθουσιασμένος άπό τίς μεθόδους της ιατρικής ή άπό τόν σωβινισμό τών ιατρικών συλλόγων, όπως έχει έξελιχθή ιδίως έδώ στις Η.Π.Α. Άλλά με τίς Α.Μ.Α. δέν μπορεί νά γίνει κι άλλως, καταλαβαίνετε; Ύπάρχουν τόσες πολλές άπάτες στόν τομέα της ιατρικής, ιδίως στις Η.Π.Α., τόσοι πολλοί άπατεώνες και κομπογιαννίτες, πού καταλαβαίνω γιατί οί όργανώσεις γίνονται σωβινιστικές και γραφειοκρατικές. Αυτό είναι: μονάχα μιá παρατήρηση για τό λογικό μέσα στό παράλογο. Λοιπόν όχι, ό Φρόντ δέν είχε καλή γνώμη για την έπίσημη ια-

\* (Άμερικανική 'Ιατρική 'Εταιρεία).



τρική. Έν τούτοις υπερασπιζότανε τόν κομπογιαννίτη στήν ψυχιατρική. Αυτό ήταν ένα μεγάλο σφάλμα. Έθεώρησα μεγάλο σφάλμα για τόν άγώνα του έναντια στον πωδινισμό μέσα στην Ιατρική τό ότι κάλυψε τόν Ρέικ. Ο Θεόδωρος Ρέικ βρέθηκε μία φορά στην Βιέννη σέ δύσκολη θέση. Τόν κατηγορήσαν ότι άσκούσε τήν Ιατρική. Ο Φρόντ τόν υποστήριξε. Κι άπ' εκεί προήλθε ή «ερασιτεχνική άνάλυση» («Laienanalyse»). Ο Φρόντ υπεστήριξε πάρα πολύ τούς «ερασιτέχνες ψυχαναλυτές» (\*). Δέν ξέρω έσείς πώς τό βλέπετε, αλλά σάς λέω τελείως ειλικρινά ότι αυτό έγώ τό θεωρώ πολύ σοβαρό λάθος. Τό να συμπεριλάβει κανείς τούς ερασιτέχνες ψυχαναλυτές στή βασισμένη στις φυσικές επιστήμες ψυχανάλυση ήταν μεγάλο λάθος. Αναφέρομαι έδω πάλι στην φυσικοεπιστημονική άποψη τής ψυχανάλυσης, σ' αντίθεση μέ τήν καθαρά ψυχολογική. Η ψυχολογική άποψη δέν οδηγεί μακριά. Πρέπει νάναί κανείς θαθεία ριζωμένος στον φυσικοεπιστημονικό τρόπο σκέψης, στή σωματική Ιατρική κ.λπ. Στις Ένωμένες Πολιτείες υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ερασιτεχνών ψυχαναλυτών και κατά τή γνώμη μου κάνουν μεγάλη ζημία, πολύ μεγάλη ζημία. Κι ήταν ό Φρόντ πού προκάλεσε αυτή τήν εξέλιξη. Λυπάμαι, αλλά πιστεύω ότι ήταν γι' αυτό υπεύθυνος.

**A:** Είχατε συζητήσει μέ τόν Φρόντ και για τίς κινήσεις πού προήλθαν άπό τήν ψυχανάλυση, όπως τών Άντλερ και Γιούνγκ.

**P:** Ω, ναι. Ω, ναι. Πάνω σ' αυτά τά πράγματα ποτέ δέν είχαμε διαφορετική γνώμη. Ήταν όλοφάνερο πού έκανε λάθος ό Άντλερ. Μέ τήν όρμη ισχύος (Machttrieb) βρέθηκε σέ άδιέξοδο, σ' ένα πολύ έπιφανειακό στρώμα και δέν σκεφτόταν παραπέρα. Ήταν μία παράκαμψη τής θεωρίας τής λίμπιντο. Αυτό ήταν φανερό. Ο Φρόντ, όσον άφορά αυτά τά πράγματα ήταν πολύ σαφής. Είχε ένα έξαιρετικά όξυ νού. Ήξερε πολλά και μπορούσε νά δουλεύη μέ τήν λογική του. Ήξερε ό ι όσον άφορά τόν Άντλερ είχε λίγο πλανηθεί. Έχω ένα γράμμα ποδοστειλα στον Φερέντζι, όπου παραπονούμαι ότι ό Φρόντ σ' ένα όρισμένο σημείο άδίχησε τόν Άντλερ. Βλέπετε, ό Άντλερ προχώρησε πραγματικά μέσα στην ψυχολογία τού έγώ, αλλά πήρε λανθασμένο όδρόμο. Αυτό δέν σήμαινε ότι είχε κατ' άρχήν άδικο. Ο Φρόντ τού έπιτέθηκε άπό τήν σκοπιά τής θεωρίας τής λίμπιντο. Ο Άντλερ τόν απέκρουσε λέγοντας ότι δέν ήθελε νάχει σχέση μέ τήν

θεωρία του Έγιώ. Άλλά μετά ασχολήθηκε ο ίδιος μ' αυτήν και υπέσκαφε τή θεωρία της λίμπιντο. Τέτοιες συγκρούσεις δέν μπορούν ν' αποφευχθούν σέ μία φυσικοεπιστημονική κίνηση. Έν τούτοις ο Άντλερ ήταν ένας λιποτάκτης.

Α: Καί ο Γιούνγκ;

Ρ: Ό Γιούνγκ; Όχι, δέν θυμάμαι ιδιαίτερες συζητήσεις γι' αυτή τή διαμάχη. Ξ, ναι! Ξ, ναι! Ήταν μία υπόθεση κι έδω πού και σ' αυτή πλανήθηκε ο Φρόυντ. Ό Γιούνγκ έννοούσε κάτι πολύ σπουδαίο. Ξέρετε τί έννοούσε; Έννοούσε τήν ενέργεια του σύμπαντος, μία παγκόσμια λίμπιντο. Ό Φρόυντ είπε ότι αυτό δέν ήταν επιστημονικό. Δέν μπορούσε κανείς νά μετρήσει αυτή τήν ενέργεια μέ τόν μετρητή Geiger, όπως έγώ σήμερα. Κι εκτός αυτού ήταν μία μυστικιστική έννοια. Ό Φρόυντ είχε δίκιο όταν τήν απέκρουε σ' αυτή τή μορφή. Δέν του άρεσε κι ο Άντιστημισμός πού κρυβόταν εκεί.

» Ξ ναι τώρα θυμάμαι τίς συζητήσεις γιά τόν Γιούνγκ. Ήκανα τότε προσπάθειες νά ένώσω τή θεωρία περί όρμών. Αυτό σήμαινε ότι οι πολλές όρμές πού έχομε, ή στοματική; ή πρωκτική κ.δκ. θά είχαν μία κοινή ρίζα τούναντίον κατά τόν Φρόυντ υπήρχαν σαν χωριστές όρμές. Είχα μπει τότε κιόλας στόν όρμό πρós μία ένωση τών επί μέρους όρμών σέ μία κοινή βιολογική άρχή. Άλλά ο Γιούνγκ είχε μυστικοποιήσει όλη τήν υπόθεση. Ό Φρόυντ επέμενε στόν Δυαδισμό του. Έλεγε ότι θάπρεπε νά υπάρχουν δύο χωριστές αντίθετες δυνάμεις. Δύο δυνάμεις. Αυτό τζπε σέ μία συζήτηση γιά τήν όρμή του θανάτου. Όταν τό ρώτησα, αν ο Μαζοχισμός είναι πρωτογενές ή δευτερογενές φαινόμενο, ένας Σαδισμός πού στράφηκε πρós τά πίσω, ή μία επιθετικότητα ή μία βλάβη πρós τά έξω της επιθετικότητας, (Aggregationsstörung nach aussen), ή αν είναι μέρος της πρωτογενούς όρμής του θανάτου, ο Φρόυντ επέμενε και στά δύο. Είπε ότι κατά τήν κλινική έννοια ο Μαζοχισμός είναι ένα δευτερογενές φαινόμενο αλλά στη βασική θεωρία πρέπει νά υπάρχει μία όρμή του θανάτου. Καί μ' όλο πού πλανιόταν τόσο πολύ ο Φρόυντ-δσον άφορά τήν όρμή του θανάτου, μ' όλο πού πλανιόταν τόσο πολύ, είχε άκόμη και σ' αυτό δίκιο. Αυτό πού αισθανόταν μέ τήν όρμή του θανάτου, αυτό πού προσπαθούσε μέ τήν όρμή του θανάτου νά παραφράσει, ήταν μία όρισμένη ιδιότητα του θανάτου πού είχε διαισθανθεί στό ανθρώπινο όν. Από τήν πλευρά της φυσικής ονομάζομε αυτή

την ιδιότητα DOR (49). Υπάρχει μία θανατηφόρα Όργανο-ενέργεια. Υπάρχει στην ατμόσφαιρα. Με όργανα σαν τον μετρητή Geiger μπορεί να μετρηθεί. Είναι σαν ένα έλος. Ξέρετε τί είναι: έλγ, Νερό στάσιμο, νεκρό νερό, πού δεν τρέχει: πιά και δεν έχει μεταβολισμό. Κι ο καρκίνος προκαλείται από μιá στασιμότητα. Ο καρκίνος προκαλείται από μιá στασιμότητα τής ροής τής ζωικής ενέργειας στον Όργανισμό. Ο Φρόντ προσπαθούσε να έννοήσει αυτή τή κατασταση. Σήμερα ξέρω, ότι διαισθανόταν κάτι στον ανθρώπινο οργανισμό, πού ήταν θανατηφόρο (50). Η σκέψη του δούλεψε με την έννοια τής όρμης. Και γι' αυτό διάλεξε την έννοια «όρμη του θανάτου» Αυτό ήταν λάθος. «Θάνατος» ήταν σωστό. «Όρμη» ήταν λάθος. Γιατί ο οργανισμός δεν τον θέλει τον θάνατο. Ο θάνατος είναι ένα κάτι πού συναντά τον οργανισμό. Γι' αυτό δεν είναι «όρμη». Ο Φρόντ είχε δη έδω πολλά. Είχε μιá θαυμάσια διαίσθηση γι' αυτά τὰ πράγματα. Θαυμάσια! Ήταν ένας πολύ καλός θεωρητικός. Και πρέπει να συγχωρήσει κανείς σφάλματα σ' έναν άνθρωπο πού επισκόπησε ένα τόσο τεράστιο πεδίο σαν τὸ Άσυνείδητο. Όλοι κάνουμε σφάλματα.

A: Είχε μιλήσει ο Φρόντ μαζί σας για τον Στέκελ, η σὰς είχε διγγηθεί τίποτα γι' αυτόν;

P: Δέν νομίζω, ότι μιλήσαμε ποτέ για τον Στέκελ. Ένα είναι βέβαιο. Ξέρω, ότι δεν άρεσε στον Φρόντ να συναναστρεφόμαστε έμεις οί μαθητές του μ' ανθρώπους πού εκείνος δεν παραδεχότανε. Ναι, θεωρούσε τον Στέκελ τσαρλατάνο (51). Νομίζω ότι τον άδίκησε τον Στέκελ. Ο Στέκελ έκανε μερικά πράγματα πού δεν άρεσαν καθόλου στον Φρόντ. Είχε έρωτικές σχέσεις με άσθενείς. Νομίζω αυτός ήταν ο λόγος για τον Φρόντ. Άλλά δεν είμαι σίγουρος. Ο Στέκελ ήταν επιφανειακός, πολύ επιφανειακός. Βιαζόταν. Προσπαθούσε να λύση τὰ προβλήματα υπερβολικά γρήγορα. Είχε πάντα για όλα μιá απάντηση.

A: Και ο Ράνκ;

P: Ο Ράνκ άρεσε πολύ στον Φρόντ.

A: Δέν υπήρχαν τότε ακόμα διενέξεις;

P: Όχι, όχι τόσο νωρίς. Η άρχή έγινε περίπου τὸ 1923 ή τὸ 1924. Θυμάμαι πού σ' αυτές τīs διενέξεις ο Φρόντ συμπεριφερέτο πρὸς τον Ράνκ πολύ καλά, αλλά ο Ράνκ δεν είχε καθόλου δίκη. Ο Ράνκ είχε πάλι πέσει πάνω σέ κάτι πολύ άληθινό. Είχε πει κάτι πολύ άληθινό, χω-

ρίς να το ξέρει. Σήμερα δουλεύουμε πάνω σ' αυτό στην παιδιατρική κλινική μας. Είναι ή συσπασμένη, ή συσταλμένη, ή σπαστική μήτρα, που πνίγει το παιδί από ασφυξία. Ή ελκυσή οξυγόνου, το διοξειδίο του άνθρακος σέ πλεόνασμα. Και το να βγή ένα παιδί από μία τέτοια σπαστική μήτρα είναι πράγματι ένα τραύμα. Συνήθως διαρκεί μία τέτοια γέννα είκοσι ως σαράντα ώρες ενώ σ' ένα χαλαρωμένο οργανισμό μόνο μία ως πέντε ώρες. Ο Ράγκ βρισκόταν στο σωστό δρόμο, αλλά τί έκανε μετά; Έτσι όπως τόσοι άλλοι, όπως ο \*Αντλερ\*, τὰ στήριξε όλα πάνω σ' αυτή την άρχή. Θεώρησαν μία δευτερεύουσα, τριτεύουσα διαδικασία σαν τον μοναδικό, τον υπεύθυνο παράγοντα. Και ο Ράγκ έκανε αυτό ακριβώς<sup>(52)</sup>. Δέν είναι καλό πράγμα. Δέν είναι καλή έπιστήμη να δίνουμε σε μία δευτερεύουσα άρχή πρωτογενή σημασία.

» Ο Φρόντ, τούναντίον, ήταν κατά κύριο λόγο διαλεκτικός, ένας άνθρωπος που σκεφτόταν λειτουργικά. Έβλεπε δύο δυνάμεις που δρούσαν ή μία έναντίον της άλλης. Άλλά δέν έβλεπε — και δέν ξέρω γιατί — ότι αυτές οι δύο αντιμετώπιες δυνάμεις είναι στην πραγματικότητα ένα, γιατί όλα τὰ αντίθετα στη φύση είναι τελικά μία ένότητα. Να, μία ένότητα. Έκφράζομαι σαφώς; Και βέβαια διαιρούνται αυτές οι δυνάμεις. Είδετε το σήμα μας στο άστεροσκοπείο; Είναι πάνω από την πόρτα. Παρατηρείστε το όταν θά βγαίνατε. Σας είναι γνωστό αυτό το σύμβολο;<sup>(53)</sup> Α π ό μ ί α έ ν ι α ί α δ ύ ν α μ η ά ν α π τ ύ σ σ ε τ α ι μ ί α δ ι α ί ρ ε σ η, μ ί α ά ν τ ί θ ε σ η. Έτσι σκέφτομαι εγώ για τὰ φυσικά φαινόμενα. Ο Φρόντ είχε λοιπόν αυτές τις άμετάθετες ιδέες για τις όρμές. Σ' αυτό το σημείο ήταν κάπως άκαμπτος. Άλλά ξεχώριζε πάντα τις θεωρητικές του άναζητήσεις από τις θεωρίες του. Γι' αυτό κι έλεγε πάντα: «προχωρείτε χωρίς ένδοιασμούς τον δρόμο σας. Φτιάχτε την κλινική σας. Δέν παίζει ρόλο, πρωτογενής μαζοχισμός ή όρμή του θανάτου». Άργότερα έπαιζε ρόλο. Ξέρετε τί έφτιαξαν οι ψυχαναλυτές από τις άναζητήσεις του Φρόντ. Σ' αυτό το σημείο δέν παρασύρομαι από συναισθήματα, γιατί κόπιασα να καταπολεμήσω με τη χαρακτηρολογική μου άνάλυση αυτές τις θεωρίες. Έχετε κι άλλες έρωτήσεις;

\* Με την άρχή του: «Θέληση για ίσχύ».

A: Θάθελα πολύ νάπιανα ένα τελείως διαφορετικό θέμα.

P: Παρακαλώ, ρωτήστε δ,τι θέλετε.

A: Είχατε συνομιλήσει για θρησκεία και εκκλησία, θυμάσθε αν έπαιζε αυτό μεγάλο ρόλο;

P: Δέν θυμάμαι νά είχα συζητήσει για θρησκευτικά και εκκλησιαστικά προβλήματα. Φυσικά στή διάρκεια τής εργασίας μου αντιμετώπισα πολύ συχνά τέτοια προβλήματα. Μπορεί νά συνομιλήσα και μέ τόν Φρόντ πάνω σ' αυτά. Δέν θυμάμαι πιά. Ίσως παρουσιάσθηκαν αυτά τά προβλήματα σέ συνδυασμό μέ άλλα θέματα. 'Ο Φρόντ ήταν ένας διανοούμενος. Πίστευε στήν ύπεροχή του πνεύματος, δηλαδή του νοού πάνω στις συγκινήσεις. Θά ξέρετε σίγουρα τή τοποθέτηση του άπέναντι στις συγκινήσεις. 'Οχι δτι οι συγκινήσεις είναι κάτι κακό, αλλά πρέπει νά ελευθερώσουμε τόν δρόμο άπ' αυτές. Πρέπει νά βρίσκονται κάτω άπό έλεγχο. 'Ο νοός και τή συνείδηση πρέπει νά ελέγχουν τις συγκινήσεις. 'Αλλά ή εργασία πάνω στή γεννητικότητα πήρε ένα δρόμο πού άντέφασκε σ' αυτή τή θέση, δηλαδή τόν δρόμο πρός τή συγκινησιακή συμμετοχή, τή «ροή», τó συναίσθημα μέσα σ.δ σώμα. 'Ο Φρόντ απέκρουε τήν ύπαρξη των λεγομένων «ώκεάνιων συναισθημάτων». Δέν τά πίστευε. Ποτέ δέν κατάλαβα καλά γιατί. Καί είναι τόσο προφανές, δτι τά «ώκεάνια συναισθήματα», τó συναίσθημα τής ένότητας μέ τήν άνοιξη και τόν Θεό, ή μέ δ,τι λένε οι άνθρωποι Θεό, και μέ τήν φύση, είναι ένα βασικό στοιχείο όλων των θρησκειών και όλων των θρησκευτικών συναισθημάτων, έκτός κι αν είναι άρρωστα ή νοθευμένα. 'Ο Φρόντ τά απέκρουε. Λυπάμαι πού τó λέω, αλλά είχα τήν έντύπωση δτι στήν προσπάθειά του νά καταπιέσει τήν ίδια του τήν ζωντάνια, τήν ίδια του τή βιολογική ζωντάνια, έπρεπε νά περιορίσει τόν ίδιο του τόν έαυτό, έπρεπε νά «έξιδανικεύσει», νά κάνει μιá ζωή πού δέν τού άρεσε, έπρεπε νά παραιτηθεί. Είχα τήν έντύπωση, δτι κατά κάποιον τρόπο δέν μπορούσε νά δεχθ ή τήν έννοια πού κρύβεται πίσω άπό κάθε καλή θρησκεία. Μέ καταλαβαίνετε; Κάθε καλή θρησκεία. Ένωώ μ' αυτό τή βιολογική δραστηριότητα του οργανισμού, ή δποία άποτελεί ένα μέρος του σύμπαντος. 'Ο Φρόντ τó απέκρουε αυτό. Καί ξέρω πώς δέν τó χώνευε. Δέν τού άρεσε. Λοιπόν, ή εργασία μου έξελίχθηκε άκριβώς σ' αυτή τή κατεύθυνση. Στους σχιζοφρενείς π.χ. ή ροή και οι συγκινήσεις πού αισθάνονται αυτοί οι άνθρωποι είναι ή αντίληψη πραγμα-

τικῶν φαινομένων. Καὶ ὁ Φρόντ δὲν μπορούσε κατὰ κάποιο τρόπο νὰ τὸ παρακολουθήσει αὐτό. Ἡ ἐργασία του, πῆρε διανοητική μορφή. Καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου αὐτὸ ἦταν ἓνα μέρος ἀπὸ τὴ δυσμενῆ ἐξέλιξη ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Μπερδεύτηκε μὲ τὰ λόγια.

A: Δρ. Ράιχ, κάτι θέλατε νὰ πείτε γιὰ τὸν Φέντερν. Θυμᾶστε; Ἐνα ντοκουμέντο ποῦ ἀφορᾷ τὸν Φέντερν.

P: Ὁ, τὴν ὑπόθεση μὲ τὸν Φέντερν θὰ τὴν φτιάξω γραπτὰ. Πρέπει νὰ πῶ κάτι πάνω σ' αὐτά. Ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ τὸ κάνω ἐδῶ. Θὰ τὰ ἐκθέσω γραπτὰ καὶ τότε θὰ σᾶς στείλω τὸ ντοκουμέντο. Θᾶθελα νὰ φυλαχθεῖ μὲ ἀσφάλεια. Εἶναι μία ἰδιωτική ὑπόθεση, κάτι πολὺ ἰδιωτικὸ γιὰ μένα. Ἴσως νὰ τὸ φυλάξω μέσα σὲ ἓνα σφραγισμένο φάκελλο. Θᾶθελα νὰ καταγραφεῖ αὐτὸ τὸ ντοκουμέντο. Ἄν τυχόν συμβεῖ κάτι, μπορεῖ νὰ ἀνοιχθεῖ ὁ φάκελλος. Καταλαβαίνετε;

A: Μάλιστα.

P: Ἄν καμιά φορά βγοῦν δυσφημῆσεις καὶ συκοφαντίες, ἡ ἀπάντηση θάναί ἐκεῖ μέσα.

A: Ναι, βέβαια.

P: Ἀπάντησα στὴν ἐρώτησή σας γιὰ τὴ θρησκεία, τὸ πρόβλημα μὲ τὰ ὠκεάνια συναισθήματα;

A: Μάλιστα.

P: Ὁ Φρόντ ἦταν ἀγνωστικιστής. Ἦταν ἓνας ἐλευθερόφρονος. Ἀλλὰ μ' αὐτὸ δὲν λύθηκε τὸ πρόβλημα τῆς θρησκείας καὶ τῶν θρησκευτικῶν συναισθημάτων τῶν ἀνθρώπων. Δὲν βρίσκετε καὶ σεῖς ὅτι θᾶπρεπε σὲ λίγο νὰ τελειώνομε;

A: Μάλιστα.

P: Ἐχετε ἄλλες ἐρωτήσεις;

A: Μήπως θυμᾶσθε προσωπικὰ ἀνέκδοτα ἢ προσωπικὲς ἐμπειρίες;

P: Ἐννοεῖτε γιὰ τὸν Φρόντ;

A: Μικρὰ πράγματα, μάλιστα, τίς συνήθειές του...

P: Λοιπὸν, ποτὲ δὲν πρόσεξα τέτοια πράγματα. Σέρω, πῶς δὲν τοῦ ἄρεσε, δταν ἡ κόρη τοῦ Rie ἔκοψε τὰ μαλλιά της. Ἦρθε στὸ σπίτι μὲ κοντὰ μαλλιά. Αὐτὸ δὲν τοῦ ἄρεσε καθόλου. Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι φλυαρίες. Θέλετε πραγματικὰ ν' ἀκούσετε τέτοια;

A: Πιστεύω ὅτι οἱ φλυαρίες γιὰ τὸν ἱστορικὸ εἶναι ἐξαιρετικὰ σπουδαίες.

P: Εἶναι ἀνάγκη τώρα; Καλά, π.χ. ὑπῆρχε τὸ ἐρώτημα

αν η Άννα Φρόντ είχε καθόλου έρωτική ζωή. Αυτό ήταν ένα πολυσυζητημένο πρόβλημα. Πολλοί διεννέζοι ψυχαναλυτές, πίστευαν ότι ζούσε απέχοντας σεξουαλικά και το θεωρούσαν λυπηρό. Έγώ προσωπικά έχω την έντύπωση πως δεν ήταν καλό για την εξέλιξη της άγωγής των παιδιών. Κατά την άγωγή δημιουργούνται προβλήματα γεννητικότητας κι όταν μία από τις εξέχουσες προσωπικότητες στον τομέα της άγωγής ζει έτσι, έχει αυτό τις συνέπειές του. Κι αυτή ήταν η γνώμη των πιο πολλών. Άλλά εγώ δεν ξέρω τίποτα γι' αυτήν. Δεν θάθελα να εκφρασθώ πάνω σ' αυτό το θέμα. Με έννοείτε;

A: Μάλιστα.

P: Άλλα ανέκδοτα; Δεν ξέρω. Μιά φορά, όταν ήταν νέος γιατρός, ήρθε μεθυμένος στο σπίτι του ή τον έφεραν μεθυμένο σπίτι. Τέτοια πράγματα — άλλά εκείνος ποτέ δεν μιλούσε γι' αυτά. Ά, ναι, ανέλυε τα παιδιά του. Όταν το παιδί τά είχε κάνει άπάνω του, το ρωτούσε: «Γιατί το έκανες αυτό;» Δεν ήταν σαρκαστικός, άλλά χρησιμοποιούσε ένα δηκτικό άστείο για να θίξει κάποιον. Ήταν πολύ όξυς. Άπέναντί μου όμως ποτέ. Ποτέ! Άργότερα στα τελευταία χρόνια της δεκαετίας 1930 - 1940 είχε θυμώσει πολύ έναντίον μου, πάρα πολύ. Ω, ό Σιλμπέρερ. Ξέρετε ότι ό Σιλμπέρερ αυτοκτόνησε;

A: Μάλιστα.

P: Μετά από συνάντησή του με τον Φρόντ. Και ό Τάουσκ νομίζω έκανε το ίδιο. Ό Φρόντ συμπαθούσε πολύ την Έλενα Ντόυτς.

A: Ναι;

P: Του άρεσαν οι ώραιες γυναίκες. Ή πριγκίπισσα Βοναπάρτη ήταν π.χ. κείνο τον καιρό πολύ ώραία και ή Ντόυτς ήταν μία πολύ ώραία γυναίκα. Θέλετε ν' ακούσετε κι άλλα τέτοια κουτσομπολιά;

A: Ναι, βέβαια.

P: Θα ξέρετε βέβαια ποιός ήξερε πάντα το τελευταίο κουτσομπολιό. Το ψυχαναλυτικό κουτσομπολιό ήταν ή άδυναμία του Φένισελ. Έγραφε γράμματα, όπου κατέγραφε όσα έκανε ό ένας του άλλου. Το ξέρετε αυτό;

A: Όχι, αυτό δεν το ήξερα.

P: Ω, ναι, ενδιαφέρεσθε γι' αυτά τά πράγματα;

A: Μάλιστα.

P: Τότε μπορείτε να πληροφορηθείτε για τά προσωπικά

των ψυχαναλυτών. Δέν θάθελα νά μιλήσω γι' αὐτά. Ἐμένα δέν μοῦ ἄρεσαν. Κι ἀργότερα ἔγινε ὁ ἴδιος τὸ θῦμα τέτοιων ἱστοριῶν. Τὰ γράμματα τὰ ἔχω ἀκόμη. Εἶναι: πολὺς καιρὸς τώρα, δεκαοχτῶ χρόνια.

Α: Ναι, πιστεύω πῶς τὰ γράμματα θὰ μπορούσαν μετὰ ἑκατὸ χρόνια νάναί ἕνα σπουδαῖο ἱστορικό ντοκουμέντο.

Ρ: Ὡστε ἐνδιαφέρεσθε; Γιά πέστε μου μέχρι ποῖο σημείο ἐκτείνεται ἡ ἔρευνά σας, ὅταν λέτε Φρόυντ, ὅταν ἐκπροσωπεῖτε τὸ Ἄρχεῖο Σίγκμουντ Φρόυντ; Μέχρι ποῖο σημείο;

Α: Εἶναι δύσκολο νά πῶ. Στὴν ἀρχὴ περιοριζόταν τὸ ἀρχεῖο στὸν Φρόυντ καὶ μόνο στὸν Φρόυντ, ἀλλὰ δέν νομίζω πῶς μπορεῖ κανεὶς νά προσδιορίσει σαφῆ ὅρια.

Ρ: Σωστά. Δέν ὑπάρχουν ὅρια, γιατί ἡ ἐπιρροή του ἦταν τόσο μεγάλη. Σ' ἐμένα τὸν ἴδιο φαίνεται ἕμως ὅλη αὐτὴ ἡ περίοδος ἀρκετὰ νεκρή — βλῆ ἢ ὑπόθεση. Γιά μένα ἔχει σημασία μόνο ὅσον ἀφορᾷ τὰ δικὰ μου ὀφέλη, τὴν ἀρχικὴ μου ἐξέλιξη καὶ τὸν συγκινησιακὸ μου δεσμὸ μὲ τὸν Φρόυντ. Σήμερα ἕμως εἶναι μόνο μία ἀνάμνηση. Οἱ ψυχαναλυτὲς μὲ θεωροῦν ἀκόμα σὰν ἕνα ἀπ' αὐτούς. Ὅχι! Ὅχι! Θεωροῦμαι ἀκόμα σήμερα σὰν ψυχαναλυτῆς;

Α: Εἶναι δύσκολο νά πῆ κανεὶς. Βέβαια ὁ ἱστορικός σας ρόλος ἦταν σίγουρα ὁ ρόλος ἑνὸς ψυχαναλυτῆ.

Ρ: Ὁ, ναι. Ἀλλὰ ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια δέν ἔχω πιά καμία σχέση μ' αὐτὰ τὰ πράγματα. Δέν θάθελα νά μὲ θεωροῦνε ψυχαναλυτῆ. Ὅχι, γιατί περιφρονῶ τοὺς ψυχαναλυτὲς. Ὅχι, ἡ ψυχανάλυση εἶναι μία μεγάλη ὑπόθεση. Μόνο δέν ἔχω καμία σχέση μ' αὐτήν.<sup>(54)</sup> Εἴσαστε εὐχαριστημένος μὲ τὴν συνέντευξη;

Α: Μάλιστα, σὰς εὐχαριστῶ πάρα πολύ.

Ρ: Ἐλπίζω, νά...

Α: Καὶ μπορῶ νά φανταστῶ ὅτι ὅταν διαβάσετε τὸ ἀντίγραφο θὰ θυμηθεῖτε καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα.

Ρ: Ναι, μπορεῖ. Σὲ ἱστορικὲς ὑποθέσεις εἶμαι πολὺ προσεκτικός — κι ἔχω τὸν λόγο μου. Πιστεύω πῶς θὰ περάσουν ἑκατοντάδες χρόνια μέχρι νά βιώσουν ζωντανοὶ ἄνθρωποι τὴ θεωρία τοῦ Ἀσυνειδήτου καὶ τὴ θεωρία τῆς βιοενέργειας. Καὶ γιὰ νά προστατέψω αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη πρέπει νά προστατέψω τὸν ἑαυτὸ μου ἀπὸ τίς συκοφαντίες. Οἱ συκοφαντίες θὰ κρατήσουν ἀκόμα πολὺ — ἡ συκοφαντία τῆς γεννητικότητας.



ή συκοφαντία της ζωής, τὸ μῖσος ἐναντία στὴ ζωὴ — αὐτὸ θὰ κρατήσῃ ἀκόμα πολὺ. Ἐνα μέρος τῆς ἐργασίας μου εἶναι νὰ προστατέψω τὸν ἑαυτὸ μου ἐναντίον ὄλων αὐτῶν. Ὁ-λη ἢ ὑπόθεση εἶναι ἔξω ἀπ' τὴν ψυχανάλυση καὶ δὲν ἔχει σχέση μ' αὐτήν.

P: Μὲ ρωτήσατε γιὰ τὰ προσωπικὰ τῶν ψυχαναλυτῶν. Ὅχι γιατί θὰ μᾶς ἐνδιέφεραν τὰ προσωπικὰ ζητήματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ — σὰν γιατροὶ κι ἐπιστήμονες ἐνδιαφερόμαστε φυσικὰ — ἀλλὰ γιατί καθὼς ἤδη εἶπα, εἶχαν κάποια ἐπιρροή πάνω στὴν ἐξέλιξη τῆς ψυχανάλυσης<sup>(55)</sup>. Εἶναι ἕνα δύσκολο κεφάλαιο, καθόλου εὐχάριστο, ἀλλὰ νομίζω πὼς εἶναι ἀπαραίτητο. Ἐλπίζω νὰ καταφέρω νὰ μιλήσω πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα χωρὶς νὰ βλάψω πολὺ κανένα. Θὰ μπορούσα ἴσως νὰ τὸ ἀρχίσω μὲ τὰ ἑξῆς λόγια:

» Ὁ μέγας ἀνθρωπος, βλέπετε, ὁ πρωτοπόρος ποὺ ἀνακάλυψε ἢ ἔκανε κάτι, θρῖσκειται στὸ κέντρο τῆς δημόσιας προσοχῆς. Ὁ καθένας τὸν προσέχει τὸν κριτικάρει, ὁ καθένας θέλει νὰ ξέρει πόσες γυναῖκες εἶχε, ἀν ἦταν χωρισμένος ἢ ὄχι, πόσες φορές χῶρισε κ.λπ. κ.λπ. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ κάνουν τέτοιες ἐρωτήσεις καὶ ἐπιφυλάσσουν στὸν ἑαυτὸ τους τὸ δικαίωμα νὰ ἀνακατευθοῦν στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ πρωτοπόρου αὐτοῦ, κατὰ κύριο λόγο γιὰ νὰ βλάψουν, μένουν στὰ παρασκήνια. Αὐτὴ τὴ κατάσταση μπορῶ νὰ τὴ δώσω παραστατικὰ μὲ τὴν ἑξῆς εἰκόνα: Ὁ πρωτοπόρος εἶναι: σὰν τὸ θῆραμα σ' ἕναν ἀνοιχτὸ ἀγρὸ καὶ οἱ κριτικοὶ καὶ οἱ ἐχθροὶ του θρῖσκονται γύρω του κρυμμένοι μέσα στοὺς θάμνους. Μπορεῖ νὰ πυροβολοῦν ἀπὸ τίς ἐνέδρες τους, ἐνῶ αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἀμυνθεῖ. Ὁ Φρόντ ἦταν ἕνας τέτοιος πρωτοπόρος καὶ ξέρετε τί μεγάλο ἐνδιαφέρον εἶχε ὁ κόσμος γιὰ τὸν ἴδιο καὶ γιὰ τὴ ζωὴ του. Γιὰ νὰ προστατευθεῖ ἀποσύρθηκε. Μίλησα χθὲς πάνω σ' αὐτό. Ἐμενε στὸ σπ'τι. Μόνο σὲ λίγους ἐπέτρεπε νὰ τὸν ἐπισκέπτονται. Τὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ τὴν προφύλαγε ἐπιμελῶς. Ἀνάπτυξε τὴν θεωρία τῆς ἐξιδανίκευσης.

» Γύρω στὰ 1923 λοιπόν, ὅταν ἀνακάλυψα τὸ πρόβλημα τῆς γεννητικότητας στὴν νευρώση, εἶναι κι ἐγὼ ὁ ἴδιος πρωτοπόρος. Καὶ οἱ ἐχθροὶ — τότε δὲν ἦταν ἀκόμα ἐχθροὶ ἀλλὰ ἀντιλαιδάνονταν τὸν κίνδυνο. Ὅπως σὰς διηγῆθηκα χθὲς οἱ πιὸ πολλοὶ ψυχαναλυτὲς ὑπῆρξαν κι οἱ ἴδιοι κάποτε ἀσθενεῖς καὶ εἶχαν σεξουαλικὴ ἀνεπάρκεια. Αὐτὸ ἔπαιξε μεγάλο ρό-

λο. Ἀλλά ἡ ἐξέλιξι, δὲν θάταν τέτοια ἂν ἐγὼ δὲν εἶχα θίξεις τὸ πρόβλημα τῆς γεννητικότητος στὶς νευρώσεις. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τράβηξα ἔτσι τὴν προσοχὴ ἀπάνω μου. Θυμᾶμαι σχετικὰ μιὰ παρατήρησι τοῦ Θεόδωρου Ρέικ ὅταν ἔκανα τὴν πρώτη μου διάλεξι πάνω στὸ θέμα ὁ ρόλος τῆς γεννητικότητος στὴν αἰτιολογία τῶν νευρώσεων. "Ὅλοι οἱ διεννέζοι ψυχαναλυτὲς ἦταν παρόντες κι ἄκουγαν μὲ μεγάλη προσοχή. Καὶ τότε, γιὰ πρώτη φορά, ψυχράνθηκε ἡ συγκινησιακὴ ἀπόσπαιρα γύρω μου. Ὁ Ρέικ εἶπε ὅτι ὅσα εἶλεγα ἦταν τέλεια, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν θάθελα νάχω γράψει αὐτὸ τὸ βιβλίον". Αὐτὸ ἦταν τὸ σχόλιό του. Νομίζω ὅτι εἶναι χαρακτηριστικὸ γιὰ ὅλη τὴ κατάστασι,

· Περὶπου στὰ 1926, ὅταν δημοσίευσα τὴν ἐργασία μου γιὰ τὴν παιδικὴν γεννητικότητα καὶ τὴν πρώτη ἐφηβεία, ἔγρ-  
θαν σ' αὐτιά μου φήμες ὅτι εἶχα δῆθεν ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὶς ἀσθενεῖς μου. Αὐτὸ δὲν ἦταν ἀλήθεια. Ὁ Φέντερν ἦταν ἐκεῖνος πού διέδιδε αὐτὲς τὶς φήμες. Κι ἡ ἱστορία δὲν σταμάτησε, συνεχίστηκε στὰ κρυφά. Πότε ἀκουγε κανεὶς κάτι ἐ-  
δῶ καὶ πότε ἐκεῖ.

· Γιὰ νὰ σὰς ἐξηγήσω τὴν κατάστασι, ὅπως ἐξελίχθηκε γύρω στὰ 1932 — εἶχα δυσκολίες μὲ τὴν γυναῖκα μου, τὴν πρώτη μου γυναῖκα. Τὸ ξέρετε αὐτό;

Α: Μάλιστα.

Ρ: Ἦταν ἄρρωστη. Ἐπρεπε νὰ τὴν ἐγκαταλείψω. Καὶ σ' ἀντίθεσι μὲ τὸν Φρόυντ δὲν παραιτήθηκα ἀπ' τὴν ἰδιω-  
τικὴ μου ζωὴ. Ζοῦσα τὴν ἐρωτικὴ μου ζωὴ. Δὲν φοβόμουνα τὴν δημόσια γνώμη. Ὅταν λύθηκε ὁ δεσμὸς μὲ τὴν πρώτη μου γυναῖκα, πήρα μιὰν ἄλλη. Σήμερα κάτι τέτοιο εἶναι χω-  
ρὶς συζήτησι, παραδεκτό. Ἀλλὰ στοὺς «πολιτισμένους» διεν-  
νέζικους κύκλους ἦταν κάτι τέτοιο πολὺ ἀσυνήθιστο. Φερνό-  
μουν λοιπὸν τελείως ἀνοιχτά. Ὁ καθένας ἤξερε. Δὲν ἤ-  
μουν κανένας ἄσωτος, ἢ κατὰ κάποιον τρόπο χωρὶς ἠθικὲς  
ἀρχές, ἀνῆθικος. Ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεπα ποτὲ νὰ ἀποτελματω-  
θεῖ ἢ νὰ λερωθεῖ ὁ ὀργανισμὸς μου. Ξέρετε τί συμβαίνει: ὅ-  
ταν ἀπέχε: κανεὶς σεξουαλικὰ ἕνα μεγάλο διάστημα: Λερώ-  
νεται, μὲ θρώμικες φαντασίες, γίνεται πορνογραφικὸς, νευρω-  
τικὸς κ.λπ. Δὲν ἐπέτρεψα ποτὲ νὰ μοῦ συμβεῖ κάτι τέτοιο.  
**Μ α ρ α ἰ ν ε τ α ἰ κ α ν ε ἰ ς ὅ τ α ν ζ ε ἰ ἔ ν ἄ ν τ ι α σ τ ῆ φ ὄ σ η.** Φθίνει, ἀρρωσταίνει μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο. Δὲν ἐπέτρεψα ποτὲ νὰ συμβῆ αὐτό. Ἡ ζωὴ μου ἦταν ἕνα ἀνοιχτὸ μυστικὸ ἢ καλύτερα θῆλεγα ἦταν ἀνοιχτὴ

στόν καθένα. Ἀπεναντίας οἱ ἰδιωτικές ζωές τῶν ἄλλων ψυχαναλυτῶν ἦταν κρυφές κι ἀπόκρυφες. Μὲ τὴν ἀνάλυση ὁμῶς ξέραμε τί γινόταν. Σὰν ψυχαναλυτὴς ξέρεи κανεὶς καλά, ὅτι κάποιος πού ζεῖ μιὰ ζωὴ σεξουαλικά καταπιεσμένη ἢ παθολογικὴ ζηλεύει: ἐκείνον πού ζεῖ ζωὴ καθαρὴ κι εὐθεῖα. Ἀπ' τὴ ζωὴ μου δὲν ἀπόκρυφα ποτὲ τίποτα. Δὲν μιλοῦσα γι' αὐτὰ τὰ πράγματα κι οὔτε τὰ διατυμπάνιζα. Ἄλλὰ δὲν τὰ ἀπέκρυφα. Δὲν εἶχα τίποτα νὰ κρύψω. Ὅταν διακόπηκαν οἱ σχέσεις μου μὲ τὴν πρώτη μου γυναῖκα, πήρα μιὰ δευτέρα. Δὲν εἶμαστε παντρεμένοι κατὰ τὸ νόμο, ἀλλὰ ἦταν ἡ γυναῖκα μου. Ἦταν ἡ Ἐλσα Λίντενμπεργκ. Βλέπετε δηλαδή, ὅτι ἐνῶ ἐγὼ ζοῦσα τίς γεννητικές μου σχέσεις τελείως ἀνοιχτὰ οἱ ἄλλοι ἔμεναν κρυμμένοι. Νομίζω ὅτι δὲν θάπρεπε νὰ σὰς πῶ ὀνόματα, ἀλλὰ μπορῶ νὰ σὰς διαβεβαιώσω ὅτι συνέβαιναν στὰ κρυφὰ πολλὰ πράγματα καὶ πολλές φορές μ' ἓνα βρώμικο τρόπο. Θέλω νὰ παραθέσω μερικὰ γεγονότα πού προέρχονται ἀπὸ τὴ γεννητικὴ καταπόνηση μερικῶν ψυχαναλυτῶν χωρὶς νὰ ἀναφέρω ὀνόματα. Μὲ παρακολουθεῖτε;

Α: Μάλιστα.

Ρ: Ὑπῆρχαν περιπτώσεις, στὶς ὁποῖες ψυχαναλυτὲς μὲ τὴ πρόφαση μιᾶς ἐξέτασης τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, μιᾶς ἱατρικῆς ἐξέτασης, ἔβαζαν τὸ δάχτυλό τους μέσα στόν κόλπο τῶν πελατισσῶν τους. Αὐτὸ συνέβαινε πολὺ συχνά, τῶξερα. Ξέρετε, μία ἢ δύο φορές συνέβη νὰ ἐρωτηθῶ μιὰ ἀπ' τίς ἀσθενεῖς μου, τότε ἤμουν ὁμῶς εἰλικρινής. Διέκοπτα τὴν θεραπεία κι ἄφηνα τὴν ὑπόθεσι νὰ κρυώσει. Καὶ τότε ἀποφασίζαμε ἂν θάχαμε ἐρωτικές σχέσεις ἢ ὄχι. Μὲ ἐννοεῖτε;

Α: Μάλιστα.

Ρ: Ἦμουν σ' αὐτὸ τελείως εἰλικρινής. Μερικοὶ ψυχαναλυτὲς δὲν ἦταν, ὑποκρίνονταν. Προσποιούνταν, βεῖ δὲν συνέβαινε τίποτα καὶ μετὰ ἀντανίζανε τὴν ἀσθενῆ στὴ διάρκεια τῆς ἐπίσκεψης.

Α: Μάλιστα.

Ρ: Ἀπ' αὐτὴ τὴν συμπεριφορὰ ὄχι μόνον προέκυπταν δυσάρεστες καταστάσεις, ἀλλὰ καὶ τύψεις συνειδήσεως καὶ φθόνος ἐναντίον μου, γιατί ἐγὼ φερνόμουν ἀλλιῶς. Καὶ εἶναι βέβαια προφανές, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού ἀνακάλυψε τὴ λειτουργία τῆς γεννητικότητας στὴ νεύρωση καὶ πού ἐπεξεργάσθηκε τὸ πρόβλημα τῆς ἰκανότητας πρὸς ὄργανισμό, δὲν

μπορούσε ο ίδιος να ζή μιάν άρρωστη ζωή. Ένας άρρωστος οργανισμός έτσι κι άλλως δεν θάχε θρή το δρόμο προς αυτό το πρόβλημα. Μά φθονούσαν λοιπόν. Οί περιορισμένοι φθονούσαν αυτόν που δεν επέτρεψε στον έαυτό του να περιορισθί.

Συνήθως προσπαθούν οί άνθρωποι να σκοτώσουν τον πρωτοπόρο με τό να τον απομονώνουν, με τό να τον σπρώχνουν στη μοναξιά ή την έρημιά, ώστε να είναι αδύνατο να ζήσει με κανονική ζωή. Αυτό είναι μία δυνατότητα να τον βγάλουν απ' τη μέση. Κάτι τέτοιο έπαθε π.χ. ο Νίτσε. Έγώ λοιπόν δεν άφησα να μου κάνουν κάτι τέτοιο. Προσπάθησαν αρκετές φορές. Και τί έκανα εγώ για ν' αντιδράσω. Διέλυα τίς οργανώσεις που προσπαθούσαν να κάνουν κάτι τέτοιο. Μπορείτε να με παρακολουθήσετε;

Α: Όχι — τό τελευταίο δεν τό καταλαβαίνω.

Ρ: Δεν καταλαβαίνετε. Λοιπόν, πριν λίγο καιρό συνέθη π.χ. στη Νέα Υόρκη. Υπήρχε εκεί μία ομάδα από καμιά είκοσιπενταριά γιατρούς που άρχισαν να με θυμάζου και που πήραν άπέναντί μου μία μυστικιστική στάση. Μαζεύονταν γύρω μου. Έφτιαξαν αυτή τη προτομή μου και τη γύριζαν πάνω - κάτω τίς σκάλες μέσα στο σπίτι μου και μ' έκαναν άγιο. Η ζωή μου και ή ζωτικότητα μου διαταράχθηκαν μ' αυτό τον τρόπο. Έπρεπε να χωρίσω άπ' αυτούς τούς ανθρώπους. Αυτό την λατρεία δεν την ήθελα. Έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία να μείνω στη ζωή και να μπορέσω να συνεχίσω τά πειράματά μου και την επιστημονική μου εργασία από τό να έχω μερικούς όπαδούς. Σας τά λέω αυτά μόνο για να σας εξηγήσω την συμπεριφορά μου. Κι έτσι συμπεριφέρθηκα πάντα, όλα τά χρόνια. Οί άλλοι όμως δεν ήταν έτσι. Δεν θέλω να πώ, ότι ήταν θρώμικοι, αλλά ήταν ύποκριτές, ήταν απλούστατα ύποκριτές. Μά κατηγορήσαν π.χ. ότι παντρεύτηκα μία πρώτη άσθενή μου, την Άννα Πίνκ. Αυτό ή ύπόθεση, δεν τελείωσε καλά. Ό Ράντο παντρεύτηκε μία άσθενή του, την Έρμη. Άλλοι παντρεύτηκαν επίσης άσθενείς τους. Εν τάξει έως εδώ. Αλλά ή ύποκρισία, με την ύποσία γίνονταν πολλές θεραπείες, εδώ ήταν τό σφάλμα. Από κει πήγαζαν οί τύψεις συνειδήσεως. Και οί τύψεις συνειδήσεως προκαλούν, όπως ξέρετε, κακοθήη συμπεριφορά. Συκοφαντεί κανείς κάποιον άλλον, γι:ά να βγάλι τη νεύθυνη από πάνω του. Αυτό τό όνομά ζομε συκινησι:ακή πανούκλα. Είμαι βέβαιος ότι ό Φέν-

τερν και ο Τζούνς με παρουσίασαν στον Φρόυντ σαν ἀνήθικο ὑποκείμενο. Γιὰ τὸν Φέντερν εἶμαι τελείως σ' ἄγνοια, γιὰ τὸν Τζούνς δὲν ξέρω καλά.

» Εἶναι σφάλμα νὰ θεωροῦν οἱ πῶς πολλοὶ ψυχίατροι και ψυχαναλυτὲς τὴ κανονικὴ, τὴ φυσικὴ γεννητικὴ δύναμη σαν ψυχοπαθῆ, ἢ ὅταν συγγέουν ἓνα ὑγιᾶ, γεννητικὸ χαρακτήρα μ' ἓνα σχιζοφρενῆ, μόνον και μόνον ἐπειδὴ και οἱ δύο διαφέρουν σημαντικὰ ἀπὸ τὸ μέσο, θεωρακισμένο\*, νευρωτικὸ ἀνθρώπινο

---

\* Σ.τ.μτ : Θώρακας, θεωράκιση (Panzer, Panzerung). Ράιχ : Charakteranalyse. 1η Ἔκδοσις, Sexpol Verlag, 1933, σελ. 166 - 167.

«Ὁ χαρακτήρας εἶναι μία χ ρ ὀ ν ι α μεταβολὴ τοῦ Ἐ-  
γοῦ. τὴν ὄπλιν θὰ μπορούσε νὰ περιγράψει κανεὶς σαν ἄ π ο -  
σ κ λ ῆ ρ υ ν σ η. Εἶναι ἡ οἰσιαστικὴ βάση γιὰ τὸ νὰ γίνει  
χρόνιος ὁ χαρακτηροσπινὸς γιὰ τὴν προσωπικότητα τῶν ἀν-  
τιδράσεων. Ἡ ἔννοιά της εἶναι προφύλαξη τοῦ Ἐγὼ ἀπὸ ἔξω-  
τερικοὺς και ἰσχυροτέρους κινδύνους. Σαν προφυλακτικὸς ση-  
ματισμὸς πού ἔγινε χρόνιος τοῦ ἀξίζει ὁ χαρακτηρισμὸς «θω-  
ράκιση». Σημαίνει καθαρὰ περιορισμὸ τῆς ψυχικῆς εἰκηνισίας  
τοῦ ὅλου προσώπου. Αὐτὸς ὁ περιορισμὸς μετριάεται ἀπὸ μὴ  
χαρακτηρολογικὲς, δηλαδὴ ἀτυπικὲς σχέσεις πρὸς τὸν ἔξω κό-  
σμο πού μοῦζουν μὲ ἐπικοινωνίες πού ζεμειναν ἐλείφθεις σ' ἓνα  
κατὰ τὰ ἄλλα κλειστὸ σύστημα. Εἶναι «τρώπτες» στὸν «θώρα-  
κα» μῆσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες τὰ λιμπνιτικὰ και τὰ ἄλλα ἐνδια-  
φέροντα, ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασι, ἐκτείνονται πρὸς τὰ ἔξω  
σαν ψευδόποδα και μετὰ μαζεύονται πάλι μέσα. Τὸν θώρακα  
θᾶπτερε δμως νὰ τὸν φανταστεὶ κανεὶς σαν κινητὸ. Ὁ τρόπος  
ἀντιδράσεως του εἶναι τελείως συμφωνος μὲ τὴν ἀρχὴ ἀρεστὸ -  
δυσἀρεστο. Στὶ δυσἀρεστες καταστάσεις ἡ θεωράκιση μεγαλώνει  
ἐνὼ στὶ εὐχάριστες χαλαρώνεται. «Ὁ βαθμὸς τῆς χαρακτηρο-  
λογικῆς εἰκηνισίας, ἡ ἰκανότητα ἀνάλογα μὲ τὸν ἔξω κόσμον νὰ  
ἀνοίγεται πρὸς μίαν δεδομένην κατάστασι ἢ νὰ κλείνεται μπρο-  
στὰ σ' αὐτὴ εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ μίαν ρεαλιστικὴν και  
μίαν νευρωτικὴν χαρακτηρολογικὴν δομὴν». Σαν πρωτότυπο μιᾶς  
παθολογικῆς ἀκαμπτῆς θεωράκισης προκαλοῦν ἐντύπωση παραδει-  
γματος χάρις ὁ ἀψιθυμικὸς ἐμπροσθεμὸς καταναγκαστικὸς χα-  
κτήρας και οἱ σχιζοφρενεῖς ἰδιοτυπίες οἱ ὁποῖες βρίσκονται στὴν  
κατεβνθινὴ τῆς κατατοκικῆς ἀκαμψίας.

Ὁ χαρακτηρολογικὸς θώρακας προέκρινε σαν χρόνιον ἀποτέ-  
λεσμα τῆς ἀλληλοσπύγκρυνσης τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ὁρμῶν και  
τοῦ ἀπαγορευτικοῦ ἔξω κόσμου και παίρνει τὴ δύναμὴ του και τὴ  
συνεχῆ δικαιολογία τῆς ὑπαρξῆς του ἀπὸ τὶς ἐπικαιρες συγκρού-  
σεις ἀνάμεσα στὴν ὁρμὴν και στὸν ἔξω κόσμον. Εἶναι ἡ ἔκφρασις  
και τὸ ἄθροισμα ἐκείνων τῶν ἐπιδράσεων τοῦ ἔξω κόσμου πάνω  
στὴν ζωὴ τῶν ὁρμῶν, οἱ ὁποῖες μὲ συσσωρευσι και ποικτικὴ ὁ-  
μοιογένεια σχηματίσαν ἓνα ἱστορικὸ σύνολον. Αὐτὸ γίνεται ἀμέ-  
σως φανερὸ ἂν σκεφτοῦμε γνωστοὺς τύπους χαρακτήρων, ὅπως

Ξν. Ἄλλὰ δὲν θέλω τώρα νὰ μιλήσω πάνω σ' αὐτά, εἶναι πολὺ περίπλοκα. Θάθελα μόνο νὰ πῶ, ὅτι οἱ ψυχαναλυτὲς ἔδρασαν στὰ κρυφὰ γιὰ νὰ προδιαθέσουν τὸν Φρόυντ ἐναντίον μου — τὸν Φρόυντ πού εἶχε μαζί μου πολὺ καλὲς σχέσεις καὶ πού περίμενε πάρα πολλὰ ἀπὸ μένα. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ βρεθοῦν ντοκουμέντα πού τὸ ἐπιβεβαιώνουν αὐτό. Ἄν κάνω λάθος, λυπάμαι. Τότε ἐξετίμησα ἐσφαλμένα τὴν ὅλη κατάσταση, καταλαβαίνετε; Ἄλλὰ δὲν νομίζω ὅτι κάνω λάθος. Ἄν δὲν ὑπάρχουν ντοκουμέντα, τότε ἦταν ἀπλὲς φήμες καὶ φλυαρίες. Αὐτὴ ὅλη ἡ ἱστορία δὲν εἶναι περίπτωση μίσους, αἰσχροτήτας ἢ ἐπιθετικότητας, εἰδικὰ ἐναντίον μου. Εἶναι ἓνα γενικὸ φαινόμενο, πού μπορεῖ νὰ τὸ παρακολοθήσει κανεὶς παντοῦ. Ἄλλὰ οἱ ψυχαναλυτὲς δὲν διαφέρουν ἀπ' τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Δὲν ἀποτελοῦν ἐξαίρεση. Τὰ ἀναφέρω αὐτά γιὰ νὰ σᾶς δώσω ἓνα παράδειγμα τῆς σεξουαλικῆς κατὰστασης τῶν ψυχαναλυτῶν, πού φυσικὰ εἶχε ἀποφασιστικὴ ἐπίδραση στὴ σύγκληψη ἀπὸ μέρους τοὺς τῆς σεξουαλικῆς αἰτιολογίας τῶν νευρώσεων. Καταλαβαίνετε τί ἔννοῶ;

**A:** Μάλιστα.

**P:** «Ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι οἱ ψυχαναλυτὲς εἶχαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀνεπάρκειες, δὲν μπόρεσε ἡ μεγάλη κατάκτηση τοῦ Φρόυντ, δηλαδή ἡ ἀνακάλυψη τῆς σεξουαλικῆς αἰτιολογίας τῶν νευρώσεων νὰ ἐπιζήσει». Σᾶς διαβεβαιώνω, ὅτι τὸ ἴδιο πρόβλημα παρουσιάζεται σήμερα καὶ στοὺς Ὀργονοτικούς μὲ τὴ θεωρία τῆς γεννητικότητας. Δὲν τολμᾶνε νὰ τὸ ἀγγίξουν. Αὐτὲς οἱ θωρακισμένες χαρακτηρολογικὲς δομὲς δὲν ξέρουν τί νὰ τὴν κάνουν τὴν φυσικὴ γεννητικὸτητα. Μπορεῖ νὰ περάσουν καὶ πενήντα χρόνια μέχρι ν' ἀλλάξει αὐτὴ ἡ κατάσταση.

» Θέλω νὰ σᾶς δώσω κι ἄλλο ἓνα παράδειγμα. Ἡ δευτέρα γυναίκα μου, ἡ Ἐλσα Λίντενμπεργκ, ἦταν πολὺ ὠραία.

---

παραδειγματὸς χάφη «ὁ ἀστός», «ὁ ὑπάλληλος», «ὁ προλετάριος», «ὁ χαπάτης» κλπ. Τὸ μέρος ὅπου σχηματίζεται εἶναι τὸ Ἐγώ, ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ τμῆμα τῆς προσωπικότητας πού βρίσκεται σπὸ σπνοφο μεταξὺ τοῦ διοφισολογικὰ ἐνστικτώδους καὶ τοῦ ἔξω κόσμου. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν χαρακτηρίζομε σάν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἐγώ.

Αυτή είναι ή φωτογραφία της, εκεί άπέθαντε. Τό 1934 μέ συνόδευσε στό συνέδριο της Λουκέρνης. "Όταν τό σκέφτομαι σήμερα είναι πολύ άστειό. Άλλά για νά σάς δώσω μιάν είκόνα της στάσης των ψυχαναλυτών κείνης της έποχής: Έμμεναν σέ ξενοδοχεία, κάθονταν ώρες μέσα στις γεμάτες καπνούς σαλές των ξενοδοχείων κ.λπ. Έγώ όχι. Έγώ έμμεσα μέ την γυναίκα μου σέ μία σκηνή, στις όχθες της λίμνης της Λουκέρνης. Είχα μαζί μου ένα μαχαίρι: όπως συνηθίζεται στην κατασκήνωσι. Σήμερα δέν θάδρισκε κανείς τίποτα τό ιδιαίτερο σ' αυτό. Δεκαπέντε χρόνια άργότερα κυκλοφόρησε στή Νέα Υόρκη φήμη, ότι έγώ είχα τελείως τρελλαθεί στό συνέδριο της Λουκέρνης και ότι είχα στήσει μία σκηνή μέσα στην αίθουσα τού ξενοδοχείου και ότι γύριζα πάντα μ' ένα μαχαίρι. Δέν ξαίρω ποιός έβγαλε αυτή τή φήμη, αλλά κυκλοφορούσε τριγύρω και τελικά έφτασε και σ' αυτά μου. Είναι αλήθεια ότι έμμεσα σέ σκηνή, αλλά όχι μέσα στην αίθουσα τού ξενοδοχείου. Και είναι επίσης αλήθεια ότι είχα ένα μαχαίρι, αλλά όχι στό συνέδριο. Ξέρετε πώς παραφουσκώνονται αυτά. "Όταν εμφανίστηκε εκεί ή γυναίκα μου πήγαν πολλοί ψυχαναλυτές νά γνωριστούν μαζί της, όπως βέβαια κάνουν οί άντρες και προσπάθησαν νά κερδίσουν έπαφή μαζί της. Μόνο σεξουαλικά ύποσιτισμένα, πεινασμένα άτομα μπορούν νά κάνουν κάτι τέτοιο. Μ' έννοείτε;

**A:** Μάλιστα.

**P:** Μόνο ύποσιτισμένα, γεννητικά ύποσιτισμένα άτομα μπορούν νά κάνουν κάτι τέτοιο. Ένας γεννητικός χαρακτήρας, ένα κανονικό, ύγιές άτομο δέν τό κάνει αυτό. Δέν περνάει καν άπ' τό μυαλό του νά τό κάνει μ' αυτό τόν τρόπο νά τρέχει πίσω άπό μία γυναίκα. Δέν ήξεραν ότι ήταν ή γυναίκα μου, αλλά μόλις τό ανακάλυψαν, τραβήχτηκαν πίσω. Για νά τό διατυπώσω καθαρά: Ένας ανθρώπινος οργανισμός σάν τού ψυχαναλυτή είναι άδύνατο χρόνια έλόκληρα νά δουλεύει μέ την ανθρώπινη δομή, μέ τις όρμές, τις διεστραμμένες όρμές και τις ύγιεις όρμές, δέν μπορεί νά άσχολείται μ' αυτά, νά τά άποδέχεται, νά αισθάνεται ότι κι ό ίδιος ύπόκειται στην έπιρροή τους και νά τά άντέχη, άν δέν είναι ό ίδιος τελείως καθαρός, έντελώς και όργανιστικά ίκανοποιημένος, άν δέν ζει ό ίδιος μιά καλή ζωή. Λοιπόν, για τή πλειονότητα των ψυχαναλυτών τά πράγματα δέν ήταν έτσι. Κι αυτό είναι άποφασιστικό. Έδώ παρουσιάζεται ή δομή, ή χαρακτηρισολογική δομή, πού συνέβαλε στό νά καταστραφεί ή θε-

μελιώδης θεωρία του Φρόυντ, ή σεξουαλική αίτιολογία τῶν νευρώσεων. Ἰπεύθυνη γι αὐτὸ ἦταν ἡ χαρακτηρολογικὴ δομὴ. Οἱ ψυχαναλυτὲς ἀπομακρύνθηκαν ἀπ' τὴ φυσικὴ γεννητικὴ φύση. Καὶ γιατί ἀπομακρύνθηκαν; Δὲν μπορούσαν νὰ τὸ ἀντέξουν, οἱ δομὲς τους δὲν μπορούσαν νὰ τὸ ἀντέξουν. Δὲν νομίζω ὅτι ἀπέφευγαν γιὰ ἠθικοὺς λόγους. Σὲ μερικές περιπτώσεις ἡ ἀντίδραση ἦταν πορνογραφικὴ, σὲ ἄλλες ἀμυντικὴ, καταναγκαστικὰ νευρωτικὴ, σὲ ἄλλες πάλι ὑπῆρχε μία ἀρνηση νὰ ἔρθουν σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ πρόβλημα, ν' ἀσχοληθοῦν μ' αὐτό. Ἔχω δεῖ πολλές περιπτώσεις ἄλλων ψυχαναλυτῶν. καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι δὲν θίγουν τὸ γεννητικὸ πρόβλημα ἐνὸς ἀσθενοῦς. Αὐτὸ εἶναι γενικό. Τὸ ἤξερα ἀπὸ τὸ 1926, 1927 ἤδη, κι εἶχα συζητήσει τὸ θέμα μὲ τὸν Φρόυντ. Ἀλλὰ κείνη τὴν ἐποχὴ δὲν εἶχα ἀντιληφθεῖ, πόσο μεγάλο ἦταν τὸ μῖσος ἐναντίον σὲ κάθε τί κανονικό, φυσικό. Μπορεῖτε νὰ μὲ παρακολουθήσετε;

A: Μάλιστα.

P: Τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ φυσικοῦ, τὸ ἀρρωστο ἐναντίον τοῦ ὑγιεινοῦ εἶναι σήμερα ὁ κύριος τομέας τῆς ψυχιατρικῆς μου ἔρευνας. Ὀνομάζω αὐτὸ τὸ πρόβλημα σ υ γ κ ι ν η σ ι α κ ῆ π α ν ο ὄ κ λ α καὶ τὸ καταλαβαίνω σὰν βιολογικὸ πρόβλημα. Ἀλλὰ τότε δὲν ἤξερα τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά. Πολὺ ἀργότερα τὸ ἀντιλήφθηκα γιὰ πρώτη φορά. Ἀλλὰ πάντα ἀιφνιδιαζόμενος: «Γιατί, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, κυνηγᾶτε τὸ κανονικό, τὸ φυσικό;» Θυμᾶμαι πὺ πολὺ συχνὰ εἶχαμε συζητήσει τὸ θέμα. Ἀλλὰ ὁ Φρόυντ δὲν εἶχε νὰ πῆ τίποτα πάνω σ' αὐτό. Δὲν τὸ καταλάβαινε. Εἶχα κάπως τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ἤθελε νάχει σχέση μὲ τὸ θέμα. Δὲν ξέρω ἂν θέλετε νὰ μάθετε κι ἄλλα πάνω σ' αὐτό. Εἶναι ἓνα πολὺ σπουδαῖο ζήτημα. Δὲν ἦταν καμία προσωπικὴ ὑπόθεση — δὲν ἦταν φοβισμὸς καὶ δὲν ἦταν ὁ ἴδιος ἀρρωστος. Δὲν πιστεύω. Εἶχε μὰ πολὺ ζωντανὴ δομὴ. Πρόκειται: γιὰ κάτι πολὺ μεγαλύτερο. Θέλετε ν' ἀκούσετε τίποτε γι' αὐτό;

A: Μάλιστα.

P: Σίγουρα; Πηγαίνει πολὺ βαθειά. Δὲν ξέρω ἂν σᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ ὀργανομικὴ εἰκόνα τῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτήρα — ὁ «πυρήνας», τὸ «μεσαῖο στρώμα» καὶ ἡ «περιφέρεια». Αὐτὲς οἱ ἐννοιες προσφέρουν ἓνα πολὺ πρακτικὸ ἐργαλεῖο γιὰ τὴν ἐργασία μὲ τοὺς ἀσθενεῖς. Εἶναι ἓνα βιο - ενεργητικὸ ἐργαλεῖο. Τὸν ἀνθρώπινον χαρακτήρα δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἐννοήσει κανεὶς καλὰ μὲ ψυχανα-



λυτικά μέσα. Πρέπει να εφαρμόσει την χαρακτηριστική ανάλυση και την οργονοθεραπεία. Τα ανθρώπινα όντα στην εξωτερική τους εμφάνιση ζούν εξωτερικά με συγκινησιακό τρόπο. Έτσι; Για να φτάσει κανείς στο κέντρο, όπου βρίσκεται το φυσικό, το κανονικό, το υγιές, πρέπει να διαπεράσει αυτό το μεσαίο στρώμα. Και σ' αυτό το μεσαίο στρώμα υπάρχει, τρόμος, φρικιαστικός τρόμος, κι όχι μόνο αυτό — κόμα και φόνος. Όλα όσα προσπάθησε ο Φρόυντ να συμπεριλάβει κάτω απ' την έννοια της όρμης του θανάτου τα όρισε κανείς σ' αυτό το μεσαίο στρώμα. Πίστευε ότι αυτό είχε βιολογική αιτία. Αλλά δεν είναι έτσι. Είναι ένα τεχνητό προϊόν του πολιτισμού. Είναι μία δομική μοχθηρία του ανθρώπινου ζώου. Γι' αυτό πρέπει να περάσει κανείς από την κόλαση για να φτάσει σ' αυτό που ονόμαζε ο Φρόυντ. Έρωτα και σ' αυτό που εγώ λέω οργονοτική ροή (Orgonotische Strömung) ή πλάσματική διέγερση (Plasmatische Erregung), (ή βασική δράση πλάσματος του βιοενεργητικού συστήματος). Μέσα απ' την κόλαση πρέπει να περάσει κανείς! Κι αυτό ισχύει και για τον γιατρό και για τον ασθενή. Σ' αυτή τη κόλαση υπάρχει σύγχυση, σχιζοφρενής κατάσταση, μελαγχολική κατάθλιψη. Όλα αυτά τα έχω περιγράψει στην *χ α ρ α κ τ η ρ ο λ ο γ ι κ ή ἀ νάλυση*. Δεν χρειάζεται να τα επαναλάβω εδώ. Αλλά, κατ' αρχήν γιατί μιλάμε για την ζωϊκή δύναμη; Υπάρχει μόνο ένας λόγος: για να σ'ας δείξω, γιατί κανείς δεν τόλμησε ή δεν προσπάθησε να φθάσει στο βιολογικό κέντρο με το οποίο ασχολήθηκα εγώ κείνο τον καιρό. Πριν μπορέσει κανείς να φθάσει σ' αυτό το κέντρο πρέπει να αντιμετωπίσει μίσος, τρόμο και φόνο. Όλοι αυτοί οι πόλεμοι, όλο αυτό το χάος τώρα — ξέρετε τί είναι αυτά για μένα; Η ανθρωπότητα προσπαθεί να ξανακερδίσει το κέντρο της, το ζωντανό της, το υγιές της κέντρο. Αλλά πριν μπορέσει να το φτάσει πρέπει να ξεπεράσει αυτή τη φάση του φόνου, της ανθρωποκτονίας και της καταστροφής. Αυτό που ονόμαζε ο Φρόυντ όρμη της καταστροφής, το βρίσκει κανείς στο μεσαίο στρώμα. Ένας ταύρος μανιάζει και γίνεται καταστροφικός όταν καταπονηθεί σεξουαλικά, το ίδιο γίνεται και με τον άνθρωπο. Αυτό σημαίνει ότι πριν φθάσει κανείς στα αληθινά πράγματα — αγάπη, ζωή, ορθολογισμό, πρέπει να διαπεράσει την κόλαση. Αυτό έχει μεγάλη σπουδαιότητα για την κοινωνική ανάπτυξη. Δεν θέθελα τώρα να ασχοληθώ πιο πολύ μ' αυτό το ζή-

τημα, αλλά ήθελα νά εξηγήσω γιατί οί ψυχαναλυτές άρνήθησαν νά λάβουν θέση πάνω στην έργασία μου. "Αν είχα άντιληφθεί καλά τίς συνέπειες, δέν θάχα ούτε ό ίδιος άνακατευθεί. Δέ θέλω νά παριαυτολογώ, καταλαβαίνετε. Κείνο τόν καιρό έπρεπε νά μήν είχα άνακατευθεί. Τώρα δέν γίνεται πιά. Έχω γκρεμίσει τίς γέφυρες πίσω μου. Όταν κοιτάζω πίσω τό καταλαβαίνω. Είναι πολύ επικίνδυνο. Η θωράκιση, βλέπετε, έσο άβολο και κακό πράγμα και νάναί, είναι ένα προστατευτικό σύστημα και κάτω από τίς σημερινές κοινωνικές και ψυχολογικές συνθήκες είναι καλό για κάθε άτομο νά την έχει. Διαφορετικά δέν θά μπορούσε κανείς νά επιζήσει. Αυτό προσπαθώ σήμερα νά διδάξω στους μαθητές μου.

» Τούς λέω, ότι χαίρομαι πού δέν τά καταφέρνουν νά διαπεράσουν αυτή την προστατευτική θωράκιση, γιατί οί άνθρωποι πού μεγάλωσαν μ' αυτή τή δομή, έχουν συνηθίσει νά ζούν μ' αυτήν. Δέν θά μπορούσαν άλλιώς νά λειτουργήσουν, καταλαβαίνετε. Θά περάσουν πάρα πολλά χρόνια — δεκαετίες, εκατονταετίες ίσως, δέν ξέρω — μέχρι νά μεγαλώσουν νέες γενεές, μέ διαφορετικές δομές. Άλλά ένα είναι έξω από κάθε άμφιβολία: στον σημερινό κόσμο τό νά διαπεράσουμε όλες τίς θωρακίσεις, θά σήμαινε χάος. Όλοκληρωτικό χάος! Παντού φονικό! Έδώ υπάρχει ένα όρθολογικό στοιχείο. Κι ό λόγος πού είχα δυσκολίες μέ τούς ψυχαναλυτές ήταν ότι δέν υπήρχε μόνο τό δομικό στοιχείο, αλλά όπως είπαμε και τό όρθολογικό. Έτσι ήξερα πού βρισκόταν ό κίνδυνος. Άλλά οί ψυχαναλυτές άρνούνταν ακόμα και νά έξετάσουν τό πρόβλημα. Καταλαβαίνετε τί θέλω νά πώ; Οί δομές τους δέν τούς επέτρεπαν νά καταλάβουν πραγματικά τό όρθολογικό. Οί καταπιεσμένες δομές τους τούς έκλειναν τό δρόμο πρós τό πρόβλημα σαν σύνολο. Δέν μπορούσαν νά τό άντιληφθούν γιατί μισούσαν τό φυσικό. Μ έ χ ρ ι σ ή μ ε ρ α δ έ ν ύ π ά ρ χ ε ι σ τ ή ν ψ υ χ α ν ά λ υ σ η, γ ε ν ν η τ ι κ ό τ η τ α. Τό ξέρετε αυτό. Θά σας πώ και κάτι άλλο ακόμα. Δέν ύ π ά ρ χ ε ι π ο υ θ ε ν ά, ο υ τ ε σ τ ή ν ί δ ι α μ ο υ τ ή ν ό ρ γ ά ν ω σ η. Τό πρόβλημα άπλούστατα δέν λύνεται.

» Αυτό ήταν δηλαδή τό φόντο τής κατάστασης, τό πραγματικό φόντο. Άλλά τότε δέν τ'έξερα. Κανείς δέν τ'έξερε. Μόνο άργότερα διαπιστώθηκε. Ζούσα μία όπως θάλεγα έξαιρετικά ύγιή γεννητική έρωτική ζωή. Δέν επέτρεπα σε κανένα νά μου κατατουρανθήσει τή συγκινησιακή μου ύγεία. Οί

ψυχαναλυτές δέν τό καταλάβαιναν. Μ' έννοείτε; Δέν έκανα ζωή έκφυλη. Δέν έκανα τίποτα άνήθικο. Γενικά ήμουν πάντα καθαρός και σαφής. Είχα πάντα τή γυναίκα μου. Αύτοί όχι. Αύτοί ζούσαν παντρεμένοι, αύτοί μισούσαν. Έγώ διέλυσα τό γάμο μου μόλις άπειλούσε νά καταστρέψει τήν εργασία μου. "Όταν δέν μπορούσα πιά νά τό ύποφέρω σηκώθηκα κι έφυγα. Κι αυτό τούς φαινόταν άδύνατο. Λοιπόν αυτό είναι τό φόντο τής συκοφαντίας. Σας φτάνουν αυτά μέχρι εδώ; Έχετε τίποτε έρωτήσεις;

Α: Καταλαβαίνω ότι δέν θέλετε νά μπειτε σέ λεπτομέρειες.

Ρ: "Ω, ναι, θέλω νά μπώ σέ λεπτομέρειες αλλά μόνο σέ αντικειμενικές λεπτομέρειες.

Α: Χθές αναφέρατε τόν Τζόουνς. Πιστεύω, ότι αυτό είχε μία κατευθειαν επίδραση πάνω...

Ρ: "Ω, ναι, φυσικά. Ο Τζόουνς ήταν ένας βλως διόλου καταταυραντισμένος έγγλέζος, καταλαβαίνετε. Και συχαινόταν τόν τρόπο ζωής μου. "Όταν λάβει κανείς ύπ' όψη του τά γεγονότα τής Λουκέρνης, είναι πολύ πιθανό ότι προδιέθετε μέ μηχανορραφίες τόν Φρόυντ έναντίον μου. Πιστευε ότι ήμουν ψυχοπαθής. Οι ψυχαναλυτές δέν μπορούν νά διακρίνουν τό ύγιές άπ' τό άρρωστο. Γι' αυτούς ήμουν λοιπόν ψυχοπαθής.

Α: Και ό Ράντο; Τί ρόλο έπαιζε ό Ράντο;

Ρ: "Α, αυτό... δέν ξέρω άν έπρεπε νά μιλήσω πάνω σ' αυτό, αλλά θα σας διηγηθώ τήν ιστορία. Έγινε ως έξης: ή γυναίκα του ή Έμμη κι έγώ είχαμε μία πολύ δυνατή γεννητική σχέση. Δέν συνέβη ποτέ νά είχαμε οι δυό μας μία γνήσια έρωτική πράξη αλλά χορεύαμε πολύ μαζί και είχαμε πολύ δυνατή έπαφή. Και ό Ράντο ζήλευε.

Α: Και μετά έκανε έναντίον σας μία μηχανορραφία;

Ρ: Μάλιστα. Αύτός ήταν πού έβγαλε τό 1934 αυτή τή φήμη. Άρχισε νά διαδίδει ότι ήμουν σχιζοφρενής. Αύτός άρχισε πρώτος. Κι ό Φένισελ τό άρπαξε. Η φήμη έλεγε ότι είχα κάνει σέ ψυχοθεραπευτήριο. Αυτό δέν ήταν άλήθεια. Ποτέ δέν βρέθηκα εκεί, τούναντίον, ό Φένισελ ήταν πού έπαθε νευρικό κλονισμό. Ό Φένισελ έμεινε τρεις βδομάδες σ' ένα ψυχοθεραπευτήριο μετά τόν νευρικό κλονισμό του. Αύτός ό κλονισμός ήταν τό αποτέλεσμα του αποκλεισμού μου από τήν ψυχαναλυτική κοινωνία. Δέν τόν ανέφερα ποτέ μέ τό όνομά του, αλλά διηγήθηκα όλη τήν ιστορία στήν χ α ρ α

κ τ η ρ ο λ ο γ ι κ ή ἀ ν ά λ υ σ η, στην τρίτη έκδοση. Ποτέ δεν εκφράσθηκα δημόσια πάνω σ' αυτό, γιατί ήξερα ότι ήμουν άρχειά δυνατός να το ξεπεράσω. Ο Ράντο άρχισε δλη την υπόθεση λόγω της Έμμη. Και κατά τα συνηθισμένα άρπαζαν την υπόθεση άμέσως ο Φένισελ και άλλοι. Έκράτησε πολύν καιρό μέχρι να άπαλλαγώ άπ' αυτό. Η φήμη έφθασε στην Άμερική ένα χρόνο πριν από μένα. Ο καθένας νόμιζε ότι είμαι ψυχωτικός. Αυτή ήταν ή τιμωρία μου για την ανακάλυψη της λειτουργίας του όργανου.

» Όπως είπα και προηγουμένως: Οι ψυχαναλυτές δεν τολμούν ν' άσχοληθούν με το θέμα. Αυτό το «άπαγορεύεται το άγγίξειν» παρουσιάστηκε πολύ καθαρά στο χειρισμό των άρχειων Φρόντ. Δεν ξέρω αν το γνωρίζετε. Ο Φρόντ κλειδώθηκε στο άρχειο. Κανείς δεν θέλει να άσχοληθεί με φροϋδικά προβλήματα, καταλαβαίνετε. «Θά πρέπει να τα κλειδώσει κανείς εκατό χρόνια. Ν' άποφασίσει ή δεύτερη ή ή τρίτη γενιά μετά από μās. Δεν θέλομε να χουμε καμιά σχέση μ' αυτά.»<sup>(56)</sup> Αυτό δε θά το πιστέψετε, αλλά είναι πέρα από κάθε άμφιβολία: Όταν πήγε ή γραμματέας σας στη διβλιοθήκη του Κογκρέσσου για να επιβεβαιώσει την παραλαβή των ντοκουμέντων, έλαβα εγώ σαν άπάντηση την διαβεβαίωση, ότι ή άλληλογραφία μου με τον Φρόντ ή περί Φρόντ θά μείνη κλειδωμένη για εκατό χρόνια. Άλλά αυτό δεν μ' ενδιαφέρει καθόλου. Δεν είχα ποτέ τη πρόθεση να σφραγίσω την άλληλογραφία μου εκατό χρόνια. Τούναντίον, θά την δημοσιεύσω 300 ζω. Δεν υπάρχει τίποτα να κρύψω. Θά τους πείτε ότι σās λέω;<sup>(57)</sup>

**A: Μάλιστα.**

**P:** Όλοι θέλουν να δάλω κατά μέρος τον Φρόντ και 3-λα 3σα έχουν σχέση μαζί του. Κανένας δεν θέλει να άσχοληθεί μ' αυτόν σωστά, ολοκληρωμένα. Κανείς δεν θέλει να άρθει σ' έπαφή με το θέμα. Δεν θέλουν να ξέρουν τίποτα. Αυτό είναι ένα βασικό ανθρώπινο χαρακτηριστικό που παρουσιάζεται παντού στη ψυχιατρική. Το πρόβλημα της εφηβείας, το πρόβλημα των νέων — κανείς δεν άσχολεύεται. Βλέπετε τη σχέση; Ο ίδιος ο Φρόντ παραμέρησε ένα μεγάλο μέρος άπ' την ίδια του την πραγματική όντότητα κι άπό τις ανακαλύψεις του. Η πίεση της συγκινησιακής πανούκλας είναι υπερβολικά μεγάλη κι επικίνδυνη για να την άντέξει κανείς.

**A: Μάλιστα.**

P: Έτσι λοιπόν, τελειώσαμε μ' αυτό.

Όταν μεταξύ 1927 και 1930 εργαζόμουν στα σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές ομάδες της Βιέννης οι ψυχαναλυτές είπαν ότι ήμουν κομμουνιστής (58). Αυτό ήταν για τους έχθρους μου ένα χρήσιμο όπλο, καταλαβαίνετε. Δεν ήμουν κομμουνιστής. Δεν ήμουν μαρξιστής. Καταλάβαινα τον Μάρξ, αλλά έβλεπα ότι ο μαρξισμός δεν έφτανε για να λυθούν τα προβλήματα, όπως το έχω αναπτύξει και στα βιβλία μου. Άλλά οι ψυχαναλυτές είχαν κιόλας αρχίσει να φοβούνται τις «κοινωνικές επιπτώσεις». Άν ήξερα πού θά οδηγούσε θά φοβόμουν κι εγώ. Άλλά παρ' όλα αυτά, βλέπετε, δεν το έκανα. Ήμουν αποφασισμένος να μελετήσω το πρόβλημα στη ρίζα του. Είχαμε το πρόβλημα του γάμου, την παιδική γεννητικότητα, την εφηβεία, την κατάσταση των νέων. Αυτά είναι τα κυριώτερα σημεία ψυχικής και πνευματικής ύστεινης. Κι άπάνω σ' αυτά δουλεύω ακόμα. Άλλά αυτή τή φορά σ' ένα πολύ βαθύτερο επίπεδο, πολύ βαθύτερο. Δεν δουλεύω πιά στο ψυχαναλυτικό επίπεδο. Σήμερα έχουμε τή βιολογία.

Τώρα για τους κομμουνιστές: δεν ήμουν ποτέ κομμουνιστής με τήν κοινή έννοια. Η ο τ έ δ ε ν ύ π η ρ ε ε ν α ς π ο λ ι τ ι κ ό ς κ ο μ μ ο υ ν ι σ τ ή ς. Θάθελα να το τονίσετε αυτό. Ω, ναι, δούλεψα στην οργάνωση. Συνεργάστηκα μαζί τους (59). Ήμουν πεισμένος ότι ο καπιταλισμός είναι κακό πράγμα, αλλά σήμερα δεν πιστεύω πιά, ότι ή άθλιότητα προήλθε από τον καπιταλισμό. Η άθλιότητα είναι πιό παλιά άπ' τον καπιταλισμό. Μ' όλα τα μέσα προσπάθησα να εισαγάγω τήν ψυχολογία κι ιδιαίτερα τήν αναλυτική ψυχολογία στην κοινωνιολογία. Και είχα επιτυχίες. Δεν ήμουν φυσικά μόνος. Ο Μπέρνφελντ άρχισε τήν προσπάθεια γύρω στα 1925, αλλά παραιτήθηκε. Έγώ συνέχισα τό 1927. Στην Αυστρ'α συνεργάστηκα με τους κομμουνιστές, αλλά ήμουν στην εργατική βοήθεια. Στην Γερμανία άνήκα στους σοσιαλιστές γιατρούς μ' επικεφαλής τόν Σίμμελ. Με τό κομμουνιστικό κόμμα συνεργάστηκα λόγω των νέων νόμων στη Ρωσία — των νόμων περί οίκογενείας (60). Ο Φρόυντ ήτον βλως διόλου ύπερ. Σήμερα βλως είναι ύπερ, έκτος των ρώσων πού έχουν καταργήσει πρό πολλού αυτούς τους νόμους. Κατά κάποιον τρόπο έχει διασπασθή ο κόσμος. Βλέπετε, λίγο πριν τό 1930 ύπήρχε ή τάση να ενώ-

σουν την Ψυχολογία και τον Μαρξισμό ή την Ψυχανάλυση και τον Μαρξισμό<sup>(61)</sup>.

A: Μάλιστα.

P: Άλλά η Ένωση δεν πέτυχε. Η Ρωσία εκφυλίστηκε, Ο Κομμουνισμός-Μαρξισμός εκφυλίστηκε σε σ'αλινισμό και ιμπεριαλισμό. Τη φρουδική σκέψη τη βρίσκουμε σήμερα στις ΗΠΑ — έννοω στην ψυχολογία κ.λπ. Με καταλαβαίνετε;

A: Μάλιστα.

P: Τώρα στέκονται αντιμετώπια τὸ ένα στοῦ ἄλλο, δηλαδή ὁ οικονομιστικὸς τρόπος σκέψης καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀνθρώπινης δομῆς, τῆς ἀνθρώπινης βιολογίας. Ἔτσι τὸ βλέπω ἐγώ. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ ἐγιναν οἱ συζητήσεις μὲ τὸν Φρόυντ. Συμφωνούσαμε στοῦ ὅτι ὁ οικονομιστικὸς τρόπος σκέψης μόνος του δὲν μπορεῖ νὰ λύσει τὸ πρόβλημα. Ἐχει φυσικὰ πολὺ μεγάλη σημασία νὰ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι νὰ φᾶνε, νὰ ἔχουν σπῆτι καὶ ἀσφάλεια. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν λύνει τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης δομῆς ἢ τῆς παραμόρφωσης τοῦ χαρακτῆρα. Πρῶτα πρέπει νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ἀσφαλῆς οικονομικὴ βάση, μετὰ μπορεῖ νὰ προχωρήσει κανεὶς στὴν προσπάθεια νὰ ἀλλάξει τὴν ἀνθρώπινη δομὴ. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ εἶχαμε ἐντελῶς τὴν ἴδια γνώμη, κι ὁ Φρόυντ ἦταν ἐνθουσιασμένος. Αὐτὸ τοῦ φαινόταν ἐξαιρετικὰ σπουδαῖο. Ἀλλὰ τότε ἤρθε ὁ Φέντερν. Ἦταν ἕνας MODJU. Ὁ Φέντερν ἦταν ἕνας ψυχαναλυτικὸς MODJU. Μὲ τὸν γάμο του ἦταν πολὺ δυστυχισμένος, ἀλλὰ ἦταν ἕνας πολὺ καλὸς σύζυγος. Κρεμόταν πάνω στὴ γυναίκα του κ.λπ. Κι ἦταν καὶ ἄνθρωπος τῆς Κουλτούρας. Συνήθιζε νὰ διαβάζει στοὺς ἀσθενεῖς τοῦ Γκαίτε.

A: Εἶχε ἡ γυναίκα του ἐπίδραση πάνω του;

P: Δὲν ξέρω. Εἶχα πάντα τὴν ἐντύπωση ὅτι κι αὐτὸς ἦταν ἕνας πολὺ ζωτικὸς ἄνθρωπος. Πάντα ἡ ἴδια ἱστορία. Ὁ ἄντρας ἦταν ζωτικὸς, ἡ γυναίκα στεκόταν κατὰ κάποιο τρόπο ἀπέξω. Οἱ ἄντρες ἔκαναν ἐπενδύσεις σ' αὐτὲς κι αὐτὲς φθονοῦσαν τότε καὶ μισοῦσαν ἄλλους ἄλλους δὲν ἔκαναν σ' αὐτὲς ἐπενδύσεις. Πότε προσχωρήσαμε στὴν ψυχαναλυτικὴ κίνηση;

A: Ἀπὸ τὸ 1931 ἄκουγα ψυχαναλυτικὲς παραδόσεις.

P: Εἰσθε τώρα μέλος τῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας;

A: Μάλιστα.

P: Στὴν Ν. ὸόρκη;

A: Μάλιστα.

P: Μπορῶ νὰ σᾶς ρωτήσω κάτι; Ἐχετε προσφωνήσει

αυτήν έδω τήν συνέντευξη μέ κανέναν από τό προεδρείο τής Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας;

A: Τί έννοεῖτε δηλαδή — προσυμφωνήσε;

P: Νάχετε προσυμφωνήσει τί θέματα θά συζητήσουμε;

A: Ἔνας ἦ, δύο, νομίζω, ἤξεραν ὅτι σχεδίαζα μία συνέντευξη μαζί σας.

P: Ποιοί;

A: Νομίζω ὅτι τόπα στόν Χάρτμαν καί στόν Κρόνολντ.

P: Ξέρετε, ὅτι ὁ Κρόνολντ ἦταν ἕνας ἀπό τούς φοιτητές μου.

A: Μάλιστα.

P: Αὐτός εἶναι πολύ έντιμος, ἀλλά ὄλοι μ' ἐγκατέλειψαν.

Μέ παράτησαν ὄλοι.

A: Λένε ὁμως γιά σας, ὅτι εἴσθε ἕνας πολύ καλός ψυχαναλυτής.

P: Δέν ξέρουν ἄλλοι ψυχαναλυτές τίποτα γι' αὐτή τή συνέντευξη; Δέν ρωτᾶνε; Ξέρουν ὅτι συνεργάζομαι μαζί σας;

A: Ναι, φυσικά. Ἀλλά δέν ένδιαφέρονται πραγματικά.

P: Ἀλήθεια;

A: Μάλιστα.

P: Θυμάσθε τί εἶπα χθές γι' αὐτή τή βασική ζημία πού προξενεῖται στόν ἄνθρωπο, ἀπ' τή παιδική ἡλικία κιόλας. Ἀκριβῶς αὐτό εἶναι — αὐτή ἡ ἀδιαφορία Κ α ν ε ἶ ς δ ἔ ν ἐ ν δ ι α φ έ ρ ε - α : Δ ἔ ν μ π ο ρ ο ὦ ν ν ἄ ἐ ν δ ι α φ ε ρ θ ο ὦ ν. Τ ὁ π ρ ω τ ὅ π λ α σ μ α δ ἔ ν σ π ι θ ο θ ο λ ἄ ε : π ι ἄ. Ὡ, τό συναντᾶμε παντοῦ αὐτό. Εἶναι ἀνάμεσά μας. Εἶναι παντοῦ, παντοῦ Ἰππὴρξαν τίποτε ἀντιδράσεις ἐπειδή δημοσίευσα τὰ νύκτουμένα;

A: Ὡ, ὄχι.

P: Ὑπάρχουν μερικοί κακοί ἐχθροί στήν ψυχαναλυτική ἐταιρεία. Ὁ Νούνμπεργκ εἶναι ἕνας ἀπ' αὐτούς (62). Ὑπάρχουν καί πάρα πολλοί φίλοι, ἀλλά δέν ἀσχολοῦνται μ' αὐτά. Πέστε μου, ἔχουν καταλάβει αὐτοί οἱ ἄνθρωποι κάθε φορά πού ἡ ὀργανωτική εξέλιξη τής Φρουδικῆς ἐπιστήμης ἐπαιρνε τόν ἕνα δρόμο, ἡ ἐπιστημονική τής εξέλιξη ἐπαιρνε τόν ἄλλο;

A: Δέν νομίζω ὅτι τόχουν καταλάβει αὐτό.

P: Βλέπετε, δέν τόχουν καταλάβει! Κοιτάζετε, δέν ξέρω ἂν έννοεῖτε καλά τί θέλω νά πῶ. Ξέρετε ποῖος κρατάει στή ζωῆ καί ποῖος δουλεύει τήν θεωρία τής λίμπιντο; Καί ποῖος τήν ἀνάπτυξε παρὰ πέρα; Θεωρῶ τόν ἑαυτό μου ὡς

τόν μόνο πού τόκανε αυτό. Κανείς άλλος. Μ' έννοείτε; Θά-  
 θελα νά τό γράψετε έτσι ακριβώς. Έχω κάποιο δικαίωμα  
 σ' αυτό. Δέν είμαι ψυχαναλυτής (63). 'Η ψυχανάλυση δέν  
 μέ ενδιαφέρει. Δέν έχω τίποτα έναντίον της. Δέν της κρα-  
 τάω κακία, όχι. "Όλα είναι νεκρά και κρύα. 'Αλλά ένα είναι  
 φανερό και θάπρεπε έδω νά τό ξεκαθαρίσωμε. Πάνω σ' αυτό  
 συζήτησα πολύ και μέ τόν Φρόυντ. Έννοώ τή σχέση μεταξύ  
 τού ποσοτικού και τού ποιοτικού. Για κείνον μία από τις με-  
 γαλύτερες ανάκαλύψεις του ήταν τό ότι μία ιδέα δέν είναι  
 δραστική από μόνη της, αλλά επειδή έχει μία όρισμένη κά-  
 θεξη ενέργειας, δηλ. μία όρισμένη ποσότητα ενέργειας πού  
 είναι δεσμευμένη άπάνω της. Έκει είχε συσχετίσει τό ποσο-  
 τικό μέ τό ποιοτικό. Τό ίδιο έκανε όταν ισχυρίστηκε ότι ή  
 νεύρωση, έχει ένα σωματικό πυρήνα. 'Αλλά τό ποσοτικό, ή έ-  
 πιτική γωνία της ενέργειας, υπήρχε μόνο σαν παράσταση.  
 Δέν είχε καμία πραγματικότητα. Ένώ ή ψυχαναλυτική όρ-  
 γάνωση ανέπτυξε τήν ποιοτική άποψη, δηλαδή τις ιδέες, τις  
 μεταξύ τους σχέσεις κ.λπ. άσχολήθηκα έγώ μέ τήν ενέργεια.  
 Έπρεπε νά μείνω προσκολλημένος στην θεωρία της λίμπιντο,  
 όχι μόνο γιατί ήταν όρθή, αλλά γιατί τήν χρειαζόμουν, κατα-  
 λαβαίνετε. Τήν χρειαζόμουν σαν έργαλείο. 'Οδηγούσε στό φυ-  
 σιολογικό πεδίο. Δηλαδή αυτό πού ό Φρόυντ όνόμαζε Λίμ-  
 πιντο δέν ήταν μία χημική ούσια (64), αλλά μία κίνηση τού  
 πρωτοπλάσματος. Μπορείτε νά μέ παρακολουθήσετε;

A: Μάλιστα.

P: "Όταν μία άμοιβάδα θέλει νά φθάσει κάτι, εκτείνε-  
 ται. Είναι έτσι; "Όταν φοβάται, τί κάνει τότε; Μαζεύεται.  
 Μαζεύεται πίσω στον έαυτό της. Είναι έτσι; Βλέπετε, αυτή  
 ήταν ή θεωρία της λίμπιντο, όπως τήν έχω αναπτύξει σαν  
 μία πραγματική φυσιολογική λειτουργία. Και σαν άποτέλε-  
 σμα αυτού έγινε ή ανακάλυψη της 'Όργανοενέργειας (65).

» Πάνω σ' αυτό πρέπει νά πω μερικά πράγματα: δέν πι-  
 στεύω ότι υπάρχουν πολλοί ψυχαναλυτές πού μπορούν σωστά  
 νά εκτιμήσουν τή σημασία πού έχει τό μεγάλο κατόρθωμα  
 τού Φρόυντ — ή ανακάλυψη μιās ψυχικής ενέργειας. Δέν  
 πιστεύω νά υπάρχουν πολλοί πού καταλαβαίνουν τή σημασία  
 του. Είπα χθές, γιατί συμβαίνει αυτό. Λίγοι μόνο έχουν μά  
 φυσικοεπιστημονική εκπαίδευση ή τήν Ικανότητα νά σκέφτον-  
 ται μέ φυσικοεπιστημονικές έννοιες. Δέν έννοώ μόνο τήν φυ-  
 χολογική σκέψη, αλλά κάτι πού πάει πιά πέρα. 'Ο Φρόυντ  
 ήταν μ' αυτή τήν έννοια ένας φυσικός επιστήμονας. Σκεφτό-



ταν με τις έννοιες της ποσότητας, της ενέργειας και της λιμπιντικής κάθεξης των ιδεών. Η ψυχαναλυτική οργάνωση απέτυχε σε τούτο τον τομέα τελείως. Κι ακριβώς εδώ άρχισα εγώ. Αυτό είναι εκείνο που χρωστάω εγώ στο Φρόυντ για την ανακάλυψη της ζωικής ενέργειας (66). "Ό,τι όνομαζε ο Φρόυντ λιμπιντο μέσα στον οργανισμό, είναι και έξω απ' τον οργανισμό πραγματικότητα. Και μπορεί να το διαβάσει κανείς στα όργανα μετρήσεως (67). Αυτή η γαλάζια επιφάνεια είναι η Όργονοενέργεια (68). Είναι μία πραγματικότητα. Ανακαλύφθηκε με βάση την αρχική λιμπιντο του Φρόυντ, με βάση την ενεργειακή αρχή. Στις συζητήσεις μου με τον Φρόυντ βασικό θέμα ήταν το πρόβλημα του περιεχομένου και της κάθεξης, ή σχέση δηλαδή ανάμεσα στην ιδέα και την ποσότητα ενέργειας που είναι συνδεδεμένη μαζί της. Η σεξουαλική άποψη είχε ιδιαίτερη σημασία, επειδή η γεννητική διέγερση είναι το καλύτερο παράδειγμα γι' αυτή την ενέργεια. Όταν διεγείρεται το πέος συμβαίνει κάτι φυσικό. Επέμενα δηλαδή στη θεωρία της λιμπιντο όχι επειδή είμαι ειδικά όπαδός του σεξουαλικού με την κοινή έννοια, αλλά επειδή παρουσίαζε μία φυσικοεπιστημονική αρχή ενεργειακής ποσότητας και αντικειμενικής λειτουργίας. Δεν αισθάνομαι πια τον εαυτό μου ούτε καν σαν μαθητή του Φρόυντ. Από πολύν καιρό δεν έχω πια μ' αυτόν καμιά σχέση. Θά είχα μάλιστα αρκετούς λόγους να είμαι πολύ θυμωμένος μαζί του. Στα χρόνια 1933 και 1934 όταν βρέθηκα σε δύσκολη θέση, σε πολύ δύσκολη θέση, δέ φέρθηκε πολύ καλά. Ενώ εγώ υπερασπιζόμουν την εργασία του, εκείνος δεν μου πρόσφερε καμιά υποστήριξη. Αρνήθηκε. Αλλά αυτό δεν έχει σημασία για την αντικειμενική, την επιστημονική άποψη της όλης υποθέσεως. Εκείνο που χρωστάω στον Φρόυντ είναι ο ποσοτικός παράγοντας, ή ενεργειακή αρχή κι αυτό είναι που χωρίζει έμένα από τους υπόλοιπους ψυχαναλυτές. Ψυχανάλυση είναι ή ψυχολογία των σκέψεων. ενώ ή Όργονομία είναι μία επιστήμη της φυσικής ενέργειας — της φυσικής ενέργειας μέσα και έξω απ' τον οργανισμό. Εκφράζομαι μ' αυτό τον τρόπο έτσι που ένας ό όποιος δεν ξέρει την όλη υπόθεση να μπορεί να με καταλάβει τί έννοώ;

Ε: Μάλιστα.

Ρ: Ή λίμπιντο, για τήν οποία ο Φρόυντ μιλούσε υποθετικά, και για τήν οποία υπέθετε ότι είναι χημικής φύσεως, είναι μιὰ συγκεκριμένη ενέργεια, κάτι πολύ συγκεκριμένο και φυσικό. Βρίσκεται μέσα στον αέρα και μπορεί να συγκεντρωθεί στον συσσωρευτή οργονοενέργειας. Θα σας δώσω μιὰ σχετική πραγματεία<sup>(69)</sup>. Έχετε ακούσει τίποτα πάνω σ' αυτό;

Α: Μάλιστα.

Ρ: Δέν έχει να κάνει τίποτα με ψυχανάλυση. Άλλά ή ψυχαναλυτική θεωρία της λίμπιντο, ή θεωρία της ψυχικής ενέργειας ήταν ένα αποφασιστικό βήμα προς τήν ανακάλυψη πού έκανα<sup>(70)</sup>.

» Δέν θα μ' άρεσε να γεννηθώ ή έντύπωση ότι θέλω δθθεν να έξευτελίσω ή να ξεσκεπάσω τούς ψυχαναλυτές. Δέν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Όπως είπα ήδη ή ψυχανάλυση δέν μ' ενδιαφέρει καθόλου. Αυτό πού μ' ενδιαφέρει είναι τó πώς ή ζωική ενέργεια πού είναι μέσα μας, και γύρω μας, εργάζεται μέσα μας και μέσα από μας πάνω στον κόσμο. Πώς ένεργεί π.χ. και μέσα από μας, μέσα από σας σαν ψυχαναλυτή πάνω στον άσθενή σας; Έκείνο πού αυτόματα δρᾶ μέσα σας τó ονομάζω βιοενέργεια. Είναι συγκεκριμένη. Τούναντίον ή λίμπιντο ήταν μόνο μιὰ έννοια για μιὰ παραστατική ιδέα. Τή ζωική ενέργεια μπορεί κανείς στο εργαστήριο να τήν ακούσει. Μπορεί κανείς να τήν ακούσει στα τίκ - τίκ τών οργάνων μετρήσεως. Έκει βρίσκεται ή σημασία της μετάταξης από τή θεωρία της λίμπιντο στη συγκεκριμένη φυσική ενέργεια. Αυτό πού μ' ενδιαφέρει είναι, πώς αυτή ή ενέργεια πού βρίσκεται έξω στη φύση και μέσα σας και ενεργεί μέσα από σας εκφράζονται στους άσθενείς σας. "Α ν α ύ τ ή ή έ ν έ ρ γ ε ι α μ έ σ α σ α ς, σ ἄ ν ψ υ χ α ν α λ υ τ ή, έ χ ε ι κ ἄ πο ι α β λ ἄ θ η, ε ί ν α ι κ α τ α π ι ε σ μ έ ν η, τ ό τ ε β λ ο σ α ς τ ό σ ύ σ τ η μ α σ κ έ ψ η ς θ ἄ δ ι α φ έ ρ ε ι ἄ π ὸ έ κ ε ί ν ο έ ν ὄ ς π ρ ο σ ῶ π ο υ π ο ὺ μ έ σ α τ ο υ ή ί δ ι α ή έ ν έ ρ γ ε ι α δ έ ν έ χ ε ι κ α μ ί α β λ ἄ θ η. Ό τρόπος πού βλέπει τó πρόσωπο αυτό τόν κόσμο και ο τρόπος πού τόν βλέπετε έσεις θα είναι διαφορετικοί. Έδώ μιλάμε πάλι περί «γεννητικού χαρακτήρα» και περί «νευρωτικού χαρακτήρα». Σ τ ὄ ν γ ε ν ν η τ ι -

κὸ χαρακτήρα, αὐτὴ ἢ ἀντικειμε-  
 νική, κοσμική ἐνέργεια, ρέει ἐλεύ-  
 θερῃ. Δὲν εἶναι ἀνακοιμένη. Σ' ἕνα νευρω-  
 τικὸ χαρακτήρα ἢ ἐνέργεια αὐτὴ  
 ἔχει ὑποστεῖ βλάβη καὶ ἔχει ἀπο-  
 κλεισθεῖ. Τὸ ἂν ἕνας ψυχαναλυτὴς εἶναι νευρωτικὸς  
 χαρακτήρας ἢ μέχρι ποῦ βαθμοῦ εἶναι, προσδιορίζει τὴ θέση  
 ποῦ παίρνει ἀπέναντι στὴν ἐργασία μου. Αὐτὸ κρίνει ἂν μὲ  
 συκοφαντεῖ ἢ ὄχι, ἂν μὲ παίρνει γιὰ ψυχοπαθῆ ἢ γιὰ ἕνα  
 κανονικὸ, χαρούμενο ἄτομο ποῦ δὲν κλείνεται στὸν ἑαυτό του,  
 εἶναι φυσικὸ κ.λπ. Καταλαβαίνετε τί ἔννοώ; Δὲν μ' ἐνδιαφέ-  
 ρουν καθόλου οἱ ἀνεπάρκειες τῶν ψυχαναλυτῶν αὐτὲς καθ'  
 ἑαυτὲς ἢ ἐπειδὴ αὐτοὶ μοῦκαναν τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο. Ἐνδιαφέ-  
 ρομαι γιὰ τὸ ποῖον τῆς ἀνεπάρκειας καὶ τῆς σεξουαλικῆς τους  
 ταλαιπωρίας μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ ἢ ἢ διαστρο-  
 φῆ τῆς ζωικῆς δυνάμεως μέσα στοὺς  
 ψυχαναλυτὲς ἦταν ὑπεύθυνη γιὰ  
 τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς ἐργασίας τοῦ  
 Φρόυντ. Εἶναι τώρα καθαρὰ διατυπωμένο;

A: Μάλιστα.

P: Αὐτὸ μ' ἐνδιαφέρει. Ἡ ἴδια διαστροφή τῆς ζωικῆς  
 δυνάμεως συνέβη σ' ὅλες τὶς κινήσεις — στὴ χριστιανικὴ κί-  
 νηση, στὴ μαρξιστικὴ κίνηση, σὲ κάθε κίνηση, καταλαβαί-  
 νετε; Στὴν ψυχανάλυση βιῶς σημασία ἔχει τὸ γεγονός ὅτι  
 ὁ Φρόυντ ἦταν ὁ πρῶτος ποῦ ἀντιλήφθηκε ὑποθετικὰ τὴν  
 ζωικὴ ἐνέργεια. Πρὶν ἀπ' αὐτὸν εἶχαν γίνεαι μόνον ὑποθέ-  
 σεις. Ἦταν μόνον μία ἰδέα σὰν τὴν ἐνδελέχεια. Ὅταν ἐν  
 τούτοις ὁ Φρόυντ προχώρησε μέχρι μία ψυχικὴ ἐνεργειακὴ  
 ἀρχὴ ἔπεσε στὴ ζωικὴ ἐνέργεια <sup>(1)</sup> στὸν ὄργανισμό σὰν  
 κάτι τὸ πραγματικὸ. Κι ἀπ' ἐδῶ ξεκίνησα ἐγώ. Μ' ἐννοεῖ-  
 τε; Ἀπ' ἐδῶ ἐξελίχθηκε αὐτὴ ἡ ἰδέα κατευθεῖαι μέχρι τὴν  
 κοσμικὴ ἐνέργεια ποῦ μπορεῖ νὰ διαβαστεῖ στὸ μετρητὴ Gei-  
 gen καὶ εἶναι ὁρατὴ στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς ἀτμόσφαιρας.  
 Γι' αὐτὸ ἔχει σημασία, ἂν ἕνας ψυχαναλυτὴς λερώνει τὸ ὄ-  
 νομά μου ἢ ἂν ξέρει τί κάνω. Ὅταν λερώνει τὸ ὄνομά μου  
 εἶναι ἀπλοῦστατα ἄρρωστος. Μέσα του ἢ ζωικὴ ἐνέργεια ἔ-  
 χει ὑποστει βλάβη. Προσπαθεῖ νὰ κάνει στὴν ἐργασία μου τὸ  
 ἴδιο πράγμα ποῦ ἔκανε καὶ στὴν ἐργασία τοῦ Φρόυντ ὅταν  
 κατέστρεψε τὴ θεωρία τῆς λίμπιντο. Ἐχουν καταλάβει οἱ ψυ-  
 χαναλυτὲς ὅτι μέσα στὴν ὀργάνωσή τους ἔχει πεθάνει ἢ θε-  
 ωρία τῆς λίμπιντο;

A: Δέν νομίζω. Πιστεύω, ότι οί πιδ πολλοί άπ' αὐτοῦς δέν θά τὸ παραδέχονταν.

P: Δέν θά τὸ παραδέχονταν;

A: Δέν νομίζω.

P: Πάνω σ' αὐτὸ δέν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία. Πάρετε ἕνα ἄρθρο γιά τή δουλειά μου σάν τοῦ Στέρμπα. Σπου ἀγνοεῖ τελείως τὸ βασικό πρόβλημα τοῦ ὄργασμοῦ. "Ω, ναί. Ξέρω, μιλάνε γιά πρωκτικό, στοματικό κ.λπ. Ἄλλά αὐτὸ δέν εἶναι ἀκόμα τὸ οὐσιῶδες, καταλαβαίνετε; Τὸ οὐσιῶδες εἶναι νά ἀντιληφθεῖ κανεῖς τή σημασία τῆς θεωρίας τῆς λίμπιντο. **Μέ τή θεωρία τῆς λίμπιντο βρήκε ἡ ψυχολογία γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τὸ δρόμο πρὸς τίς φυσικές ἐπιστήμες.** Δέν ξέρω ἂν αὐτὸ τὸ πράγμα τὸ ἀντιλαμβάνεσθε πραγματικά.

A: Μάλιστα.

P: Πραγματικά. Καταλαβαίνετε, μέχρι τὸν Φρόντντ βρισκόταν ἡ ψυχολογία ἔξω ἀπ' τίς φυσικές ἐπιστήμες. Γιά πολλοὺς εἶναι ἀκόμα ἔτσι, γιά τοὺς πιδ πολλοὺς. Καί τώρα σᾶς λέω κάτι πολὺ σπουδαῖο. Γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας ἀποκαταστάθηκε τοῦλάχιστο θεωρητικά ἕνας σύνδεσμος ἀνάμεσα στοῦ πνεῦμα καί στή φύση σάν ὄλο. Ἐκφράζομαι μὲ σαφήνεια;

A: Μάλιστα.

P: Ἐδῶ βρίσκεται ἡ σημασία τῆς ἐργασίας μου. Αὐτὸ τὸ πραγματοποιήσα ἐγώ. Μέ τὴν ἀνακάλυψη τῆς Ὀργονοενέργειας. Νά γιατί λέω ὅτι ἡ θεωρία τῆς λίμπιντο εἶναι νεκρή. Τίποτα δέν ἔγινε. Κανεῖς δέν ἔφτιαξε κάτι μ' αὐτή. Τὸ νά μιλάη κανεῖς γιά πρωκτικά καί στοματικά πράγματα δέν ἔχει νά κάνει τίποτα μέ τή θεωρία τῆς λίμπιντο. Γιά τὸν Φρόντντ, ὅπως μπορεῖτε νά τὸ διαπιστώσετε στοῦ «Πέρα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς» καί ἀπὸ παρόμοια συγγράμματα ἦταν ἡ θεωρία τῆς λίμπιντο κάτι βασικό καί βαθύ. Κι ἐδῶ ἀρχίζει ἕνα μέρος τῆς τραγωδίας τοῦ. Ἐδῶ βασίζόταν καί τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ γιά τή δουλειά μου. Ἦξερε ὅτι ἤμουν προσανατολισμένος ἐπιστημονικά, ὅτι δηλαδή ἤμουν βασικά στραμμένος πρὸς τὴν μελέτη τῶν θεμελιακῶν φυσικῶν διαδικασιῶν. Ἡ γεννητικὴ λειτουργία ἐνὸς προσώπου εἶναι ἔκφραση τῆς ζωτικῆς τοῦ ἐνέργειας. Ὅταν ἡ τελευταία ἔχει ὑποστῆ δλάβη, ὅπως στή περίπτωση τοῦ μέσου ψυχαναλυτῆ,

τότε αὐτὸς δὲν λειτουργεῖ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ μὲ τρόπο βιοενεργητικό. **Κ α ἰ μ ι σ ε ῖ.** Νὰ λοιπὸν τὰ αἷτια γιὰ τὸ μίσος καὶ τὴ συκοφαντία ποῦ μὲ βρῆκαν.

**Α:** Πιστεύετε ὅτι ὁ Φρόντ παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς λίμπιντο;

**Ρ:** Ὁχι. Ποτέ! Ποτέ! Δὲν μπόρεσε μονάχα νὰ προχωρήσει. Ἐμεινε στὴ μέση. Νομίζω ὅτι ἐγὼ ἤμουν ἐκεῖνος ποῦ βρῆκε τὸν δρόμο, τὸν δρόμο ποῦ μὲ τόση ἐπιτυχία ἀκολούθησα. Ὁ δρόμος αὐτὸς μὲ ὀδήγησε στὴν χαρακτηρολογικὴ ἀνάλυση, στὶς συγκινήσεις, στοὺς φόβους ἡδονῆς, στὶς ἀντίθετες κατευθύνσεις ροῆς τῆς βιοενέργειας μέσα στὸν ὀργανισμό, ἀπὸ κεῖ στὴν κίνηση τοῦ πλάσματος — ναι, στὴν ἀμοιβάδα — καὶ μετὰ στὴν ὀργονοενέργεια ἔξω ἀπ' αὐτό. Ἡ λίμπιντο σὰν φυσικὴ κοσμικὴ πραγματικότητα — αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο μου. Ὁ Φρόντ πρόσφερε τὸ ἐννοιολογικὸ πλαίσιο. Ἀπὸ κεῖ ξεκίνησα ἐγὼ. Γιὰ μένα ἦταν αὐτὸ τὸ μεγαλύτερο κατόρθωμά του. Ἦταν ἓνας πολὺ μεγάλος ἄνθρωπος, ἓνας πολὺ μεγάλος ἄνθρωπος.



## Σημειώσεις

1) *Ἡ Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση* ἦταν ἀρχικὰ μιὰ παραλλαγὴ τῆς συνηθισμένης ψυχαναλυτικῆς τεχνικῆς τῆς ἀνάλυσης συμπτωμάτων, πὺν συμπεριλαμβάνει τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἀντίσταση τοῦ χαρακτήρα στὴν ψυχαναλυτικὴ διαδικασία. Ἐν τούτοις ἡ ἀνακάλυψη τῆς θωράκισης τῶν μυῶνων ἀπαιτοῦσε μιὰ νέα τεχνικὴ γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ νευροφυτικὲς ἐνέργειες καὶ γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ νευροφυτικὴ ἰκανότητα κινήσεων τοῦ ἀσθενοῦς. Ἡ ἀνακάλυψη ἀργότερα τῆς Ὁργονοενέργειας («Βιοενέργειας») τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ ἡ συγκέντρωση ἀτμοσφαιρικῆς ὄργονοενέργειας σ' ἓνα οὐσοωρετικὴ ὄργονοενέργειας δόδησε οὐ περαιτέρω ἐξέλιξη τῆς χαρακτηροαναλυτικῆς νευροφυτικῆς θεραπείας (Vegetotherapie) μέχρι τὴν διοφυοικὴ Ὁ ρ γ ο ν ο θ ε ρ α π ε ί α πὺν τὰ περιλαμβάνει ὅλα.

2) *Ἡ συνηθισμένη φροῦδικὴ ἀδιαφορία* ἀπέναντι στὴ γενικὴ ἔκφραση τοῦ ἀσθενοῦς, «οἱὸ παρουσιαστικὸ του, οἱὸν τρόπο πὺν μιλάει, στὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου του, οἱὸν τρόπο πὺν νύνεται, στὴ χειραψία κλπ.», ἔχει τὴν τάση νὰ μὴ λαμβάνει ὑπ' ὄψη οὐσιαστικοὺς τομεῖς τῆς αὐτοπαρουσιόσεως καὶ νὰ δίνει σημασία μόνο στὴ λεκτικὴ ἐπικοινωνία. «Ἡ ὑπερεκτίμηση τοῦ «ὕλικου» συμβαδίζει μὲ μιὰ ὑποεκτίμηση ἂν ὄχι τέλεια παραμέληση τῆς σημασίας τοῦ τρόπου πὺν ὁ ἀσθενὴς ἐκφράζει αὐτὰ τὰ πράγματα». Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση (Ν. Ὑόρκη, 1949)· σελ. 29. Ἄν κι ἀναγνώριζε ὁ Φρόϋντ, διὰ αὐτὴ ἡ μορφή ἐπικοινωνίας δὲν μποροῦσε νὰ ἀποδώσει ἄμεσα πάντα κι ἔπρεπε γι' αὐτὸ νὰ ὑποβληθῆ ὁ θεωρητικὴ καὶ τεχνικὴ ἐπεξεργασία, ἐν τούτοις ἡ παραγωγὴ λέξεων παραμένει ἡ πρώτη ὅλη τῆς ψυχαναλυτικῆς θεραπείας. Ἡ προσπάθεια νὰ ἐλαττωθοῦν οἱ δυσκολίες τῆς λεκτικῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιεῖ κανεὶς ἐλεύθερους συνειρμούς, ἔφερε μὲν κάποια πρό-

οδο, ή ικανότητα του ασθενούς εν τούτοις να επικοινωνεί λεκτικὰ παρέμενε βασικός παράγων τῆς τεχνικῆς. Αὐτὴ ἡ τεχνικὴ εἶχε τὴν τάση νὰ αποκλείει τοὺς ἀσθενεῖς ποὺ δὲν συνεργάζονται ἢ π.χ. ἐκείνους ποὺ μιὰ κρυφὴ παράλυση τῆς γλωττίδας τοὺς ἔκανε ἀδύνατοι τῆ λεκτικῆ ἐπικοινωνία.

3) Τὴν θεραπεία ποὺ ἐφάρμοξε ὁ Ράιχ στὴ διαδικασία ποὺ εἶναι γνωστὴ ὡς καρκίνος, τὴν ὀνόμαζε Καρκινοβιογραφία (Ν. Ὑόρκη, 1948). Ἀνακάλυψε διὰ τὸ καρκίνος εἶναι μιὰ λειτουργικὴ ἐνότητα ψυχικῆς παραίτησης καὶ βιοπαθολογικῆς ἀτέλειαι ποὺ συχνὰ προηγεῖται χρόνια ὀλόκληρα τοῦ κακοήθους ὄγκου καὶ μετὰ τὸν συνοδεύει.

4) Τὸ βιβλίον «Τὰ παιδιά τοῦ Νότιου» τῆς Μάργκαρετ Ἀντερσον (Ν. Ὑόρκη, 1966), περιέχει μιὰ συγκινητικὴ περιγραφή ἐνὸς νεωτάτου παραδείγματος γι' αὐτὸ τὸ φαινόμενο ποὺ σχετίζεται μὲ τὶς σοβαρὰς προσπάθειαι μιᾶς κοινότητος τοῦ Νότιου γιὰ ρατσικὴ ἐνωσμάτωσιν στὸ ὄχιλο τῆς.

5) Πῶλ Φέντερον (1871—1950), διευθυντὸς ψυχαναλυτῆς καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἐταιρείαι τῆς Βιέννης ἀπὸ τὸ 1924 μέχρι τὴ διάλυσή τῆς ἀπὸ τοὺς Ναζὶ τὸ 1938.

6) Οἱ προσπάθειαι τοῦ Φέντερον νὰ χαλάσει τὶς σχέσεις μεταξὺ Φρόυντ καὶ Ράιχ, ἔγιναν γνωστὰς ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Φρόυντ ὅτ' ἔνα γράμμα ποῦσπειλε στὸν Ράιχ στὶς 22 Νοεμβρίου 1928. Ὁ Φρόυντ ἀνέφερε διὰ τὸ Φέντερον τοῦ ζήτησε νὰ ἀπομακρύνει τὸν Ράιχ ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Τεχνικοῦ Σεμιναρίου. Ἀπὸ ἕνα γράμμα τοῦ Φρόυντ πρὸς τὸν Ράιχ στὶς 10 Ὀκτωβρίου 1930, βγαίνει γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ καθαρὰ ἡ ἐπίμονη προσπάθεια τοῦ Φέντερον ἐναντίον στὸν Ράιχ.

7) ERNEST JONES (1879—1958). Ἄγγλος ψυχαναλυτῆς καὶ ἐπίσημος βιογράφος τοῦ Φρόυντ. Στὸ ἔργον του: «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Σίγκμουντ Φρόυντ» (III, σελ. 191, ἀγγλ. ἔκδ.), παραπέμπει ὁ Τζόνσον στὸ συνέδριον τῆς Λουκέρνης τοῦ Αὐγούστου 1934. «Μ' αὐτὴ τὴν ἐγκαιρίαν



ἀπεχώρησε ὁ Βίλχελμ Ράιχ ἀπὸ τὴν ἑταιρεία. Ὁ Φρόντ εἶχε τα πρῶτα χρόνια πολὺ καλὴ γνώμη γι' αὐτόν, ἀλλὰ ὁ πολιτικὸς φανατισμὸς του ὁδήγησε τὸν Ράιχ σὲ προσωπικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἀποξενώσει». Ὁ Τζόνσονς ἐγνώριζε πολὺ καλά τις συνθήκες τοῦ ἀ π ο κ λ ε ι σ μ ο ὦ ἀπὸ τὴν I.P.G. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἀλλοίωσε σὸ ἱστορικῆς σημασίας ἔργο του γεγονότα, διὰν γράφει ὅτι ὁ Ράιχ ἀ π ε χ ῶ ρ η ο ε. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι παίξει φυσικὰ ρόλο τὸ ὅτι θέλει νὰ μικρύνει τὴ σημασία τοῦ ἐπεισοδίου καὶ νὰ ἀπαλλάξει τὴν I.P.G. ἀπο τὴν εὐθύνη. Ὅσον ἀφορᾷ στὸν «πολιτικὸ φανατισμὸ» τοῦ Ράιχ πρέπει ὁ ἀναγνώστης νὰ γνωρίζει ὅτι ἡ I.P.G., θέλοντας νὰ παρακάμψει τις κοινωνικὰς ἐπιπτώσεις πάνω στὴν ψυχαναλυτικὴ θεραπεία τῶν νευρώσεων, ἐπιχείρησε νὰ χαρακτηρίσει ὡς «πολιτικὸ φανατισμὸ» τις προσπάθειες τοῦ Ράιχ νὰ προσδιορίσει τὸν ρόλο τῆς κοινωνίας στὴν αἰτιολογία τῶν νευρώσεων.

δ) Σ' ἓνα προσωπικὸ γράμμα μὲ ἡμερομηνία 27 Ἰουλίου 1927, ὁ Φρόντ διαβεβαίώνει τὸν Ράιχ ὅτι οἱ προσωπικὰς διαφορὰς καὶ ἔχθρες μέσα στὴν ψυχαναλυτικὴ ὁργάνωσι, ποὺ ὁ ἴδιος διαπιστώνει, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν μεγάλη του ἐκτίμησι γιὰ τις γνώσεις τοῦ Ράιχ, τὴν ὁποία, ὅπως προσθέτει, συμμερίζονται καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

9) Δυστυχῶς ἡ ὑπόθεσι τοῦ Ράιχ, ὅτι ἡ διάδοσι φημῶν εἶχε σταματήσῃ, ἦταν ἐσφαλμένη. Ἡ διάδοσι ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει. Μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ, στὴ 1 Φεβρουαρίου 1966, διαπιστώνει ὁ ἐπιστημονικὸς συντάκτης τῆς «Νιού Γ' Ὠρκ Χέραλτ Τριμπιούν», ὅτι «ὁ Δρ. Ράιχ ἦταν διανοητικὰ ἀρρωστος». Ὁ Σιλβάνο Ἀριέτι, ἓνας διαπρεπὴς ψυχαναλυτὴς, γράφει στὴν κριτικὴ του γιὰ τὸ διβλίο τοῦ Φίλιπ Ριέφ, ὅτι ὁ συγγραφεὺς μπορεῖ νὰ ἔκανε ἄδικα ὑπερβολικὴ κριτικὴ, γιὰτι δὲν ὑπολόγισε «ὅλες ἐκεῖνες τις ὑποθέσεις, ὅτι ἡ ἀρρώστεια του στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του τὸν εἶχε ἐπηρεάσει». (AMER. JOURNAL OF PSYCHTR., VOL. 123, No. 2, Αὐγουστος 1966, σελ. 235).

10) Τὸ αἶσθημα τῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων ποὺ παρουσιάζονται κατὰ τὴν κινητοποίηση τῆς νευροφυσιολογίας (βιο-

λογικῆς, σεξουαλικῆς, ὀργανικῆς) ἐνέργειας περιγράφεται στήν Ὀργανοθεραπεία ἀπό τούς ἀσθενεῖς συχνά σάν ροή.

11) Στούς φοιτητές τῶν διαφόρων ψυχαναλυτικῶν σχολῶν συνιστάται ἡ «Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση», τούς προειδοποιοῦνε ὁμως συχνά καὶ κατηγορηματικά νά μὴ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὸ περιεχόμενο τῆς τρίτης ἐκδόσεως μετὰ τὸ κεφάλαιο «ὁ μαζοχιστικὸς χαρακτήρας», γιὰ νά ὑπογραμμίσουν μ' αὐτὸ τὴ διαφορὰ ἀπόψεων ἀνάμεσα στίς σχολές καὶ σιὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Ράιχ. Αὐτὸς ὁ διαχωρισμὸς εἶναι κατὰ θάσση ὀρθός, κάνουν ὁμως τὴν ὑπόδειξη νά ἀγνοήσουν τὸ τελευταῖο ἔργο μὲ ἔμφαση γεμάτη ἐχθρα. Ἀπὸ τότε πὺ πέθανε ὁ Ράιχ πιέζουν ξένοι καὶ ἰδίως γερμανικοὶ οἴκοι νά τινύωσουν τὴ πρώτη ἐκδοσὴ αὐτοῦ τοῦ ἔργου, ἀλλὰ ἀρνοῦνται σιενοκέφαλα νά φέρον σιὴ δημοσιότητα τὴν τρίτη ἐκδοσὴ.

12) Τρεῖς συμβολές σιὴ θεωρία τῆς σεξουαλικότητος, (Λειψία, 1905).

13) Αὐτὸ τὸ βιβλίο πὺ ἐκδόθηκε τὸ 1927 ἀπὸ τὸν Διεθνή Ψυχαναλυτικὸ Ἐκδοτικὸ Οἶκο, δὲν πρέπει νά τὸ συγγέει κανεῖς μ' ἓνα τελευταῖο ἔργο τοῦ Ράιχ πὺ ἔχει τὸν ἴδιο τίτλο. Τὸ πρῶτο ἔργο ἦταν ἀφιερωμένο σιὸν Φρόυντ καὶ ὁ Φρόυντ ἀναγνώρισε τὴν ἀξία του σ' ἓνα γράμμα του μὲ ἡμερομηνία 9 Ἰουλίου 1926, εἰδικὰ ἐπειδὴ καταπιάνεται μὲ τὴν Ἐ π ί κ α ι ρ η Ν ε ὑ ρ ω σ η (AKTUALNEUROSE).

14) Ὁ Ἐπιουαρτ Χίτομαν ἔγινε μέλος τῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἐταιρείας τὸ 1905 καὶ ἦταν διευθυντῆς τῆς Ψυχαναλυτικῆς Κλινικῆς τῆς Βιέννης ἀπὸ τὸ 1923 μέχρι τὴ διάλυσή τῆς ἀπὸ τούς Ναζί. Ὑποσιήριζε πάντα μιὰ «ἐπισημονικὴ διερεύνηση «ὀργανικῶν παραγόντων» σάν αἰτία νευρώσεων».

15) SIGMUND FREUD, Τρεῖς Συμβολές. Βλ. ἀν. σελ. 74 - 75.

16) Καμμιά ἀπὸ τίς σημερινές ψυχολογικές σχολές δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν θεωρία τῆς λίμπιντο. Κάθε προσπά-

θεια να την ξαναφέρουν στη ζωή, θεωρείται άφελής και γελοία. Ο Έριχ Φρόμ (MCCALLS, Οκτώβρης 1965) είπε: 'Από τις αρχές της εμπειρίας μου οάν γιατρός δρῆκα διι δριομένα πράγματα στη θεωρία του Φρόυντ, ιδίως ή θεωρία της λίμπιντο πράγματι δέν ισχύουν.

17) 'Η «άνωράκιση ζωή» αισθάνεται και καταλαβαίνει τις έκφραστικές κινήσεις ενός άλλου άνωράκιου οργανισμού καθαρά κι απλά με τις ίδιες τις δικές του ενστικτώδεις, έμφατικές κινήσεις και οργανικές αισθήσεις. 'Η «άνωρακιωμένη ζωή» απ' τ' άλλο μέρος δέν μπορεί να αντίληφθῆ κανενός είδους οργανικές αισθήσεις ή μπορεί να τις αισθανθῆ μόνο με άλλοιωμένη μορφή κι έτσι χάνει την έπαφή με τῆ ζωή και τῆν αντίληψη τῶν λειτουργιῶν της». (WILHELM REICH: «ETHER, GOD AND DEVIL» Νέα Υόρκη, 1949, σελ. 49).

18) ORGONE ENERGY BULLETIN. Μια έκδοση του Ίδρύματος Βίλχελμ Ράιχ, Ίανουάριος 1949 - Μάρτιος 1953. Κατασιράφηκε μ' έντολή τῶν κρατικῶν ἀρχῶν Υγιεινῆς.

19) Σ' ένα χειρόγραφο πὸν συνόδευε ένα γράμμα του οτὸν Φλάις με ἡμερομηνία 31 Μαΐου 1897, ὁ Φρόυντ διατύπωνε τῆ φόρμουλα: «ὁ πολιτισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ προσοδεύουσα ἄρνηση. Σ' αντίθεση μ' αὐτὸ ὁ Ὑπεράνθρωπος». Αὐτὸ τὸ θέμα παίζει οἰά μεταγενέστερα κοινωνιολογικά ἔργα του ένα κύριο ρόλο. Εἶναι πιθανὸ διι ἔχει τῆ προέλευσή του οἰτή νεανική του ἡλικία, διαν ἀπὸ θαθειά, ἐσωτερικά κίνητρα ὀδηγήθηκε οἰὸ να ἀπαρνηθῆ τις προσωπικές (σεξουαλικές) ἀπολαύσεις κι διαν γιὰ οἰκονομικούς λόγους ἀναγκάσθηκε να παραιτηθῆ ἀπὸ άλλες χαρές και να συμψηφίσει αὐτῆ τῆ παραίτηση με πνευματικές ἐξελίξεις κι ἐνδιαφέροντα». (ERNEST JONES. Βλ. ἀν., σελ. 335).

20) 'Ο δρος «EPULIS» χρησιμοποιεῖται ἐδῶ απ' τὸν Ράιχ οάν συνώνυμο τοῦ δρου καρκίνος τοῦ φάρυγγος.

21) «'Ο Φρόυντ κάπνιζε καθημερινὰ ἀπὸ τὸ πρωινὸ του μέχρι να πάει να κοιμηθῆ οἰσιαστικά χωρῆς διάλειμμα...

Κανονικά χρειάζοταν είκοσι πούρα την ημέρα... Ἀγαπούσε τὸ κάπνισμα τόσο πολὺ πὺ κατὰ κάποιο τρόπο ἐρχόταν οὐ δύσκολη θέση ἂν εἶχε κάποιον κονιά του πὺ δὲν κάπνιζε». (HANS SACHS: FREUD, MASTER AND FRIEND (CAMBRIDGE, MASS, 1944).

22) «Μία φορὰ — μόνη καὶ μοναδική φορὰ — τὸν εἶδα πολὺ θυμωμένο. Ἀλλὰ ἡ μόνη ἔνδειξη αὐτῆς τῆς ὀργῆς ἦταν ἓνα ξαφνικὸ γλώμιασμα καὶ ὁ τρόπος πὺ δάγκωνε τὸ πούρο του». (THEODOR REIK, FROM THIRTY YEARS WITH FREUD, Νέα Ὑόρκη, 1940).

23) OSKAR RIE, Βιεννέζος παιδίατρος καὶ συγγραφέας (μαζὶ μὲ τὸν Φρόυντ) τοῦ «Κλινικὲς μελέτες πάνω στὴν ἐγκεφαλικὴ παράλυση τῶν παιδιῶν».

24) «Δὲν ὑπῆρχε ποτὲ ἀμφιβολία διὰ ἡ ἀνθρώπινη βιολογία δὲν μπορεῖ νὰ χωριθεῖ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ὑπαρξη, διὰ οἱ βιολογικὲς ὀρμὲς διαμορφώνονται ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς δυνάμεις πὺ ἐπικρατοῦν οὐ μιὰ ὀρισμένη ἐποχή. Ὁ Φρόυντ ἤξερε πολὺ καλὺ διὰ εἶχε σιραφεῖ ἀναγκαστικὰ κερῖως στὴ βιολογικὴ καὶ ψυσιολογικὴ πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης δομῆς· αὐτὸ δὲν τῶχε κάνει πρωτῆτερα κανεῖς, ἢ τουλάχιστον ὄχι μὲ νέες μεθόδους πὺ θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν ἀνοίξει τὸ Ἀσυνείδητο. Δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία διὰ ὁ Φρόυντ εἶχε καταλάβει πέρα γιὰ πέρα τὴν ἀποφασιστικὴ σημασία τοῦ «ἐξωτερικοῦ κόσμου», ὁ ὁποῖος ἀσκει τὴν ἐπίδρασή του μὲ τὴν οἰκογένεια πάνω στὸ παιδί («Οἰδιπόδειο σύμπλεγμα»). Βέβαια ὁ Φρόυντ ἔμεινε μὲν πιστός στὴν πατριαρχικὴ ἀντίληψη τῆς κοινωνίας, στὴν βιολογικὴ δηλαδὴ φύση τῆς Οἰδιπόδειας σύγκρουσης· καὶ οἴγουρα εἶχε μερικὲς φορὲς ἐρημεύσει τὴν κοινωνία λαγθαομένα ἀλλὰ ἦταν πέρα γιὰ πέρα θέβαιος γιὰ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου πάνω στὶς ὀρμὲς. Τὸ μόνο πὺ δὲν ἔκανε ἦταν διὰ δὲν προχώρησε θαδύτερα στὰ κοινωνιολογικὰ προβλήματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Τοιὲμ καὶ Ταμποῦ» καὶ «Τὸ μέλλον μιᾶς αὐταπάτης». (Βίλχελμ Ράιχ, 1952, Ἀρχεῖο).

25) «Οἱ μέθοδοι τῆς πατροπαράδοτης ψυχολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ θάθους εἶναι δεμένες μὲ τὸν σχηματι-

σμό λέξεων. Τὰ δντα λειτουργοῦν ὁμοως πέρα ἀπὸ κάθε λεκτικῆς ἰδέας καὶ ἐννοιολογικὸ ὁχημα. Ἡ ὁμιλία εἶναι μιὰ βιολογικὴ μορφή ἔκφρασης ὅ ἕνα ἐξαιρετικὰ ψηλὸ ἐξελικτικὸ στάδιο. Δὲν εἶναι καθόλου ἀπαραίτητη ἰδιότητα τῆς ζωῆς, γιὰτὶ ἡ ζωὴ λειτουργοῦσε ἤδη πολὺ καιρὸ πρὶν τῆ λεκτικῆς ἔκφρασης. Ἡ ψυχολογία τοῦ θάθους δουλεύει δηλαδὴ μὲ μιὰ λειτουργία πὺν γεννήθηκε μόλις πρὶν λίγο διάστημα. Ἄκόμα καὶ πολλὰ ζῶα παράγουν ἤχους. Ἄλλὰ ἡ ζωὴ ὑπάρχει πέρα καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε διατύπωση σὰν ἔκφραστικὴ φόρμα». (Ράιχ, «Χαρακτηρολογικὴ Ἀνάλυση», τρίτη ἔκδοση).

26) «Δὲν ἔχω τὴν τάση ν' ἀφήσω τὸ πεδίο τῆς ψυχολογίας, ὅπως μέχρι τώρα, νὰ κρέμεται σιὸν ἀέρα, χωρὶς δηλαδὴ μιὰ ὀργανικὴ θεμελίωση. Ἄλλὰ δὲν ἔχω οὔτε θεωρητικὲς οὔτε θεραπευτικὲς γνώσεις — ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ ἀπλῆ πεποίθηση. Πρέπει, λοιπὸν, νὰ συμπεριφεροθῶ ἔτσι σὰν νάχα μπροστά μου μονάχα τὴν ψυχολογία». (Σίγκουνι Φρόβνι, παράθεση ἀπὸ τὸν Ἔρνεσι Τζόουνς).

27) «Κανεὶς δὲν μιλοῦσε γιὰ τὴν γεννητικὴ τῶν νέων. Μὲ μεγάλη ἐκτίμηση μιλοῦσε κανεὶς γιὰ τὴν «ἐφηβεία τῆς κοιλιούρας» κι ἐννοοῦσε τέλεια γεννητικὴ ἀποχὴ σιὰ χρόνια τῆς ὠρίμανσης. Μέχρι τότε δὲν ὑπῆρχε οὐρολογικὸ Ἰνστιτοῦτο σιὴ Βιέννη. Τὸ Ἰνστιτοῦτο Σεξολογίας τοῦ Βερολίνου ὑπὸ τὸν Χάρσιφιλινι ἀογολοῦντιαν κυρίως μὲ τὴ νομικὴ πλευρὰ τοῦ πράγματος, μὲ τὴν μεταχείριση τῶν διαστροφῶν σιὸ δικαστήριον κλπ.». Τὸ Ἰνστιτοῦτο Σεξολογίας Μαρκοῦζε εἶχε πλατεῖες ἀντιλήψεις, ἀλλὰ ἡ ὑπόθεση κατεχότιαν περισσότερο ἀπὸ τὴν κληρονομικὴ ἠθικὴ παρὰ ἀπὸ τὴν ἐπισιτήμη». (Ράιχ, 1952, Ἀρχεῖο. Βλ. ἀν.).

28) Πρὸβλ. Τζόουνς (βλ. ἀν.). Ὁ Φρόβνι παρομοίαζε τὸν ἑαυτὸ του μὲ στρατιωτικὸς ἥρωες σὰν τὸν Ἀννίθα καὶ τὸν Κρόμγουελ.

29) «Εἶναι σφάλμα νὰ μιλάει κανεὶς γιὰ τὴν ψυχαναλυτικὴ μέθοδο σκέψης. Ὁ Φρόβνι δὲν εἶγε σιὴν πραγματικότητα μέθοδο. Δὲν τοῦ ἄρεσαν οἱ μέθοδοι. Κι διαν προσπαθοῦσε νὰ κάνει κάτι ὑ' αὐτήν, ἔφρανε ἀπ' τὸν δρόμο του. Ἦταν ἕνας καλὸς ἐμπειρικὸς ἐργάτης, ἀλλὰ δχι με-

θοδολόγος. 'Η πρώτη προσπάθεια νά εισαχθεῖ μέθοδος στή ψυχαναλυτική ἐργασία ἦταν τὸ ἔργο μου γιὰ τὴν «Χαρακτηρολογικὴ ἀναλυση». Γ' αὐτὸ μὲ κριτικῶς ὁ Ρεϊκ, ἀκριδῶς γιὰ τὴν μεθοδο. "Ἐβαλα αὐτὸ πού στήν ψυχανάλυση ἦταν σωσιό, πάνω σὲ φυσικοεπιστημονικὴ βάση. Ἀλλὰ τὸ μεθοδικό, ἐπιστημονικό μου ἔργο δὲν εἶχε καμμια σχέση μὲ τὴν ψυχανάλυση μὲ τὴν ἔννοια δι τὴν εἶχε προχωρησει πιὸ πέρα. Αὐτὸ ποῦκανα ἦταν νά δάλω ἓνα αὐγὸ αειτου μαζί μὲ τὰ αὐγα τῆς κλώσσας. Μετὰ τὸ πῆρα καὶ τοῦδωσα δική του φωλιῶ». (Ράιχ, 1951, Ἀρχεῖο. Βλ. ἀν.).

30) «'Η σύγκρουση ἀνάμεσα σιὸν Βίλχελμ Ράιχ καὶ σιὸν Σίγκμουντ Φρόυντ δὲν ἀντικατοπιτρίζει παρα τὴν σύγκρουση ἀνάμεσα σιὸν πολιτισμικὰ ἐξασφαλισμένο κόσμο καὶ σιὴν ἀληθινὴ ζωὴ τῆς μάζας τοῦ λαοῦ. 'Η γνώση αὐτοῦ τοῦ πράγματος προκαλεῖ τρόμος». (Ράιχ, 1952, Ἀρχεῖο. Βλ. ἀν.).

31) «'Οταν τὸ 1930 ἔδωσα τὸν ὀρισμὸ «σεξουαλικὴ ἐπανάσταση», εἶχα τὸ ὄραμα μιᾶς ριζικῆς ἀλλαγῆς ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσα ἀρνηση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔρωτα σὲ μιὰ ὀρθολογικὴ μεταχείριση τῶν ἐρωτικῶν λειτουργιῶν τῆς ἀνθρωπότητος πού να λειει Ναί σιὴ ζωὴ καὶ νά μεγαλώνει τὴν εὐτυχία». (Ράιχ, 1952, Ἀρχεῖο. Βλ. ἀν.).

32) Στὸ πρωτότυπο γερμανικά.

33) 'Η ὀμιλία ἔγινε σιὸν στενὸ κύκλω τοῦ Φρόυντ σις 12.12.1929.

34) «'Η τυπικὴ συμπεριφορὰ τῶν πολιτικῶν σιὰ ζητήματα τῆς σεξουαλικότητος καὶ τῆς πνευματικῆς ὑγιεινῆς ἐκδηλωνόταν ὡς ἔξῃς: ὅσον καιρὸ δὲν ἤξεραν τί σήμαινε σιὴν πραγματικότητα κι ὅσον καιρὸ ἔβλεπαν τὸν κόσμο νά συρρέει σις συγκεντρώσεις γιὰ νά πάρει βοήθεια καὶ πληροφορίες γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ, ἦταν οἱ πολιτικοὶ δὺως διόλου ὑπέρ. «Πολιτικός» σημαίνει ἐδῶ ὄχι μόνο πολιτικός πού ἀνήκει σὲ κόμματα, ἀλλὰ κάθε ἄντρας καὶ κάθε γυναίκα γιὰ τοὺς ὁποίους δύναμη, ἐπιρροή, καριέρα σημαίνουν τὰ πάντα, ἐνῶ ἀνθρώπινη ἀθλιότητα καὶ γνώσεις τίποτα. Μόλις τὸ σεξουαλικὸ - πολιτικὸ ζήτημα ἔδειξε

τη δύναμή του, την τεράστια κοινωνική του σημασία και την συγκινησιακή του επιρροή πάνω στο λαό και μόλις δ' γιαιτρός, δ' παιδευγωγός, το στέλεχος σιάθηκε μπροστα στο δύσκολο πρόβλημα του πώς θά μπορούσε πραγματικά και πρακτικά νά απαλειφθῆ ἡ ἀθλιότητα τῶν μαζῶν μεσα στην ἰδεολογικά, ἰατρική και ἐπιστημονική σύγχυση, κι ἐνῶ χιλιάδες φωνές και ἠχοι φλυαροῦσαν λαθεμενες ἰδέες, ἄρχισαν οἱ πολιτικοὶ με ουκοφαντίες πάλι, τὸ ἔργο τους, για να καταστρέψουν τὸν ἀληθῆνο σκοπό, τὴ διανοητικὴ και σεξουαλικὴ υγιεινὴ τῶν μαζῶν. Μετά, ἀφοῦ κατεστρεψαν τὴν ὑπόθεση, ἢ ἀφοῦ τὴν ὑπόκαψαν με πολιτικὰ μέτρα, παράλαβαν αὐτοὶ τὸν λαό για καινούργιες ἀπάτες. Αὐτὴ ἦταν ἡ τυπικὴ διαδικασίαι κι ἐτοὶ θά ἐξακολουθήσει νά γίνεται ἀέχρισ οἶου ὑπάρξουν ἰσχυρα κέντρα πού νά μπορούν να στηριχθοῦν σὲ γνώσεις και σὲ ἰκανότητες και να θρεθοῦν σὲ θεση νά καταφέρουν να λύσουν αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικα οπουδαῖο πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου». (Γ' αἶχ, 1952, Ἀρχεῖο. Βλ. ἀρ.).

35) «Ἐνῶ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά δ' Φρόντι με κατηγοροῦσε, ὅτι ἔκανα κριτικὴ σὲ τὴν ψυχαναλυτικὴ του θεωρία σύμφωνα με τὰ συμφέροντα και τὶς διαταγές τῆς Μόσχας, δ' Μπίσοφ και ο' Σνάϊντερ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, δὺο μαριονέτες τῶν μωσοχοδωτικῶν δικτατόρων, χρησιμοποιοῦσαν τὶς πιὸ μηχανορραφικὲς μεθόδους δυσφήμισης, ὑπουλα τεχνάσματα, συγχύσεις, ψέματα και ουκοφαντίες για νά τραβήξουν ἀπ' τὴν ἐπιρροή μου κάποιον πενήνια χιλιάδες ἄντρες, γυναῖκες, ἔφηβους και παιδιά. Αὐτὸς δ' κόσμος μπήκε σὲ τὴν Κίνηση ΔΕΧΡΟΛ τῆς Γερμανίας, μόνο και μόνο ἐπειδὴ τὸν εἶχα μάθει νά βλέπει τοὺς κοινωνικοὺς θεομοὺς μόνο ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῆς ἰκανοποίησης ἀνθρώπινων ἀναγκῶν. Ἀντίθετα, οἱ κόκκινοι φασίστες ἐνδιαφέρονταν μόνο για τὴν κρατικὴ ἰσχύ και για τὸ πὼς ν' ἀποχτήσουν κοινωνικὴ ἐπιρροή με κατάχρησι αὐτοῦ πού εἶχα ἐγὼ οἰκοδομήσει. Δὲν τοὺς ἐνδιέφερε καθόλου μιὰ πρακτικὴ, συγκεκριμένη λύση τῆς σεξουαλικῆς ἀθλιότητος τοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὸ και με πολεμοῦσαν σὺν «ἀντιμαρξιστῆ, ἀντεπαναστάτη, φροῦδικό». Μερικὰ χρόνια ἀργότερα ἀποσύρθηκα ἀπ' αὐτὴ τὴ φροῦδικὴ και μαρξιστικὴ σύγχυσι και προχώρησα πρὸς ἐκείνη τὴν κατεύθυνση πού με ὀδήγησε σὲ τὴν κοινὴ ἀρχὴ λειτουργίας ποῦχε για δόση και τοῦ Φρόντι και τοῦ Μάρξ τὶς ἀνακαλύψεις, δηλαδὴ τὴ ζωὴ σὲ Ἀσυνείδη-

το του ανθρώπου και στη δημιουργική παραγωγική δύναμη». (Ράιχ, 1952, 'Αρχείο. Βλ. αν.).

36) «Ο Φρόντ απέκρουε τη θεωρία του οργανισμού και τη χαρακτηρολογική ανάλυση και δεν τις ανέφερε ποτέ στα έργα του. Έπρεπε να συνεχίσω την εργασία μου μόνος και την ονόμασα από το 1928 «Οικονομία του Σέξ». (Ράιχ, γράμμα στον Δρα "Αισολερ, 19.2.1952). Ο Ράιχ χρησιμοποίησε τη λέξη οικονομία με την έννοια μιας λειτουργιακής ρύθμισης ή καθοδήγησης. Σαν «Οικονομία του Σέξ» ορίζει τον τομέα των γνώσεων που ασχολείται με την οικονομία της βιολογικής ενέργειας στον οργανισμό, δηλαδή με την ικανότητα του οργανισμού, να ρυθμίζει, να εξισώνει, τις οεξουαλικές (βιολογικές) του ενέργειες.

36α) Πρβλ. με την ψυχαναλυτική θέση, ή όποια δεν καταγίνεται με το πρόβλημα της προέλευσης των ύψιστων κοινωνικών θεσμών, αλλά τους πραγματεύεται μ' ένα τρόπο οάν να ήταν βιολογικά δεδομένα και γι' αυτό ενεργεί έτσι ώοιτε να επιτευχθεί μιá προσαρμογή ο' αυτούς.

37) Στο πρωτότυπο γερμανικά.

38) Σ' ένα γράμμα του στον "Ότιο Φένιχελ, με ημερομηνία 26.3.1934 έγραφε ο Ράιχ: «Η συζήτηση πάνω στα βασικά θέματα ανάμεσα στους ψυχαναλυτές διαλεκτικής - ύλιστικής κατεύθυνσης και ος κείνους της άστικης κατεύθυνσης θάχει ν' αποδείξει οάν πρώτο, πού ο έπισιήμων Φρόντ ηρθε ος σύγκρουση με τον άσιό φιλόσοφο Φρόντ, πού ή ψυχαναλυτική έρευνα διόρθωνε την άστική έννοια της κουλτούρας, και πού ή άστική έννοια της κουλτούρας έμπόδισε και έούγχισε την έπισιτημονική έρευνα και την δδήγησε ος άδιέξοδο. «Ο Φρόντ ενάντια στον Φρόντ». Είναι το κεντρικό θέμα της κριτικής μας».

39) HELEN WALKER PUNER: FREUD, HIS LIFE AND HIS MIND. (HOWELL, SOSKIN, 1947).

40) «Το να κάνει κανείς το Άσυνείδητο συνειδητό, πράγμα πού είναι ούσιαστικά ή λειτουργία της Ψυχανάλυσης, είναι μιá θεωρητική, ένορασιακή, έςμηρευτική διαδι-



κασία. Στην 'Οργονοθεραπεία ή προσβολή του χαρακτηρολογικού και μυϊκού θώρακα έχει οὖν ἀποτέλεσμα νὰ ἐλευθερωθῆι ή βιοενέργεια ή ὁποία παρουσιάζεται τότε με τή μορφή κλονικῶν κινήσεων ή με τὸ νὰ γίνονται ἀντιλήπιτες σωματικές αἰσθήσεις οἱ ὁποῖες μποροῦν νὰ περιγραφοῦν οὖν ροές. Αὐτὲς οἱ κινήσεις εἶναι μιὰ ἀντικειμενική, ἐκφραστική γλώσσα πὸν κάνει περιττὴ τὴν ἀνάγκη τῶν λεπτικῶν θεωρητικῶν ἀναζητήσεων τῆς ψυχανάλυσης, πὸν ἀπὸ πολλοὺς καταδικάζονται οὖν μὴ ἐπιστημονικές. Αὐτὸ σημαίνει διὸ δὲν ὑπάρχει μηχανιστική, ἀπόλυτη ἀντιθετική σχέση ἀνάμεσα στὸ νοῦ καὶ στὴν ἀψιθυμία (Affect), ἀλλὰ μιὰ λειτουργιακὴ πάλι σχέση». (Χαρακτηρολογικὴ ἀνάλυση, σελ. 312).

41) «Κατὰ τὴ τρέχουσα ἄποψη ή λειτουργία τῆς διάνοιας εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀντικειμενική καὶ βασισμένη στὴν πραγματικότητα· ἰδιαίτερα ή Φιλοσοφία καὶ ή 'Ψθική θεωροῦν τὴ διανοητικὴ δραστηριότητα οὖν «ἀνεπηρέαστη» κατανόηση τῆς πραγματικότητας σ' ἀπόλυτη ἀντίθεση με τὴν ἀψιθυμία. Αὐτὴ ή ἄποψη παραβλέπει δυὸ πράγματα: Πρῶτον ή ἴδια ή διανοητικὴ λειτουργία εἶναι μιὰ νευροφυτικὴ (Vegetative) δραστηριότητα καὶ δευτερον ή διανοητικὴ λειτουργία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀψιθυμικὰ λιγότερο φορτισμένη ἀπὸ μιὰ καθαρὰ ἀψιθυμικὴ ἀντίδραση. Ἡ ἐργασία τῆς χαρακτηρολογικῆς ἀνάλυσης ἀποκαλύπτει ἐξ ἄλλου μιὰ εἰδικὴ ἀμυντικὴ λειτουργία τῆς διάνοιας. Ἡ διανοητικὴ δραστηριότητα ἔχει συχνὰ μιὰ τέτοια δομὴ καὶ μιὰ τέτοια κατεύθυνση πὸν οὖν δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι ξενὰς πάρα πολὺ πονηρὰ κατασκευασμένος μηχανισμὸς γ ι ἂ τ ἦ ν ἂ π ο φ υ γ ἦ τ ῶ ν πραγματικῶν γεγονότων καὶ παρουσιάζεται οὖν δραστηριότητα πὸν ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἡ διάνοια μπορεῖ δηλαδὴ νὰ δράσει καὶ πρὸς τὶς δυὸ κατευθύνσεις τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ, καὶ με κατεύθυνση πρὸς τὸν κόσμον καὶ με κατεύθυνση πὸν φέρνει μακρὰ ἀπ' αὐτόν μπορεῖ (ή διάνοια) νὰ κινηθῆι στὴν ἴδια κατεύθυνση με μιὰ ζωερὴ ἀψιθυμία καὶ μπορεῖ ἐπίσης νὰ σταθεῖ ἀντιμέτωπὴ τῆς». (Χαρακτηρολογικὴ ἀνάλυση, σελ. 312).

42) Στὸ βιβλίον τοῦ «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σίγκμμουντ Φρόυντ», λέει ὁ Ε. Τζόνσον καθαρά, διὸ «οἱ οὖμα δὲν ὑπάρχει πρωτογενῆς ἐπιθυμία γιὰ αὐτοκαταστροφὴ κλι-

νικές αποδείξεις δείχνουν καθαρά τὸ ἀντίθετον. Ὁ Ράιχ ἦταν αὐτὸς ποὺ χτύπησε ἀρχικά αὐτὴ τὴν ἀντιλήψη καὶ θεωρητικὰ καὶ κλινικά.

43) Οἱ λεγόμενες ὁρμές τοῦ ἐγὼ εἶναι οἱ μὴ σεξουαλικές ὁρμές. Ἡ ὄλο καὶ περισσότερο τονιζόμενη σημασία τους ἔχει δημιουργήσει ἓνα δυναμισμό ποὺ κατώφλωσε νὰ ἐλαττώσει τὴ σημασία τῆς σεξουαλικῆς ὁρμῆς. Κατὰ τὸν Ράιχ αὐτὴ ἡ διάκριση δὲν εἶναι κατὰ βάση ὀρθή, γιὰ τοὺς ὁρμές τοῦ Ἐγὼ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴν ὁλότητα τῶν νευροφυσιολογικῶν ἀναγκῶν στὴν ἀμυντικὴ τους λειτουργία. Δηλαδή τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ ΑΥ Τ Ο δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ διαφορειακὰ λειτουργίαι τοῦ ἐνιαίου βιοφυσιολογικοῦ μηχανισμοῦ καὶ δὲν θάπρεπε νὰ θεωροῦνται ὡς ξεχωριστὰ καὶ διαφορειακὰ πεδία δράσης.

44) Ἡ χαρακτηριστικὴ δομὴ εἶναι ἡ τυπικὴ δομὴ τινὸς ἀτόμου, ὁ στερεότυπος τρόπος τοῦ νὰ δρά καὶ νὰ ἀντιδρά. Ἡ ὀργανομικρὴ ἔννοια τοῦ χαρακτήρα εἶναι λειτουργικὴ καὶ βιολογικὴ, ὄχι στυλιτικὴ, ψυχολογικὴ ἢ ἠθικολογικὴ.

45) Χαρακτηρολογικὰ νευρωτικὸς: ὁ χαρακτήρας ποὺ «σὺν ἀποτέλεσμα χρόνιας σεξουαλικῆς σὴσεως δρά καὶ ἀντιδρά σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς καταναγκαστικῆς, μορφοποιητικῆς ρυθμίσσεως». (Λειτουργία τοῦ ὄργασμοῦ, σελ. 318).

46) Ἀναφέρεται στὴν οσοσιαλιστικὴ ἐξέγερση τῆς Βιέννης.

47) Οἱ λεγόμενες δυναμικο-πολιτισμικὲς σχολὲς τῆς Ψυχανάλυσης, τῆς Οὐάσινγκτον (HARRY STACK SULLIVAN) καὶ τῆς HORNEY, τονίζουν τὸν ὄλο τῆς κουλτούρας καὶ τοῦ περιβάλλοντος στὴ γένεση τῶν νευρώσεων καὶ ἀγνοοῦν τὸν βιολογικὸ παράγοντα (λίμπινο).

48) Ἀνάμεσα σι τοὺς πρώτους ἐρασιτέχνες ψυχανάλιτες ἦταν ὁ ἱερέας Ὁυκαρ Πφίστερ, ὁ Ὁτιο Ράνκ, ἡ Ἄννα Φρόυντ κ.ἄ.

49) *Θανατηφόρα Όργανο-ενέργεια: αποτελεσματωμένη, διασπαζόμενη ενέργεια μέσα στον ζωντανό οργανισμό και στην αιμόφιμια.*

50) «*Απ' τή στιγμή που ένας άνθρωπος θά θέσει υπό αμφισβήτηση τή σημασία και τήν αξία τής ζωής είναι αυρωστος, γιατί κανένα από τα δυο δεν υπάρχει αντικειμενικά διαν θέτει κανείς αυτή τήν ερώτηση είναι μόνο οάν να φέρνει στήν ουσώφρευση τής αντικανοποίησης λίμπιντο, στήν όποία πρέπει νάχει συμβεί και κάτι άλλο άκόμα, ένα είδος ζύμωση που όδηγει σέ μελαγχολία και κατάθλιψη». (Σίγκμουρι Φρόϊντ, σ' ένα γράμμα τον προς τή Μυρία Βοραπάριη, 13.8.1937).*

51) *Γιά δι,τι άφορα τον Στέκελ, παραθέτομε έδω τον άκόλουθο χαρακτηρισμό από τον Φρόϊντ: «Παίζει τον γεμάτο σέβας μαθητή και σύγχρονα άπαιτεί τό προνόμιο τής άνωτερότητας. Μου συγχωρεί, οά να λέμε, όλα όσα μου έκανε...». (JOSEPH WORTIS, FRAGMENT OF AN ANALYSIS WITH FREUD, Νέα Ύόρκη, 1954).*

52) «*Ο Ράγκ γνώριζε καλά τήν άκαταλληλότητα τής τεχνικής του. Διέγνωσε τή νοσταλγία για ειρήνη, για τον γυρισμό στήν κοιλιά τής μάνας. Είχε μιá λανθασμένη αντίληψη για τό άγχος του να πρέπει να ζήσει κανείς σ' αυτόν τον φοβερό κόσμο και τήν έρμήνευσε με τή βιολογική έννοια έσφαλμένα οάν τραύμα γεννήσεως, τό όποιο θεωρούσε οάν τον πυρήνα των νευρώσεων. Παρέλειπε να διερωτηθεί, γιατί ζητάνε οι άνθρωποι να ξεφύγουν από τήν πραγματικότητα τής ζωής και να γυρίσουν πίσω στήν προστατευτική κοιλιά τής μάνας τους. Κατέληξε σέ αντίφαση προς τον Φρόϊντ, που έξακολουθούσε να υποστηρίζει τήν θεωρία τής λίμπιντο κι έτσι έγινε άποστάτης». (Λειτουργία του όργανου, σελ. 127).*

53) «*Ο Ράιχ αναφέρεται σιό σύμβολο τής γενικής λειτουργιακής άρχής, που παριστάνει μιá ένιαία άρχή, από τήν όποία ξεπηδάνε δυο αντιθετικές άρχές που γι' αυτό γίνονται σύγχρονα ταυτόσημες και αντιθετικές.*

54) «Η πρότασή σας, να συνδεθεί ή ανακάλυψη της ζωικής ενέργειας με τη συμβολή τοῦ Φρόντι στην ἐπιστήμη, δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθεῖ. Ἐν ἰσχύει ἕνας τέτοιος σύνδεσμος. Ὁ τελευταῖος σταθμὸς σὴν ἐξελικτικὴ διαδικασία τῆς ἐργασίας μου τοῦ εἶχε καθαρὸ, θετικὸ σύνδεσμο μὲ τὴν ψυχανάλυση εἶναι ἡ χαρακτηρισολογικὴ ἀνάλυση ὅπως πωλώθηκε σὴν δεύτερη ἔκδοση. Ἀλλὰ αὐτὸς ὁ θετικὸς σύνδεσμος ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τὸν Φρόντι μαζί με τὴν θεωρία περὶ ὄργανοι, πὺν ἔγινε ἡ ἀρνητικὴ γιὰ τὴν κατοπινὴ ἀνάπτυξη τῆς Ὁργονοενέργειας». (Ράιχ, σ' ἕνα τοῖ γράμμα πρὸς τὸν DR. HARRY SLOCHOWER τῆς 3ης Ἰαν. 1956).

55) «Ἀπὸ γιὰ τὸ ὅποιο πρόκειται σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι οἱ προσωπικὲς «παραοικησιακὲς ἱστορίες» καὶ «συγκινησιακὲς σχέσεις» μεταξὺ αὐτῶν, πὺν συνέβαλαν σὴν οἰκοδόμηση τῆς Ψυχιατρικῆς σὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα. Αὐτὲς οἱ συγκινησιακὲς σχέσεις ἔχουν κοινωνικὰ ἀποφασιστικὴ σημασία, πράγμα πὺν θὰ πρέπει νὰ εἶναι τελείως σαφὲς ὅσους συμμετεῖχαν σ' αὐτὲς σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ δυναμικὴ δομὴ τῆς ὑπόθεσης. (Ράιχ, 1952, Ἀρχεῖο).

56) Βλέπε ἐπιστολὴ σελ. 34.

57) «Δὲν εἶναι μόνο τὸ γεγονὸς ὅτι μερικὰ νικουμένα θὰ μείνουν ἐπὶ ἑκατὸ χρόνια μακρὰ ἀπὸ κάθε βλέμμα σφραγισμένα σὴν βιβλιοθήκη τοῦ Κογκρέσου... εἶναι σήμερα ἕνα γενικὸ καὶ βασικὸ πρόβλημα τῆς «κοινωνικῆς ψυχιατρικῆς.» (Ράιχ, 1952, Ἀρχεῖο).

58 - 59) «Στὰ χρόνια 1928 - 1930 πῆγα σὺ οσοιαλιστικὸ - κομμουνιστικὸ στρατόπεδο γιὰ νὰ ἐργασθῶ πρακτικὰ σὺ πεδίο τῆς πνευματικῆς ὑγιεινῆς. Εἰσήγαγα τὶς ἔννοιες τῆς νεύρωσης καὶ τῆς γεννητικῆς ἀθλιότητος σὺν κοινωνικὸ τρόπο σκέψης. Τὰ πρῶτα μου δῆματα σ' αὐτὸν τὸν τομέα δόγησαν σὺν ὅτι ἂν καὶ συμφωνοῦσα με τὰ ἰδεώδη τῆς κίνησης, ἐν τοῦτοις εὗρισκα τὶς μεθόδους με τὶς δοπῶτες θὰ ἐπιτυχάνετο ὁ σκοπός, ἀκατάλληλος ἂν ὄχι τουλάχιστο τρομερές. Γι' αὐτὸ προσπάθησα με τὴν εἰσαγωγὴ τῶν βασικῶν ψυχιατρικῶν ἀντιλήψεων σὴν πολιτικὴ κοινωνιο-

λογία να κάνω την άριστερή κίνηση πιδ προοδευτική. Βλέποντας την προσπάθειά μου αυτή από την άποψη των μεταγενέστερων εξελίξεων, την θεωρώ άθλιότητα και δυστύχημα για μένα τον ίδιο και τα αγαπημένα μου πρόσωπα και θά εύχόμουν να μην είχα ποτέ προσπαθήσει να κάνω προοδευτικότερη την σοσιαλιστική κίνηση. Τίποτα δέν μου έρε πιδ θανάσιμους έχθρους, ποτέ δέν απειλήθηκαν περισσότερο ή ζωή μου, ή έλευθερία μου, ή εύτυχία μου από αυτή την κίνηση τής όποίας ήγέτες ήταν έλευθερωτές ποι δέν ήξεραν τους νόμους τής υπεύθυνης έλευθερίας. Κοιτάζοντας άπ' την άποψη του δι διδάχτηκα, θά τό έκανα πάλι — παρά την άπογοήτευση». (Ράιχ, 'Αρχείο, βλ. αν.).

60) Βλέπε «σεξουαλική επανάσταση». (Σελ. 166 έπ.).

61) «Γύρω στα 1925 άρχισαν οι άνθρωποι να αισθάνονται, δι με τον Σίγκμουντ Φρόυντ κάτι πολύ άποφασιστικό είχε συμβεί στην ανθρώπινη κοινωνία. Κατά τον Βίλχελμ Ράιχ, όπως τό εξέφρασε ο' ένα από τα βιβλία του: ή σεξουαλικότητα έγινε με τό πρόσωπο του Σίγκμουντ Φρόυντ συνείδηση, όπως είχε γίνει ή οικονομία με τό πρόσωπο του Κάρολ Μάρξ. Η τάση να ένώσουν τον Φρόυντ με τον Μάρξ άρχισε να παίρνει μορφή τό 1927. Κείνη την εποχή δέν μπορούσε κανείς ακόμα να προβλέψει τον μεταγενέστερο κατακερματισμό ένός μηχανιστικού, φθαρμένου Κάρολ Μάρξ ο' ένα ιμπεριαλιστικό, ρωσικό κράτος τυράννων κι ένός βαρειά παραμορφωμένου Φρόϊντ που θά τον προσάρμοζαν στις ΗΠΑ κι όπου θά εμφανιζόταν με έμπορικό τρόπο συχνά με τή μορφή χιλιάδων έρασιτεχνών ψυχοθεραπευτών». (Ράιχ, 1952, 'Αρχείο, βλ. αν.).

62) «Οί Φρόυντ, Ζάχς, Νούνμπεργκ, Ντόνις, 'Αλεξάντερ και οι πιδ πολλοί άλλοι ψυχαναλυτές άρνήθηκαν να δεχτούν τις αντίληψεις μου για την ψυχο-οικονομική και θεραπευτική σημασία τής γεννητικότητας. Οί «εισαγωγικές παραδόσεις στην ψυχανάλυση» του Φρόυντ, οι όποιες δημοσιεύθηκαν μόλις τό 1933 δέν αναφέρουν ούτε καν τό πρόβλημα του γεννητικού όργανου· άλλο τόσο δέν τό αναφέρει και ο Νούνμπεργκ στη «θεωρία των νευρώσεων». (Χαρακτηρολογική ανάλυση, σελ. 300).

63) «Δὲν ἔχω καμμιά ἀντίρρηση νὰ συσχετίζω κανεὶς τὶς θεωρητικὰς ἰδέας τοῦ Φρόυντ περὶ ψυχικῆς ἐνέργειας μὲ τὴ δική μου ἀνακάλυψη. Κι ἐγὼ δ' ἴδιος τὸ ἔκανα. Πρέπει ὅμως νὰ ἀμνηστῶ ἀποφασιστικὰ ἐνάντια σὲ κάθε προσπάθεια νὰ θεωρηθῶ σὶν ἰστορία σὰν Φροϋδικὸς ἢ σὰν ὀπαδὸς μιᾶς ἀπὸ τὶς πολλὰς ψυχοθεραπευτικὰς σχολὰς ποὺ ξεπήδησαν ἀπὸ τὴν βλάβη τοῦ ζωικοῦ νεύρου τῆς φροϋδικῆς θεωρίας, ἰδίως τῆς θεωρίας τῆς Libido. Ἡ τελευταία ἀνακάλυψη γιὰ τὴν κοσμικὴ ἐνέργεια δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ τὸν Φρόυντ ἀπολύτως τίποτε. Γι' αὐτὸ φέρνω ἐγὼ τὴν εὐθύνη καὶ πρέπει νὰ προσέξω, γιατί οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς ἀνακάλυψης εἶναι πολὺ σοβαρὰς καὶ θαρραίνουνε μόνο τοὺς ὄμους μου». (Ράιχ 1956, ἀρχεῖο Βλ. ἀν.).

64) «Γνωρίζουμε, διὸ οἱ μηχανισμοὶ τῶν ψυχώσεων δὲν διαφέρουν κατὰ βάσει ἀπὸ αὐτοὺς τῶν νευρώσεων, ἀλλὰ τὸν ποσοτικὸν ἐρεθισμόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τὴ μεταβολή τους, δὲν τὸν ἔχουμε σὶν διάθεσίν μας. Ἡ ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον βρίσκεται ἐδῶ σὶν βιοχημείᾳ ἢ σὶν προσπέλασμα πρὸς αὐτὴν μέσω τῆς ἐνδοκρινολογίας. Αὐτὸ τὸ μέλλον εἶναι ἀκόμα πολὺ μακρυνά, ἀλλὰ θάρρετε νὰ ἐξετάσει κανεὶς ἀναλυτικὰ κάθε περίπτωσιν ψυχώσεως γιὰ τὴ αὐτὴς οἱ γνώσεις θὰ προσδιορίσουν μιὰ μέρα τὴ χημικὴν θεραπείαν». (Σ. Φρόυντ, σ' ἓνα γράμμα τοῦ πρὸς τὴ Μαρία Βοναπάρτη, 15 Ἰανουαρίου 1930, παραπομπὴ ἀπὸ τὸν Jones, Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Φρόυντ, Τόμος III, σελ. 449).

65) «Τὸ βασικὸ πρόβλημα ὁλόκληρης τῆς Βιολογίας εἶναι ἡ προέλευσις τῶν ἐσωτερικῶν παρορμήσεων τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ. Κανένας δὲν ἀμφισβητεῖ τὸ γεγονός διὸ ἡ διαφορά ἀνάμεσα σὶν ὀργανικὸν καὶ σὶν ἀνόργανον συνίσταται σὶν ἐσωτερικῇ προέλευσιν τῶν κινητικῶν παρορμήσεων. Αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ παρόρμησις μπορεῖ νὰ προέρχεται μόνο ἀπὸ μιὰ ἐνέργεια ἢ ὁποῖα δρᾷ σὶν ἐσωτερικὸν τοῦ ὀργανισμοῦ». («Ἡ βιοπάθεια τοῦ Καρκίνου», σελ. 24-25).

«Αὐτὴ τὴν ἐνέργεια ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἀνακαλύφθηκε τὸ 1939 σὲ μιὰ καλλιέργεια Βιόντων (Βιόντια: φυτοσαλίδια ἐνέργειας ἐν δράσει ὄρατὰ μὲ μικροσκόπιον) τὴν ὠνόμασε ὁ Ράιχ ΟΡΓΟΝ. Αὐτὸς εἶναι ἓνας ὀρισμὸς ποὺ ἀ-

ποτελείται από τις Έννοιες «οργανισμός» και «οργανισμός» για να θυμίζει την ιστορία της ανακάλυψής της, δηλαδή με την βοήθεια του τύπου που αποδίδει τον οργανισμό και τα βιολογικά του αποτελέσματα (έλευθερούμενες οργανικές ουσίες)». (Αν. σελ. 78).

66) Σ' ένα μεταγενέστερο σημείωμα ο Ράιχ έγραψε, δι' όλες «οι ιδέες περί Ένέργειας, Στάσης και Έκφόρισης προέρχονται από τον Breuer, ή σεξουαλική άποψη από τον Φρόυντ».

67) Το μικροσκόπιο, τηλεσκόπιο, οργανοσκόπιο, ο μετρητής διαφοράς θερμοκρασιών, το ηλεκτροσκόπιο, ο μετρητής πεδίων, το φωτόμετρο φθορισμού, ο μετρητής GEIGER, είναι μερικά από τα όργανα που χρησιμοποιήθηκαν, από το ένα μέρος για να κάνουν την οργανοενέργεια όρατη κι από τ' άλλο μέρος για να την παρουσιάσουν και να τη μετρήσουν ποσοτικώς και μάλιστα οξ βιολογικά παρασκευάσματα και στην ατμόσφαιρα.

68) [«Γαλάζιο είναι το ειδικό χρώμα της οργανοενέργειας μέσα και έξω από τον οργανισμό.】 Η κλασική φυσική προσπαθεί να εξηγήσει το γαλάζιο χρώμα του ουρανού με την αποχώριση του γαλάζιου από τα φασματικά χρώματα μέσα στην αεριώδη ατμόσφαιρα. Είναι εν τούτοις γεγονός δι' το γαλάζιο μπορεί να παρατηρηθεί σ' όλες τις λειτουργίες που έχουν σχέση με την κοσμική ή την ατμοσφαιρική ή την οργανική οργανοενέργεια: [Το πρωτόπλασμα κάθε είδους οξ κάθε κύτταρο ή βακτηρίδιο είναι γαλάζιο. Συνήθως το χαρακτηρίζουν οάν «θλάση» του φωτός, πράγμα όμως που δεν είναι όρθό, γιατί το κύτταρο κάτω από τις ίδιες συνθήκες χάνει το γαλάζιο χρώμα όταν πεθάνει]. Τα σύννεφα της καταιγίδας έχουν χρώμα βαθύ μπλέ, πράγμα που προέρχεται από τις μεγάλες ποσότητες όργον οι όποιες περιέχονται στις μάζες του ατμοποιημένου νερού. [Ένας τελείως ουκοκιομένος χώρος, που είναι επενδυμένος με μεταλλικές πλάκες (ο λεγόμενος Όργονόχωρος) δεν είναι μαύρος, δηλαδή τελείως άφωτος, αλλά έχει μιá γαλάζια ή γαλάζια - γκρι χροιά. Η οργανοενέργεια εκπέμπει ανθόρμητα φώς· είναι «φωτοβολούσα».】 Το νερό οξ βαθιές λίμνες ή το νερό της θάλασ-

σας είναι γαλάζιο. Τò χρώμα τού πυρακτωμένου, διασπαζόμενου ξύλου είναι γαλάζιο· τὸ ἴδιο καὶ οἱ φωτισβολοῦσες οὐρές τῶν πυγολαμπίδων καὶ τὸ θόρειο οὐέλας. (Ἡ ἀκτινοβολία κενῶν δοχείων, γεμισμένων μὲ ὀργανοενέργεια εἶναι γαλάζια.) (Ράιτς, ὁ οὐσοωρευτὴς ὀργανοενέργειας, ἡ ἐπισημοποιητικὴ καὶ ἰατρικὴ τῆς χρήσης, ORGON INSTITUTE PRESS, 1951 σελ. 15).

69) Μία οὐσοκενὴ γιὰ νὰ συλλέγει καὶ νὰ συγκεντρώνει τὴν ἀτμοσφαιρικὴ ὀργανοενέργεια μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς ὀρισμένης διάταξης ὀργανικοῦ καὶ μεταλλικοῦ ὑλικοῦ, ἡ ὁποία βασίζεται σὲ τὸ γεγονός διὰ αὐτὴ ἢ ἐνέργεια ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ πρῶτο καὶ ἀντανεκλάται ἀπὸ τὸ δεύτερο. «Ὁ οὐσοωρευτὴς Ὀργανοενέργειας»: Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ ἦταν μέσα σὲ τὶς ἐργασίαι τῶν Ράιτς πὺν καταστράφηκαν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τροφίμων καὶ φαρμάκων (FOOD AND DRUG ADMINISTRATION).

70) Ἡ ἔμφαση πὺν δίνω σὲ τὴν φρουδικὴ θεωρία τῆς Λίμπινο ὡς τὸν ὑποθετικὸ πρόδρομο τῆς πραγματικῆς ἀνακάλυψης τῆς κοσμικῆς ζωικῆς ἐνέργειας, βασίζεται σὲ τὸ γεγονός διὰ ὡς ψυχαναλυτικῆς δούλεψα πρακτικὰ καὶ κλινικὰ δώδεκα χρόνια μ' αὐτὴ τὴν θεωρία καὶ σὲ τὸ διὰ αὐτὴ ἢ ἀνακάλυψη προήλθε ἀπὸ τὶς ἐξελίξεις καὶ τὶς διαμάχαις μέσα σὲ τὴν ψυχαναλυτικὴ κίνηση. Θὰ μπορούσα ἐν τούτοις νὰ εἶχα ξεκινήσει αὐτὴ τὴν ἀνακάλυψη καὶ ἀπὸ τὴν «ἐνδελείχεια» τοῦ Driesch ἢ ἀπὸ τὸ «Elan vital» τοῦ Μπέρξον ἢ ἀπὸ ὁποιοδήποτε κλάδο τῆς βιοχημικῆς ἐπιστήμης, ἂν εἶχα δούλεψαι πρακτικὰ σ' ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πεδία. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς σκέψης μου θὰχε φέρει καὶ σ' αὐτὰ τὰ πεδία παρόμοιαι διαμάχαις. Μ' αὐτὸ θέλω νὰ πῶ διὰ ὑπάρχουν πολλοὶ δρόμοι τῆς ἀνακάλυψης μου». (Ράιτς, 1954, ἀρχεῖο).

71) «Ὁ,τι ἢ ψυχαναλυτικὴ θεωρία ὀνομάζει «ΑΥΤΟ», εἶναι σὲ τὴν πραγματικότητα ἢ φουικὴ ὀργανολεϊτουργία τοῦ βιοσυστήματος. Ἡ ἔννοια «ΑΥΤΟ» ἐκφράζει μὲ μεταφυσικὸ τρόπο τὸ γεγονός διὰ σὲ τὸ βιοσύστημα ὑπάρχει ἓνα «Κάτι» πὺν οἱ λειτουργίαι τῶν προσδιορίζονται ἔξω ἀπὸ τὸ ἄτομο. Αὐτὸ τὸ «Κάτι», τὸ «ΑΥΤΟ», εἶναι μίαι φουικὴ πραγματικότητα: ἢ κοσμικὴ ὀργανοενέργεια. Τὸ ζῶν ὡς-



γονοτικό σύστημα), δ «βιολογικός μηχανισμός» δὲν παριστάνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ μία εἰδική κατάσταση συγκεντρωμένης ὀργανοενέργειας. Ἐνας ψυχαναλυτὴς περιέγραψε πρὶν λίγο καιρὸ σὲ μία συνέντευξη τὸ Ὅργον ὡς «αὐτόσημο μὲ τὸ φροϋδικὸ «ΑΥΤΟ». Αὐτὴ ἡ ὑπόθεση εἶναι ἐξίσου σωστὴ ὅπως καὶ ἡ ὑπόθεση διὲς ἡ ἀριστοτελικὴ Ἐνδελείχεια εἶναι ταυτόσημη μὲ τὸ Ὅργον. Εἶναι πράγματι ὀρθὸ διὲς οἱ ἔννοιες ΑΥΤΟ, Ἐνδελείχεια, Elan vital καὶ Ὅργον περιγράφουν τὸ «ἴδιο πράγμα». Ἀλλὰ ἀναλογίαις αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἀπλοποιοῦνε ὑπερβολικὰ τὰ πράγματα. Τὸ ὀργὸν εἶναι μία ἐνέργεια κοσμικῆς φύσεως, ὁρατὴ καὶ ἱκανὴ νὰ μετρηθῆι καὶ νὰ ἐφαρμοσθῆι. Ἐννοιαις ὁμοῦς ὡς ΑΥΤΟ, Ἐνδελείχεια ἢ Elan vital εἶναι μόνον μία ἔκφραση γιὰ μιὰ προαίσθησι διὲς ὑπάρχει μία τέτοια ἐνέργεια. Εἶναι τὰ «ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα» τοῦ Μάξουελ ταυτόσημα μὲ τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα τοῦ Χέρι; Εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία. Ἀλλὰ μὲ τὰ τελευταῖα μπορεῖ νὰ σιέλνει κανεὶς μηνύματα πᾶνω ἀπὸ θάλασσαις, μὲ τὰ πρῶτα ὄχι. «Σωσιεὶς» παραμοιώσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους, χωρὶς νὰ ἀναφέρονται οἱ πραγματικὲς διαφορῆς, ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παρουσιάζουν ὡς ἀσήμαντες μεγάλα ἀνακαλύψεις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Δὲν εἶναι ἐπιστημονικῆς, ὅπως ἐπίσης δὲν ἐκφράζεται ἐπιστημονικὰ καὶ ὁ κοινωνιολόγος πρὶν λίγο καιρὸ χαρακτηρίσει τὸ Ὅργον ὡς ἀπλῆ «ὑπόθεσι». Μὲ ὑποθέσεις, μὲ ἔννοιαις ὡς τὸ ΑΥΤΟ ἢ τὴν ἐνδελείχεια, δὲν εἶναι δυνατὸ π.χ. νὰ φορτίσει κανεὶς σωματίδια τοῦ αἵματος ἢ νὰ καταστρέψῃ καρκινικοὺς ὄγκους: τὸναντίον αὐτὸ εἶναι δυνατὸ μὲ τὴν ὀργανοενέργεια». (Χαρακτηρολογικὴ ἀνάλυσι σελ. 304).

